

SANCTI EUSEBII
HIERONYMI
STRIDONENSIS
PRESBYTERI
OPERUM

TOMUS DECIMUS PARS SECUNDA

POST MONACHORUM ORD. S. BENED. E CONGREG. S. MAURI RECENSIONEM denuo ad Mſs. Codices Romanos, Ambroſianos, Veronenſes, alioſque, nec non ad priores Editiones caſtigatus : quibuſdam ineditis Monumentis, aliiſque S. Doctoris lucubrationibus, ſeorſum tantum antea vulgatis auctus, Notis, & obſervationibus continenter illuſtratus

STUDIO AC LABORE

DOMINICI VALLARSII
VERONENSIS PRESBYTERI

Opem ferentibus aliis in eadem Civitate Literatis viris, & præcipue

MARCH. SCIPIONE MAFFEIO.

EDITIO ALTERA

Ab ipſo Veronenſi Editore poſterioribus curis aucta, & recognita.

VENETIIS, MDCCLXXI.
APUD GUILELMUM ZERLETTI.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

SANCTI
EUSEBII HIERONYMI
DIVINÆ
BIBLIOTHECÆ
PARS TERTIA

Quæ complectitur Novum Testamentum.

CONTENTA IN HAC III. PARTE

CANONES DECEM IN EVANGELIA

Præfixa, quæ nunc primum accedit,

EUSEBII EPISTOLA AD CARPIANUM.

NOVUM TESTAMENTUM.

INCI-

INCIPIT PRÆFATIO S. EUSEBII HIERONYMI PRESBYTERI IN QUATTUOR EVANGELIA.

BEATISSIMO PAPÆ DAMASO *HIERONYMUS.*

Ovum opus facere me cogis ex veteri, ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, [a] decernam. Pius labor, sed periculosa præsumtio, judicare de cæteris, ipsum ab omnibus judicandum: senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen assumserit, & a saliva, quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Adversus quam invidiam duplex caussa me consolatur: quod & tu, qui summus Sacerdos es, fieri jubes: & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testi-

[a] Ex hoc loco, multo autem clarius ex toto subsequenti contextu liquet, non novam ex integro Evangeliorum interpretationem Latinam ex Græco Hieronymum adornasse: sed veterem Latinam, quæ vulgo obtinebat, cum Græco originali textu contulisse, eamque, ut ipse inferius ait, codicum *Græcorum, sed veterum collatione*, ita *emendasse*, ut *ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparet, ita calamo temperavit, ut his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateretur, ut fuerant.*

testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant, quibus: tot enim sunt exemplaria *a* pene quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel a vitiosis interpretibus male edita, vel a præsumtoribus imperitis emendata perversius, vel a librariis dormitantibus addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque vero ego de Veteri disputo Testamento, quod a Septuaginta senioribus in Græcam linguam versum, tertio * gradu ad nos usque pervenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio, quam Apostoli probaverunt. De Novo nunc loquor Testamento: quod Græcum esse non dubium est, excepto Apostolo *b* Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraicis literis edidit. Hoc certe quum in nostro sermone discordat, & diversos rivulorum tramites ducit: uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices, quos a Luciano & Hesychio *c* nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique nec in Veteri Instrumento post Septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in Novo profuit emendasse: quum multarum gentium linguis Scriptura ante translata, doceat falsa esse quæ addita sunt. Igitur hæc præsens Præfatiuncula pollicetur quattuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, *d* Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes, codicum Græcorum emendata collatione, sed Veterum. Quæ ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantum quæ sensum videbantur mutare,

* Ex Hebræo in Græcum, & ex Græco in Latinum.

a Hujusmodi exemplar ex perquam tenui membrana purpureo colore infecta, literis aureis, atque argenteis summo studio exaratum, vetustatis autem tantæ, ut quantum est, aut certe hactenus innotuit codicum manuscriptorum facile exsuperet, servat etiamnum Veronensis Ecclesiæ Bibliotheca: nosque illud ante annos ferme decem perlegimus, atque ex eo excerpta quædam, quæ majoris momenti videbantur, cum alio antiquissimo Vercellensis Ecclesiæ, ad quam ea etiam de caussa diverteramus, sedulo comparavimus. Et quamquam mutilus uterque sit liber, maleque temporis injuriis affectus, præcipue autem Veronensis, in quo eorum etiam, quæ supersunt, excesæ maximam partem, atque exsoletæ oculorum aciem effugiunt sæpe literæ: certis tamen indiciis, quæ & cum res feret, repræsentabimus, ex ea collatione internovimus, verum hoc esse, quod heic S. Pater testatur, Tot olim fuisse Latinæ Versionis exemplaria pene quot codices. Nam cum Hieronymianam emendationem certo certius antevertant, atque adeo vetustiorem Versionem præferant, locis tamen haud sane paucis ita dissentiunt, ut ab eodem Latino exemplari, quod apud omnes obtineret, accepta minime videri possint. Idem ex ea didicimus editione Evangelii secundum Matthæum, quam Vulgatam antiquam Latinam & Italam inscripsit, ac singulari libello primus veteribus mss. publici juris fecit Martianæus, & quam non solum ab aliis apud eundem antiquis libris sæpe sæpius, sed & a Veronensi hoc nostro, atque ipso Vercellensi in diversa abire, passim animadvertimus. Laudatur & antiquissimus Bezæ ms. & alter Regius Paris. vel Claromontanus, e quibus Versio illa antiquior creditur restitui posse: quin etiam scimus ejusmodi alios mss. in Italiæ Bibliothecis superesse, quos tamen oculis usurpare nobis haud contigit. Ac præcedere quidem eos Hieronymianam emendationem, nihil dubito, describi autem proprie, ac certo posse ex eorum aliquo, ne Veronensi quidem excepto, eam Versionem, quæ Itala dicta est Augustino, seu Vulgatam veterem, quæ una Ecclesiis Latinorum omnibus præsto fuerit, vix credam, aut ne vix quidem. Adeo verum hoc est Hieronymi effatum, quod nos ipsi in conferendis codicibus experientia didicimus.

b Diximus alibi, & præsertim ad lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, eorum nos propius sententiæ accedere, qui ab ipso etiam Matthæo scriptum Græce non Hebr. sive Syriace Evangelium contendunt. Ut vero quæ in eam rem alias congessimus argumenta, heic prætereamus: illud est sane in hac sententia perquam commodum, quod uti reliquorum Evangelistarum, Scripturarumque Novi Testamenti, ita & Matthæi ipsum Evangelium αὐθεντικὸν creditur superesse ea lingua, atque iis quibus exaratum est, literis; econtrario qui oppositam opinionem tuentur, alia se debeant, eaque obscuriore ac tralatitia quæstione expedire (quandoquidem originalis Hebraicus textus jamdiu olim intercidit) cuinam Græca tribuenda sit versio? Papias enim apud Eusebium Hist. Eccl. lib. III. c. 39. ὡς ἠδύνατο ἕκαστος, *ut quisque valuit*, pro sua eruditione atque usu Græce illud convertisse, auctor est. Et qui certo cuipiam interpreti eam operam adscribunt, mirum quantum inter se dissentiant. Sunt qui Jacobo primo Jerosolymorum Episcopo, sunt & qui Joanni Apostolo, & qui Barnabæ translationem eam asserant: alii Paulo, aut Lucæ, denique ipsum Matthæum suimet Evangelii Græcum interpretem extitisse, alii tradunt. Nihil certum quod sequaris, in tanta opinionum varietate, habes.

c Hæc porro sunt quæ apocrypha notantur, ac rejiciuntur in Gelasiano Decreto. *Evangelia quæ falsavit Lucianus. Evangelia quæ falsavit Hesychius.* Videsis Husserium Syntagmate de LXX Interpret. cap. VII.

d Alius nempe olim ordo erat nedum in Græcis, sed & Latinis codicibus. In nostro etiam Veronensi, quem modo laudavimus, Matthæo Joannes succedit, non Lucas, quod Græcus nonnemo in vernaculis exemplaribus factum dixit in similitudinem boni agricolæ, qui fortiores boves primo jungit. Videsis Humfredum Hodyum de Bibliorum Textibus originalibus.

tare, correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quoque, quos Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus Alexandrinum ſequutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, ſicut in Græco habentur, expreſſimus. Quod ſi quis de curioſis voluerit noſſe, quæ in Evangeliis, vel eadem, vel vicina, vel ſola ſint, eorum diſtinctione cognoſcat. Magnus ſiquidem hic in noſtris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangeliſta plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt. Vel dum eumdem ſenſum alius aliter expreſſit, ille qui unum e quattuor primum legerat, ad ejus exemplum cæteros quoque æſtimaverit emendandos. Unde accidit, ut apud nos mixta ſint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi: rurſum in Matthæo plura Joannis & Marci, & in cæteris reliquorum quæ aliis propria ſunt, inveniantur. Quum itaque Canones legeris, qui ſubjecti ſunt, confuſionis errore ſublato, & ſimilia omnium ſcies, & ſingulis ſua quæque reſtitues. In Canone primo concordant quattuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. In ſecundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Joannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Joannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In ſexto duo, Matthæus, Marcus. In ſeptimo duo, Matthæus, Joannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Joannes. In decimo propria unuſquiſque, quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis vero Evangeliis, ab uno incipiens uſque ad finem librorum, diſpar numerus * increſcit. Hic nigro colore præſcriptus, ſub ſe habet alium ex minio numerum [a] diſcolorem, qui ad decem uſque procedens, indicat prior numerus, in quo ſit Canone requirendus. Quum igitur aperto codice, verbi gratia, illud ſive illud capitulum ſcire volueris, cujus Canonis ſit, ſtatim ex ſubjecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus Canonum eſt diſtincta congeries, eodemque ſtatim Canone ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum ejuſdem Evangeliſtæ, qui & ipſe ex inſcriptione ſignatur, invenies; atque e vicino cæterorum tramitibus inſpectis, quos numeros e regione habeant, adnotabis. Et quum ſcieris, recurres ad volumina ſingulorum, & ſine mora repertis numeris, quos ante ſignaveras, * reperies & loca, in quibus vel eadem, vel vicina dixerunt [b]. Opto, ut in Chriſto valeas, & mei memineris, Papa beatiſſime.

* al. *accreſcit.* a

* al. *reperiat.* b

[a] Pro colorum diverſitate, commodior viſa eſt in ipſis numericis notis diverſitas: ut quos nempe ex minio præſcripſerat S. Pater, nos Saracenis, ut vocat, notis; & quos ex nigro, Romanis exhiberemus.

[b] Longam heic laciniam editi veteres libri ſubdunt, quam neque noſtri, neque laudati Martianæo notæ melioris mſſ. agnoſcunt. Ipſe etiam ſe alienum ab Hieronymi calamo prodit orationis contextus. Sed quoniam in antiquiſſimo Reginæ mſ. de quo mox dicemus, ſub alterius Præfatioris forma deſcriptam invenimus, & nonnihil a vulgata lectione diverſam, eam alio charactere, ut ibi eſt, repræſentari, non ingratum fore Lectori duximus.

HIE-

HIERONYMUS

DAMASO PAPÆ.

Sciendum [a] *etiam, ne quis ignarum ex ſimilitudine numerorum error involvat, quod* [b] *ſicubi in ſubnotatione Canonum diſtinctorum, in Canone quolibet tres Evangeliſtæ bis, vel ter, vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint adnotatum, & quartus econtrario diſcrepantes, quia* [c] *id quod tres illi in eo loco ſemel dixerint, quartus totiens in corpore voluminis ſui ponat, quotiens diverſi numeri in ejus Canone poſiti ſunt contra prædictorum numerorum continuatas ſimilitudines. Item ſi in uno quolibet eorum, aut etiam duobus * idem in Canone numerus, bis, ter,* [d] *aut eo amplius reperiatur in ordine conlocatus, & diſpar inveniatur in cæteris: dubium non erit, quin id quod illius illorumve Canonis numerus bis terque repetitum, ab his in volumine ſemel dictum* [e] *ſit, alteri vero eorum totiens in uno atque eodem ſenſu loquantur, quotiens prætulerint in numerorum adnotatione diſtantiam. Hoc & in omnium novem Canonum conlatione ſervabitur. Cæterum in decimo,* [f] *in quo propria ſingulorum tantummodo continentur, non poteſt contra id comparatio eſſe quod ſolum eſt. Opto, ut in perpetuo valeas, & memineris mei, beatiſſime Papa.*

a Ex hoc ipſo licet exordio intelligere, nihil aſſumentum hoc aliud eſſe, quam Monitum ab ſtudioſo aliquo Canonibus præfixum, aut ipſi Hieronymianæ Præfationi, ut in aliis libris habetur, ſubjunctum: mentiri autem apertiſſime inſcriptionem Hieronymi ad Damaſum: quod & ſubſequens contextus, a S. Patris elegantiſſimo ingenio nimium abhorrens, evincit.

b In Reginæ mſ. corrupte, *quod ſicut*, & paulo poſt *vel quattuor*, pro *quater*.

c Editi, *quod id tres illi* &c. & paulo inferius, *poſiti ſtant contra* &c.

d Nonnulli e vulgatis addunt, *aut quater *, aut* &c. leguntque mox plurium numero, *& diſpares inveniantur*.

e Idem libri *ſemel dictum eſſe oſtendit, alter, alterive eorum* (Martianæus) *alter alterius* &c.

f Alias, *quoniam propria* &c. & in fine, *Opto ut in Chriſto valeas* &c.

EUSE-

EUSEBII CÆSARIENSIS [a] EPISTOLA

In ſubſequentes CANONES Evangeliorum.

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΡΠΙΑΝΩ

ΑΓΑΠΗΤΩ ΑΔΕΛΦΩ

Ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

ΑΜΜΩΝΙΟΣ μὲν ὁ Ἀλεξανδρεὺς, πολλὴν ὡς εἰκὸς φιλοπονίαν καὶ σπουδὴν εἰσαγηοχὼς, τὸ διὰ τεσσάρων ἡμῖν καταλέλοιπεν εὐαγγέλιον, τῷ κατὰ Ματθαῖον τὰς ὁμοφώνους τῶν λοιπῶν εὐαγγελιστῶν περικοπὰς παραθεὶς, ὡς ἐξ ἀνάγκης συμβῆναι τὸν τῆς ἀκολουθίας εἱρμὸν τῶν τριῶν διαφθαρῆναι, ὅσον ἐπὶ τῷ ὕφει τῆς ἀναγνώσεως· ἵνα δὲ σωζομένου καὶ τοῦ τῶν λοιπῶν δι᾽ ὅλου σώματός τε καὶ εἱρμοῦ, εἰδέναι ἔχοις τοὺς οἰκείους ἑκάστου εὐαγγελιστοῦ τόπους, ἐν οἷς κατὰ τῶν ἠνέχθησαν φιλαλήθως εἰπεῖν, ἐκ τοῦ πονήματος τοῦ προειρημένου ἀνδρὸς εἰληφὼς ἀφορμὰς, καθ᾽ ἑτέραν μέθοδον κανόνας δέκα τὸν ἀριθμὸν διεχάραξά σοι τοὺς ὑποτεταγμένους· ὧν ὁ μὲν πρῶτος περιέχει ἀριθμοὺς ἐν οἷς τὰ παραπλήσια εἰρήκασιν οἱ τέσσαρες, Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς, Ἰωάννης. Ὁ δεύτερος, ἐν ᾧ οἱ τρεῖς, Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς. Ὁ τρίτος, ἐν ᾧ οἱ τρεῖς, Ματθαῖος, Λουκᾶς, Ἰωάννης. Ὁ τέταρτος, ἐν ᾧ οἱ τρεῖς, Ματθαῖος, Μάρκος, Ἰωάννης. Ὁ πέμπτος, ἐν ᾧ οἱ δύο, Ματθαῖος, Λουκᾶς. Ὁ ἕκτος, ἐν ᾧ οἱ δύο, Ματθαῖος, Μάρκος. Ὁ ἕβδομος, ἐν ᾧ οἱ δύο, Ματθαῖος, Ἰωάννης. Ὁ ὄγδοος, ἐν ᾧ οἱ δύο, Μάρκος, Λουκᾶς. Ὁ ἔννατος, ἐν ᾧ οἱ δύο, Λουκᾶς, Ἰωάννης. Ὁ δέκατος, ἐν ᾧ περὶ τίνων ἕκαστος αὐτῶν ἰδίως ἀνέγραψεν.

EUSEBIUS CARPIANO

FRATRI

IN DOMINO S.

AMMONIUS [b] quidam Alexandrinus, magno ſtudio atque induſtria unum nobis pro quattuor Evangeliis dereliquit. Namque trium Evangeliorum ſenſus exceptos, omnes ſimiles contextus Matthæi Evangelio quaſi ad unum congeſtos, annexuit: ita ut eorumdem quantum ad tenorem pertinet lectionis, ſequens jam ſtylus interruptus eſſe videatur. Verum ut ſalvo corpore, ſive textu cæterorum hic Evangeliorum propria & familiaria loca, in quibus eadem ſimiliterque dixerunt, ſcire poſſis, ac vere diſſerere, accepta occaſione ex prædicti viri ſtudio, alia ratione decem numerorum tibi titulos deſignavi. Quorum primus, quattuor in ſe continet numeros, in quibus ſimilia ab univerſis dicta ſunt, Matthæo, Marco, Luca, Joanne. Secundus, in quibus tres, Matthæus, Marcus, Lucas. Tertius, in quibus tres, Matthæus, Lucas, Joannes. Quartus in quibus tres, Matthæus, Marcus, Lucas. Quintus in quibus duo, Matthæus, Lucas. Sextus in quibus duo, Matthæus, Marcus. Septimus in quibus duo, Matthæus, Joannes. Octavus in quibus duo, Marcus, Lucas. Nonus in quibus duo, Lucas, Joannes. Decimus in quibus ſinguli de quibuſdam proprie

Αὕτη

[a] Quandoquidem *Canones, quos Euſebius ordinavit, ſicut in Græco habentur*, ſe teſtatur expreſſiſſe Hieronymus ſuæque Novi Teſtamenti Verſioni præmiſiſſe: atque ipſi quidem Canones in Hieronymianis Editionibus, atque ipſa quam Martianæus adornavit, ſuo proprie loco exhibentur: operæ quoque pretium erat ipſam Euſebii Epiſtolam, qua rationem eorumdem Canonum, ſuæque induſtriæ explicat Carpiano fratri, ipſi præponere in ſtudioſi lectoris gratiam, ut quæ ſolis ibi numeralibus notis indicantur, commodius ex iſta perciperet. Nam & re ipſa non ſolum in Græcis Novi Teſtamenti Editionibus, poſt Eraſmi ac Roberti Stephani exemplum, paſſim invenitur, ſed & Latini in Orthodoxographis olim vulgata eſt, ac ſæpe in Bibliorum codicibus antiquis, quos laudat Vener. Cardinalis Thomaſius, qui eam recudit, ex veteri Latina Verſione occurrit. Prætermiſſa autem eſt a Martianæo: quod mirantur, atque ægre ferunt homines eruditi. Nos illam Græce pariter ac Latine ex nupera Fabricii Editione Bibliothec. Græc. Lib. V. c. 4. deſcriptam heic exhibemus: tametſi quod ille Lib. IV. c. 5. exiſtimat, Latinam eam Hieronymi verſionem eſſe, putemus quidem veroſimillimum, at pro certo aſſerere non audeamus.

[b] Sunt ex Antiquis qui hujus Harmoniæ opus anonymum tribuunt Tatiano hæretico. Alii putant Harmoniam, quæ Tatiani erat vel credita eſt, poſtmodum tributam Ammonio Alexandrino, & econtra quæ Ammonii vere cenſetur, Tatiano adſcriptam fuiſſe. Hanc litem ſingulari quadam diſſeratione P. Nouriſius dirimere conatus, hæſit anceps inter utrumque, ac parum abfuit, quin totum opus ſpurium atque adulterinum diceret. Quoad *Evangelicos Canones* eidem Harmoniæ oppoſitos, Hieronymus noſter aliique ab Ammonio excogitatos aſſerunt, quamquam iſthæc Euſebii ad Carpianum Epiſtola contra atque ſentiat: in qua ſe ait Euſebius occaſione Ammonianæ Harmoniæ *excogitaſſe certo Concilio* Canones iſtos.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ τῶν ὑποτεταγμένων κανόνων ὑπόθεσις· ἡ δὲ σαφὴς αὐτῶν διήγησις, ἔστιν ἥδε. ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ἀριθμός τις πρόκειται κατὰ μέρος, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου, εἶτα δευτέρου, καὶ τρίτου, καὶ καθεξῆς προϊὼν δι' ὅλου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου, καθ' ἕκαστον δὲ ἀριθμὸν ὑποσημείωσις διὰ κινναβάρεως πρόκειται, δηλοῦσα ἐν ποίῳ τῶν δέκα κανόνων κείμενος ὁ ἀριθμὸς τυγχάνει. οἷον εἰ μὲν α, δῆλον ὡς ἐν τῷ πρώτῳ. εἰ δὲ β, ἐν τῷ δευτέρῳ. καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῶν δέκα. εἰ οὖν ἀναπτύξας ἕν τι τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ὁποιονδήποτε, βουληθείης ἐπιστῆναί τινι ᾧ βούλει κεφαλαίῳ, καὶ γνῶναι τίνες τὰ παραπλήσια εἰρήκασι, καὶ τοὺς οἰκείους ἐν ἑκάστῳ τόπους εὑρεῖν ἐν οἷς κατὰ τῶν αὐτῶν ἠνέχθησαν, ἧς ἐπέχεις περικοπῆς ἀναλαβὼν τὸν προκείμενον ἀριθμὸν, ἐπιζητήσας τε αὐτὸν ἔνδον ἐν τῷ κανόνι ὃν ἡ διὰ τοῦ κινναβάρεως ὑποσημείωσις ὑποβέβληκεν, εἴσῃ μὲν εὐθὺς ἐκ τῶν ἐπὶ μετώπου τοῦ κανόνος προγραφῶν, ὁπόσοι καὶ τίνες τὰ παραπλήσια εἰρήκασιν. ἐπιστήσας δὲ καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν εὐαγγελίων ἀριθμοῖς τοῖς ἐν τῷ κανόνι ᾧ ἐπέχεις ἀριθμῷ παρακειμένοις, ἐπιζητήσας τε αὐτοὺς ἔνδον ἐν τοῖς οἰκείοις ἑκάστου εὐαγγελίου τόποις, τὰ παραπλήσια λέγοντας εὑρήσεις.

ſcripſerunt. Et quidem ſubjectorum titulorum id eſt argumentum, clara vero eorum narratio hæc eſt: Etenim per ſingula loca Evangeliorum quidam numerus videtur appoſitus, paulatim incipiens a primo, deinde ſecundo, poſtremo tertio, & per ordinem librorum ad finem uſque progrediens. Itaque per ſingulos numeros ſupputatio, per lineæ diſtinctionem invenitur inſerta, ſignificans cui de decem titulis appoſitus numerus aſſignetur. Veluti ſiquidem primum, certum eſt in primo. Si vero in ſecundo, & eodem modo uſque ad decem. Si igitur evoluto uno qualiquumque cum quattuor Evangeliis, cuilibet capitulo velis inſiſtere, & reſcire qui ſimilia dixerint, & loca propria agnoſcere ſingulorum, in quibus eadem ſunt prolocuti ejuſdem ſenſus quem tenes, relegens propoſitum numerum, quæſitumque eum in titulo quem demonſtrat tituli ſubnotatio, continuo ſcire potes ex ſupraſcriptionibus, quas in fronte notatas invenies: qui, aut quot de his quæ inquiris, ſimilia dixerint. Veniens etiam ad reliqua Evangelia per eundem numerum, quem continent, videbis appoſitos per ſingulos numeros, atque eos in ſuis propriiſque locis ſimilia dixiſſe reperies.

INCI-

INCIPIT CANON PRIMUS IN QUO QUATTUOR

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Joannes.
viii.	ii.	vii.	x.
xi.	iv.	x.	vi.
xi.	iv.	x.	xii.
xi.	iv.	x.	xiv.
xi.	iv.	x.	xxviii.
xiv.	v.	xiii.	xv.
xxiii.	xxvii.	xvii.	xlvi.
xxiii.	xxvii.	xxxiv.	xlvi.
xxiii.	xxvii.	xiv.	xlvi.
lxx.	xx.	xxxvii.	xxxviii.
lxxxvii.	cxxxix.	ccl,	cxlii
lxxxvii.	cxxxix.	ccl.	cxlvi.
xcviii.	xcvi.	cxvi.	xl.
xcviii.	xcvi.	cxvi.	cxi.
xcviii.	xcv.	xvi.	cxx.
xcviii.	xcvi.	cxvi.	cxxix.
xcviii.	xcvi.	cxvi.	cxxxi.
xcviii.	cxvi.	cxvi.	cxliv.
cxxiiii.	xxxvii.	lxxvii.	cix.
cxxxii.	l.	cix.	lix.
cxxxii.	li.	xxi.	xxxv.
cxlvii.	lxiv.	xcii.	xlix.
clxvi.	lxxxii.	xciv.	xvii.
clxvi.	lxxxii.	xciv.	lxxiv.
ccix.	cxix.	ccxxxiv.	c.
ccxi.	cxxi.	ccxxxviii.	xxi.
ccxx.	cxxii.	ccxxxix.	lxxvii.
ccxx.	cxxii.	ccxlii.	lxxxv.
ccxx.	cxxix.	cclxi	lxxxviii.
ccxliv.	cxxxix.	ccl.	cxli.
ccxliv.	cxxxix.	ccl.	cxlvi.
cclxxiv.	clvi.	cclx.	xx.
cclxxiv.	clvi.	cclx.	xlviii.
cclxxiv.	clvi.	cclx.	xcvi.
cclxxvi.	clviii.	lxxiv.	xcviii.
cclxxx.	clxii.	cclxix.	cxxii.
cclxxxiv.	clxv.	cclxvi.	lv.
cclxxxiv.	clxv.	cclxvi.	lxiii.
clxxxiv.	clxv.	cclxvi.	lxv.
cclxxxiv.	clxv.	cclxvi.	lxvii.
cclxxxix.	clxxii.	cclxxv.	cxxvi.
ccxci.	clxxii.	cclxxix.	clvi.
ccxciv.	clxxv.	cclxxxii.	clxi.
ccxcv.	clxxvi.	cclxxxi.	xlii.
ccxcv.	clxxvi.	ccxxlxii.	lvii.
ccc.	clxxxi.	cclxxxv.	lxxix.
ccc.	clxxxi.	cclxxxv.	lviii.
cccii.	clxxxiii.	cclxxxvii.	clx.
ccciv.	clxxxiv.	cclxxxix.	clxx.
cccvi.	clxxxvii.	ccxc.	clxii.
cccvi.	clxxxii.	ccxc.	clxxiv.
cccx.	cxci.	ccxcvii.	lxix.
cccxiii.	cxciv.	ccxciv.	clxxii.
cccxiv.	cxcv.	ccxci.	clxvi.
cccxiv.	cxcv.	ccxci.	clxviii.
cccxv.	cxcvi.	ccxcii.	clxxv.
cccxviii.	cxcix.	ccc.	clxxvi.
cccxx.	cc.	ccci.	clxxviii.
cccxxv.	cciv.	cccx.	clxxxiv.
cccxxvi.	ccvi.	cccxi.	clxxxviii.
cccxxvi.	ccv.	cccxiii.	cxciv.
cccxxviii.	ccvi.	cccxiv.	cxcvi.
cccxxxi.	ccix.	cccxv.	cxcvii.
cccxxxii.	ccx.	cccxviii.	cxcvii.
cccxxxiv.	ccxii.	cccxxi.	cci.
cccxxxv.	ccxiv.	cccxxiv.	cxcix.
cccxxxvi.	ccxv.	cccxvii.	cxcix.
cccxxxvi.	ccxv.	cccxix.	cxcviii.
cccxliii.	ccxxiii.	cccxxix.	cciv.
cccxlviii.	ccxxvii.	cccxxxii.	ccvi.
cccxlix.	ccxxviii.	cccxxxiii.	ccviii.
ccclii.	ccxxxi.	cccxxxvi.	ccix.
ccclii.	ccxxxi.	cccxxxvi.	ccxi.

INCIPIT CANON SECUNDUS IN QUO TRES

Matthæus.	Marcus.	Lucas.
xv.	vi.	xv.
xxi.	x.	xxxii.
xxxi.	cxi.	clxxxv.
xxxii.	xxxix.	lxxix.
xxxii.	xxxix.	cxxxiii.
l.	xli.	lvi.
lxii.	xiii.	iv.
lxii.	xiiii.	xxiv.
lxiii.	xviii.	xxxiii.
lxvii.	xv.	xxvi.
lxix.	xlvi.	lxxxiii.
lxxi.	xxi.	lxxxviii.
lxxii.	xxii.	xlxxix.
lxxii.	xxii.	cxxxvi.
lxxiii.	xxiii.	xl.
lxxiv.	xlix.	lxxxv.
lxxvi.	lii.	clxix.
lxxix.	xxix.	lxxxvi.
lxxx.	xxx.	xliv.
lxxii.	liii.	lxxxvii.
lxxxii.	liii.	cx.
lxxxiii.	liv.	lxxxvii.
lxxxiii.	liv.	cxii.
.xxxv.	lv.	lxxxviii.
lxxx.	lv.	cxiv.
lxxxviii.	cxli.	cxlviii.
lxxxviii.	cxli.	ccli.
xcii.	xl.	lxxx.
xciv.	lxxxvi.	xcvii.
xciv.	lxxxvi.	cxlvi.
ciii.	i.	lxx.
cxiv.	xxiv.	xli.
cxvi.	xxv.	xlii.
cxvi.	xxv.	clxv.
cxvi.	xxv.	clxxvii.
cxxi.	xxxii.	cxxvii.
cxxii.	xxxiii.	cxxix.
cxxiii.	xxxiv.	cxlvii.
cxxxx.	xxxv.	lxxvii.
cxxxi.	xxxvi.	lxxvi.
cxxxv.	xxxviii.	lxxviii.
cxxxvii.	xliv.	lxvii.
cxliii.	lvii.	xc.
cxliv.	lix.	xii.
cxlix.	lxvi.	xxxv.
cxlix.	lxvi.	xliii.
cliii.	lxix.	xcxvi.
clxiv.	lxxix.	cxliv.
clxviii.	lxxxiii.	cxcv.
clxviii.	lxxxiii.	ccxi.
clxx.	lxxxv.	xcvi.
clxxii.	lxxxvii.	cxviii.
clxxiv.	xci.	xcix
clxxvi.	xcviii.	ci.
clxxviii.	xcv.	cii.
clxxviii.	xcv.	ccxvii.
clxxix.	xcix.	cxcvii.
cxc.	cv.	xcv.
cxcii.	cvi.	cxcvi.
cxciii.	cvii.	cxxi.
cxciii.	cvii.	ccxviii.
cxciv.	cviii.	clii.
cxciv.	cviii.	ccxix.
cxcv.	cix.	ccxx.
cxcviii.	cx.	ccxxi.
cxcix.	cxi.	clxxiii.
cci.	cxii.	ccxii.
cciii.	cxiv.	cclxx.
ccv.	cxvi.	ccxxiv.
ccvi.	cxvii.	ccxxxii.
ccviii.	cxviii.	ccxxxiii.
ccxvii.	cxxvii.	ccxl.
ccxix.	cxxviii.	ccxlii.
ccxxiii.	cxxx.	ccxliii.
ccxxv.	cxxxiv.	ccxlv.
ccxxvi.	cxxxiii.	ccxlv.
ccxxix.	cxxxv.	ccxxxvii.
ccxxix.	cxxxv.	ccxlvi.
ccxlii.	cxxxvii.	ccxxxvii.
ccxlii.	cxxxvii.	ccxlviii.
ccxliii.	cxxxviii.	ccxlix.
ccxlviii.	cxliii.	ccix.
ccxlviii.	cxliii.	ccliii.
ccxlix.	cxliv.	ccliv.
ccli.	cxlvi.	cclv.
ccliii.	cxlviii.	cciv.
cclviii.	cl.	cclvii.
cclix.	cli.	cclviii.
cclxiv.	clv.	clvi.
cclxix.	cliv.	ccxxviii.
cclxxi.	xlii.	ccxxx.
cclxxviii.	clx.	cclxiii.
cclxxxi.	clxiii.	cclviii.
cclxxxv.	clxvi.	cclxv.
cclxxxv.	clxvi.	cclxvii.
ccxcvi.	clxxvii.	cclxxx.
ccxcvi.	clxxvii.	cclxxxiv.
ccci.	clxxxii.	cclxxxvi
cccviii.	clxxxix.	cccv.
cccxii.	cxciii.	ccxcix.
cccxvi.	cxcvii.	ccxciii.
cccxvii.	cxcviii.	ccxcv.
cccxxii.	ccii.	ccxcix.
cccxxxviii	ccxviii.	cccxxi.
cccxxxix.	ccix.	cccxxv.
cccxl.	ccxx.	cccxxvii.
cccxlii.	ccxxii.	cccxxiii.
cccxliv.	ccxxiv.	cccxviii.
cccxlvi.	ccxxv.	cccxxx.
ccclii.	ccxxxii.	cccxxxvii.
cccliv.	cccxxiii.	cccxxxviii.

INCI-

INCIPIT CANON TERTIUS IN QUO TRES.

Matthæus	Lucas.	Joannes.
i.	xiv.	i.
i.	xiv.	iii.
i.	xiv.	v.
vii.	vi.	ii.
vii.	vi.	xxv.
lix.	lxiii.	cxvi.
lxiv.	lxv.	xxxvii.
xc.	lviii.	cxviii.
xc.	lviii.	cxxxix.
xcvii.	ccxi.	cv.
cxi.	cxix.	xxx.
cxi.	cxix.	cxiv.
cxi.	cxix.	cxlviii.
cxii.	cxix.	viii.
cxii.	cxix.	xliv.
cxii.	cxix.	lxi.
cxii.	cxix.	lxxvi.
cxii.	cxix.	lxxxvii.
cxii.	cxix.	xc.
cxii.	cxix.	cxlii.
cxii.	cxix.	cliv.
cxvi.	xcii.	xlvii.

Explicit Canon tertius.

INCIPIT CANON QUARTUS IN QUO TRES.

Matthæus	Marcus.	Joannes.
xviii.	viii.	xxvi.
cxvii.	xxvi.	xciii.
cxvii.	xxvi.	xcv.
cl.	lxvii.	li.
clxi.	lxxvii.	xxiii.
clxi.	lxxvii.	liii.
cciv.	cxv.	xci.
cciv.	cxv.	cxxxv.
ccxvi.	cxxv.	cxxviii.
ccxvi.	cxxv.	cxxxiii.
ccxvi.	cxxv.	cxxxvii.
ccxvi.	cxxv.	cl.
cclxxvii.	clix.	xcviii.
cclxxix.	clxi.	lxxii.
cclxxix.	clxi.	cxxi.
cclxxxvii	clxviii.	clii.
ccxciii.	clxxiv.	cvii.
ccxcvii.	clxxviii.	lxx.
ccxcix.	clxxx.	ciii.
cccvii.	clxxxviii.	clxiv.
ccccxxi.	cci.	clxxx.
cccxxi.	cci.	cxcii.
cccxxiii.	cciii.	clxxxiii.
cccxxix.	cccvii.	clxxxv.
cccxxix.	ccvii.	clxxxvii.
cccxxxiii.	ccxi.	cciii.

Explicit Canon quartus.

INCIPIT CANON QUINTUS IN QUO DUO.

Matthæus.	Lucas.
iii.	ii.
x.	viii.
xii.	xi.
xvi.	xvi.
xxv.	xlvi.
xxvii.	xlviii.
xxviii.	xlvii.
xxx.	xlix.
xxxiv.	cxciv.
xxxvi.	clxii.
xxxviij.	liii.
xl.	lii.
xli.	lv.
xliii.	cxxiii.
xlvi.	cliii.
xlvii.	cxxxiv.
xlviii.	oxci.
xlviii.	cl.
li.	lix.
liii.	cxxv.
liv.	liv.
lv.	clxx.
lvii.	lxi.
lviii.	lx.
lx.	clxi.
lxi.	lxiv.
lxv.	clxii.
lxvi.	lxvi.
lxvii.	cv.
lxxvii i.	cviii.
lxxxiv.	cxi.
lxxxvi.	cix.
xciii.	cxlv.
xcv.	clx.
xcvi.	clxxxii.
xcvi.	clxxxiv.
cii.	lxix.
civ.	lxxi.
cv.	cxciii.
cvii.	lxxiii.
cviii.	cxv.
cx.	cxviii.
cxix.	cxxii.
cxxv.	lxii.
cxxvii.	cxxviii.

Matthæus.	Lucas.
cxxviii.	cxxxii.
cxxix.	cxxx.
cxxxii.	lxxxi.
cxxxiv.	cxx.
cxxxviii.	clxviii.
clvi.	lvii.
clviii.	ccxxvi.
clvii.	clxi.
clxxv.	cc.
clxxxii.	clxxxvii.
clxxxii.	ctxxxix.
clxxxiii.	cxcviii.
clxxxiii.	cxcix.
cxcvii.	cclxxii.
ccxiii.	ccxxxv.
ccxi.	clxx xii.
ccxxviii.	cxxxix.
ccxxi.	clxxix.
ccxxxi.	ccxv.
ccxxxii.	cxlii.
ccxxxiv.	cxxxvi.
ccxxxvi.	cxvxv.
ccxxxvii.	cxxxviii.
ccxxxviii.	cxl.
ccxl.	cxli.
ccxli.	clxxv.
cclv.	ccii.
cclvi.	ecv.
cclvii.	ccxiii.
cclxi.	ccvii.
cclxii.	ccxii.
cclxv.	clvii.
cclxvi.	clv.
cclxvi.	clvii.
cclxvii.	clviii.
cclxx.	ccxxix.
cclxxii.	ccxxxi.

Explicit Danox quintus.

INCIPIT

INCIPIT CANON SEXTUS IN QUO DUO.

Matthæus.	Marcus.
IX.	III.
XVII.	VII.
XX.	IX.
XXII.	XI.
XLIV.	CXXVI.
LXXVII.	LXIII.
C.	XCVIII.
CXXXIX.	XLV.
CXLV.	LX.
CXLVIII.	LXV,
CLII.	LXVIII.
CLIV.	LXXI.
CLVII.	LXXII.
CLIX.	LXXIII.
CLX.	LXXVI.
CLXIII.	LXXVIII.
CLXV.	LXXX.
CLXIX.	LXXXIV.
CLXXIII.	LXXXIX.
CLXXX.	C.
CLXXXIX.	CIII.
CCII.	CXIII.
CCXIV.	CXX.
CCXV:	CXXIV.
CCXXIV:	CXXXI.
CCXLVI.	CXL.
CCXLVII.	CXLII.
CCL.	CXLV.
CCLII.	CXLVII.
CCLIV.	CXLIX.
CCLX.	CLII.
CCLXIII.	CLIII.
CCLXXV.	CLVII.
CCLXXXII.	CLXIV.
CCLXXXVI.	CLVII.
CCLXXXVIII.	CLXIX.
CCXC.	CLXXI.
CCXCII.	CLXXIII.
CCXCVIII-	CLXXIX.
CCCV.	CLXXXV.
CCCIX	CXC.
CCCXI.	CXVII.
CCCXXX.	CCVIII.
CCCXXXVII.	CCXVII.
CCCXLI.	CCXXI.
CCCXLVII.	CCXXVI.
CCCL.	CCXXIX.

Explicit Canon ſextus.

INCIPIT CANON SEPTIMUS IN QUO DUO.

Matthæus.	Joannes.
V.	LXXXIII.
XIX.	XIX.
XIX.	XXXII.
XIX.	XXXIV.
CXX.	LXXXII.
CXXXV.	CCXV.
CCVII.	CI.

Explicit Canon ſeptimus.

INCIPIT CANON OCTAVUS IN QUO DUO.

Lucas.	Marcus.
XXIII.	XII.
XXV.	XIV.
XXVII.	XVI.
XXVII.	XXVIII.
XXVIII.	XVII.
LXXXIV.	XLVIII.
LXXXIX.	LVI.
XCI.	LXI.
C.	LXXV.
CIII.	XCVII.
CCXLVII.	CXXXVI.
CCLXXVII,	CCXVI.
CCCXXXV.	CCXXX.
CCCXL.	CCXXXIV.

Explicit Canon octavus.

INCIPIT CANON NONUS. IN QUO DUO.

Lucas.	Joannes.
XXX.	CCXIX.
XXX.	CCXXII,
CCLXII.	CXIII.
CCLXII.	CXXIV-
CCLXXIV	CCXXVII.
CCL XXIV,	CCXXIX.
CLXXIV.	CCXXXI.
CCCIII.	CLXXXII.
CCCIII.	CLXXXVI.
CCCIII.	CXC.
CCCVII.	CLXXXII,
CCCVII.	CLXXXVI.
CCCVII.	CXC
CCCXII.	CLXXXII.
CCCXII.	CLXXXVI.
CCCXII.	CXC.
CCCXLI.	CCXIII.
CCCXLI,	CCXVII.
CCCXLII.	CCXXI.
CCCXLII.	CCXXIII.
CCXLII.	CCXXV.

Explicit Canon nonus.

INCI-

INCIPIT CANON X.
In quo Matthæus proprie.

Matthæus.
II.
IV.
VI.
XIII.
XXIV.
XXVI.
XXIX.
XXXIII.
XXXV.
XXXVII.
XXXIX.
XLII.
XLV.
LII.
LVI.
LXXV.
LXXXI.
LXXXIX.
XCI.
XCIX.
CI.
CVI.
CIX.
CXIII.
CXV.
CXVIII.
CXXIV.
CXXVI.
CXXXVI.
CXL.
CLI.
CLV.
CLXVII.
CLXXI.
CLXXVII.
CLXXXI.
CLXXXIV.
CLXXXVI.
CLXXXVIII.
CXCI.
CXCVI.
CC.
CCX.
CCXII.
CCXVIII.
CCXXII.
CCXXVII.
CCXXX.
CCXXXIII.
CCXXXV.
CCXXXIX.
CCXLV.
CCLXVIII.
CCLXXIII.
CCLXXXIII.
CCCIII.
CCCXIX.
CCCXXIV.
CCCXXVII.
CCCXLV.
CCCLI.
CCCLV.

Explicit Canon X. in quo Matthæus proprie.

INCIPIT CANON X.
In quo Marcus. proprie.

Marcus.
XIX.
XXXI.
XLIII.
XLVI.
LVIII.
LXII.
LXX.
LXXIV.
LXXXI.
LXXXVIII.
XC.
XCII.
XCIV.
CI.
CIV.
CXXIII.
CXXXII.
CLXXVI.
CCXIII.
CCXXXV.

Explicit Canon X. in quo Marcus proprie.

INCIPIT CANON X.
In quo Lucas proprie.

Lucas.
I.
III.
V.
IX.
XVIII.
XX.
XXII.
XXIX.
XXXI.
L.
LI.
LXVII.
LXVIII.
LXXII.
LXXV.
CIV.
CVI.
CVII.
CXIII.
CXVII.
CXXII.
CXXIV.
CXXXI.
CXLIII.
CXLIX.
CLI.
CLIV.
CLIX.
CLXIII.
CLXIV.
CLXVI.
CLXXIV.
CLXXVI.
CLXXVIII.
CLXXX.
CLXXXIII.
CLXXXVIII.
CXC.
CXCII.
CXCIV.
CCI.
CCIII.
CCVIII.
CCX.
CCXIV.
CCXXIII.
CCXXV.
CCXXVII.
CCXXXVI.
CCLII.
CCLVI.
CCLIX.
CCLXIV.
CCLXXI.
CCLXXIII.
CCLXXVI.
CCLXXVIII.
CCLXXXIII.
CCCLXXXVIII
CCXCVI.
CCXCVIII.
CCCI.
CCCIV.
CCCVI.
CCCVIII.
CCCXVI.
CCCXX.
CCCXXVI.
CCCXXXI.
CCCXXXIV.
CCCXXXIX.
CCCXLIII.

Explicit Canon X. in quo Lucas proprie.

INCIPIT CANONON X.
in quo Joannes proprie.

Joannes.
IV.
VII.
IX.
XI.
XIII.
XVI.
XVIII.
XXII.
XXIV.
XXVII.
XXIX.
XXXI.
XXXIII.
XXXVI.
XXXIX.
XLI.
XLIII.
XLV.
L.
LII.
LIV.
LVI.
LVIII.
LX.
LXII.
LXIV.
LXVI.
LXVIII.
LXXI.
LXXIII.
LXXV.
LXXVIII.
LXXX.
LXXXI.
LXXXIV.
LXXXVI.
LXXXIX.
XCII.
XCIV.
XCVII.
XCIX.
CII.
CIV.
CVI.
CVIII.
CX.
CXII.
CXV.
CXVII.
CXIX.

Joannes.
CXXIII.
CXXV.
CXXVII.
CXXX.
CXXXII.
CXXXIV.
CXXXVI.
CXXXVIII.
CXL.
CXLIII.
CXLV.
CXLVII.
CXLIX.
CLI.
CLIII.
CLV.
CLVII.
CLIX.
CLXIII.
CLXV.
CLXVII.
CLXIX.
CLXXI.
CLXXIII.
CLXXVII.
CLXXIX.
CLXXXI.
CLXXXIX.
CXCI.
CXCIII.
CXCV.
CC.
CCII.
CCV.
CCVII.
CCX.
CCXII.
CCXIV.
CCXVI.
CCXVIII
CCXX.
CCXXIV.
CCXXVI.
CCXXVII.
CCXXX.
CCXXXII.

Explicit Canon X. in quo Joannes proprie.

Expliciunt Canones Evangeliorum.

INCI-

C.N. *f.*

INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

Caput I. a 1. Iber generationis Jesu
3. Christi filii David,
filii Abraam. A-
braam genuit Isaac.
Isaac autem genuit
Jacob. Jacob autem
genuit Judam & fra-
tres ejus. Judas au-
tem genuit Phares,
& Zaram de Thamar. Phares autem ge-
nuit Esron. Esron autem genuit A-
ram. Aram autem genuit Aminadab.
Aminadab autem genuit Naasson. Naas-
son autem genuit Salmon. Salmon au-
A tem genuit Booz de Rahab. Booz au-
tem genuit Obed ex Ruth. Obed autem
genuit Jesse. Jesse autem genuit Da-
vid regem. David autem rex genuit
Salomonem ex ea quæ fuit Uriæ. Sa-
lamon autem genuit Roboam. Roboam
autem genuit Abiam. Abias autem ge-
nuit Asa. Asa autem genuit Josaphat.
Josaphat autem genuit Joram. Joram
autem genuit Oziam. Ozias autem ge-
nuit Joatham. Joatham autem genuit
B Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam.
Ezechias autem genuit Manassen. Ma-
nasses autem genuit Amon. Amon au-
tem

a Solidum quattuor Evangeliorum contextum contulimus expendimusque ad tres, quos ex Hieronymiana interpretatione invenire potuimus omnium antiquissimos codices mss. in Vaticana Bibliotheca: quorum duo cæteris præstantiores omnibus, fuerunt olim Reginæ Svecorum, nunc numeris 10. & 14. prænotantur atque hunc quidem ad Venceslai usum extitisse in calce admonetur; tertius veteris Vaticanę, majusculis, ut vocant, literis, iisque auro infectis exaratus est totus: ex argenti quoque lamina, atque ebore antiquo figurato coopertus, quem pro libri elegantia ostentant. Cæterum & bonæ ille frugis est, tametsi non ejus, quæ vulgo creditur, vetustatis. Alicubi etiam in consilium adhibuimus ex eadem Bibliotheca codicem Palatinum prægrandem, numero 5. inscriptum, atque eum bonæ quidem emendationis & notæ, sed ætatis multo recentioris, & quæ sæculum duodecimum vix attingat. Dicitur porro in Abbatia S. Epternaci textus haberi Evangeliorum antiquissimus Saxonicis literis, correctusque ex autographo ipso S. Hieronymi, ut est ibi notatum in calce libri: *Proemendavi, ut posui, secundum codicem de Bibliotheca Eugipi (sic) prespiteri, quem ferunt fuisse S. Hieronymi. Indictione VI. post Consulatum Basilii V. C. anno septimo decimo.*

tem genuit Josiam. Josias autem genuit
Jechoniam, & fratres ejus in transmi-
gratione Babylonis. Et post transmigra-
tionem Babylonis Jeconias genuit Sala-
thiel. Salathiel autem genuit Zoroba-
bel. Zorobabel autem genuit Abiud.
Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim
autem genuit Azor. Azor autem genuit
Sadoc. Sadoc autem genuit Achim.
Achim autem genuit Eliud. Eliud au-
tem genuit Eleazar. Eleazar autem ge-
nuit Mathan. Mathan autem genuit
Jacob. Jacob autem genuit Joseph vi-
rum Mariæ, de qua natus est Jesus,
qui vocatur Christus.

a 12. c[illegible] [a] Omnes itaque generationes ab A-
10. braam usque ad David generationes quat-
tuordecim: & a David usque ad trans-
migrationem Babylonis, generationes
quattuordecim:, & a transmigratione
Babylonis usque ad Christum, genera-
tiones quattuordecim.

b III, [b] Christi autem generatio sic erat:
5. Quum esset desponsata mater ejus Maria
Joseph, antequam convenirent, in-
venta est in utero habens de Spiritu San-
cto. [c] Joseph autem vir ejus, quum esset
c IV. 10. justus, & nollet eam traducere, voluit
occulte dimittere eam. Hæc autem eo
cogitante, ecce Angelus Domini appa-
ruit in somnis ei, dicens: Joseph fili
David, noli timere accipere Mariam con-
jugem tuam: quod enim in ea natum
est de Spiritu Sancto est: Pariet autem
filium: & vocabis nomen ejus Jesum:
ipse enim salvum faciet populum suum
a peccatis eorum. Hoc autem totum fa-
ctum est, ut adimpleretur quod dictum
est a Domino per Prophetam dicentem:
Ecce virgo in utero habebit, & pariet
filium: & vocabunt nomen ejus Em-
manuel, quod est interpretatum, No-
biscum Deus. Exsurgens autem Joseph
a somno, fecit sicut præcepit ei Angelus
Domini & accepit conjugem suam. Et
* al. cognovit. non * cognoscebat eam, donec peperit
filium suum primogenitum: & voca-
vit nomen ejus Jesum.

Cap. 2. Cum ergo natus esset Jesus in Beth-Le-
a hem [a] Juda in diebus Herodis regis, ec-
ce Magi ab Oriente venerunt in Jeroso-
lymam, dicentes: Ubi est qui natus est
rex Judæorum? vidimus enim stellam
ejus in oriente, & venimus adorare
eum. Audiens autem Herodes rex, tur-

A batus est, & omnis Jerosolyma cum
illo. Et congregans omnes principes
Sacerdotum, & Scribas populi, scisci-
tabatur ab eis ubi Christus nasceretur.
[d] At illi dixerunt ei: In Beth-Lehem
Judæ. Sic enim scriptum est per Pro- d V. 7.
phetam: Et tu Beth-Lehem terra Ju-
da: nequaquam minima es in princi-
pibus Juda, ex te enim exiet dux,
qui regat populum meum Israel. [e] e VI.
Tunc Herodes, clam vocatis Magis, 10.
B diligenter didicit ab eis tempus stellæ,
quæ apparuit eis: & mittens illos in
Bet-Lehem, dixit. Ite, & interroga-
te diligenter de puero, & quum inve-
neritis, renuntiate mihi, ut & ego ve-
niens adorem eum. Qui cum audissent
regem, abierunt: & ecce stella, quam
viderant in Oriente, antecedebat eos,
usque dum veniens staret supra, ubi
erat puer. Videntes autem stellam ga-
visi sunt gaudio magno valde. Et in-
C trantes domum, invenerunt puerum
cum Maria matre ejus, & procidentes
adoraverunt eum: & apertis thesau-
ris suis, obtulerunt ei munera, aurum,
thus, & myrrham. Et responso acce-
pto in somnis, ne redirent ad Hero-
dem, per aliam viam reversi sunt
in regionem suam. Qui quum recessis-
sent ecce Angelus Domini apparuit in
somnis Joseph, dicens: Surge, & ac-
cipie puerum, & matrem ejus, & fuge
D in Ægyptum, & esto ibi usque dum di-
cam tibi. Futurum est enim, ut Hero-
des quærat puerum ad perdendum eum.
Qui consurgens accepit puerum & ma-
trem ejus nocte, & secessit in Ægyptum,
& erat ibi usque ad obitum Herodis: ut
adimpleretur quod dictum est a Domino
per Prophetam dicentem: Ex Ægy-
pto vocavi filium meum. Tunc Hero-
des videns quoniam illusus esset a Ma-
gis, iratus est valde, & mittens oc-
cidit omnes pueros, qui erant in
E Beth-Lehem, & in omnibus finibus
ejus, a bimatu & infra, secundum
tempus quod exquisierat a Magis:
tunc adimpletum est quod dictum est
per Jeremiam Prophetam dicentem: b
Vox in Rama audita est, [b] plora-
tus & ululatus multus: Rachel plorans
filios suos, & noluit consolari, quia non
sunt. Defuncto autem Herode, ecce An-
gelus Domini apparuit in somnis Joseph in
Ægy-

a Reginæ ms. alter *Juda* olim erat *Judææ* ut in Græco τῆς Ἰουδαίας, qua de lectione videsis S. Doctorem in Commentariis.

b Plus in Græco est textu θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς: quod verteris, gemitus, ploratus multus &c.

Ægypto, dicens: Surge, & accipe pue- A
rum, & matrem ejus, & vade in ter-
ram Iſrael: defuncti ſunt enim, qui
quærebant animam pueri. Qui conſur-
gens, accepit puerum, & matrem e-
jus, & venit in terram Iſrael. Audiens
autem quod Archelaus regnaret in Ju-
dæa pro Herode patre ſuo, timuit illo
ire: & admonitus in ſomnis, ſeceſſit
in partes Galilææ. Et veniens habita-
vit in civitate, quæ vocatur Naza-
reth: ut adimpleretur quod dictum eſt B
per Prophetas: Quoniam Nazaræus vo-
Cap. 3. cabitur.
a VII. [a] In diebus autem illis venit Joannes
3. Baptiſta prædicans in deſerto Judææ,
& dicens: Pœnitentiam agite: appro-
b VIII. pinquavit enim regnum cælorum. [b] Hic
1. eſt enim, qui dictus eſt per Iſaiam
Prophetam dicentem: Vox clamantis
in deſerto: Parate viam Domini: re-
c IX. ctas facite ſemitas ejus. [c] Ipſe autem
6. Joannes habebat veſtimentum de pilis C
camelorum, & zonam pelliceam circa
lumbos ſuos: eſca autem ejus erat lo-
cuſtæ, & mel ſilveſtre. Tunc exibat
ad eum Jeroſolyma, & omnis Judæa,
& omnis regio circa Jordanem; & ba-
ptizabantur ab eo in Jordane, confiten-
d X. tes peccata ſua. [d] Videns autem mul-
5. tos Phariſæorum, & Sadducæorum, ve-
nientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis:
Progenies viperarum, quis demonſtravit
a vobis fugere a [a] ventura ira? Facite D
ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et
ne velitis dicere intra vos: Patrem ha-
bemus Abraam. Dico enim vobis, quo-
niam potens eſt Deus de lapidibus i-
ſtis ſuſcitare filios Abrææ. Jam enim
ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.
Omnis ergo arbor, quæ non facit fru-
ctum bonum, excidetur, & in ignem
e XI. mittetur. [e] Ego quidem baptizo vos in
1. aqua in pœnitentiam: qui autem poſt
me venturus eſt, fortior me eſt, cujus
non ſum dignus calceamenta portare: E
ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto,
f XII. & igni. [f] Cujus ventilabrum in manu
5. ſua: & permundabit aream ſuam: &
congregabit triticum ſuum in horreum,
paleas autem comburet igni inextingui-
g XIII. bili. [g] Tunc venit Jeſus a Galilæa in
10. Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur
ab eo. Joannes autem prohibebat eum,
dicens: Ego a te debeo baptizari, &
tu venis ad me? Reſpondens autem

Jeſus, dixit ei: Sine modo: ſic enim
decet nos implere omnem juſtitiam. Tunc h XIV.
dimiſit eum. [h] Baptizatus autem Jeſus, 1.
confeſtim aſcendit de aqua. Et ecce a-
perti ſunt ei cæli: & vidit ſpiritum Dei
deſcendentem ſicut columbam, & veni-
entem ſuper ſe. Et ecce vox de cælis,
dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in
quo mihi complacui. C. 4.
[i] Tunc Jeſus ductus eſt in deſertum a i XV.
ſpiritu, ut tentaretur a diabolo. [k] Et 2. k XVI.
quum jejunaſſet quadraginta diebus, & 5.
quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et
accedens tentator dixit ei: Si filius Dei
es dic, ut lapides iſti panes fiant. Qui
reſpondens dixit: Scriptum eſt: Non
in ſolo pane vivit homo, ſed in omni
verbo, quod procedit de ore Dei. Tunc
aſſumſit eum diabolus in ſanctam civi-
tatem, & ſtatuit eum ſuper pinnacu-
lum templi, & dixit ei: Si filius Dei
es, mitte te deorſum. Scriptum eſt e-
nim: Quia angelis ſuis mandavit de te,
& in manibus tollent te, & ne forte of-
fendas ad lapidem pedem tuum. Ait
illi Jeſus: Rurſum ſcriptum eſt: Non
tentabis Dominum Deum tuum. Ite-
rum aſſumſit eum diabolus in montem
excelſum valde: & oſtendit ei omnia
regna mundi, & gloriam eorum, & di-
xit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens
adoraveris me. Tunc dicit ei Jeſus, Va-
de, Satana: Scriptum eſt enim: Do-
minum Deum tuum adorabis, & illi ſo-
li ſervies. [l] Tunc reliquit eum diabo- l XVII.
lus: & ecce angeli acceſſerunt, & mini- 6.
ſtrabant ei. [m] Quum autem audiſſet Je- m XVIII.
ſus quod Joannes traditus eſſet, ſeceſſit 4.
in Galilæam: [n] & relicta civitate Na- n XIX.
zareth, [b] venit, & habitavit in Caphar- 7. b
naum maritima, in finibus Zabulon &
Nepthalim, ut adimpleretur quod di-
ctum eſt per Iſaiam Prophetam: Ter-
ra Zabulon, & terra Nephtalim, via
maris trans Jordanem, Galilæa gen-
tium, populus qui ſedebat in tenebris,
vidit lucem magnam: & ſedentibus in
regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.
[o] Exinde cepit Jeſus prædicare, & di- o XX.
cere: Pœnitentiam agite: appropin- 6.
quavit enim regnum cælorum. Ambu-
lans autem Jeſus juxta mare Galilææ,
vidit duos fratres, Simonem, qui vo-
catur Petrus, & Andream fratrem e-
jus, mittentes rete in mare, erant e-
nim piſcatores, [p] & ait illis: Venite p XXI.
poſt 2.

[a] Tres, quibus utimur, mſs. pari conſenſu præferunt *a futura ira*.
[b] Alias *veniens habitavit*: præſtius Græco, ἐλθὼν κατῴκησεν &c. Paulo quoque poſt, *per Iſaiam Prophetam dicentem &c.* διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος.

post me, & faciam vos fieri piscatores
hominum. At illi continuo relictis re-
a xxii. tibus, sequuti sunt eum. [a] Et procedens
6. inde, vidit alios duos fratres, Jacobum
Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in
navi cum Zebedæo patre eorum, refi-
cientes retia sua: & vocavit eos. Illi
a autem statim relictis retibus & patre [a],
b xxiii. sequuti sunt eum. [b] Et circuibat Jesus
1. totam Galilæam, docens in synagogis
eorum, & prædicans evangelium regni:
& sanans omnem languorem, & om-
nem infirmitatem in populo. Et abiit
opinio ejus in totam Syriam, & obtu-
lerunt ei omnes male habentes, variis
languoribus, & tormentis comprehen-
sos, & qui dæmonia habebant, & luna-
ticos, & paralyticos, & curavit eos:
& sequutæ sunt eum turbæ multæ de
Galilæa, & Decapoli, & de Jerosoly-
mis, & de Judæa, & de trans Jorda-
Cap. 5. nem.
b [c] Videns autem [b] Jesus turbas, ascen-
c xxiv. dit in montem, & quum sedisset, ac-
10. d xxv. cesserunt ad eum discipuli ejus, [d] & ape-
5. riens os suum docebat eos, dicens:
e xxvi. Beati pauperes spiritu: quoniam ipso-
c rum est regnum cælorum. [e] Beati [c] mi-
10. f xxvii. tes: quoniam ipsi possidebunt terram. [f]
5. Beati, qui lugent: quoniam ipsi conso-
g xxviii. labuntur. [g] Beati, qui esuriunt, & siti-
5. unt justitiam: quoniam ipsi saturabun-
h xxix. tur. [h] Beati misericordes: quoniam ipsi
10. misericordiam consequentur. Beati mun-
do corde: quoniam ipsi Deum videbunt.
Beati pacifici: quoniam filii Dei voca-
buntur. Beati, qui persequutionem pa-
tiuntur propter justitiam: quoniam i-
i xxx. psorum est regnum cælorum. [i] Beati
5. estis quum maledixerint vobis, & perse-
quuti vos fuerint, & dixerint omne ma-
lum adversum vos mentientes, propter
me: gaudete, & exsultate, quoniam
merces vestra copiosa est in cælis. Sic
enim persequuti sunt Prophetas, qui
K xxxi. fuerunt ante vos. [k] Vos estis sal terræ.
2. Quod si sal evanuerit, in quo salietur?
ad nihilum valet ultra, nisi ut mitta-
l xxxii. tur foras, & conculcetur ab homini-
2. bus. [l] Vos estis lux mundi. Non potest
civitas abscondi supra montem posita.
Neque accendunt lucernam, & ponunt
eam sub modio; sed super candela-
* *& lucet*. brum, * ut luceat omnibus, qui in do-

A mo sunt. Sic luceat lux vestra coram
hominibus, ut videant opera vestra bo-
na, & glorificent patrem vestrum, qui m xxxiii.
in cælis est. [m] Nolite putare quoniam 10.
veni solvere Legem, aut Prophetas: non
veni solvere, sed adimplere. [n] Amen n xxxiv.
quippe dico vobis, donec transeat cæ- 5.
lum & terra, jota unum, aut unus apex
non præteribit a lege, donec omnia fi-
ant. [o] Qui ergo solverit unum de man- o xxxv.
datis istis minimis, & docuerit sic homi- 10.
B nes, minimus vocabitur in regno cælo-
rum: qui autem fecerit & docuerit, hic
magnus vocabitur in regno cælorum.
Dico enim vobis, quia nisi abundaverit
justitia vestra plus quam Scribarum, &
Pharisæorum, non intrabitis in regnum
cælorum. Audistis quia dictum est an-
tiquis: Non occides: qui autem occi-
derit, reus [d] erit judicio. Ego autem *d*
dico vobis, quia omnis, qui irascitur
fratri suo, reus erit judicio. Qui autem
dixerit fratri suo, raca: reus erit con-
C cilio. Qui autem dixerit, fatue: reus
erit gehennæ ignis. Si ergo offers mu-
nus tuum ad altare, & ibi recordatus
fueris, quia frater tuus habet aliquid
adversum te: relinque ibi munus tuum
ante altare, & vade prius reconciliari
fratri tuo: & tunc veniens offeres [e] mu- *e*
nus tuum. [p] Esto consentiens adversario p xxxvi. 5.
tuo cito, dum es in via cum eo: ne for-
te tradat te adversarius judici, & judex
tradat te ministro, & in carcerem mit-
D taris. Amen dico tibi, non exies inde,
donec reddas novissimum quadrantem.
[q] Audistis quia dictum est antiquis: Non q xxxvii.
mœchaberis. Ego autem dico vobis: 10.
quia omnis, qui viderit mulierem ad con-
cupiscendum eam, jam mœchatus est
eam in corde suo. Quod si oculus
tuus dexter scandalizat te, erue eum,
& projice abs te: expedit enim tibi, ut
pereat unum membrorum tuorum,
quam totum corpus tuum mittatur in
E gehennam. Et si dextera manus tua scan-
dalizat te, abscinde eam, & projice abs
te: expedit enim tibi, ut pereat unum
membrorum tuorum, quam totum cor-
pus tuum eat in gehennam. Dictum est
autem: Quiquumque dimiserit uxo-
rem suam, det ei libellum repudii. Ego
autem dico vobis: Quia omnis, qui di-
miserit uxorem suam, excepta fornica-
tionis

[a] Addit Græcus αὐτῶν, *patre eorum*,

[b] Nomen *Jesus* heic loci neque nostri mſ. habent. neque Græcus ipse textus.

[c] Hæc de mitium beatitudine pericope alteri, quæ de lugentium est, in Græco exemplari posthabetur.

[d] Unus Reginæ mſ. *reus est judicio*, Mox ubi dicitur, *omnis, qui irascitur fratri suo*, additum est in Græco εἰκῆ, *sine caussa*.

[e] Alias *offer*: cum Græco πρόσφερε.

tionis caussa, facit eam mœchari: &
qui dimissam duxerit, adulterat. Ite-
rum audistis quia dictum est antiquis:
Non perjurabis: reddes autem Domi-
no juramenta tua. Ego autem dico vo-
bis, non jurare omnino, neque per
cælum, quia thronus Dei est: neque
per terram, quia scabellum est pedum
ejus: neque per Jerosolymam, quia ci-
vitas est magni regis: neque per caput
tuum juraveris, quia non potes unum
capillum album facere, aut nigrum.
Sit autem sermo vester, est, est: non,
non: quod autem his abundantius est,
a malo est. Audistis quia dictum est:
Oculum pro oculo, & dentem pro den-
te. Ego autem dico vobis, non resiste-
a xxxviii. 5. re malo, [a] sed si quis te percusserit in
dexteram maxillam tuam, præbe illi
& alteram: Et ei, qui vult tecum ju-
dicio contendere, & tunicam tuam
b xxxix. 10. tollere, dimitte ei & pallium, [b] & qui-
quumque te angariaverit mille passus,
vade cum illo & alia duo. Qui petit
a te, da ei: & volenti mutuari a te,
ne avertaris. Audistis quia dictum
a est: Diliges proximum tuum, & [a] o-
c xi. 5. dio habebis inimicum tuum. [c] Ego au-
tem dico vobis: diligite inimicos ve-
b stros, [b] benefacite his, qui oderunt vos:
& orate pro persequentibus, & calu-
mniantibus vos: ut sitis filii patris ve-
stri, qui in cælis est: qui solem suum
oriri facit super bonos & malos: & pluit
d xli. 5. super justos & injustos. [d] Si enim diligi-
tis eos qui vos diligunt, quam mercedem
habebitis? nonne & publicani hoc fa-
ciunt? Et si salutaveritis fratres vestros
tantum, quid amplius facitis? nonne &
Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos
perfecti, sicut & pater vester cælestis per-
fectus est.
Cap. 6. e xlii. 10. [e] Attendite ne justitiam vestram fa-
ciatis coram hominibus, ut videamini
ab eis: alioquin mercedem non habebi-
tis apud patrem vestrum, qui in cælis
est. Quum ergo facis eleemosynam, no-
li tuba canere ante te, sicut hypocri-
tæ faciunt in synagogis, & in vicis,
ut honorificentur ab hominibus. Amen

A dico vobis, receperunt mercedem suam.
Te autem faciente eleemosynam, ne-
sciat sinistra tua quid faciat dextera
tua: ut sit eleemosyna tua in [c] abscon- *c*
dito, & pater tuus, qui videt in ab-
scondito, reddet tibi. Et quum oratis,
non eritis sicut hypocritæ, qui amant
in synagogis & in angulis platearum
stantes orare, ut videantur ab homi-
nibus: amen dico vobis, receperunt
mercedem suam. Tu autem quum ora-
B veris, intra in cubiculum tuum, & *d*
clauso ostio [d], ora patrem tuum in
abscondito: & pater tuus qui videt in
abscondito, reddet tibi. [f] Orantes au- f xliii. 5.
tem, nolite multum loqui, sicut E-
thnici. Putant enim quod in multilo-
quio suo exaudiantur. Nolite ergo assi-
milari eis. Scit enim pater vester, quid
opus sit vobis, antequam petatis eum.
Sic ergo vos orabitis: Pater noster,
qui es in cælis: sanctificetur nomen tu- *e*
C um. [e] Adveniat regnum tuum. Fiat
voluntas tua, sicut in cælo, & in ter-
ra. Panem nostrum supersubstantialem
da nobis hodie. Et dimitte nobis debita
nostra, sicut & nos dimittimus debitori-
bus nostris. Et ne nos inducas in ten-
tationem. Sed libera nos a malo. A- g xliv.
men. [g] Si enim dimiseritis hominibus
peccata eorum: dimittet & vobis pater 6.
vester cælestis [f] delicta vestra. Si autem *f*
non dimiseritis hominibus, nec pater
D vester dimittet vobis peccata vestra.
[h] Quum autem jejunatis, nolite fieri h xlv. 10.
sicut hypocritæ tristes. Exterminant
enim facies suas, ut appareant homini-
bus jejunantes. Amen dico vobis, quia
receperunt mercedem suam. Tu au-
tem, quum jejunas, unge caput tuum,
& faciem tuam lava, ne videaris ho-
minibus jejunans, sed patri tuo, qui
est in abscondito: & pater tuus, qui
videt in abscondito, reddet tibi. No-
lite thesaurizare vobis thesauros in ter-
E ra: ubi ærugo, & tinea demolitur: & i xlvi. 5.
ubi fures effodiunt, & furantur. [i] The-
saurizate autem vobis thesauros in cæ-
lo: ubi neque ærugo, neque tinea de-
molitur, & ubi fures non effodiunt, nec

 furan-

a Pari consensu tres quos laudavimus mss. *& odies inimicum tuum.*

b Plus habet Græcus textus εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, *benedicite maledicentes vos:* tum καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας &c. *benefacite his, qui oderunt vos.*

c Heic atque inferius continenter nostri mss. *absconso*, pro *abscondito* præferunt.

d Addunt iidem mss. *suo*, quod & in Græco pronomen est. Paulo quoque superius, ubi dicitur *reddet tibi*, ut & mox, atque iterum infra, ubi eadem recurrunt verba, continenter in Græco additum est, ἐν τῷ φανερῷ, *in palam*, quod & in Vetere antiquissimo Veronensi codice Evangeliorum continetur, Versione legitur.

e Duo Reginæ mss. *Veniat:* qui & in hujus Dominicæ orationis fine, *Amen*, prætermittunt. Græcus addit in plerisque exemplaribus: ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν *Quoniam tuum regnum, & potentia & gloria in sæcula, amen.*

f Non additur heic in Græco *delicta vestra*, sed mox repetitur *peccata eorum*, τὰ παραπτώματα αὐτῶν, post verba, *si autem non dimiseritis hominibus.* Tum nostri quoque mss. juxta Græcum, pronomen *vobis*, post verbum *dimittet*, ignorant.

furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, A
a xlvii. ibi est & cor tuum. [a] Lucerna corporis
5. [a] tui est oculus tuus. Si oculus tuus
fuerit simplex: totum corpus tuum lu-
cidum erit. Si autem oculus tuus fue-
rit nequam: totum corpus tuum tene-
brosum erit. Si ergo lumen, quod in
b xlviii. te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quan-
5. tæ erunt? [b] Nemo potest duobus domi-
nis servire: aut enim unum odio ha-
bebit, & alterum diliget: aut unum
sustinebit, & alterum contemnet. Non B
c xlix. potestis Deo servire & Mammonæ. [c]
5. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ
vestræ quid manducetis [b], neque corpo-
ri vestro quid induamini. Nonne anima
plus est quam esca: & corpus plus
quam vestimentum? Respicite volatilia
cæli, quoniam non serunt, neque me-
tunt, neque congregant in horrea: &
pater vester cælestis pascit illa. Non-
ne vos magis pluris estis illis? Quis
autem vestrum cogitans potest adjice-
re ad staturam suam cubitum unum? C
Et de vestimento quid solliciti estis?
Considerate lilia agri quomodo cre-
scunt: non laborant, neque nent. Dico
autem vobis, quoniam nec Salomon in
omni gloria sua coopertus est sicut u-
num ex istis. Si autem fœnum agri,
quod hodie est, & cras in clibanum
mittitur, Deus sic vestit: quanto ma-
gis vos [c] modicæ fidei? Nolite ergo sol-
liciti esse, dicentes: Quid manduca-
bimus, aut quid bibemus, aut quo o- D
periemur? hæc enim omnia gentes in-
quirunt. Scit enim pater vester, quia
his omnibus indigetis. Quærite ergo pri-
mum regnum Dei, & justitiam ejus: &
hæc omnia adjicientur vobis. Nolite er-
go solliciti esse in crastinum. Crastinus
enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit
diei malitia sua.

Cap. 7. d l. [d] Nolite judicare, ut non judicemini.
2. In quo enim judicio judicaveritis, ju-
e li. dicabimini: & in qua mensura mensi E
5. fueritis, remetietur vobis. [e] Quid au-
tem vides festucam in oculo fratris tui:
& trabem in oculo tuo non vides? Aut
quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam
festucam de oculo tuo: & ecce trabs
est in oculo tuo? Hypocrita, ejice pri-
mum trabem de oculo tuo, & tunc
videbis ejicere festucam de oculo fra-

tris tui. [f] Nolite dare sanctum cani- f lii.
bus, neque mittatis margaritas vestras 5.
ante porcos: ne forte conculcent eas
pedibus suis, & conversi dirumpant
vos. [g] Petite, & dabitur vobis: quæri- g liii.
te, & invenietis: pulsate, & aperietur 5.
vobis. Omnis enim qui petit, accipit:
& qui quærit, invenit: & pulsanti ape-
rietur. Aut quis est ex vobis homo,
quem si petierit filius suus panem, num-
quid lapidem porriget ei? Aut si piscem
petierit, numquid serpentem porriget ei?
Si ergo vos quum sitis mali, nostis
bona data dare filiis vestris: quanto
magis pater vester, qui in cælis est,
dabit bona petentibus se. [h] Omnia er- h liv.
go quæquumque vultis, ut faciant vo- 5.
bis homines, & vos facite illis. Hæc
est enim Lex, & Prophetæ. [i] Intrate i lv.
per angustam portam: quia lata por- 5.
ta, & spatiosa via est, quæ ducit ad
perditionem, & multi sunt qui intrant
per eam. Quam angusta porta, & ar-
cta via est, quæ ducit ad vitam: & k lvi.
pauci sunt, qui inveniunt eam! [k] At- 10
tendite a falsis prophetis, qui veniunt
ad vos in vestimentis ovium, intrinse-
cus autem sunt lupi rapaces: a fru-
ctibus eorum cognoscetis eos. [l] Num- l lvii. 5.
quid colligunt de spinis uvas, aut de m lviii.
tribulis ficus? [m] Sic omnis arbor bona 5.
fructus bonos facit: mala autem ar-
bor malos fructus facit. Non potest ar-
bor bona malos fructus facere: neque
arbor mala bonos fructus facere: O-
mnis arbor, quæ non facit fructum
bonum, excidetur, & in ignem mit-
tetur. Igitur ex fructibus eorum co- n lix.
gnoscetis eos. [n] Non omnis, qui dicit 3.
mihi, Domine, Domine, intrabit in re-
gnum cælorum: sed qui facit volunta- d
tem Patris mei, qui in cælis est, [d] ipse
intrabit in regnum cælorum. [o] Multi o lx.
dicent mihi in illa die: Domine, Do- 5.
mine, nonne in nomine tuo propheta-
vimus, & in nomine tuo dæmonia eje-
cimus, & in nomine tuo virtutes mul-
tas fecimus? Et tunc confitebor illis:
Quia numquam novi vos: discedite a
me qui operamini iniquitatem. [p] Omnis p lxi.
ergo, qui audit verba mea hæc, & fa- 5.
cit ea, assimilabitur viro sapienti, qui
ædificavit domum suam supra petram,
& descendit pluvia, & venerunt flu-
mina,

[a] Quod ter hoc versu repetitur *tui* pronomen, tertio tantum primo habetur.
[b] Additur in Græco, *& quid bibatis*, καὶ τί πίητε.
[c] Mss. duo Regiæ, *vos minimæ fidei*. Paulo post in Græco, ubi dicitur, *Scit enim pater vester*, additur *cælestis*, ὁ οὐράνιος.
[d] Hoc autem comma, *ipse intrabit in regnum cælorum*, tametsi necessario subintelligatur, in Græco tamen exemplari non est.

mina, & flaverunt venti, & irruerunt
in domum illam, & non cecidit: fundata
enim erat super petram. Et omnis,
qui audit verba mea hæc, & non
facit ea, similis erit viro stulto, qui
ædificavit domum suam super arenam:
& descendit pluvia, & venerunt flumina,
& flaverunt venti, & irruerunt in
domum illam, & cecidit, & fuit ruina
a lxii. illius magna. [a] Et factum est, quum
2. consummasset Jesus verba hæc, admirabantur
turbæ super doctrina ejus.
Erat enim docens eos sicut potestatem
habens, & non sicut Scribæ eorum, &
Pharisæi.
Cap. 8. [b] Quum autem descendisset de monte,
b lxiii. sequutæ sunt eum turbæ multæ: &
2. ecce leprosus veniens, adorabat eum dicens:
Domine, si vis, potes me mundare.
Et extendens Jesus manum, tetigit
eum, dicens: Volo. Mundare. Et
confestim mundata est lepra ejus. Et
ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris:
sed vade, ostende te sacerdoti, & offer
munus, quod præcepit Moyses, in te-
c xiv. stimonium illis. [c] Quum autem introis-
2. set [a] Capharnaum, accessit ad eum Cen-
a turio, rogans eum, & dicens: Domine,
puer meus jacet in domo paralyticus,
& male torquetur. Et ait illi Je-
* veniens curabo. sus: Ego * veniam, & curabo eum. Et
respondens Centurio, ait. Domine, non
sum dignus, ut intres sub tectum meum:
sed tantum dic verbo, & sanabitur puer
meus. Nam & ego homo sum sub po-
b testate [b] constitutus, habens sub me milites,
& dico huic: Vade, & vadit: &
Alii, Veni, & venit: & servo meo,
Fac hoc, & facit. Audiens autem Jesus
miratus est, & sequentibus se dixit:
Amen dico vobis, non inveni tantam
d lxv. fidem in Israel. [d] Dico autem vobis,
5. quod multi ab oriente, & occidente venient,
& recumbent cum Abraam, &
Isaac, & Jacob in regno cælorum: filii
autem regni ejicientur in tenebras exteriores:
ibi erit fletus, & stridor den-
e lxvi. tium. [e] Et dixit Jesus Centurioni: Va-
6. de, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sa-
* puer ejus. f lxvii. natus est * puer in illa hora. [f] Et quum
2. venisset Jesus in domum Petri, vidit so-

A crum ejus jacentem, & febricitantem:
& tetigit manum ejus, & dimisit eam
febris, & surrexit, & ministrabat eis.
Vespere autem facto, obtulerunt ei multos
dæmonia habentes: & ejiciebat spiritus
verbo: & omnes male habentes curavit:
ut adimpleretur quod dictum est
per Isaiam Prophetam, dicentem: Ipse
infirmitates nostras accepit: & ægrota-
tiones [c] nostras portavit. Videns autem c
Jesus turbas multas circum se, jussit ire
B trans fretum. [g] Et accedens unus Scri- g lxviii.
ba, ait illi: Magister, sequar te, quo- 5.
quumque ieris. Et dicit ei Jesus: Vulpes
foveas habent, & volucres cæli nidos:
filius autem hominis non habet
ubi caput reclinet. Alius autem de discipulis
ejus ait illi: Domine, permitte
me primum ire, & sepelire patrem
meum. Jesus autem ait illi: Sequere
me, & dimitte mortuos sepelire mor-
tuos suos. [h] Et ascendente eo in navicu- h lxix.
C lam, sequuti sunt eum discipuli ejus: 2.
& ecce motus magnus factus est in mari,
ita ut navicula operiretur fluctibus,
ipse vero dormiebat. Et accesserunt ad
eum [d] dicipuli ejus, & suscitaverunt d
eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.
Et dicit eis Jesus: Quid timidi
estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit
ventis & mari, & facta est tranquillitas
magna. Porro homines mirati
sunt, dicentes: qualis est hic, quia * * & venti.
D venti & mare obediunt ei? Et quum e
venisset trans [e] fretum in regionem Gerasenorum,
occurrerunt ei duo habentes
dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi
nimis, ita ut nemo posset transire
per viam illam. Et ecce clamaverunt,
dicentes: Quid nobis, & tibi, Jesu fili
Dei? Venisti huc ante tempus torquere
nos? Erat autem non longe ab illis grex
multorum porcorum pascens. Dæmones
autem rogabant eum, dicentes: Si
ejicis nos hinc, mitte nos in gregem
E porcorum. Et ait illis: Ite. At illi
exeuntes abierunt in porcos, & ecce
impetu abiit totus * grex per præceps * grex porcorum.
in mare; & mortui sunt in aquis. Pa-
stores autem fugerunt: & venientes
in civitatem, nuntiaverunt omnia, &
de eis,

[a] Vetustior Reginæ ms. addit heic nomen *Jesus*, quod quidem & in Græcis plerisque libris exprimitur: εἰσελθόντι δὲ τῷ Ἰησοῦ: alii αὐτῷ tantum.

[b] Verbum *constitutus*, duo Reginæ mss. ignorant: neque ipse proprie habet Græcus textus.

[c] Alterum hoc quoque pronomen *nostras* iidem mss. Græco ipso adsentiente textu, reticent.

[d] Iterum duo verba *discipuli ejus*, ms. Reginæ tacent: quorum tamen alterum duntaxat, sive *ejus*, Græca aliquot melioris notæ exemplaria ignorant. Paulo autem aliter habet contextus, Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ ἤγειραν αὐτὸν, *& accedentes discipuli suscitaverunt eum*. Sed & quod proxime sequitur, *Jesus* nomen tacet.

[e] Proprie in Græco *fretum* non est, & Γεργεσηνῶν, pro *Gerasenorum* regio appellatur. Paulo etiam post, μακρὰν, *longe*, pro *non longe* abfuisse porcorum grex dicitur: denique & loquutos Dæmones. εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην. *Si ejicis nos, permitte nobis abire in gregem &c.*

de eis, qui dæmonia habuerant. Et ec- A
ce tota civitas exiit obviam Jesu: &
viso eo, rogabant, ut transiret a fini-
bus eorum.
Cap. 9. [a] Et ascendens in naviculam transfre-
a lxx. tavit, & venit in civitatem suam. Et
1. ecce offerebant ei paralyticum jacen-
tem in lecto. Et videns Jesus fidem
illorum, dixit paralytico: Confide, fi-
li, remittuntur tibi peccata tua. Et
ecce quidam de Scribis dixerunt intra
se: Hic blasphemat. Et quum vidis- B
set Jesus cogitationes eorum, dixit:
Ut quid cogitatis mala in cordibus ve-
stris? Quid est facilius, dicere: Dimit-
tuntur tibi peccata tua; an dicere: Sur-
ge, & ambula? Ut autem sciatis, quia
filius hominis habet potestatem in ter-
ra dimittendi peccata, tunc ait para-
lytico: Surge, tolle lectum tuum, &
vade in domum tuam. Et surrexit, &
abiit in domum suam. Videntes au-
tem turbæ timuerunt, & glorificave- C
runt Deum, qui dedit potestatem ta-
b lxxi. lem hominibus. [b] Et, quum transiret
2. inde Jesus, vidit hominem sedentem in
telonio, Matthæum nomine. Et ait
illi: Sequere me. Et surgens, sequutus
c lxxii. est eum. [c] Et factum est, discumbente
2. eo in domo, ecce multi publicani &
peccatores venientes, discumbebant cum
Jesu, & discipulis ejus. Et videntes Pha-
risæi, dicebant discipulis ejus: Qua-
re cum publicanis & peccatoribus man- D
d lxxiii. ducat Magister vester? [d] At Jesus au-
2. diens, ait: Non est opus valentibus me-
dicus, sed male habentibus. Euntes au-
tem discite quid est: Misericordiam vo-
lo, & non sacrificium. Non enim ve-
ni vocare justos, sed peccatores. Tunc
accesserunt ad eum discipuli Joannis,
dicentes: Quare nos, & Pharisæi, je-
junamus frequenter: discipuli autem
tui non jejunant? Et ait illis Jesus:
Numquid possunt filii sponsi lugere quam-
diu cum illis est sponsus? Venient au- E
tem dies quum auferetur ab eis spon-
sus, & tunc jejunabunt. Nemo autem
immittit commissuram panni rudis in
vestimentum vetus: tollit enim pleni-
tudinem ejus a vestimento, & pejor
scissura fit. Neque mittunt vinum no-
vum in utres veteres, alioquin rum-
puntur utres, & vinum effunditur, &
utres pereunt. Sed vinum novum in
utres novos mittunt, & ambo conser-

vantur. [e] Hæc illo loquente ad eos, ec- e lxxiv.
ce princeps unus accessit, & adorabat 2.
eum, dicens: [a] Domine, filia mea mo- a
do defuncta est: sed veni, impone ma-
num tuam super eam, & vivet. Et
surgens Jesus, sequebatur eum, & di-
scipuli ejus. Et ecce mulier, quæ san-
guinis fluxum patiebatur duodecim an-
nis, accessit retro, & tetigit fimbriam
vestimenti ejus. Dicebat enim intra
se: Si tetigero tantum vestimentum
ejus, salva ero. At Jesus conversus,
& videns eam, dixit: Confide, filia,
fides tua te salvam fecit. Et salva
facta est mulier ex illa hora. Et
quum venisset Jesus in domum prin-
cipis, & vidisset tibicines & turbam
tumultuantem, dicebat: Recedite: non
est enim mortua puella, sed dormit.
Et deridebant eum. Et quum ejecta
esset turba, intravit: & tenuit ma-
num ejus. Et surrexit puella. Et exiit
fama hæc in universam terram illam.
[f] Et transeunte inde Jesu, sequuti sunt f lxxv.
eum duo cæci, clamantes, & dicen- 10
tes: Miserere nostri, fili David. Quum b
autem venisset domum, accesserunt ad
eum cæci. Et dicit eis Jesus: Credi-
tis quia hoc possum facere [b] vobis?
Dicunt ei: Utique, Domine. Tunc
tetigit oculos eorum, dicens: Secun-
dum fidem vestram fiat vobis. Et aper-
ti sunt oculi eorum: & comminatus est
illis Jesus, dicens: Videte ne quis sciat.
Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum
in tota terra illa. Egressis autem il-
lis, ecce obtulerunt ei hominem mu-
tum, dæmonium habentem. Et ejecto
dæmonio, loquutus est mutus, & mi-
ratæ sunt turbæ, dicentes: Nunquam
apparuit sic in Israel. Pharisæi autem
dicebant: In principe dæmoniorum eji-
cit dæmones. [g] Et circuibat Jesus om- g lxx
nes civitates & castella, docens in sy- 2.
nagogis eorum, & prædicans evange-
lium regni, & curans omnem languo-
rem, & omnem infirmitatem. [h] Videns h lxxvii
autem turbas, misertus est eis: quia 6.
erant vexati, & jacentes sicut oves non
habentes pastorem. [i] Tunc dicit disci- i lxxviii.
pulis suis: Messis quidem multa, ope- 5.
rarii autem pauci. Rogate ergo Domi-
num messis, ut [c] mittat operarios in c
messem suam.
[k] Et convocatis duodecim discipulis Cap. 10.
suis, dedit illis potestatem spirituum k lxxxi
im- 2.

[a] Nomen *Domine*, pro quo Græcus textus heic habet, ὅτι, *quia*, Reginæ mss. prorsus ignorant.
[b] Neque in Græco exemplari, neque in Latinis vetustioribus libris additum est, *vobis*.
[c] Duo Reginæ mss. *ut ejiciat*, propius Græco verbo, ἐκβάλλῃ.

immundorum , ut ejicerent eos , & cu-
rarent omnem languorem , & omnem
a lxxx. infirmitatem . [a] Duodecim autem Apo-
2. ſtolorum nomina ſunt hæc . Primus ,
Simon, qui dicitur Petrus , & Andreas
frater ejus , Jacobus Zebedæi , & Joan-
nes frater ejus , Philippus , & Bartho-
lomæus, Thomas , & Matthæus publi-
canus, Jacobus Alphæi , & Thaddæus,
* al. Scha-riotes, Simon Chananæus , & Judas * Iſcario-
b lxxxi. tes, qui & tradidit eum . [b] Hos duode-
10. cim miſit Jeſus , præcipiens eis , dicens:
a in viam gentium ne abieritis ; & in [a]
civitates Samaritanorum ne intraveri-
tis : ſed potius ite ad oves , quæ pe-
c lxxxii. rierunt , domus Iſrael . [c] Euntes autem
2. prædicate , dicentes : Quia appropinqua-
vit regnum cælorum. Infirmos cura-
te, mortuos ſuſcitate , leproſos munda-
te, dæmones ejicite , gratis accepiſtis ,
gratis date. Nolite poſſidere aurum ,
neque argentum , neque pecuniam in
zonis veſtris : non peram in via , ne-
que duas tunicas , neque calceamenta ,
neque virgam : dignum enim eſt ope-
d lxxxiii. rarius cibo ſuo . [d] In quamquumque au-
2. tem civitatem aut caſtellum intraveri-
tis, interrogate , quis in ea dignus ſit :
e lxxxiv. & ibi manete donec exeatis . [e] Intran-
5. tes autem in domum , ſalutate eam di-
centes : Pax huic domui . Et ſi quidem
fuerit domus illa digna , veniet pax ve-
ſtra ſuper eam : ſi autem non fuerit
f lxxxv. digna , pax veſtra revertetur ad vos .
2. [f] Et quiquumque non receperit vos ,
neque audierit ſermones veſtros: exeun-
tes foras de domo , vel civitate , excuti-
te pulverem de pedibus veſtris . Amen
dico vobis : Tolerabilius erit terræ So-
domorum , & Gomorrhæorum in die
g lxxxvi. judicii , quam illi civitati . [g] Ecce ego
5. mitto vos ſicut oves in medio luporum.
Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes,
h lxxxvii. & ſimplices ſicut columbæ . [h] Caveteau-
1. tem ab hominibus . Tradent enim vos
in conciliis , & in ſynagogis ſuis flagel-
labunt vos : & ad præſides & ad reges
ducemini propter me , in teſtimonium
i lxxxviii. illis , & gentibus . [i] Quum autem tra-
2. dent vos, nolite cogitare quomodo , aut
quid loquamini : dabitur enim vobis in
illa hora , quid loquamini . Non enim
vos eſtis , qui loquimini , ſed Spiritus
Patris veſtri , qui loquitur in vobis .
Tradet autem frater fratrem in mor-
tem, & pater filium : & inſurgent filii
in parentes, & morte eos afficient : &

A eritis odio omnibus propter nomen
meum : qui autem perſeveraverit uſque
in finem , hic ſalvus erit . [k] Quum au- k lxxxix.
tem perſequentur vos in civitate iſta , 10.
fugite in aliam . Amen dico vobis , non
conſummabitis civitates Iſrael , donec l xc.
veniat filius hominis . [l] Non eſt di- 3.
ſcipulus ſuper magiſtrum , nec ſervus
ſuper dominum ſuum . Sufficit diſcipu-
lo , ut ſit ſicut magiſter ejus ; & ſervo,
ſicut dominus ejus . [m] Si patrem fami- m xci.
B lias Beelzebub vocaverunt : quanto ma- 10.
gis domeſticos ejus ? Ne ergo timueri-
tis eos . [n] Nihil enim eſt opertum , n xcii.
quod non revelabitur ; & occultum , 2.
quod non ſcietur . [o] Quod dico vobis o xciii.
in tenebris , dicite in lumine : & quod 5.
in aure auditis , prædicate ſuper tecta .
Et nolite timere eos, qui occidunt cor-
pus ; animam autem non poſſunt occi-
dere : ſed potius timete eum , qui pot-
eſt & animam & corpus perdere in ge-
C hennam . Nonne duo paſſeres aſſe ve-
neunt : & unus ex illis non cadet ſu-
per terram ſine patre veſtro ? Veſtri au-
tem capilli capitis omnes numerati ſunt.
Nolite ergo timere : multis paſſeribus
meliores eſtis vos . Omnis ergo qui con-
fitebitur me coram hominibus , confite-
bor & ego eum coram Patre meo , qui
in cælis eſt : [p] qui autem negaverit me p xciv.
coram hominibus , negabo & ego eum 2.
coram Patre meo , qui in cælis eſt . [q] q xcv.
D Nolite arbitrari quia pacem venerim mit- 5.
tere in terram : non veni pacem mitte-
re, ſed gladium . Veni enim ſeparare ho-
minem adverſus patrem ſuum, & filiam ad-
verſus matrem ſuam , & nurum adver-
ſus ſocrum ſuam : & inimici hominis , r xcvi.
domeſtici ejus . [r] Qui amat patrem , 5.
aut matrem plus quam me , non eſt me
dignus : & qui amat filium , aut filiam
ſuper me , non eſt me dignus . Et qui
non accipit crucem ſuam , & ſequitur
me , non eſt me dignus . [s] Qui invenit s xcvii.
E animam ſuam , perdet illam : & qui 3.
perdiderit animam ſuam propter me ,
inveniet eam . [t] Qui recipit vos , me re- t xcviii.
cipit : & qui me recipit , recipit eum ,
qui me miſit . [u] Qui recipit Prophetam u xcix.
in nomine Prophetæ , mercedem Prophe- 10.
tæ accipiet : & qui recipit juſtum in
nomine juſti , mercedem juſti accipiet .
[x] Et quiquumque potum dederit uni ex x c.
minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tan- 6.
tum in nomine diſcipuli : amen dico
vobis , non perdet mercedem ſuam .

Et

a Minori numero *civitatem* , ut in Græco eſt textu , unus quoque e noſtris mſs. præfert.

Cap. 11. a cI. [a] Et factum est, quum consummasset
10. Jesus, præcipiens duodecim discipu-
b cII. lis suis, transiit inde, ut doceret, &
5. prædicaret in civitatibus eorum. [b] Joannes autem quum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium exspectamus? Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audistis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cepit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam. Sed Quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Pro-
c cIII. phetam. [c] Hic est enim de quo scri-
2. ptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam
d cIV. tuam ante te. [d] Amen dico vobis, non
5. surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista: qui autem minor est in
e cV. regno cælorum, major est illo. [e] A
5. diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur,
f cVI. & violenti rapiunt illud. [f] Omnes enim
10. Prophetæ & Lex, usque ad Joannem, prophetaverunt: & si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est. Qui
g cVII. habet aures audiendi, audiat. [g] Cui au-
5. tem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentavimus, & non planxistis. Venit enim Joannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et justificata est sapientia a fi-
h cVIII. liis suis. [h] Tunc cepit exprobrare civi-
5. tatibus in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœniten-
* al. Corazain. tiam. Væ tibi, * Corozain, væ tibi, Bethsaida: quia, si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis: Tyro & Sidoni remissius erit in die judicii, quam vobis. Et tu, Ca-

A pharnaum, numquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descen-
des. [i] Quia, si in Sodomis factæ i cIX.
fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, 10.
forte mansissent usque in hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicii,
quam tibi. [k] In illo tempore respondens k cX.
Jesus dixit: [a] Confiteor tibi, Pater 5.
Domine cæli & terræ, quia abscondisti a
hæc a sapientibus, & prudentibus, &
B revelasti ea parvulis. Ita Pater: quo-
niam sic fuit placitum ante te. [l] Om- l cXI
nia mihi tradita sunt a Patre meo. [m] m XI.
Et nemo novit filium, nisi Pater, ne- 3
que Patrem quis novit, nisi Filius, &
cui voluerit Filius revelare. [n] Venite n cXII
ad me omnes, qui laboratis, & onerati 1.
estis, & ego reficiam vos: Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde: & invenietis requiem animabus vestris.
C Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.

[o] In illo tempore abiit Jesus per sata Cap. 12.
sabbatho: discipuli autem ejus esurien- o cXIV.
tes ceperunt vellere spicas, & manduca- 2.
re. Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non
licet [b] facere sabbathis. At ille dixit eis: b
Non legistis quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat
D ei edere, neque his, qui cum eo erant,
nisi solis sacerdotibus. [p] Aut non legistis p cX..
in lege, quia sabbathis sacerdotes in 1..
templo sabbathum violant, & sine crimine sunt? Dico autem vobis, quia templo major est hic. Si autem sciretis, quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam condemnasse-
tis innocentes. [q] Dominus enim est filius q cXVI.
hominis etiam sabbathi. Et cum inde 2.
transisset, venit in synagogam eorum.
E Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbathis curare? ut accusarent eum. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbathis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam? Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbathis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam: Et
extendit, & restituta est sanitati sicut r cXVII.
altera. [r] Exeuntes autem Pharisæi, con- 4.
silium

[a] In instanti *confiteor*, juxta Græcum ἐξομολογοῦμαι, Reginæ quoque habent mss.

[b] Addunt iidem mss. *eis*, quod & quædam habent Græca exemplaria.

filium faciebant adversus eum, quomo- A
a cxviii. do perderent eum. [a] Jesus autem sciens
10. recessit inde: & sequuti sunt eum * mul-
* multæ turbæ, ti, & curavit eos omnes: & præcepit eis
ne manifestum eum facerent. Ut adim-
pleretur quod dictum est per Isaiam
Prophetam, dicentem: Ecce puer me-
us, quem elegi, dilectus meus, in quo
bene complacuit animæ meæ. Ponam
spiritum meum super eum, & judici-
um gentibus nuntiabit. Non conten-
det, neque clamabit, neque audiet a- B
liquis in plateis vocem ejus: arundi-
nem quassatam non confringet, & li-
gnum fumigans non extinguet, donec
ejiciat ad victoriam judicium: & in
b cxix. nomine ejus gentes sperabunt. [b] Tunc
5. oblatus est ei dæmonium habens, cæcus
& mutus, & curavit eum ita ut loque-
c cxv. retur, & videret. [c] Et stupebant omnes
7. turbæ, & dicebant: Numquid hic est
d cxi. filius David? [d] Pharisæi autem audien-
2. tes, dixerunt: Hic non ejicit dæmo- C
nes nisi in Beelzebub principe dæmo-
e cxii. niorum. [e] Jesus autem sciens cogita-
2. tiones eorum, dixit eis: Omne re-
gnum divisum contra se, desolabitur:
& omnis civitas, vel domus divisa
contra se, non stabit. Et si Satanas
Satanam ejicit, adversus se divisus est:
quomodo ergo stabit regnum ejus? Et
si ego in Beelzebub ejicio dæmones, fi-
lii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi ju-
dices vestri erunt. Si autem ego in
spiritu Dei ejicio dæmones, igitur per- D
venit in vos regnum Dei. Aut quomo-
do potest quisquam intrare in domum
fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius
alligaverit fortem? & tunc domum il-
lius diripiet. Qui non est mecum, con-
tra me est: & qui non congregat me-
f cxiii. cum, spargit. [f] Ideo dico vobis: O-
2. mne peccatum & blasphemia remitte- E
tur hominibus, spiritus autem blasphe-
* hominibus. mia non remittetur *. Et quiquumque
dixerit verbum contra filium hominis,
remittetur ei: qui autem dixerit con-
tra Spiritum sanctum, non remittetur
ei, neque in hoc sæculo, neque in fu-
g cxxiv. turo. [g] Aut facite arborem bonam,
10. & fructum ejus bonum: aut facite ar-
borem malam, & fructum ejus ma- F
lum: siquidem ex fructu arbor agno-
scitur. Progenies viperarum, quo-
modo potestis bona loqui, quum sitis
mali? ex abundantia enim cordis os
h cxxv. loquitur. [h] Bonus homo de bono the-
5.

sauro profert bona: & malus homo de i cxxvi.
malo thesauro profert mala. [i] Dico 10.
autem vobis, quoniam omne verbum
otiosum, quod loquuti fuerint homines,
reddent rationem de eo in die judicii.
Ex verbis enim tuis justificaberis, & k cxxvii.
ex verbis tuis condemnaberis. [k] Tunc 5.
responderunt ei quidam de Scribis &
Pharisæis, dicentes: Magister, volu- l cxxviii.
mus a te signum videre. [l] Qui respon- 5.
dens ait illis: Generatio mala & adul-
tera signum quærit: & signum non da-
bitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ.
Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tri-
bus diebus, & tribus noctibus: sic erit
filius hominis in corde terræ tribus die-
bus, & tribus noctibus. Viri Ninivi-
tæ surgent in judicio cum generatio-
ne ista, & condemnabunt eam: quia
pœnitentiam egerunt in prædicatione
Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic.
Regina Austri surget in judicio cum
generatione ista, & condemnabit eam:
quia venit a finibus terræ audire sapien-
tiam Salomonis, & ecce plus quam Sa-
lomon hic. [m] Quum autem immundus m cxxix.
spiritus exierit ab homine, ambulat per 5.
loca arida, quærens requiem, & non
invenit. Tunc dicit: Revertar in do-
mum meam, unde exivi. Et veniens
invenit eam vacantem, scopis munda-
tam, & ornatam. Tunc vadit, & assu-
mit septem alios spiritus secum nequio-
res se, & intrantes habitant ibi: & fiunt
novissima hominis illius pejora priori-
bus. Sic erit & generationi huic pessi-
mæ. [n] Adhuc eo loquente ad turbas, n cxxx.
ecce mater ejus & fratres stabant foris, 2.
quærentes loqui ei. Dixit autem ei qui-
dam: Ecce mater tua, & fratres tui * adloqui.
foris stant quærentes te *. At ipse res-
pondens dicenti sibi, ait: Quæ est ma-
ter mea, & qui sunt fratres mei? Et
extendens manus in discipulos suos, di-
xit: Ecce mater mea, & fratres mei.
Quiquumque enim fecerit voluntatem
Patris mei, qui in cælis est: ipse meus
frater, & soror, & mater est.
[o] In illo die exiens Jesus de domo, Cap. 13.
sedebat secus mare. Et congregatæ sunt o cxxxi.
ad eum turbæ multæ, ita ut * in na- 2. * al. tac. in.
viculam ascendens sederet, & omnis
turba stabat in littore: & loquutus
est eis multa in parabolis dicens: Ec-
ce exiit qui seminat seminare. Et
dum seminat, quædam ceciderunt se- a
cus viam, & venerunt volucres * cæli,
&

a Nomen *cæli*, quod & pleraque Græca exemplaria tacent, a Reginæ duobus mss. abest.

& comederunt ea. Alia autem cecide-
runt in petrosa, ubi non habebant ter-
ram multam: & continuo exorta sunt,
quia non habebant altitudinem terræ.
Sole autem orto æstuaverunt: & quia
non habebant radicem, aruerunt. A-
lia autem ceciderunt in spinas: & cre-
verunt spinæ, & suffocaverunt ea. A-
lia autem occiderunt in terram bonam:
& dabant fructum, aliud centesimum,
aliud sexagesimum, aliud trigesimum.
Qui habet aures audiendi, audiat.
Et accedentes discipuli dixerunt ei:
Quare in parabolis loqueris eis? Qui
respondens, ait illis: Quia vobis da-
tum est nosse mysteria regni cælorum:
cxxxii. illis autem non est datum. [a] Qui
5. enim habet, dabitur ei, & abunda-
cxxxiii. bit: qui autem non habet, & quod
1. habet, auferetur ab eo. [b] Ideo in pa-
rabolis loquor eis: quia videntes non
vident, & audientes non audiunt, ne-
que intelligunt. Et adimpletur in eis
prophetia Isaiæ dicentis: Auditu au-
dietis, & non intelligetis: & videntes
videbitis, & non videbitis. Incrassa-
tum est enim cor populi hujus, & au-
ribus graviter audierunt, & oculos suos
clauserunt: nequando videant oculis,
& auribus audiant, & corde intelligant,
c xxxiv. & convertantur, & sanem eos. [c] Ve-
5. stri autem beati oculi quia vident, &
aures vestræ quia audiunt. Amen quip-
pe dico vobis, quia multi Prophetæ &
justi cupierunt videre quæ videtis, &
non viderunt; & audire quæ auditis,
d cxxxv. & non audierunt. [d] Vos ergo audite
2. parabolam seminantis. Omnis qui au-
dit verbum regni, & non intelligit,
venit malus, & rapit quod semina-
tum est in corde ejus: hic est qui se-
cus viam seminatus est. Qui autem
super petrosa seminatus est, hic est,
qui verbum audit, & continuo cum
gaudio accepit illud: non habet au-
tem in se radicem, sed est temporalis.
Facta autem tribulatione & persequu-
tione propter verbum, continuo scan-
dalizatur. Qui autem seminatus est in
spinis, hic est, qui verbum audit,
& sollicitudo sæculi istius, & falla-
cia divitiarum, suffocat verbum, &
sine fructu efficitur. Qui vero in ter-
ram bonam seminatus est, hic est, qui
audit verbum, & intelligit, & fru-
ctum affert, & facit aliud quidem cen-
tesimum, aliud autem sexagesimum,

A aliud vero trigesimum. [e] Aliam para-
bolam proposuit illis, dicens: Simile e cxxvi.
factum est regnum cælorum homini, 10.
qui seminavit bonum semen in agro
suo. Quum autem dormirent homi-
nes, venit inimicus ejus, & superse-
minavit zizania in medio tritici, &
abiit. Quum autem crevisset herba,
& fructum fecisset, tunc apparuerunt
& zizania. Accedentes autem servi pa-
trisfamilias, dixerunt ei: Domine,
B nonne bonum semen seminasti in agro
tuo? Unde ergo habet zizania? Et ait
illis: Inimicus homo hoc fecit. Ser-
vi autem dixerunt ei: Vis, imus, &
colligimus ea? Et ait: Non: ne for-
te colligentes zizania, eradicetis simul
cum eis & triticum. Sinite utraque
crescere usque ad messem, & in tem-
pore messis dicam messoribus: Colligi-
te primum zizania, & alligate ea in
fasciculos ad comburendum: triticum
C autem congregate in horreum meum.
[f] Aliam parabolam proposuit eis dicens: f cxxvii.
Simile est regnum cælorum grano sina- 2.
pis, quod accipiens homo seminavit in
agro suo: quod minimum quidem est
omnibus seminibus: quum autem cre-
verit, majus est omnibus oleribus, &
fit arbor, ita ut volucres cæli veniant,
& habitent in ramis ejus. [g] Aliam pa- g cxxx
rabolam loquutus est eis. Simile est 5.
regnum cælorum fermento, quod ac-
D ceptum mulier abscondit in farinæ sa-
tis tribus, donec fermentatum est to-
tum. [h] Hæc omnia loquutus est Jesus h cxx
in parabolis ad turbas: & sine para- 6
bolis non loquebatur eis: ut implere-
tur quod dictum erat per Prophetam
dicentem: Aperiam in parabolis os
meum, eructabo abscondita a constitu-
tione mundi. [i] Tunc, dimissis turbis, i cxl.
venit in domum: & accesserunt ad eum 10.
discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis
E parabolam zizaniorum agri. Qui re-
spondens ait [a] illis: qui seminat bonum
semen, est filius hominis. Ager au-
tem, est mundus. Bonum vero semen,
hi sunt filii regni. Zizania autem, fi-
lii sunt nequam. Inimicus autem, qui
seminavit ea, est diabolus. Messis ve-
ro, consummatio sæculi est. Messo-
res autem, angeli sunt. Sicut ergo,
F colliguntur zizania, & igni combu-
runtur: sic erit in consummatione sæ-
culi. Mittet filius hominis angelos
suos, & colligent de regno ejus omnia
scan-

a Hoc etiam pronom illis prætermittunt Reginæ codices cum Græcis melioris notæ.

scandala, & eos qui faciunt iniquita-
tem : & mittent eos in caminum ignis.
Ibi erit fletus, & stridor dentium.
Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno
Patris eorum. Qui habet aures audien-
di, audiat. Simile est regnum cælorum
thesauro abscondito in agro : quem qui
invenit homo, abscondit, & præ
gaudio illius vadit, & vendit universa
quæ habet, & emit agrum illum. Ite-
rum simile est regnum cælorum homi-
ni negotiatori, quærenti bonas marga-
ritas. Inventa autem una pretiosa mar-
garita, abiit, & vendit omnia quæ ha-
buit, & emit eam. Iterum simile est
regnum cælorum sagenæ missæ in ma-
re, & ex omni genere piscium congre-
ganti. Quam, quum impleta esset,
educentes, & secus littus sedentes, ele-
gerunt bonos in vasa, malos autem fo-
ras miserunt. Sic erit in consummatio-
ne sæculi : exibunt ageli, & separabunt
malos de medio justorum, & mittent
a eos in caminum ignis : ibi erit fletus,
& stridor dentium. [a] Intellexistis hæc
omnia? Dicunt ei : Etiam. Ait illis :
Ideo omnis scriba doctus in regno cæ-
lorum, similis est homini patrifamilias,
qui profert de thesauro suo nova & ve-
tera. Et factum est, quum consum-
maset Jesus parabolas istas, transiit in-
a cxli. 1. de. [a] Et veniens in patriam suam,
docebat eos in synagogis eorum, ita ut
mirarentur, & dicerent : Unde huic sa-
pientia hæc, & virtutes? Nonne hic est
fabri filius? Nonne mater ejus dicitur
* *Joses.* Maria ; & fratres ejus Jacob, & * Jo-
seph, & Simon, & Judas? & sorores
ejus, nonne omnes apud nos sunt? Un-
de ergo huic omnia ista? Et scandali-
b cxlii. 1. zabantur in eo. [b] Jesus autem dixit eis :
Non est Propheta sine honore, nisi in
patria sua, & in domo sua. Et non fe-
cit ibi virtutes multas, propter incredu-
litatem illorum.

Cap. 14. c cxliii. 2. [c] In illo tempore audivit Herodes
Tetrarcha famam Jesu : & ait pueris
suis : Hic est Joannes Baptista : ipse
surrexit a mortuis, & ideo virtutes o-
d cxliv. 2. perantur in eo. [d] Herodes enim tenuit
Joannem, & alligavit eum : & posuit
in carcerem propter Herodiadem uxo-
rem fratris sui. Dicebat enim illi Jo-
annes : Non licet tibi habere eam.
Et volens illum occidere, timuit po-
pulum : quia sicut Prophetam eum ha-
e cxlv. 6. bebant. [e] Die autem natalis Herodis
A saltavit filia Herodiadis in medio, &
placuit Herodi. Unde cum juramen-
to pollicitus est ei dare quodquumque
postulasset ab eo. At illa præmonita
a matre sua, Da mihi, inquit, hic
in disco caput Joannis Baptistæ. Et
contristatus est rex : propter juramen-
tum autem, & eos qui pariter recum-
bebant, jussit dari. Misitque, & de-
collavit Joannem in carcere. Et alla-
tum est caput ejus in disco, & datum
B est puellæ, & attulit matri suæ. Et
accedentes discipuli ejus, tulerunt cor-
pus ejus, & sepellierunt illud : & ve-
nientes nuntiaverunt Jesu. [f] Quod qu- f cxlvi. 3.
um audisset Jesus, secessit inde in na-
vicula, in locum desertum seorsum :
& quum audissent turbæ, sequutæ sunt
eum pedestres de civitatibus. Et exiens
vidit turbam multam, & misertus est
eis, & curavit languidos eorum. [g] Ves- g cxlvii. 1.
pere autem facto, accesserunt ad eum
C discipuli ejus, dicentes : Desertus est
locus, & hora jam præteriit : dimitte
turbas, ut euntes in castella, emant si-
bi escas. Jesus autem dixit eis : Non
habent necesse ire : date illis vos man-
ducare. Responderunt ei : Non habe-
mus hic nisi quinque panes, & duos
pisces. Qui ait eis : Afferte mihi illos
huc. Et quum jussisset turbam di-
scumbere super fœnum, acceptis quin-
que panibus, & duobus piscibus, as-
piciens in cælum benedixit, & fregit,
D & dedit discipulis panes, discipuli au-
tem turbis. Et manducaverunt om-
nes, & saturati sunt. Et tulerunt re-
liquias, duodecim cophinos fragmento-
rum plenos. Manducantium autem fuit
numerus, quinque millia virorum, ex-
ceptis mulieribus, & parvulis. [h] Et h cxlviii. 6. *b*
statim [b] compulit Jesus discipulos ascen-
dere in naviculam, & præcedere eum
trans fretum, donec dimitteret turbas.
[i] Et dimissa turba, ascendit in mon- i cxlix. 2.
E tem solus orare. [k] Vespere autem fa-
cto, solus erat ibi. Navicula autem in k cl. 4.
medio mari jactabatur fluctibus : erat
enim contrarius ventus. Quarta autem
vigilia noctis, venit ad eos ambulans
super mare. Et videntes eum * super * ad. *discipuli.*
mare ambulantem, turbati sunt, di-
centes : Quia phantasma est. Et præ
timore clamaverunt. Statimque Jesus
loquutus est eis, dicens : Habete fidu-
ciam : ego sum, nolite timere. [l] Re- l cli.
spondens autem Petrus dixit. Domine,

 si tu

a Præponunt Græca pleraque exemplaria Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς: *Dicit eis Jesus.*

b Duo Reginæ mss. *statim jussis discipulis*, ipso *Jesu* nomine prætermisso ; & Græco dissentiente textu.

ſi tu es , jube me ad te venire ſuper
aquas . At ipſe ait : Veni . Et de-
ſcendens Petrus de navicula , ambula-
bat ſuper aquam , ut veniret ad Je-
ſum . Videns vero ventum validum ,
timuit : & cum cepiſſet mergi , cla-
mavit dicens : Domine , ſalvum me
fac . Et continuo Jeſus extendens ma-
num , apprehendit eum : & ait illi :
a clii. Modicæ fidei, quare dubitaſti ? Et [a] qu-
6. um aſcendiſſent in naviculam ceſſavit
ventus . Qui autem in navicula erant , B
venerunt , & adoraverunt eum , dicen-
b cliii. tes : Vere Filius Dei es . [b] Et quum
2. transfretaſſent , venerunt in terram Ge-
neſar . Et cum cognoviſſent eum viri
loci illius , miſerunt in univerſam re-
gionem illam , & obtulerunt ei omnes
male habentes . Et rogabant eum , ut
vel fimbriam veſtimenti ejus tangerent .
Et quiquumque tetigerunt , ſalvi facti
ſunt .

Cap. 15. Tunc acceſſerunt ad eum ab Jeroſo- C
c cliv. lymis Scribæ , & Phariſæi , [c] dicentes :
6. Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur tra-
ditionem ſeniorum ? non enim lavant
manus ſuas , quum panem manducant .
Ipſe autem reſpondens ait illis : Qua-
re & vos tranſgredimini mandatum
Dei propter traditionem veſtram ? Nam
Deus dixit : Honora patrem , & ma-
trem , & : Qui maledixerit patri ,
vel matri , morte moriatur . Vos au-
tem dicitis : Quiquumque dixerit pa- D
tri vel matri : Munus quodquumque eſt
ex me , tibi proderit : & non honori-
ficabit patrem ſuum , aut matrem ſua-
am : & irritum feciſtis mandatum Dei
propter traditionem veſtram : Hypo-
critæ , bene prophetavit de vobis Iſaias ,
a dicens : [a] Populus hic labiis me hono-
rat : cor autem eorum longe eſt a me .
Sine cauſſa autem colunt me , docen-
tes doctrinas , & mandata hominum .
Et convocatis ad ſe turbis , dixit eis : E
Audite , & intelligite . Non quod in-
trat in os , coinquinat hominem : ſed
quod procedit ex ore , hoc coinquinat
d clv. hominem . [d] Tunc accedentes diſcipuli
10. ejus , dixerunt ei : Scis quia Phariſæi
audito verbo hoc , ſcandalizati ſunt ?
At ille reſpondens ait : Omnis planta-
tio , quam non plantavit Pater meus
e clvi. cæleſtis , eradicabitur , [e] Sinite illos :
5. cæci ſunt , & duces cæcorum , cæcus au-
tem ſi cæco ducatum præſtet , ambo in F
f clviii. foveam cadunt . [f] Reſpondens autem
6.
Petrus dixit ei : Ediſſere nobis para-
bolam iſtam . At ille dixit : Adhuc
& vos ſine intellectu eſtis ? Non in-
telligitis , quia omne quod in os in-
trat , in ventrem vadit , & in ſeceſ-
ſum emittitur . Quæ autem procedunt
de ore , de corde exeunt , & ea coin-
quinant hominem : de corde enim exe-
unt cogitationes malæ , homicidia , a-
dulteria , fornicationes , furta , falſa
teſtimonia , blaſphemiæ . Hæc ſunt ,
quæ coinquinant hominem . Non lo-
tis autem manibus manducare , non co-
inquinat hominem . Et egreſſus inde
Jeſus , ſeceſſit in parte Tyri & Sido-
nis . Et ecce mulier Chananæa a fini-
bus illis egreſſa clamavit , dicens ei :
Miſerere mei , Domine fili David : fi-
lia mea male a dæmonio vexatur .
Qui non reſpondit ei verbum . Et ac-
cedentes diſcipuli ejus rogabant eum di-
centes : Dimitte eam : quia clamat poſt
nos . [g] Ipſe autem reſpondens ait : g c[illegible]
Non ſum miſſus niſi ad oves , quæ pe- 5.
rierunt , domus Iſrael . [h] At illa ve- h clix
nit , & adoravit eum , dicens : Domi- 6.
ne , adjuva me . Qui reſpondens ait :
Non eſt bonum ſumere panem filio-
rum , & mittere canibus . At illa di-
xit : Etiam Domine : nam & catelli e-
dunt de micis , quæ cadunt de menſa
dominorum ſuorum . Tunc reſpondens
Jeſus , ait illi : O mulier , magna eſt
fides tua : fiat tibi ſicut vis . Et ſa-
nata eſt filia ejus ex illa hora . [i] Et i clx.
quum tranſiſſet inde Jeſus , venit ſecus 6.
mare Galilææ : & adſcendens in mon-
tem , ſedebat ibi . Et acceſſerunt ad
eum turbæ multæ , habentes ſecum
mutos , & cæcos , claudos , debiles ,
& alios multos : & projecerunt eos ad
pedes ejus , & curavit eos : ita ut tur-
bæ mirarentur , videntes mutos loquen-
tes , claudos ambulantes , cæcos viden-
tes : & magnificabant Deum Iſrael .
Jeſus autem , convocatis diſcipulis ſuis ,
dixit : Miſereor turbæ , quia triduo
jam perſeverant mecum , & non habent
quod manducent : & dimittere eos je-
junos nolo , ne deficiant in via . Et di-
cunt ei diſcipuli : unde ergo nobis in
deſerto panes tantos , ut ſaturemus tur-
bam tantam ? Et ait illis Jeſus : Quot
habetis panes ? At illi dixerunt : Se-
ptem , & paucos piſciculos . Et præ-
cepit turbæ , ut diſcumberent ſuper
terram . Et accipiens ſeptem panes ,
&

[a] Plus habet Græcus textus , Ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι , καὶ τοῖς χείλεσί με τιμᾷ &c. *Appropinquat mihi populus iſte ore , & labiis me honorat &c.*

& pisces, & gratias agens, fregit, & A
dedit discipulis suis, & discipuli dede-
runt populo. Et comederunt omnes,
& saturati sunt. Et quod superfuit de
fragmentis, tulerunt septem sportas ple-
nas. Erant autem qui manducaverunt,
quattuor millia hominum, extra parvu-
los & mulieres. Et, dimissa turba, ascen-
dit in naviculam: & venit in fines Ma-
gedan.
Cap. 16. Et accesserunt ad eum Pharisæi &
a clxi. 4. Sadducæi tentantes: & rogaverunt eum, B
b clxii. 5. ut signum de cælo ostenderet eis. [b] At
ille respondens, ait illis: Facto vespe-
re dicitis: Serenum erit, rubicundum
est enim cælum. Et mane: Hodie tem-
pestas, rutilat enim triste cælum. Fa-
ciem ergo cæli dijudicare nostis: signa
a autem temporum non potestis [a] sci-
c clxiii. 6. re? [c] Generatio mala & adultera si-
gnum quærit: & signum non dabitur
ei, nisi signum Jonæ Prophetæ. Et re-
lictis illis, abiit. Et quum venissent C
discipuli ejus trans fretum, obliti sunt
d clxiv. 2. panes accipere. [d] Qui dixit illis: In-
tuemini, & cavete a fermento Phari-
e clxv. 6. sæorum, & Sadducæorum. [e] At illi
cogitabant intra se dicentes: Quia pa-
nes non accepimus. Sciens autem Je-
sus, dixit: Quid cogitatis intra vos
modicæ fidei, quia panes non habetis?
Nondum intelligitis, neque recordami-
ni quinque panum in quinque millia
hominum, & quot cophinos sumsistis? D
neque septem panum in quattuor mil-
lia hominum, & quot sportas sumsi-
stis? Quare non intelligitis, quia non
de pane dixi vobis: Cavete a fermen-
to Pharisæorum, & Sadducæorum?
Tunc intellexerunt, quia non dixerit
cavendum a fermento panum, sed a
doctrina Pharisæorum, & Sadducæo-
f clxvi. 1. rum. [f] Venit autem Jesus in partes
Cæsareæ Philippi: & interrogabat di-
scipulos suos, dicens: Quem dicunt E
homines esse Filium hominis? At illi
dixerunt: Alii Joannem Baptistam, a-
lii autem Eliam, alii vero Jeremiam,
aut unum ex Prophetis. Dicit illis Je-
sus: Vos autem quem me esse dicitis?
Respondens Simon Petrus dixit: Tu
g clxvii. 10. es Christus, Filius Dei vivi. [g] Re-
spondens autem Jesus, dixit ei: Bea-
tus es Simon Bar-Jona: quia caro, &
sanguis non revelavit tibi, sed Pater
meus, qui in cælis est. Et ego dico F
tibi, quia tu es Petrus, & super hanc
petram ædificabo Ecclesiam meam, &
portæ inferi non prævalebunt adversus
eam. Et tibi dabo claves regni cælo-
rum. Et quodquumque ligaveris su-
per terram, erit ligatum & in cælis:
& quodquumque solveris super terram,
erit solutum & in cælis. [h] Tunc præ- h clxviii. 2.
cepit discipulis suis, ut nemini dice-
rent quia ipse esset Jesus Christus.
Exinde cepit Jesus ostendere discipu-
lis suis, quia oporteret eum ire Jero-
solymam, & multa pati a senioribus,
& scribis, & principibus sacerdo-
tum, & occidi, & tertia die resur-
gere. [i] Et assumens eum Petrus, ce- i clxix. 6.
pit increpare illum dicens: Absit a
te, Domine, non erit tibi hoc. Qui
conversus, dixit Petro: Vade post me
satana, scandalum es mihi: quia non
sapis ea quæ Dei sunt, sed ea, quæ
hominum. [k] Tunc Jesus dixit disci- k clxx. 2.
pulis suis: Si quis vult post me ve-
nire, abneget semetipsum, & tollat
crucem suam, & sequatur me. Qui
enim voluerit animam suam salvam fa-
cere, perdet eam: qui autem perdi-
derit animam suam propter me, inve-
niet eam. Quid enim prodest homi-
ni, si mundum universum lucretur,
animæ vero suæ detrimentum patiatur?
Aut quam dabit homo commutatio-
nem pro anima sua? [l] Filius enim ho- l clxxi. 10.
minis venturus est in gloria Patris sui
cum angelis suis: & tunc reddet uni-
cuique secundum opera ejus. [m] Amen m clxxii. 2.
dico vobis, sunt quidam de hic stanti-
bus, qui non gustabunt mortem, donec
videant Filium hominis venientem in
regno suo.
Et post dies sex assumsit Jesus Pe- Cap. 17.
trum, & Jacobum, & Joannem fra-
trem ejus, & duxit illos in montem
excelsum seorsum: & transfiguratus
est ante eos. Et resplenduit facies
ejus sicut sol: vestimenta autem ejus
facta sunt alba sicut nix. Et ecce ap-
paruerunt illis Moyses, & Elias cum
eo loquentes. Respondens autem Pe-
trus, dixit ad Jesum: Domine, bonum
est nos hic esse: si vis, faciamus hic
tria tabernacula, tibi unum, Moysi u-
num, & Eliæ unum. Adhuc eo lo-
quente, ecce nubes lucida obumbra-
vit eos. Et ecce vox de nube, di-
cens: Hic est Filius meus dilectus, in
quo mihi bene complacui: ipsum au-
dite. Et audientes discipuli ceciderunt
in

[a] Verbum *scire* cum plerisque Græcis, Reginæ etiam codices tacent.

in faciem suam, & timuerunt valde. A
Et accessit Jesus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, nolite timere. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resur-
a clxxiii. 6. gat. [a] Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens, ait eis: E- B
lias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo quæquumque voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.
b clxxiv. 2. [b] Et quum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & C
male patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam. Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum. Respondens autem Jesus, ait: O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me. Et increpavit illum Jesus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus est
c clxxv. 5. puer ex illa hora. [c] Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, & dixerunt: D
Quare nos non potuimus ejicere illum? Dixit illis [α] Jesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem,
d clxxvi. 2. & jejunium. [d] Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus homi- E
num: & occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehemen-
e clxxvii. 10. ter. [e] Et quum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? Ait: Etiam. Et quum intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus:

Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

[f] In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, major Cap. [...] f clxxvi. 2.
est in regno cælorum? Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quiquumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cælorum. Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit. [g] Qui autem scandalizaverit unum de pusiliis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris. Væ mundo a scandalis. Necesse est enim, ut veniant scandala: verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit. [h] Si autem manus tua, vel pes tuus h clxx. 6.
scandalizat te; abscinde eum, & projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. [i] Vide- i clxx[...]. 10.
te, ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Venit enim filius hominis salvare quod perierat. [k] Quid vo- k clxx[...] 5.
bis videtur? si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: nonne relinquit nonagintanovem in montibus, & vadit quærere eam, quæ erravit? & si contigerit, ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonagintanovem, quæ non erraverunt. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis istis. [l] Si au- l clxxxiii. 5.
tem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. [m] Si autem te non audierit, ad- m clxxxiv. 10.
hibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos

[α] Reginæ mss. heic nomen *Jesus*, cum Græcis aliquot exemplaribus, & paulo post, ubi dicitur, *Transi hinc illuc*, alterum hocce adverbium prætermittunt.

os : dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam A
non audierit, sit tibi sicut Ethnicus,
a clxxxv. & eunuchus & publicanus. [a] Amen dico
7. vobis, quæquumque alligaveritis super
terram, erunt ligata & in cælo : &
quæquumque solveritis super terram,
erunt soluta & in cælo. [b] Iterum dico
b clxxxvi. vobis, quia si duo ex vobis consense-
1. C. rint super terram, de omni re quam-
quumque petierint, fiet illis a Patre
meo, qui in cælis est. Ubi enim sunt
duo, vel tres congregati in nomine meo, B
c clxxxvii. ibi sum in medio eorum. [c] Tunc acce-
5. dens Petrus ad eum dixit : Domine,
quoties peccabit in me frater meus, &
dimittam ei? usque septies? Dicit illi
Jesus : Non dico tibi usque septies ;
d clxxxviii. sed usque septuagies septies. [d] Ideo as-
10. similatum est regnum cælorum homini
regi, qui voluit rationem ponere cum
servis suis. Et quum cepisset rationem
ponere, oblatus est ei unus, qui de-
bebat ei decem millia talenta. Quum C
autem non haberet unde redderet, jus-
sit eum dominus ejus vænumdari, &
uxorem ejus, & filios, & omnia quæ
habebat, & reddi. Procidens autem
servus ille, orabat eum, dicens : Pa-
tientiam habe in me, & omnia red-
dam tibi. Misertus autem dominus ser-
vi illius, dimisit eum, & debitum di-
misit ei. Egressus autem servus ille :
invenit unum de conservis suis, qui
debebat ei centum denarios : & tenens D
suffocabat eum, dicens : Redde quod
debes. Et procidens conservus ejus,
rogabat eum, dicens : Patientiam ha-
be in me, & omnia reddam tibi. Il-
le autem noluit : sed abiit, & mi-
sit eum in carcerem, donec redderet
debitum. Videntes autem conservi e-
jus, quæ fiebant, contristati sunt val-
de : & venerunt, & narraverunt do-
mino suo omnia, quæ facta fuerant.
Tunc vocavit illum dominus suus : E
& ait illi : Serve nequam, omne debi-
tum dimisi tibi, quoniam rogasti me :
nonne ergo oportuit, & te misereri con-
servi tui, sicut & ego tui misertus sum?
Et iratus dominus ejus tradidit eum
tortoribus, quoadusque redderet univer-
sum debitum. Sic & Pater meus cæle-
stis faciet vobis, si non remiseritis u-
nusquisque fratri suo de cordibus ve-
stris.

Cap. 19. clxxxix. 6. [e] Et factum est, quum consummasset F
Jesus sermones istos, migravit a Gali-
læa, & venit in fines Judææ trans
Jordanem, & sequutæ sunt eum tur-
bæ multæ, & curavit eos ibi. Et ac-
cesserunt ad eum Pharisæi tentantes
eum, & dicentes : Si licet homini di-
mittere uxorem suam, quaquumque ex
caussa? Qui respondens, ait eis : Non
legistis, quia qui fecit hominem ab
initio, masculum & feminam fecit
eos? & dixit : Propter hoc dimittet
homo patrem & matrem, & adhæ-
rebit uxori suæ, & erunt duo in car-
ne una. Itaque jam non sunt duo,
sed una caro. Quod ergo Deus con-
junxit, homo non separet. Dicunt
illi : Quid ergo Moyses mandavit da-
re libellum repudii, & dimittere?
Ait illis : Quoniam Moyses ad duri-
tiam cordis vestri permisit vobis dimit-
tere uxores vestras : ab initio autem
non fuit sic. [f] Dico autem vobis, quia f cxc.
quiquumque dimiserit uxorem suam, 2.
nisi ob fornicationem, & aliam duxe-
rit, mœchatur : & qui dimissam du-
xerit, mœchatur. [g] Dicunt ei discipuli g cxci.
ejus : Si ita est caussa hominis cum 10.
uxore, non expedit nubere. Qui di-
xit illis : Non omnes capiunt verbum
istud, sed quibus datum est. Sunt enim
eunuchi, qui de matris utero sic nati
sunt : & sunt eunuchi, qui facti sunt
ab hominibus : & sunt eunuchi, qui
seipsos castraverunt propter regnum
cælorum. Qui potest capere, ca-
piat. [h] Tunc oblati sunt ei parvuli, h cxcii.
ut manus eis imponeret, & oraret. 2.
Discipuli autem increpabant eos. Je-
sus vero ait eis : Sinite parvulos,
& nolite eos prohibere ad me veni-
re : talium est enim regnum cælorum.
Et quum imposuisset eis manus, abiit
inde. [i] Et ecce unus accedens, ait i cxciii.
illi : Magister bone, quid boni fa- 2.
ciam, ut habeam vitam æternam?
Qui dixit ei : Quid me interrogas de
bono? Unus est bonus Deus. Si au-
tem vis ad vitam ingredi, serva man-
data. Dicit illi. Quæ? Jesus autem
dixit : Non homicidium facies : Non
adulterabis : Non facies furtum : Non
falsum testimonium dices : Honora pa-
trem tuum, & matrem tuam : & di-
liges proximum tuum sicut teipsum.
Dicit illi adolescens : Omnia hæc cu-
stodivi a juventute mea, quid adhuc
mihi deest? [k] Ait illi Jesus : Si vis k cxciv.
perfectus esse, vade, vende quæ habes, 2.
& da pauperibus, & habebis thesaurum
in cælo : & veni, sequere me. [l] Quum l cxcv.
audisset autem adolescens verbum, abiit 2.
tristis : erat enim habens multas pos-
sessiones. Jesus autem dixit discipulis
suis : Amen dico vobis, quia dives dif-
ficile

ficile intrabit in regnum cælorum. Et
iterum dico vobis: Facilius est came-
lum per foramen acus transire, quam
divitem intrare in regnum cælorum.
Auditis autem his, discipuli mirraban-
tur valde, dicentes: Quis ergo poterit
salvus esse? Aspiciens autem Jesus, di-
xit illis: Apud homines hoc impossi-
bile est: apud Deum autem omnia pos-
sibilia sunt. Tunc respondens Petrus,
dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia,
a cxcvi. 10. & sequuti sumus te: [a] quid ergo erit
nobis? Jesus autem dixit illis: Amen
dico vobis, quod vos qui sequuti estis
me, in regeneratione, quum sederit
Filius hominis in sede majestatis suæ,
b cxcvii. 5. [b] sedebitis & vos super sedes duode-
cim, judicantes duodecim tribus, Israel.
c cxcviii. 2. [c] Et omnis qui * reliquerit domum,
* al. reliquit. vel fratres, aut sorores, aut patrem,
aut matrem, aut uxorem, aut filios,
aut agros, propter nomen meum, cen-
tuplum accipiet, & vitam æternam
d cxcix. 2. possidebit. [d] Multi autem erunt primi
novissimi, & novissimi primi.
Cap. 20. e cc. 10. [e] Simile est regnum cælorum homi-
ni patrifamilias, qui exiit primo ma-
ne conducere operarios in vineam suam.
Conventione autem facta cum opera-
riis ex denario diurno, misit eos in
vineam suam. Et egressus circa horam
tertiam, vidit alios stantes in foro o-
tiosos, & dixit illis: Ite & vos in
a vineam [a] meam, & quod justum fue-
rit dabo vobis. Illi autem abierunt.
Iterum autem exiit circa sextam & no-
nam horam: & fecit similiter. Circa
undecimam vero exiit, & invenit alios
stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota
die otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos
conduxit. Dicit illis: Ite & vos in
vineam meam. Quum sero autem fa-
ctum esset, dicit dominus vineæ procu-
ratori suo: Voca operarios, & redde
illis mercedem, incipiens a novissimis
usque ad primos. Quum venissent er-
go qui circa undecimam horam vene-
rant, acceperunt singulos denarios. Ve-
nientes autem & primi, arbitrati sunt
quod plus essent accepturi: acceperunt
autem & ipsi singulos denarios. Et
accipientes murmurabant adversus pa-
tremfamilias, dicentes: Hi novissimi
una hora fecerunt, & pares illos nobis
fecisti, qui portavimus pondus diei, &
æstus. At ille respondens uni eorum,
dixit: Amice, non facio tibi injuriam:

A nonne ex denario convenisti mecum?
Tolle, quod tuum est, & vade: volo
autem & huic novissimo dare sicut &
tibi. Aut non licet mihi quod volo,
facere? an oculus tuus nequam est,
quia ego bonus sum? Sic erunt novis-
simi primi, & primi novissimi. Mul-
ti enim sunt vocati, pauci vero electi.
[f] Et ascendens Jesus Jerosolymam, as- f cci. 2.
sumsit duodecim discipulos secreto, &
ait illis: Ecce ascendimus Jerosoly-
B mam, & filius hominis tradetur prin-
cipibus sacerdotum, & scribis, & con-
demnabunt eum morte, & tradent eum
gentibus ad illudendum, & flagellan-
dum, & crucifigendum, & tertia die
resurget. [g] Tunc accessit ad eum ma- g cc 6
ter filiorum Zebedæi cum filiis suis,
adorans & petens aliquid ab eo. Qui
dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic,
ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dex-
teram tuam, & unus ad sinistram, in
C regno tuo. Respondens autem Jesus,
dixit: Nescitis quid petatis. Potestis
bibere calicem, quem ego bibiturus sum?
Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Cali-
cem quidem meum bibetis: sedere au-
tem ad dexteram meam, vel sinistram,
non est meum dare vobis, sed quibus
paratum est a Patre meo. [h] Et audien- h ccii. 2.
tes decem, indignati sunt de duobus
fratribus. Jesus autem vocavit eos ad
se, & ait: Scitis quia principes gen-
D tium dominantur eorum: & qui majo-
res sunt, potestatem exercent in eos.
Non ita erit inter vos: sed quiquum-
que voluerit inter vos major fieri, sit
vester minister: & qui voluerit inter
vos primus esse, erit vester servus. [i] i cciii. 4.
Sicut filius hominis non venit ministra-
ri, sed ministrare & dare animam suam,
redemtionem pro multis. [k] Et egredien- k cc. 1.
tibus illis ab Jericho, sequuta est eum
turba multa: & ecce duo cæci sedentes
E secus viam, audierunt quia Jesus transi-
ret: & clamaverunt, dicentes: Domi-
ne, miserere nostri, fili David. Turba
autem increpabat eos, ut tacerent. At
illi magis clamabant, dicentes: Domi-
ne, miserere nostri, fili David. Et ste-
tit Jesus, & vocavit eos, & ait: Quid
vultis, ut faciam vobis? Dicunt illi,
Domine, ut aperiantur oculi nostri.
Misertus autem eorum Jesus, tetigit o-
culos eorum. Et confestim viderunt,
& sequuti sunt eum. Cap. 21.
[l] Et quum appropinquassent Jeroso- l ccvi. 2.
lymis

[a] *Meam*, pronomen heic, & paulo post, ubi eadem recurrit pericope, in duobus Reginæ mss. ut & in Græco textu desideratur.

lymis, & veniſſent Bethphage ad mon- A
tem Oliveti: tunc Jeſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſolvite, & adducite mihi: & ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confeſtim dimittet eos.
a ccvii. 7. [a] Hoc autem [a] totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubjugalis.
b ccviii. 2. [b] Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præcepit illis Jeſus. Et adduxerunt aſinam, & pullum: & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Plurima autem turba ſtraverunt veſtimenta ſua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via.
c ccix. 1. [c] Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant, dicentes: Hoſanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini: hoſanna in altiſſimis.
d ccx. 10. [d] Et quum intraſſet Jeroſolymam, commota eſt univerſa civitas, dicens: Quis eſt hic? Populi autem dicebant: Hic eſt Jeſus Propheta a Nazaret Galilææ:
e ccxi. 1. [e] Et intravit Jeſus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit: & dicit eis: Scriptum eſt: Domus mea domus orationis [b] vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.
f ccxii. 10. [f] Et acceſſerunt ad eum cæci: & claudi in templo: & ſanavit eos.
g ccxiii. 5. [g] Videntes autem principes ſacerdotum, & ſcribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hoſanna filio David: indignati ſunt, & dixerunt ei: Audis quid iſti dicunt? Jeſus autem dixit eis: Utique, nunquam legiſtis: Quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?
h ccxiv. 6. [h] Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam: ibique manſit. Mane autem revertens in civitatem, eſuriit. Et videns fici arborem unam ſecus viam, venit ad eam: & nihil invenit in ea niſi folia tantum, & ait illi: Numquam ex F te fructus naſcatur in ſempiternum. Et arefacta eſt continuo ficulnea. Et videntes diſcipuli, mirati ſunt, dicentes: Quomodo continuo aruit!
i ccxv. 6. [i] Reſpondens autem Jeſus, ait eis. Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaveritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis: Tolle te, & jacta te in mare, fiet.
k ccxvi. 4. [k] Et omnia quæquumque petieritis in oratione credentes, accipietis.
l ccxvii. 2. [l] Et quum veniſſet in templum, acceſſerunt ad eum docentem, principes ſacerdotum, & ſeniores populi, dicentes: In qua poteſtate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc B poteſtatem? Reſpondens Jeſus dixit eis: Interrogabo vos & ego unum ſermonem: quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmum Joannis unde erat? e cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter ſe, dicentes: Si dixerimus e cælo, dicet nobis, quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habebant Joannem ſicut Prophetam. Et reſpon- C dentes Jeſu, dixerunt: Neſcimus. Ait illis & ipſe: Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.
m ccxviii. 10. [m] Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem reſpondens, ait: Nolo. Poſtea autem, pœnitentia motus abiit. Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At ille reſpondens, ait: Eo, domine, & non ivit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: D Primus. Dicit illis Jeſus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Joannes in via juſtitiæ, & non credidiſtis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, ut crederetis ei.
n ccxix. 2. [n] Aliam para- E bolam audite. Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus eſt. Quum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſervos ſuos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus. Et agricolæ, apprehenſis ſervis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt. Iterum miſit alios ſervos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. Noviſſime autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium,

[a] Iſtud *totum*, cum Græcis melioris notæ mſs. laudati Reginæ codices tacent.

[b] Pro *vocabitur* verbo, quod & Græcus textus habet, Reginæ mſs. *eſt* præferunt.

filium, dixerunt intra se: Hic est hæ-
res, venite, occidamus eum, & habe-
bimus hæreditatem ejus. Et apprehen-
sum eum ejecerunt extra vineam, &
occiderunt. Quum ergo venerit domi-
nus vineæ, quid faciet agricolis illis?
Ajunt illi: Malos male perdet: & vi-
neam suam locabit aliis agricolis, qui
redeant ei fructum temporibus suis. Di-
cit illis Jesus: Nunquam legistis in Scri-
pturis: Lapidem quem reprobaverunt
ædificantes, hic factus est in caput an-
guli? A Domino factum est istud, &
est mirabile in oculis nostris? Ideo di-
co vobis, quia auferetur a vobis regnum
Dei, & dabitur genti facienti fructus
ejus. Et qui ceciderit supra lapidem i-
stum, confringetur: super quem vero
a ccxx. ceciderit, conteret eum. [a] Et quum au-
1. dissent principes sacerdotum & Pharisæi
parabolas ejus, cognoverunt quod de ipsis
diceret. Et quærentes eum tenere, ti-
muerunt turbas: quoniam sicut Phrophe-
Cap. 22. tam eum habebant.
b ccxxi. Et respondens Jesus, dixit iterum in
5. parabolis eis, dicens: [b] Simile factum est
regnum cælorum homini regi, qui fe-
cit nuptias filio suo. Et misit servos
suos vocare invitatos ad nuptias, & no-
lebant venire. Iterum misit alios servos,
dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium
meum paravi, tauri mei & altilia oc-
cisa sunt, & omnia parata: venite ad
nuptias. Illi autem neglexerunt: & a-
bierunt, alius in villam suam, alius ve-
ro ad negotiationem suam: reliqui ve-
ro tenuerunt servos ejus, & contume-
liis affectos occiderunt. Rex autem
quum audisset, iratus est: & missis e-
xercitibus suis, perdidit homicidas il-
los, & civitatem illorum succendit.
Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem
paratæ sunt, sed qui invitati erant, non
fuerunt digni. Ite ergo ad exitus via-
rum, & quosquumque inveneritis, vo-
cate ad nuptias. Et egressi servi ejus in
vias, congregaverunt omnes, quos inve-
nerunt, malos & bonos: & impletæ
c ccxxii. sunt nuptiæ discumbentium. [c] Intravit
10. autem rex, ut videret discumbentes,
& vidit ibi hominem non vestitum ve-
ste nuptiali. Et ait illi: Amice, quo-
modo huc intrasti non habens vestem
nuptialem? At ille obmutuit. Tunc
dixit rex ministris: Ligatis manibus,
a & pedibus ejus, [a] mittite eum in te-
nebras exteriores: ibi erit fletus, & stri-

A dor dentium. Multi enim sunt vocati,
pauci vero electi. [d] Tunc abeuntes Pha- d ccxxiii.
risæi, consilium inierunt, ut caperent 2.
eum in sermone. Et mittunt ei discipu-
los suos cum Herodianis dicentes: Ma-
gister, scimus quia verax es, & viam
Dei in veritate doces, & non est tibi
cura de aliquo: non enim respicis per-
sonam hominum: dic ergo nobis quid
tibi videtur, licet censum dare Cæsari,
an non? Cognita autem Jesus nequitia
B eorum, ait: Quid me tentatis, hypo-
critæ? ostendite mihi numisma cen-
sus. At illi obtulerunt ei denarium.
Et ait illis Jesus: Cujus est imago
hæc, & superscriptio? Dicunt ei: Cæ-
saris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ
sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei,
Deo. Et audientes mirati sunt, & reli-
cto eo, abierunt. In illo die accesse-
runt ad eum Sadducæi, qui dicunt non
esse resurrectionem: & interrogaverunt
eum, dicentes: Magister, Moyses di-
C xit: Si quis mortuus fuerit non habens
filium, ut ducat frater ejus uxorem il-
lius, & suscitet semen fratri suo. Erant
autem apud nos septem fratres, & pri-
mus, uxore ducta, defunctus est: &
non habens semen, reliquit uxorem
suam fratri suo. Similiter secundus,
& tertius, usque ad septimum. No-
vissime autem omnium & mulier de-
functa est. In resurrectione ergo cujus
erit de septem uxor? omnes enim ha-
D buerunt eam. Respondens autem Je-
sus, ait illis: Erratis, nescientes Scri-
pturas, neque virtutem Dei. In re-
surrectione enim neque nubent, neque
nubentur: [b] sed erunt sicut angeli Dei b
in cælo. De resurrectione autem mor-
tuorum non legistis quod dictum est a
Deo dicente vobis: Ego sum Deus A-
E braam, & Deus Isaac, & Deus Ja-
cob? Non est Deus mortuorum, sed
viventium. Et audientes turbæ mi-
rabantur in doctrina ejus. [c] Pharisæi c ccx
autem audientes quod silentium impo-
suisset Sadducæis, convenerunt in u-
num: & interrogavit eum unus ex eis
legis doctor, tentans eum: Magister,
quod est mandatum magnum in lege;
Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum
tuum ex toto corde tuo, & in tota a-
F nima tua, & in tota mente tua. Hoc
est maximum, & primum mandatum.
Secundum autem simile est huic: Di-
liges proximum tuum, sicut teipsum.
In

a Plus habetur in Græco, ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐκβάλετε &c, *tollite eum, & mittite* &c.

b Pressius Græco εἰσι, in instanti *sunt*, duo Reginæ mss. legunt.

In his duobus mandatis universa Lex A
a ccxxv. 2. pendet, & Prophetæ. [a] Congregatis
autem Pharisæis, interrogavit eos Jesu, dicens: Quid vobis videtur de
Christo? cujus filius est? Dicunt ei:
David. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo:
sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?
Si ergo David vocat eum Dominum,
b ccxxvi. 2. quomodo filius ejus est? [b] nemo poterat B
ei respondere verbum: neque ausus fuit
quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Cap. 23. c ccxxvii. 10. [c] Tunc Jesus loquutus est ad turbas,
& ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo quæquumque dixerint vobis servate, & facite: secundum
opera vero eorum nolite facere: dicunt
d ccxxviii. 5. enim, & non faciunt. [d] Alligant enim onera gravia, & importabilia, & C
imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. [e]
e ccxxix. 2. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus: dilatant enim
phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant autem primos recubitus
in cœnis, primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & voca-
f ccxxx. 10. ri ab hominibus Rabbi. [f] Vos autem
nolite vocari Rabbi. Unus est enim
Magister vester, omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vo- D
bis super terram: unus est enim Pater
vester, qui in cælis est. Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus
est Christus. [g] Qui major est vestrum,
g ccxxxi. 5. erit minister vester. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se
h ccxxxii. 5. humiliaverit, exaltabitur. [h] Væ autem vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, E
nec introeuntes sinitis intrare. [i] Væ [a]
i ccxxxiii. 10. a vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ:
quia circuitis mare & aridam, at faciatis unum proselytum: & quum fuerit
factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos. Væ vobis, duces cæci,
qui dicitis: Quiquumque juraverit per
templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, &
cæci! Quid enim majus est, aurum,
an templum, quod sanctificat aurum?
Et quiquumque juraverit in altari, nihil est: quiquumque autem juraverit
in dono, quod est super illud, debet.
Cæci! Quid enim majus est, donum,
an altare, quod sanctificat donum? Qui
ergo jurat in altari, jurat in eo, & in
omnibus, quæ super illud sunt. Et quiquumque juraverit in templo, jurat in
illo, & in eo, qui habitat in ipso: &
qui jurat in cælo, jurat in throno Dei,
& in eo, qui sedet super eum. [k] Væ k ccxxxiv. 5.
vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ:
qui decimatis mentham, & anethum,
& cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt Legis, judicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere;
& illa non omittere. [l] Duces cæci, ex- l ccxxxv. 10.
colantes culicem, camelum autem glutientes. [m] Væ vobis, Scribæ & Phari- m ccxxxvi. 5.
sæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia.
Pharisæe cæce, munda prius, quod intus est calicis & paropsidis, ut fiat id,
quod deforis est, mundum. [n] Væ vobis, n ccxxxvii. 5.
Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & vos aforis quidem
paretis hominibus justi: intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate. [o] Væ o ccxxxviii. 5.
vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ,
qui ædificatis sepulcra prohetarum, &
ornatis monumenta justorum, & dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in
sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis
eorum, qui Prophetas occiderunt. [p] p ccxxxix. 10.
Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Serpentes genimina viperarum,
quomodo fugietis a judicio gehennæ?
[q] Ideo ecce ego mitto ad vos Prophe- q ccxl. 5.
tas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis
flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem:
ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis

 inter

[a] Præponunt Vulgati libri solidum huncce versiculum, *Væ autem vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis judicium.* Qui quidem & in Græco est archetypo ad verbum: Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα. In nullo autem e nostris, atque aliis, quos ad hunc locum consuluimus antiquis Latinis libri invenitur. Videsis porro hac de interpolatione disserentes Criticos sacros, ipsumque Martianæum in Notis in calce libri. Paulo autem post in vetustiori Reginæ ms. plus habetur, *Væ vobis, Scribæ duces cæci &c.*

inter templum & altare. Amen dico vo- A
a ccxli. 5. bis, venient hæc omnia super genera-
tionem istam. a Jerusalem, Jerusalem,
quæ occidis Prophetas, & lapidas eos
qui ad te missi sunt, quoties volui con-
gregare filios tuos, quemadmodum gal-
lina congreget pullos suos sub alas, &
noluisti? Ecce relinquetur vobis domus
vestra deserta. Dico enim vobis, non
me videbitis amodo, donec dicatis:
Benedictus, qui venit in nomine Domi-
ni. B

Cap. 24. b ccxlii. 2. b Et egressus Jesus de templo ibat.
Et accesserunt discipuli ejus, ut osten-
derent ei ædificationes templi. Ipse au-
tem respondens dixit illis: Videtis hæc
omnia? Amen dico vobis, non relin-
quetur hic lapis super lapidem, qui non
c ccxliii. 2. destruatur. c Sedente autem eo super
montem Oliveti, accesserunt ad eum
discipuli secreto, dicentes: Dic no-
bis, quando hæc erunt? & quod si-
gnum adventus tui, & consummatio- C
nis sæculi? Et respondens Jesus, dixit
eis: Videte, ne quis vos seducat. Multi
enim venient in nomine meo, dicentes:
Ego sum Christus: & multos seducent.
Audituri enim estis prælia, & opinio-
nes præliorum. Videte, ne turbemini.
Oportet enim hæc fieri, sed nondum
est finis. Consurget enim gens in gen-
tem, & regnum in regnum, & erunt
pestilentiæ, & fames, & terræmotus
per loca. Hæc autem omnia initia
d ccxliv. 1. sunt dolorum. d Tunc tradent vos in D
tribulationem, & occident vos: & eri-
tis odio omnibus gentibus propter nomen
e ccxlv. 10. meum. e Et tunc scandalizabuntur
multi, & invicem tradent, & odio ha-
bebunt invicem. Et multi pseudopro-
phetæ surgent, & seducent multos. Et
quoniam abundavit iniquitas, refrigescet
caritas multorum. Qui autem perseve-
raverit usque in finem, hic salvus erit.
f ccxlvi. 6. f Et prædicabitur hoc Evangelium re-
gni in universo orbe, in testimonium E
omnibus gentibus: & tunc veniet con-
g ccxlvii. 6. summatio. g Quum ergo videritis abo-
minationem desolationis, quæ dicta est
a Daniele Propheta, stantem in loco
h ccxlviii. 2. sancto, qui legit, intelligat: h tunc qui
in Judæa sunt, fugiant ad montes: &
qui in tecto, non descendat tollere ali-
quid de domo sua: & qui in agro, non
i ccxlix. 2. revertatur tollere tunicam suam. i Væ
autem prægnantibus & nutrientibus in
k ccl. 6. illis diebus. k Orate autem, ut non fiat F

fuga vestra in hyeme, vel sabbatho.
l Erit enim tunc tribulatio magna, l ccl. 2.
qualis non fuit ab initio mundi usque
modo, neque fiet. m Et nisi breviati m cclii. 6.
fuissent dies illi, non fieret salva omnis
caro: sed propter electos breviabuntur
dies illi. n Tunc si quis vobis dixerit: n ccl[illegible] 2.
Ecce hic est Christus, aut illic, nolite o cc[illegible] 6.
credere. o Surgent enim pseudochristi,
& pseudoprophetæ: & dabunt signa ma-
gna, & prodigia, ita ut in errorem in-
ducantur (si fieri potest) etiam electi.
Ecce prædixi vobis. p Si ergo dixerint
vobis: Ecce in deserto est, nolite ex- p [illegible]
ire: ecce in penetralibus, nolite cre-
dere. q Sicut enim fulgur exit ab o- q cc[illegible] 5.
riente, & paret usque in occidentem:
ita erit & adventus filii hominis. r U- r [illegible]
biquumque fuerit corpus, illic congrega-
buntur & aquilæ. s Statim autem post s ccl[illegible] 2.
tribulationem dierum illorum, sol ob-
scurabitur, & luna non dabit lumen
suum, & stellæ cadent de cælo, &
virtutes cælorum commovebuntur: &
tunc parebit signum filii hominis in cæ-
lo: t & tunc plangent omnes tribus t ccl[illegible] 2.
terræ: & videbunt filium hominis ve-
nientem in nubibus cæli cum virtute
multa, & majestate. Et mittet ange-
los suos cum tuba, & voce magna: &
congregabunt electos ejus a quattuor
ventis, a summis cælorum usque ad
terminos eorum. Ab arbore autem fici
discite parabolam: quum jam ramus e-
jus tener fuerit, & folia nata, scitis
quia prope est æstas: ita & vos quum
videritis hæc omnia, scitote quia pro-
pe est in januis. Amen dico vobis, quia
non præteribit generatio hæc, donec o-
mnia hæc fiant. Cælum & terra tran-
sibunt, verba autem mea non præte-
ribunt. u De die autem illa & hora u ccl[illegible] 6.
nemo scit, neque angeli cælorum, nisi
solus pater. x Sicut autem in diebus x ccl[illegible] 5.
Noe, ita erit & adventus filii homi-
nis. Sicut enim erant in diebus ante
diluvium comedentes & bibentes, nu-
bentes, & nuptui tradentes, usque ad
eum diem, quo intravit Noe in arcam,
& non cognoverunt, donec venit dilu-
vium, & tulit omnes: ita erit & ad-
ventus filii hominis. y Tunc duo erunt y cclxii. 5.
in agro: unus assumetur, & unus re-
linquetur. Duæ molentes in mola: una
assumentur, & una relinquetur.a z Vi- z cclxiii. 6.
gilate ergo, quia nescitis quia hora a cclxiv. 2.
Dominus vester venturus sit. a Illud au-
tem

a Addunt nonnulli vulgati libri, *Duo in lecto, unus assumetur, & unus relinquetur*: quæ & Græce habent aliquot exemplaria: δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς εἷς παραλαμβάνεται, καὶ εἷς ἀφίεται

tem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfa- A
milias qua hora fur venturus eſſet, vi-
gilaret utique, & non ſineret perfodi
domum ſuam. Ideo & vos eſtote pa-
rati: quia qua neſcitis hora filius ho-
a cclxv. minis venturus eſt. [a] Quis, putas, eſt
5. fidelis ſervus, & prudens, quem con-
ſtituit dominus ſuus ſuper familiam
ſuam, ut det illis cibum in tempore.
b cclxvi. [b] Beatus ille ſervus, quem quum vene-
5. rit dominus ejus, invenerit ſic facien-
tem. Amen dico vobis, quoniam ſu- B
c cclxvii. per omnia bona ſua conſtituet eum. [c] Si
5. autem dixerit malus ſervus ille in corde
ſuo: Moram facit dominus meus veni-
re: & ceperit percutere conſervos ſuos,
manducet autem & bibat cum ebrioſis:
veniet dominus ſervi illius, in die qua
non ſperat, & hora qua ignorat: & di-
videt eum, partemque ejus ponet cum
hypocritis: illic erit fletus, & ſtridor
dentium.
Cap. 25 [d] Tunc ſimile erit regnum cælorum C
d cclxviii. decem virginibus, quæ accipientes lam-
10. pades ſuas, exierunt obviam ſponſo, &
ſponſæ. Quinque autem ex eis erant
fatuæ, & quinque prudentes: ſed quin-
que fatuæ, acceptis lampadibus, non
ſumſerunt oleum ſecum: prudentes ve-
ro acceperunt oleum in vaſis ſuis cum
lampadibus. Moram autem faciente
ſponſo, dormitaverunt omnes, & dor-
mierunt. Media autem nocte clamor fa-
ctus eſt: Ecce ſponſus venit, exite ob- D
viam ei. Tunc ſurrexerunt omnes vir-
gines illæ, & ornaverunt lampades
ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixe-
runt: Date nobis de oleo veſtro: quia
lampades noſtræ exſtinguuntur. Reſpon-
derunt prudentes, dicentes: Ne forte
non ſufficiat nobis & vobis, ite potius
ad vendentes, & emite vobis. Dum au-
tem irent emere, venit ſponſus: & quæ
paratæ erant, intraverunt cum eo ad
nuptias, & clauſa eſt janua. Noviſſi- E
me vero veniunt & reliquæ virgines,
dicentes: Domine, Domine, aperi no-
bis. At ille reſpondens ait: Amen di-
co vobis, neſcio vos. Vigilate itaque,
e cclxix. quia neſcitis diem, neque horam. [e] Si-
2. cut enim homo peregre proficiſcens,
vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis
f cclxx. bona ſua. [f] Et uni dedit quinque ta-
5. lenta, alii autem duo, alii vero unum,
unicuique ſecundum propriam virtu-
tem, & profectus eſt ſtatim. Abiit au-
tem qui quinque talenta acceperat, & F
operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia
quinque. Similiter & qui duo accepe-
rat, lucratus eſt alia duo. Qui autem
unum acceperat, abiens fodit in ter-
ram, & abſcondit pecuniam domini ſui.
Poſt multum vero temporis venit do-
minus ſervorum illorum, & poſuit ra-
tionem cum eis. Et accedens qui quin-
que talena acceperat, obtulit alia quin-
que talenta, dicens: Domine, quinque
talenta tradidiſti mihi, ecce alia quin-
que ſuperlucratus ſum. Ait illi domi-
nus ejus: Euge, ſerve bone, & fidelis,
quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper
multa te conſtituam, intra in gaudium
domini tui. Acceſſit autem & qui duo
talenta acceperat, & ait: Domine, duo
talenta tradidiſti mihi, ecce alia duo
lucratus ſum. Ait illi dominus ejus:
Euge, ſerve bone, & fidelis, quia ſu-
per pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te
conſtituam, intra in gaudium domini
tui. Accedens autem & qui unum ta-
lentum acceperat, ait: Domine, ſcio
quia homo durus es, metis ubi non ſe-
minaſti, & congregas ubi non ſparſi-
ſti: & timens abii, & abſcondi talen-
tum tuum in terra: ecce habes quod
tuum eſt. Reſpondens autem dominus
ejus, dixit ei: Serve male, & piger,
ſciebas quia meto, ubi non ſemino,
& congrego ubi non ſparſi: oportuit
ergo te committere pecuniam meam
numulariis, & veniens ego recepiſſem
utique quod meum eſt cum uſura. Tol-
lite itaque ab eo talentum, & date ei
qui habet decem talenta. [g] Omni enim g cclxxi.
habenti dabitur, & abundabit: ei au- 2.
tem qui non habet, & quod videtur
habere, auferetur ab eo. [h] Et inuti- h cclxxii.
lem ſervum ejicite in tenebras exterio- 5.
res: illic erit fletus, & ſtridor dentium.
[i] Quum autem venerit filius hominis i cclxxiii.
in majeſtate ſua, & omnes angeli cum 10.
eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis
ſuæ: & congregabuntur ante eum om-
nes gentes, & ſeparabit eos ab invi-
cem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœ-
dis: & ſtatuet oves quidem a dextris
ſuis, hœdos autem a ſiniſtris. Tunc di-
cet rex his, qui a dextris ejus erunt:
Venite, benedicti Patris mei, poſſidete
paratum vobis regnum a conſtitutione
mundi. Eſurivi enim, & dediſtis mihi
manducare: ſitivi, & dediſtis mihi bi-
bere: hoſpes eram, & collegiſtis me:
nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, &
viſitaſtis me: in carcere eram, & veni-
ſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei juſti,
dicentes: Domine, quando te vidimus
eſurientem, & pavimus te: ſitientem,
& de-

& dedimus tibi potum? quando autem A
te vidimus hoſpitem, & collegimus te:
aut nudum, & cooperuimus te? aut
quando te vidimus infirmum, aut in
carcere, & venimus ad te? Et reſpon-
dens rex, dicet illis: Amen dico vobis,
quamdiu feciſtis uni ex his fratribus
meis minimis, mihi feciſtis. Tunc di-
cet & his, qui a ſiniſtris erunt: diſce-
dite a me, maledicti, in ignem æter-
num, qui paratus eſt diabolo, & ange-
lis ejus. Eſurivi enim, & non dediſtis B
mihi manducare: ſitivi, & non dediſtis
mihi potum: hoſpes eram, & non col-
legiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis
me: infirmus, & in carcere, & non vi-
ſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi,
dicentes: Domine, quando te vidimus
eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpi-
tem, aut nudum, aut infirmum, aut in
carcere, & non miniſtravimus tibi?
Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen
dico vobis: Quamdiu non feciſtis uni de C
minoribus his, nec mihi feciſti. Et ibunt
hi in ſupplicium æternum, juſti autem
in vitam æternam.

Cap. 26.
a cclxxiv. 1. [a] Et factum eſt: quum conſummaſ-
ſet Jeſus ſermones hos omnes, dixit di-
ſcipulis ſuis: Scitis quia poſt biduum
Paſcha fiet, & filius hominis tradetur,
b cclxxv. 6. ut crucifigatur. [b] Tunc congregati ſunt
principes ſacerdotum, & ſeniores popu-
li, in atrium principis ſacerdotum, qui
dicebatur Caiphas: & conſilium fece-
runt, ut Jeſum dolo tenerent, & occi- D
derent. Dicebant autem: Non in die fe-
ſto, ne forte tumultus fieret in populo.
c cclxxvi. 1. [c] Quum autem Jeſus eſſet in Bethania
in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum
mulier habens alabaſtrum unguenti pre-
tioſi, & effudit ſuper caput ipſius re-
cumbentis. Videntes autem diſcipuli *,
* ejus. indignati ſunt dicentes: Ut quid perdi-
tio hæc? potuit enim iſtud vænumdari
multo, & dari pauperibus. Sciens autem
Jeſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic E
mulieri? opus enim bonum operata eſt
in me. Nam ſemper pauperes habetis
vobiſcum: me autem non ſemper [a] ha-
d cclxxvii. 4. betis. [d] Mittens enim hæc unguentum
hoc in corpus meum, ad ſepeliendum
me fecit. Amen dico vobis, ubiquum-
que prædicatum fuerit hoc Evangelium
in toto mundo, dicetur & quod hæc
e cclxxviii. 2. fecit in memoriam ejus. [e] Tunc abiit
unus de duodecim, qui dicebatur Ju-
das Iſcariotes, ad principes ſacerdo-
tum, & ait illis: Quid vultis mihi
dare, & ego vobis eum tradam? At
illi conſtituerunt ei triginta argenteos.
Et exinde quærebat oportunitatem, ut
eum traderet. Prima autem die azy-
morum acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum,
dicentes: Ubi vis paremus tibi come-
dere Paſcha? At Jeſus dixit: Ite in
civitatem, ad quemdam, & dicite ei:
Magiſter dicit: Tempus meum prope
eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipu-
lis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut
conſtituit illis Jeſus, & paraverunt
Paſcha. Veſpere autem facto, diſcum-
bebat cum duodecim diſcipulis ſuis.
[f] Et edentibus illis, dixit: Amen di- f cc[partly illegible]
co vobis, quia unus veſtrum me tra- 4.
diturus eſt. [g] Et contriſtati valde, ce- g cclxx[partly illegible]
perunt ſinguli dicere: Numquid ego 1.
ſum, Domine? [h] At ipſe reſpondens, h c[partly illegible]
ait: Qui intingit mecum manum in pa- 2.
ropſide, hic me tradet. Filius quidem
hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de il-
lo: væ autem homini illi, per quem fi-
lius hominis tradetur: [i] bonum erat i ccl[partly illegible]
ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. [k] Re- 6.
ſpondens autem Judas, qui tradidit eum, k cclx[partly illegible]
dixit: Numquid ego ſum, Rabbi? Ait 1.
illi: Tu dixiſti. [l] Cœnantibus autem l ccl[partly illegible]
eis, accepit Jeſus panem, & benedixit, 1.
ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, &
ait: Accipite, & comedite: hoc eſt
corpus meum. [m] Et accipiens calicem m cclxx[partly illegible]
gratias egit: & dedit illis, dicens. Bi- 2.
bite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſan-
guis meus novi teſtamenti, qui pro mul-
tis effundetur in remiſſionem peccato-
rum. Dico autem vobis: non bibam
amodo de hoc genimine vitis, uſque in
diem illum, quum illud bibam vobiſcum
novum in regno Patris mei. [n] Et hym- n cclxx[partly illegible]
no dicto, exierunt in montem Oliveti. 6.
[o] Tunc dicit illis Jeſus: Omnes vos o cclxxxvii.
ſcandalum patiemini in me, in iſta no- 4.
cte. [p] Scriptum eſt enim: Percutiam p cclxxxvi[partly illegible]
paſtorem, & diſpergentur oves gregis. 6.
Poſtquam autem reſurrexero, præce-
dam vos in Galilæam. [q] Reſpondens au- q cclxxxix.
tem Petrus, ait illi: Et ſi omnes ſcan- 1.
dalizati fuerint in te, ego nunquam
ſcandalizabor. Ait illi Jeſus: Amen
dico tibi, quia in hac nocte antequam
gallus cantet, ter me negabis. [r] Ait r ccxc.
illi Petrus: Etiam ſi oportuerit me 6.
mori tecum, non te negabo. Simili-
ter

[a] In futuro *habebitis* legitur in Reginæ mſs. ac Sixtina Editione, quemadmodum & in uno altero-ve Græco exemplari ἕξετε, pro ἔχετε. Paulo quoque poſt iidem mſs. *qui dicitur Judas Scarioth*: pro *dicebatur Judas Iſcariotes*.

a ccxci. ter & omnes discipuli dixerunt. [a] Tunc A
1. venit Jesus cum illis in villam, quæ
b ccxcii. dicitur Gethsemani, [b] & dixit disci-
6. pulis suis : Sedete hic, donec vadam
illuc, & orem. Et assumto Petro, &
duobus filiis Zebedæi, cepit contrista-
c ccxciii. ri, & mœstus esse. [c] Tunc ait illis :
4. Tristis est anima mea usque ad mor-
tem : sustinete hic, & vigilate mecum :
d ccxciv. [d] Et progressus pusillum, procidit in
1. faciem suam orans, & dicens : Pater
mi, si possibile est, transeat a me ca- B
e ccxcv. lix iste. [e] Verumtamen non sicut ego
1. volo, sed sicut tu. [f] Et venit ad disci-
f ccxcvi. pulos suos, & invenit eos dormientes,
2. & dicit Petro : sic non potuistis una
hora vigilare mecum? Vigilate, & ora-
g ccxcvii. te, ut non intretis in tentationem. [g]
4. Spiritus quidem promtus est, caro au-
h ccxcviii. tem infirma. [h] Iterum secundo abiit,
6. & oravit, dicens : Pater mi, si non
potest hic calix transire nisi bibam il-
lum, fiat voluntas tua. Et venit ite- C
rum, & invenit eos dormientes : erant
enim oculi eorum gravati. Et relictis
illis, iterum abiit, & oravit ter-
tio, eumdem sermonem dicens. Tunc
venit ad discipulos suos, & dicit il-
i ccxcix. lis : Dormite jam, & requiescite : [i]
4. ecce appropinquavit hora, & filius ho-
minis tradetur in manus peccatorum.
Surgite eamus : ecce appropinquavit qui
k ccc. me tradet. [k] Adhuc eo loquente, ecce
1. Judas unus de duodecim venit, & cum D
eo turba multa, cum gladiis & fustibus,
missi a principibus sacerdotum, & se-
l ccci. nioribus populi. [l] Qui autem tradidit
2. eum, dedit illis signum, dicens : Quem-
quumque osculatus fuero, ipse est, tene-
te eum. Et confestim accedens ad Je-
sum, dixit : Ave, Rabbi. Et osculatus
est eum. Dixitque illi Jesus : Amice,
ad quid venisti? Tunc accesserunt, &
manus injecerunt in Jesum, & tenuerunt
m cccii. eum. [m] Et ecce unus ex his qui erant
1. cum Jesu, extendens manus, exemit gla- E
dium suum, & percutiens servum prin-
cipis sacerdotum amputavit auriculam
n ccciii. ejus. [n] Tunc ait illi Jesus : Converte
10. gladium tuum in locum suum. Omnes
enim, qui acceperint gladium, gladio
peribunt. An putas, quia non possum
rogare Patrem meum, & exhibebit mihi
modo plusquam duodecim legiones an-
gelorum? Quomodo ergo implebuntur
o ccciv. Scripturæ, quia sic oportet fieri? [o] In illa
1. hora dixit Jesus turbis: Tamquam ad la- F
tronem existis cum gladiis & fustibus
comprehendere me : quotidie apud vos
sedebam docens in templo, & non me
tenuistis? [p] Hoc autem totum factum p cccv.
est, ut adimplerentur Scripturæ Prophe- 6.
tarum. Tunc discipuli omnes, relicto
eo, fugerunt. [q] At illi tenentes Jesum, q cccvi.
duxerunt ad Caipham principem sacer- 1.
dotum, ubi scribæ & seniores convene-
rant. [r] Petrus autem sequebatur eum r cccvii.
a longe, usque in atrium principis sa- 4.
cerdotum. Et ingressus intro, sedebat
cum ministris, ut videret finem. [s] Prin- s cccviii.
cipes autem sacerdotum, & omne con- 2.
cilium, quærebant falsum testimonium
contra Jesum, ut eum morti traderent:
& non invenerunt, quum multi falsi te-
stes accessissent. [t] Novissime autem ve- t cccix.
nerunt duo falsi testes, & dixerunt: 6.
Hæc dixit : Possum destruere templum
Dei, & post triduum reædificare illud.
Et surgens princeps sacerdotum, ait illi:
Nihil respondes ad ea, quæ isti adver-
sum te testificantur? Jesus autem tace-
bat. Et princeps sacerdotum ait illi :
Adjuro te per Deum vivum, ut dicas
nobis, si tu es Christus filius Dei. Di-
cit illi Jesus : Tu dixisti : [u] verumta- u cccx.
men dico vobis, amodo videbitis filium 1.
hominis sedentem a dextris virtutis Dei,
& venientem in nubibus cæli. [x] Tunc x cccxi.
princeps sacerdotum scidit vestimenta 6.
sua, dicens : Blasphemavit, [y] quid ad- y cccxii.
huc egemus testibus? ecce nunc audistis 2.
blasphemiam : quid vobis videtur? At
illi respondentes dixerunt: Reus est mor-
tis. [z] Tunc exspuerunt in faciem ejus, z cccxiii.
& colaphis eum ceciderunt, alii autem 1.
palmas in faciem ejus dederunt, dicen-
tes : Prophetiza nobis, Christe, quis
est qui te percussit? [a] Petrus vero sede- a cccxiv.
bat foris in atrio : & accessit ad eum 1.
una ancilla, dicens : Et tu cum Jesu
Galilæo eras. At ille negavit coram o-
mnibus, dicens : Nescio quid dicis. [b]
Exeunte autem illo januam, vidit eum b cccxv.
alia ancilla, & ait his, qui erant ibi :
Et hic erat cum Jesu Nazaræno. Et
iterum negavit cum juramento : Quia
non novi hominem. Et post pusillum
accesserunt qui stabant, & dixerunt Pe-
tro : Vere & tu ex illis es : nam &
loquela tua manifestum te facit. Tunc
cepit detestari & jurare quia non novis-
set hominem. Et continuo gallus can-
tavit. [c] Et recordatus est Petrus verbi c cccxvi.
Jesu, quod dixerat : Prius quam gallus 2.
cantet, ter me negabis. Et egressus fo-
ras flevit amare.

[d] Mane autem facto, consilium inie- Cap. 27. d cccxvii.
runt omnes principes sacerdotum & se- 2.
nio-

niores populi adverſus Jeſum, ut eum A
a cccxviii. morti traderent. [a] Et vinctum addu-
1. xerunt eum, & tradiderunt Pontio Pi-
b cccxix. lato præſidi. [b] Tunc videns Judas,
10. qui eum tradidit, quod damnatus eſſet,
pœnitentia ductus[e], retulit triginta ar-
genteos principibus ſacerdotum, & ſe-
nioribus, dicens: Peccavi, tradens ſan-
guinem juſtum. At illi dixerunt: Quid
ad nos? tu videris. Et projectis ar-
genteis in templo, receſſit: & abiens [a]
a ſe ſuſpendit. Principes autem ſacerdo- B
tum, acceptis argenteis, dixerunt: Non
licet eos mittere in corbonam: quia
pretium ſanguinis eſt. Conſilio autem
inito, emerunt ex illis agrum figuli,
in ſepulturam peregrinorum. Propter
hoc vocatus eſt ager ille, Haceldama,
hoc eſt, ager ſanguinis, uſque in ho-
diernum diem. Tunc impletum eſt
quod dictum eſt per Jeremiam Prophe-
tam, dicentem: Et acceperunt triginta
argenteos pretium appretiati, quem ap- C
appretiaverunt a filiis Iſrael: & dede-
runt eos in agrum figuli, ſicut con-
c cccxx. ſtituit mihi Dominus. [c] Jeſus autem
1. ſtetit ante præſidem, & interroga-
vit eum præſes, dicens: Tu es rex
Judæorum? Dicit illi Jeſus: Tu di-
d cccxxi. cis. [d] Et quum accuſaretur a principi-
4. bus ſacerdotum, & ſenioribus, nihil re-
ſpondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non
audis quanta adverſum te dicunt teſti-
monia? Et non reſpondit ei ad ullum D
verbum, ita ut miraretur præſes vehe-
e cccxxii. menter. [e] Per diem autem ſolen-
2. nem conſueverat præſes populo dimitte-
f cccxxiii. re unum vinctum, quem voluiſſent. [f]
4. Habebat autem tunc vinctum inſignem,
qui dicebatur Barrabas. Congregatis er-
go illis, dixit Pilatus: Quem vultis
dimittam vobis: Barabbam, an Jeſum,
qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim
quod per invidiam tradidiſſent eum. [g]
g cccxxiv. Sedente autem illo pro tribunali, miſit E
10. ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi,
& juſto illi. Multa enim paſſa ſum ho-
h cccxxv. die per viſum propter eum. [h] Princi-
10. pes autem ſacerdotum, & ſeniores per-
ſuaſerunt populis[f], ut peterent Barab-
bam, Jeſum vero perderent. Reſpon-
dens autem præſes, ait illis: Quem vul-
tis vobis de duobus dimitti? At illi di-
i cccxxvi. xerunt: Barabbam. [i] Dicit illis Pilatus:
1.

Quid igitur faciam de Jeſu, qui dicitur
Chriſtus? Dicunt omnes: Crucifigatur.
Ait illis præſes: Quid enim mali fecit?
At illi magis clamabant dicentes: Cru-
cifigatur. [k] Videns autem Pilatus quia k cccxxvi
nihil proficeret, ſed magis tumultus fie- 10.
ret: accepta aqua: lavit manus coram
populo, dicens: Innocens ego ſum a
ſanguine juſti hujus: vos videritis. Et
reſpondens univerſus populus, dixit:
Sanguis ejus ſuper nos, & ſuper fi-
lios noſtros. [l] Tunc dimiſit illis Ba- l cccxxv[illegible]
rabbam: Jeſum autem flagellatum tra- 1.
didit eis, ut crucifigeretur. [m] Tunc m cc[illegible]
milites præſidis ſuſcipientes Jeſum in 4.
prætorium, congregaverunt ad eum u-
niverſam cohortem: & exuentes eum,
chlamydem coccineam circumdederunt
ei, & plectentes coronam de ſpinis,
poſuerunt ſuper caput ejus, & arundi-
nem in dextera ejus. Et genu flexo an-
te eum, illudebant ei, dicentes: Ave,
rex Judæorum. [n] Et exſpuentes in eum, n ccc[illegible]
acceperunt arundinem, & percutiebant 6.
caput ejus. Et poſtquam illuſerunt ei,
exuerunt eum chlamyde, & induerunt
eum veſtimentis ejus, & duxerunt eum,
ut crucifigerent. [o] Exeuntes autem in- o [illegible]
venerunt hominem Cyrenæum, nomi- 1.
ne Simonem: hunc angariavernnt, ut
tolleret crucem ejus. [p] Et venerunt in
locum, qui dicitur Golgotha, quod eſt p ccc[illegible]
Calvariæ locus. [q] Et dederunt ei vi- q ccc[illegible]
num bibere cum felle miſtum. Et 4.
quum guſtaſſet, noluit bibere. [r] Poſt- r ccc[illegible]
quam autem crucifixerunt eum, diviſe- 1.
runt veſtimenta ejus, ſortem mittentes.
[b] ut impleretur quod dictum eſt per b
Prophetam, dicentem: Diviſerunt ſibi
veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam
miſerunt ſortem. Et ſedentes ſervabant
eum. [s] Et impoſuerunt ſuper caput e- s ccc[illegible]
jus cauſſam ipſius ſcriptam: Hic eſt 1.
Jeſus rex Judæorum. [t] Tunc crucifixi t ccc[illegible]
ſunt cum eo duo latrones: unus a dex- 1.
tris, & unus a ſiniſtris. [u] Prætereun- u ccc[illegible]
tes autem blaſphemabant eum moven- 6.
tes capita ſua, & dicentes: Vah qui
deſtruit templum, [c] & in triduo illud
reædificat: ſalva temetipſum ſi filius c
Dei es, deſcende de cruce. [x] Similiter x cccxx[illegible]
& principes ſacerdotum illudentes cum 2.
ſcribis & ſenioribus dicebant: Alios
ſalvos fecit, ſeipſum non poteſt ſalvum
face-

a In Reginæ mſ. *laqueo ſe ſuſpendit*: Græce tantum eſt ἀπήγξατο.

b Tota hæc pericope, *ut impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*, in nullo e noſtris mſs. heic loci additur; abeſt quoque ab aliis veteribus Latinis, Græciſque aliquot libris, demum & a Complutenſi Editione ac Verſione Syriaca: qua de re adito Criticos ſacros.

c Addunt Reginæ mſ *Dei* nomen, quod tamen a Græco archetypo, aliiſque libris vulgatis abeſt.

facere : si rex Israel est, descendat A
nunc de cruce, & credimus ei, confi-
dit in Deo: liberet nunc, si vult, eum:
a cccxxxix. dixit enim: Quia filius Dei sum. a Id-
2. ipsum autem & latrones, qui cruci-
fixi erant cum eo, improperabant ei.
b cccxl. b A sexta autem hora tenebræ factæ
2. sunt super universam terram usque ad
c cccxli. horam nonam. c Et circa horam no-
6. nam clamavit Jesus voce magna, di-
a cens: Eli, Eli, a lamma sabactani?
hoc est: Deus meus, Deus meus, ut B
quid dereliquisti me? Quidam autem
illic stantes, & audientes dicebant: E-
d cccxlii. liam vocat iste. d Et continuo currens
2. unus ex eis acceptam spongiam imple-
vit aceto, & imposuit arundini, & da-
bat ei bibere. Cæteri vero dicebant:
Sine videamus an veniat Elias liberans
e cccxliii. eum. e Jesus autem iterum clamans
1. voce magna, emisit spiritum. f Et
f cccxliv. ecce velum templi scissum est in du-
1. as partes a summo usque deorsum, C
g cccxlv. g & terra mota est, & petræ scissæ
10. sunt, & monumenta aperta sunt, &
multa corpora sanctorum, qui dor-
mierant, surrexerunt. Et exeuntes de
monumentis post resurrectionem ejus,
venerunt in sanctam civitatem, & ap-
h cccxlvi. paruerunt multis. h Centurio autem,
2. & qui cum eo erant, custodientes Je-
sum, viso terræ motu, & his, quæ
i cccxlvii. fiebant, timuerunt valde, dicentes:
6. Vere filius Dei erat iste. i Erant autem D
* Spectantes. ibi mulieres multæ a longe *, quæ se-
quutæ erant Jesum a Galilæa, mini-
strantes ei, inter quas erat Maria Mag-
dalene, & Maria Jacobi & Joseph ma-
k cccxlviii. ter, & mater filiorum Zebedæi. k Qu-
1. um autem sero factum esset, venit qui-
dam homo dives ab Arimathæa, nomi-
ne Joseph, qui & ipse discipulus erat
Jesu. Hic accessit ad Pilatum, & pe-
tiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit red-
l cccxlix. di corpus. l Et accepto corpore, Jo-
1. seph involvit illud in sindone munda. E
Et posuit illud in monumento suo no-
vo, quod exciderat in petra. Et advol-
m cccl. vit saxum magnum ad ostium monu-
6. menti, & abiit. m Erat autem ibi Ma-
ria Magdalene, & altera Maria, se-
n cccli. dentes contra sepulcrum. n Altera au-
10. tem die, quæ est post parasceven, con-
venerunt principes sacerdotum & Pha-
risæi ad Pilatum, dicentes, Domine,
recordati sumus, quia seductor ille dixit

adhuc vivens: Post tres dies resurgam.
Jube ergo custodiri sepulcrum usque in
diem tertium: ne forte veniant discipu-
li ejus, & furentur eum, & dicant ple-
bi: Surrexit a mortuis. Et erit novis-
simus error pejor priore. Ait illis Pila-
tus: Habetis custodiam, ite, custodite
sicut scitis. Illi autem abeuntes munie-
runt sepulcrum, signantes lapidem, cum
custodibus.

o Vespere autem sabbathi, quæ lu- Cap. 28.
cescit in prima sabbathi, venit Ma- o ccclii.
ria Magdalene, & altera Maria, vide- 2.
re sepulcrum. Et ecce terræ motus fa-
ctus est magnus. Angelus enim Do-
mini descendit de cælo: & accedens
revolvit lapidem, & sedebat super eum:
erat autem aspectus ejus sicut fulgur:
& vestimentum ejus sicut nix. p Præ p cccliii.
timore autem ejus exterriti sunt custo- 2.
des, & facti sunt velut mortui. Res-
pondens autem angelus dixit mulieri-
bus: Nolite timere vos: scio enim,
quod Jesum, qui crucifixus est, quæ-
ritis: non est hic: surrexit enim, si-
cut dixit. Venite, & videte locum,
ubi positus erat Dominus. Et cito eun-
tes dicite discipulis ejus quia surrexit:
& ecce præcedit vos in Galileam: ibi
eum videbitis. Ecce prædixi vobis. q q cccliv.
Et exierunt cito de monumento cum 2.
timore & gaudio magno, currentes nun-
tiare discipulis ejus. r Et ecce Jesus r ccclv.
occurrit illis, dicens: Avete. Illæ au- 10.
tem accesserunt, & tenuerunt pedes e-
jus, & adoraverunt eum. Tunc ait
illis Jesus: Nolite timere: ite nuntia-
te fratribus meis, ut eant in Galilæam,
ibi me videbunt. Quæ quum abiissent,
ecce quidam de custodibus venerunt in
civitatem, & nuntiaverunt principi-
bus sacerdotum omnia quæ facta fue-
rant. Et congregati cum senioribus,
consilio accepto, pecuniam copiosam
dederunt militibus, dicentes: Dicite
quia discipuli ejus nocte venerunt, &
furati sunt eum, nobis dormientibus.
Et si hoc auditum fuerit a præside,
nos suadebimus ei, & securos vos fa-
ciemus. At illi accepta pecunia, fe-
cerunt sicut erant edocti. Et divulga-
tum est verbum istud apud Judæos,
usque in hodiernum diem. Undecim
autem discipuli abierunt in Galilæam,
in montem, ubi constituerat illis Je-
sus. Et videntes eum adoraverunt:
qui-

a In vetustiori Reginæ cod. paulo corruptius, *Lema Zaptani*.

quidam autem dubitaverunt. Et accedens Jesus loquutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Pa- A tris, & Filii, & Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia quæquumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus diebus, usque ad consummationem sæculi.

Explicit Evangelium secundum Matthæum.

INCIPIT

EVANGELIUM

SECUNDUM

MARCUM.

Cap. I. a I. a INITIUM [a] Evangelii Jesu Chri- B
2. sti, filii Dei. Sicut scriptum est
a in Isaia Propheta: Ecce ego
mitto angelum meum ante fa-
b II. ciem tuam, qui præparabit viam tuam
I. ante te. [b] Vox clamantis in deserto:
c III. Parate viam Domini, rectas facite se-
6. mitas ejus. [c] Fuit Joannes in deserto
baptizans, & prædicans baptismum pœ-
nitentiæ, in remissionem peccatorum.
Et egrediebatur ad eum omnis Judææ
regio, & Jerosolymitæ universi, & ba- C
ptizabantur ab illo in Jordanis flumi-
ne, confitentes peccata sua. Et erat
Joannes vestitus pilis cameli, & zo-
na pellicea circa lumbos ejus; & locu-
d IV. stas & mel silvestre edebat. [d] Et præ-
I. dicabat dicens: Venit fortior me post
me: cujus non sum dignus procum-
bens solvere corrigiam calceamentorum
e V. ejus. Ego baptizavi vos aqua, ille ve-
I. ro baptizabit vos Spiritu Sancto. [e] Et
factum est: in diebus illis venit Je- D
sus a Nazareth Galilææ: & baptiza-
tus est a Joanne in Jordane. Et sta-
b tim ascendens de aqua, vidit cælos a-
pertos, & Spiritum [b] tamquam co-
lumbam descendentem, & manentem
in ipso. Et vox facta est de cælis:
Tu es filius meus dilectus, in te com-
placui. [f] Et statim Spiritus expulit f VI.
eum in desertum. Et erat in deserto 2.
quadraginta diebus, & quadraginta no- g VII.
ctibus: & tentabatur a Satana: [g] erat- 6.
que cum bestiis, & angeli ministra-
bant illi. [h] Postquam autem traditus h VIII
est Joannes, venit Jesus in Galilæam, 4
[i] prædicans Evangelium regni Dei, i IX.
& dicens: Quoniam impletum est tem- 6
pus, & appropinquavit regnum Dei:
pœnitemini, & credite Evangelio. Et
præteriens secus mare Galilææ, vidit
Simonem, & Andream fratrem ejus,
mittentes retia in mare (erant enim
piscatores) [k] & dixit eis Jesus: Veni- k X.
te post me, & faciam vos fieri pisca- 2.
tores hominum. Et protinus relictis l XI.
retibus, sequuti sunt eum. [l] Et pro- 6.
gressus inde pusillum, vidit Jacobum
Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, &
ipsos componentes retia in navi. Et
statim vocavit illos. Et relicto patre
suo Zebedæo in navi cum mercenariis,
sequuti sunt eum. [m] Et ingrediuntur m XII.
Capharnaum: & statim sabbathis in- 8.
gressus in synagogam docebat eos. [n] Et- n XIII.
stu- 2.

[a] Præponit unus e Reginæ codicibus *sancti*. Paulo autem post, ubi dicitur, *præparabit viam tuam ante te*, pari omnes consensu verba *ante te* prætermittunt, quæ & in aliquot Græcis mss. heic loci desiderantur.

[b] Atque heic addit unus Reginæ ms. cum Sixtina Editione *Sanctum*, idest *Spiritum Sanctum*.

stupebant super doctrina ejus : erat e A
nim docens eos, quasi potestatem ha-
a xiv. 8. bens, & non sicut scribæ. [a] Et erat in
synagoga eorum homo in spiritu im-
mundo : & exclamavit, dicens: Quid
nobis, & tibi, Jesu Nazarene: venisti
perdere nos? scio qui sis, sanctus Dei.
Et comminatus est ei Jesus, dicens :
Obmutesce, & exi de homine. Et di-
scerpens eum spiritus immundus, &
exclamans voce magna exiit ab eo. Et
mirati sunt omnes, ita ut conquire- B
rent inter se dicentes : Quidnam est
hoc? quænam doctrina hæc nova? quia
in potestate etiam spiritibus immundis
imperat, & obediunt ei. Et processit
rumor ejus statim in omnem regionem
b xv. 2. Galilææ. [b] Et protinus egredientes de
synagoga, venerunt in domum Simonis
& Andreæ, cum Jacobo & Joanne.
Decumbebat autem socrus Simonis fe-
bricitans : & statim dicunt ei de illa.
Et accedens elevavit eam, apprehensa C
manu ejus: & continuo dimisit eam fe-
bris, & ministrabat eis. Vespere au-
tem facto quum occidisset sol, affere-
bant ad eum omnes male habentes, &
dæmonia habentes : & erat omnis civi-
tas congregata ad januam. Et curavit
multos, qui vexabantur variis languo-
c xvi. 8. ribus, [c] & dæmonia] multa ejiciebat,
& non sinebat ea loqui, quoniam scie-
d xvii. 8. bant eum. [d] Et diluculo valde surgens,
egressus abiit in desertum locum, ibi-
que orabat. Et prosequutus est eum D
Simon, & qui cum illo erant. Et quum
invenissent eum, dixerunt ei: Quia om-
nes quærunt te. Et ait illis : Eamus
in proximos vicos, & civitates, ut &
ibi prædicem : ad hoc enim veni. Et
erat prædicans in synagogis eorum, &
in omni Galilæa, & dæmonia ejiciens.
e xviii. 2. [e] Et venit ad eum leprosus deprecans
eum: & genu flexo, dixit ei : Si vis,
potes me mundare. Jesus autem miser-
tus ejus, extendit manum suam, & E
tangens eum, ait illi: Volo. Munda-
re. Et quum dixisset, statim discessit
ab eo lepra, & mundatus est. Et com-
minatus est ei, statimque ejecit illum :
& dicit ei : Vide nemini dixeris: sed
vade, ostende te principi sacerdotum,
& offer pro emundatione tua, quæ præ-
f xix. 10. cepit Moyses in testimonium illis. [f] At
ille egressus cepit prædicare, & diffa-
mare sermonem, ita ut jam non posset
manifeste introire in civitatem, sed fo-
ris in desertis locis * esset, & convenie- * al. esset.
bant ad eum undique.
[g] Et iterum intravit Capharnaum Cap. 2. g xx. 1.
post dies, & auditum est quod in domo
esset, & convenerunt multi, ita ut non
caperet neque ad januam, & loqueba-
tur eis verbum. Et venerunt ad eum
ferentes paralyticum, qui a quattuor
portabatur. Et quum non possent of-
ferre eum illi præ turba, nudaverunt
tectum ubi erat : & patefacientes sub-
miserunt grabatum, in quo paralyticus
jacebat. Quum autem vidisset Jesus fi-
dem illorum, ait paralytico: Fili, di-
mittuntur tibi peccata [a] tua. Erant au- a
tem illic quidam de scribis sedentes, &
cogitantes in cordibus suis : Quid hic
sic * loquitur? blasphemat. Quis potest * loquitur blasphemias?
dimittere peccata, nisi solus Deus? Quo
statim cognito, Jesus spiritu suo quia sic
cogitarent intra se, dicit illis : Quid
ista cogitatis in cordibus vestris? Quid
est facilius, dicere paralytico : Dimit-
tuntur tibi peccata; an dicere : Surge,
tolle grabatum tuum, & ambula? Ut
autem sciatis quia filius hominis habet
potestatem in terra dimittendi peccata
(ait paralytico) tibi dico : Surge, tol-
le grabatum tuum, & vade in domum
tuam. Et statim surrexit ille: & sub-
lato grabato, abiit coram omnibus,
ita ut mirarentur omnes, & honorifi-
carent Deum, dicentes : Quia nun-
quam sic vidimus. [h] Et egressus est h xxi. 2.
rursus ad mare : omnisque turba ve-
niebat ad eum, & docebat eos. Et
quum præteriret, vidit [b] Levi Alphæi b
sedentem ad telonium, & ait illi : Se-
quere me. Et surgens sequutus est e-
um. [i] Et factum est, quum accum- i xxii. 2.
beret in domo illius, multi publicani
& peccatores simul discumbebant cum
Jesu, & discipulis ejus : erant enim
multi, qui & sequebantur eum. Et
scribæ & pharisæi videntes quia mandu-
caret cum publicanis & peccatoribus,
dicebant discipulis ejus : Quare cum
publicanis & peccatoribus manducat, &
bibit magister vester? [k] Hoc audito, Je- k xxiii. 2.
sus ait illis : Non necesse habent sani
medico, sed qui male habent : non e-
nim veni vocare justos, sed peccatores.
Et erant discipuli Joannis & pharisæi
jejunantes : & veniunt, & dicunt illi :
Quare discipuli Joannis & pharisæo-
Aaa 2 rum

a Tacent duo Reginæ mss. pronomen *tua*, quod tamen in Græco resonat.

b Mss. *Levin* propius Græco Λευΐν.

rum jejunant, tui autem discipuli non
jejunant? Et ait illis Jesus: Numquid
possunt filii nuptiarum, quamdiu spon-
sus cum illis est, jejunare? Quanto
tempore habent secum sponsum, non
possunt jejunare. Venient autem dies
quum auferetur ab eis sponsus: & tunc
jejunabunt in illis diebus. Nemo assu-
mentum panni rudis assuit vestimento
veteri: alioquin aufert supplementum
novum a veteri, & major scissura fit.
Et nemo mittit vinum novum in [f]utres
veteres: alioquin dirumpet vinum u-
tres, & vinum effundetur, & utres pe-
ribunt: sed vinum novum in utres no-
vos mitti debet. [a] Et factum est iterum
a xxiv. 2. quum [a] Dominus sabbathis ambularet
per sata, & discipuli ejus ceperunt pro-
gredi, & vellere spicas. Pharisæi autem
dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabba-
this quod non licet? Et ait illis: Nun-
quam legistis, quid fecerit David, quan-
do necessitatem habuit, & esuriit ipse,
& qui cum eo erant? quomodo introi-
vit in domum Dei sub Abiathar prin-
cipe sacerdotum, & panes propositionis
manducavit, quos non licebat mandu-
care, nisi sacerdotibus, & dedit eis qui
b xxv. 2. cum eo erant? [b] Et dicebat eis: Sabba-
thum propter hominem factum est, &
non homo propter sabbathum. Itaque
Dominus est filius hominis, etiam sab-
bathi.

Cap. 3. Et introivit iterum in synagogam:
& erat ibi homo habens manum ari-
dam. Et observabant eum, si sabba-
this curaret, ut accusarent illum. Et
ait homini habenti manum aridam:
Surge in medium. Et dicit eis: Licet
sabbathis benefacere, an male? ani-
mam salvam facere, an perdere? At
illi tacebant. Et circumspiciens eos
cum ira, contristatus super cæcitate
cordis eorum, dicit homini: Extende
manum tuam. Et extendit, & resti-
c xxvi. 4. tuta est manus illi. [c] Exeuntes autem
pharisæi, statim cum Herodianis consi-
lium faciebant adversus eum, quomo-
d xxvii. 1. do eum perderent. [d] Jesus autem cum
discipulis suis secessit ad mare: & mul-
ta turba a Galilæa & Judæa sequuta
est eum, & ab Jerosolymis, & ab I-
dumæa, & trans Jordanem: & qui
circa Tyrum & Sidonem, multitudo
magna, audientes quæ faciebat, vene-
runt ad eum. Et dixit discipulis suis,
ut navicula sibi deserviret propter tur-

bam, ne comprimerent eum. Multos
enim sanabat, ita ut irruerent in eum,
ut illum tangerent quotquot habebant
plagas. [e] Et spiritus immundi, cum il-
lum videbant, procidebant ei: & cla- e xxviii. 8.
mabant dicentes: Tu es filius Dei. Et
vehementer comminabatur eis, ne ma-
nifestarent illum. [f] Et ascendens in mon- f xxix. 2.
tem vocavit ad se quos voluit ipse, &
venerunt ad eum. Et fecit, ut essent
duodecim cum illo: & ut mitteret eos
prædicare. Et dedit illis potestatem cu-
randi infirmitates, & ejiciendi dæmo-
nia. [g] Et imposuit Simoni nomen Pe- g xxx. 2.
trus: & Jacobum Zebedæi, & Joan-
nem fratrem Jacobi, & imposuit eis
nomina Boanerges, quod est, Filii to-
nitrui: & Andream, & Philippum, &
Bartholomæum, & Matthæum, & Tho-
mam, & Jacobum Alphæi, & Thad-
dæum, & Simonem Chananæum, &
Judam * Iscariotem, qui & tradidit il- * al. S...
lum. [h] Et veniunt ad domum: & con-
venit iterum turba, ita ut non possent h xxx. 10.
neque panem manducare. Et quum au-
dissent sui, exierunt tenere eum: dice-
bant enim: Quoniam in furorem ver-
sus est. [i] Et scribæ, qui ab Jerosoly- i xxx. 2.
mis descenderant, dicebant: Quoniam
Beelzebub habet, & quia in principe
dæmoniorum ejicit dæmonia. [k] Et con- k xxxi. 2.
vocatis eis, in parabolis dicebat illis:
Quomodo potest Satanas Satanam eji-
cere? Et si regnum in se dividatur, non
potest regnum illud stare. Et si domus
super semetipsam dispertiatur, non * po- * al. possu...
test domus illa stare. Et si Satanas
consurrexerit in semetipsum, disperti-
tus est, & non poterit stare, sed finem
habet. Nemo potest vasa fortis ingres-
sus in domum diripere, nisi prius for-
tem alliget, & tunc domum ejus diri-
piet. [l] Amen dico vobis, quoniam o- l xxxii. 2.
mnia dimittentur filiis hominum pecca-
ta & blasphemiæ, quibus blasphemave-
rint: qui autem blasphemaverit in Spi-
ritum Sanctum, non * habebit remissio- * al. habit...
nem in æternum, sed reus erit æterni
delicti. Quoniam dicebant: Spiritum im-
mundum habet. [m] Et veniunt mater m xxxiii. 2.
ejus & fratres: & foris stantes miserunt
ad eum vocantes eum, & sedebat circa
eum turba: & dicunt ei: Ecce mater
tua & fratres tui foris quærunt te. Et
respondens eis, ait: Quæ est mater
mea, & fratres mei? Et circumspiciens
eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait:
Ecce

[a] Reticent nostri mss. nomen *Dominus*, pro quo Græcus habet αὐτὸν.

Ecce mater mea, & fratres mei. Qui A
enim fecerit voluntatem Dei, hic fra-
a ter meus, & soror [a] mea, & mater est.
Cap. 4. a xxxvi. 2. a Et iterum cepit docere ad mare:
& congregata est ad eum turba mul-
ta, ita ut navim ascendens sederet in
mari, & omnis turba circa mare super
terram erat: & docebat eos in para-
bolis multa, & dicebat illis in doctri-
na sua: Audite: ecce exiit seminans
ad seminandum. Et dum seminat, aliud
cecidit circa viam, & venerunt volu- B
b cres [b] cæli, & comederunt illud. Aliud
vero cecidit super petrosa, ubi non ha-
buit terram multam: & statim exor-
tum est, quoniam non habebat altitu-
dinem terræ: & quando exortus est
sol, exæstuavit: & eo quod non habe-
bat radicem, exaruit. Et aliud ceci-
dit in spinas: & ascenderunt spinæ, &
suffocaverunt illud, & fructum non de-
dit. Et aliud cecidit in terram bonam:
& dabat fructum ascendentem, & cre- C
scentem; & afferebat unum triginta,
unum sexaginta, & unum centum. Et
dicebat: Qui habet aures audiendi, au-
diat. Et quum esset singularis, interro-
gaverunt eum hi, qui cum eo erant
* al. parabolas. duodecim, * parabolam. Et dicebat eis:
c Vobis datum est [c] nosse mysterium re-
b xxxvii. 1. gni Dei: b illis autem, qui foris sunt,
in parabolis omnia fiunt, ut videntes
videant, & non videant, & audientes
audiant, & non intelligant: nequando D
convertantur, & dimittantur eis pecca-
ta. Et ait illis: Nescitis parabolam
hanc? & quomodo omnes parabolas co-
c xxxviii. 2. gnoscetis? c Qui seminat, verbum se-
minat. Hi autem sunt, qui circa viam,
ubi seminatur verbum, & quum au-
dierint, confestim venit Satanas, &
aufert verbum, quod seminatum est in
cordibus eorum. Et hi sunt similiter,
qui super petrosa seminantur: qui quum
audierint verbum, statim cum gaudio E
accipiunt illud: & non habent radi-
cem in se, sed temporales sunt: de-
inde orta tribulatione & persequutio-
ne propter verbum, confestim scanda-
lizantur. Et alii sunt qui in spinis se-
minantur: hi sunt qui verbum audiunt,
& ærumnæ sæculi, & deceptio divitia-
rum, & circa reliqua concupiscentiæ
introeuntes suffocant verbum, & sine F
fructu efficitur. Et hi sunt, qui super

terram bonam seminati sunt, qui au-
diunt verbum, & suscipiunt & fructi-
ficant, unum triginta, unum sexagin-
ta, & unum centum. d Et dicebat il- d xxxix. 2.
lis: Numquid venit lucerna, ut sub mo-
dio ponatur, aut sub lecto? nonne ut
super candelabrum ponatur: e Non est e xl. 2.
enim aliquid absconditum, quod non
manifestetur: nec factum est occultum,
sed ut in palam veniat. Si quis habet
aures audiendi, audiat. f Et dicebat il- f xli. 2.
lis: Videte quid audiatis. In qua men-
sura mensi fueritis, remetietur vobis,
& adjicietur vobis. g Qui enim habet, g xlii. 2.
dabitur illi: & qui non habet, etiam
quod habet, auferetur ab eo. h Et di- h xliii. 10.
cebat: Sic est regnum Dei, quemadmo-
dum si homo jaciat sementem in ter-
ram, & dormiat, & exsurgat nocte &
die, & semen germinet, & increscat,
dum nescit ille. Ultro enim terra fru-
ctificat, primum herbam, deinde spi-
cam, deinde plenum frumentum in spi-
ca. Et quum [d] produxerit fructus, sta- d
tim mittit falcem, quoniam adest mes-
sis. i Et dicebat: Cui assimilabimus re- i xliv. 2.
gnum Dei? aut cui parabolæ compara-
bimus illud? Sicut granum sinapis,
quod quum seminatum fuerit in terra,
minus est omnibus seminibus, quæ sunt
in terra: & quum seminatum fuerit,
ascendit, & fit majus omnibus oleri-
bus, & facit ramos magnos, ita ut
possint sub umbra ejus aves cæli habi-
tare. k Et talibus multis parabolis lo- k xlv. 6.
quebatur eis verbum, prout poterant
audire: Sine parabola autem non loque-
batur eis: l seorsum autem discipulis l xlvi. 10.
suis disserebat omnia. m Et ait illis in m xlvii. 2.
illa die, quum sero esset factum: Tran-
seamus contra. Et dimittentes turbam,
assumunt eum ita ut erat in navi, &
aliæ naves erant cum illo. Et facta est
procella magna venti, & fluctus mitte-
bat in navim, ita ut impleretur navis.
Et erat ipse in puppi super cervical
dormiens: & excitant eum, & dicunt
illi: Magister, non ad te pertinet, quia
perimus? Et exsurgens comminatus est
vento, & dixit mari: Tace, obmute-
sce. Et cessavit ventus: & facta est
tranquillitas magna. Et ait illis: Quid
timidi estis? necdum habetis fidem? Et
timuerunt timore magno, & dicebant
ad alterutrum: Quis putas, est iste,
quia

a Pronomen *mea*, cum Græcis plerisque libris nullus Reginæ ms. tacet.
b Atque heic nomen *cæli*, in Reginæ mss. ut & Græcis plerisque exemplaribus desideratur.
c Reginæ mss. *scire*, pro *nosse*.
d In Reginæ mss. *Et quum se produxerit &c.* cum Lovaniensi Editione atque aliis. Sixtina Editio plus adhuc habet, *Quum ex se produxerit &c.* Græce tantum est, Ὅταν δὲ παραδῷ.

quia & ventus & mare obediunt ei?
Cap. 5. Et venerunt trans fretum maris in
regionem Geraſenorum. Et exeunti ei
de navi, ſtatim occurrit de monumen-
tis homo in ſpiritu immundo, qui do-
micilium habebat in monumentis, & ne-
que catenis jam quiſquam poterat eum
ligare: quoniam ſæpe compedibus & ca-
tenis vinctus, dirupiſſet catenas, &
compedes comminuiſſet, & nemo pot-
erat eum domare. Et ſemper die ac
nocte in monumentis & in montibus e-
rat, clamans, & concidens ſe lapidi-
bus. Videns autem Jeſum a longe, cu-
currit, & adoravit eum: & clamans
voce magna dixit: Quid mihi, & tibi,
a Jeſu fili Dei [a] altiſſimi? adjuro te per
Deum, ne me torqueas. Dicebat enim
illi: Exi, ſpiritus immunde, ab homi-
ne. Et interrogabat eum: Quod tibi
nomen eſt? Et dicit ei: Legio mihi
nomen eſt, quia multi ſumus. Et de-
precabatur eum multum, ne ſe expel-
leret extra regionem. Erat autem ibi
circa montem grex porcorum magnus,
paſcens. Et deprecabantur eum ſpiri-
tus, dicentes: Mitte nos in porcos,
ut in eos introeamus. Et conceſſit eis
ſtatim Jeſus. Et exeuntes ſpiritus im-
mundi introierunt in porcos: & ma-
gno impetu grex præcipitatus eſt in ma-
re ad duo millia, & ſuffocati ſunt in
mari. Qui autem paſcebant eos, fuge-
runt, & nuntiaverunt in civitatem, &
in agros. Et egreſſi ſunt videre quid
* al. facti. eſſet * factum: & veniunt ad Jeſum: &
vident illum, qui a dæmonio vexaba-
tur, ſedentem, veſtitum, & ſanæ men-
tis, & timuerunt. Et narraverunt il-
lis, qui viderant, qualiter factum eſ-
ſet ei, qui dæmonium habuerat, & de
porcis. Et rogare ceperunt eum, ut di-
ſcederet de finibus eorum. [a] Quumque
a xlviii. 8. aſcenderet navim, cepit illum depreca-
ri, qui a dæmonio vexatus fuerat, ut
eſſet cum illo: & non admiſit eum, ſed
ait illi: Vade in domum tuam ad tuos,
& annuntia illis quanta tibi Dominus
fecerit, & miſertus ſit tui. Et abiit, &
cepit prædicare in Decapoli, quanta ſibi
feciſſet Jeſus: & omnes mirabantur.
b xlix. 2. [b] Et quum tranſcendiſſet Jeſus in navi
rurſum trans fretum, convenit turba
multa ad eum, & erat circa mare.
Et venit quidam de archiſynagogis no-
mine Jairus: & videns eum, procidit
ad pedes ejus, & deprecabatur eum

A multum, dicens: Quoniam filia mea in
extremis eſt, veni, impone manum ſu-
per eam, ut ſalva ſit, & vivat. Et
abiit cum illo, & ſequebatur eum tur-
ba multa, & comprimebant eum. Et
mulier, quæ erat in profluvio ſangui-
nis annis duodecim, & fuerat multa
perpeſſa a compluribus medicis: & ero-
gaverat omnia ſua, nec quidquam pro-
fecerat, ſed magis deterius habebat:
quum audiſſet de Jeſu, venit in turba
B retro, & tetigit veſtimentum ejus: di-
cebat enim: Quia, ſi vel veſtimentum
ejus tetigero, ſalva ero. Et confeſtim
ſiccatus eſt fons ſanguinis ejus: & ſenſit
corpore, quia ſanata eſſet a plaga. Et
ſtatim Jeſus in ſemetipſo cognoſcens
virtutem, quæ exierat de illo, conver-
ſus ad turbam, ajebat: Quis tetigit ve-
ſtimenta mea? Et dicebant ei diſcipu-
li ſui: Vides turbam comprimentem
te, & dicis: Quis me tetigit? Et cir-
C cumſpiciebat videre eam quæ hoc fe-
cerat. Mulier vero timens, & tremens,
ſciens quod factum eſſet in ſe, venit, &
procidit ante eum, & dixit ei omnem
veritatem. Ille autem dixit ei: Filia,
fides tua te ſalvam fecit: vade in pa-
ce, & eſto ſana a plaga tua. Adhuc eo
loquente, veniunt ab archiſynagogo,
dicentes: Quia filia tua mortua eſt;
quid ultra vexas magiſtrum? Jeſus au-
tem audito verbo, quod dicebatur, ait
D archiſynagogo: Noli timere, tantum-
modo crede: Et non admiſit quem-
quam ſe ſequi, niſi Petrum, & Jaco-
bum, & Joannem fratrem Jacobi. Et
veniunt in domum archiſynagogi, & vi-
det tumultum, & flentes, & ejulantes
multum. Et ingreſſus, ait illis: Quid
turbamini, & ploratis? puella non eſt
mortua, ſed dormit. Et irridebant eum.
Ipſe vero, ejectis omnibus, aſſumit pa-
trem & matrem puellæ, & qui ſecum
E erant, & ingreditur ubi puella erat ja-
cens. Et tenens manum puellæ, ait il-
li: Talitha cumi, quod eſt interpreta-
tum: Puella (tibi dico) ſurge. Et con-
feſtim ſurrexit puella, & ambulabat:
erat autem annorum duodecim: & ob-
ſtupuerunt ſtupore magno. Et præcepit
illis vehementer, ut nemo id ſciret: &
dixit dari illi manducare.
[c] Et egreſſus inde, abiit in patriam Cap. 6. cl.
ſuam: & ſequebantur eum diſcipuli 1.
F ſui: & facto ſabbatho cepit in ſynago-
ga docere: & multi audientes admira-
ban-

a In noſtris mſs. *Dei ſummi*, pro *Altiſſimi*.

bantur in doctrina ejus, dicentes: Un-
de huic hæc omnia? & quæ est sapien-
tia, quæ data est illi, & virtutes ta-
les, quæ per manus ejus efficiuntur?
Nonne hic est faber, filius Mariæ, fra-
ter Jacobi, & Joseph, & Judæ, & Si-
monis? nonne & sorores ejus hic no-
biscum sunt? Et scandalizabantur in il-
a li. lo. [a] Et dicebat illis Jesus: Quia non
1. est Propheta sine honore nisi in patria
sua, & in domo sua, & in cognatione
sua. Et non poterat ibi virtutem ullam
facere, nisi paucos infirmos impositis
manibus curavit. Et mirabatur propter
b lii. incredulitatem eorum, [b] & circuibat
2. castella in circuitu docens. [c] Et vocavit
c liii. duodecim: & cepit eos mittere binos,
2. & dabat illis potestatem spirituum im-
mundorum. Et præcepit eis, ne quid
tollerent in via, nisi virgam tantum,
non peram, non panem, neque in zo-
na æs, sed calceatos scandaliis, & ne
d liv. induerentur duabus tunicis. [d] Et dice-
2. bat eis: Quoquumque introieritis in do-
mum, illic manete donec exeatis inde:
e lv. [e] & quiquumque non receperint vos,
2. nec audierint vos, exeuntes inde, ex-
cutite pulverem de pedibus vestris in
f lvi. testimonium illis. [f] Et exeuntes præ-
8. dicabant, ut pœnitentiam agerent: &
dæmonia multa ejiciebant, & ungebant
g lvii. oleo multos ægros, & sanabant. [g] Et
2. audivit rex Herodes (manifestum enim
factum est nomen ejus) & dicebat:
Quia Joannes Baptista resurrexit a
mortuis: & propterea virtutes operan-
tur in illo. Alii autem dicebant: Quia
Elias est. Alii vero dicebant: Quia Pro-
pheta est, quasi unus ex Prophetis.
h lviii. [h] Quo audito Herodes ait: Quem ego
10. decollavi Joannem, hic a mortuis re-
i lix. resurrexit. Ipse enim Herodes misit,
2. ac tenuit Joannem, & vinxit eum in
carcere, propter Herodiadem uxorem
Philippi fratris sui, quia duxerat eam.
Dicebat enim Joannes Herodi: Non
licet tibi habere uxorem fratris tui.
Herodias autem insidiabatur illi: & vo-
lebat occidere eum, nec poterat. He-
rodes enim metuebat Joannem, sciens
eum virum justum & sanctum: & cu-
stodiebat eum, & audito eo multa fa-
k lx. ciebat, & libenter eum audiebat. [k]
6. Et quum dies opportunus accidisset,
Herodes natalis sui cœnam fecit princi-
pibus, & tribunis, & primis Galilææ.
Quumque introisset filia ipsius Herodia-
dis, & saltasset, & placuisset Herodi,
simulque recumbentibus; rex ait puel-

A læ: Pete a me quod vis, & dabo ti-
bi: & juravit illi: Quia quidquid pe-
tieris dabo tibi, licet dimidium regni
mei. Quæ quum exisset, dixit matri
suæ: Quid petam? At illa dixit: Ca-
put Joannis Baptistæ. Quumque introis-
set statim cum festinatione ad regem,
petiit dicens: Volo, ut protinus des
mihi in disco caput Joannis Baptistæ.
Et contristatus est rex: propter jusju-
randum, & propter simul discumbentes,
B noluit eam contristare: sed misso spi-
culatore, præcepit afferri caput ejus in
disco. Et decollavit eum in carcere, &
attulit caput ejus in disco: & dedit il-
lud puellæ, & puella dedit matri suæ.
Quo audito, discipuli ejus venerunt, &
tulerunt corpus ejus: & posuerunt illud
in monumento. [l] Et convenientes A- l lxi.
postoli ad Jesum, renuntiaverunt ei o- 8.
mnia, quæ egerant, & docuerant. [m] Et m lxii.
ait illis: Venite seorsum in desertum 10.
C locum, & requiescite pusillum. Erant
enim qui veniebant & redibant multi:
& nec spatium manducandi habebant.
[n] Et ascendentes in navim, abierunt n lxiii.
in desertum locum seorsum. Et vide- 6.
runt eos abeuntes, & cognoverunt mul-
ti: & pedestres de omnibus civitatibus
concurrerunt illuc, & prævenerunt eos.
Et exiens vidit turbam multam Jesus:
& misertus est super eos, qui erant sic-
ut oves non habentes pastorem, & ce-
D pit illos docere multa. [o] Et quum jam o lxiv.
hora multa fieret: accesserunt discipuli 1.
ejus, dicentes: Desertus est locus hic,
& jam hora præteriit: dimitte illos,
ut euntes in proximas villas & vicos,
emant sibi cibos, quos manducent. Et
respondens, ait illis: Date illis vos
manducare. Et dixerunt ei: Euntes e-
mamus ducentis denariis panes, & da-
bimus illis manducare. Et dicit eis:
Quot panes habetis? ite, & videte. Et
E quum cognovissent, dicunt: Quinque
& duos pisces. Et præcepit illis, ut ac-
cumbere facerent omnes secundum con-
tubernia super viride fœnum. Et discu-
buerunt in partes, per centenos & quin-
quagenos. Et acceptis quinque panibus,
& duobus piscibus, intuens in cælum,
benedixit, & fregit panes, & dedit
discipulis suis: ut ponerent ante eos:
& duos pisces divisit omnibus. Et
manducaverunt omnes, & saturati sunt.
Et sustulerunt reliquias fragmentorum
F duodecim cophinos plenos, & de pisci-
bus. Erant autem qui manducaverunt
quinque millia virorum. [p] Et statim p lxv.
coe- 6.

coegit discipulos suos ascendere navim,
ut præcederent eum trans fretum ad Beth-
saidam, dum ipse dimitteret populum.
a lxvi. 2. [a] Et quum dimisisset eos, abiit in mon-
b lxvii. 4. tem orare. [b] Et quum sero esset, erat
navis in medio mari, & ipse solus in
terra. Et videns eos laborantes in re-
migando (erat enim ventus contrarius
eis) & circa quartam vigiliam noctis
venit ad eos ambulans supra mare: &
volebat præterire eos. At illi ut vi-
derunt ambulantem supra mare, pu-
taverunt phantasma esse, & exclama-
verunt. Omnes enim viderunt eum,
& conturbati sunt. Et statim loquu-
tus est cum eis, & dixit eis: Con-
c lxviii. 6. fidite, ego sum nolite timere. [c] Et
adscendit ad illos in navim, & ces-
savit ventus. Et plus magis intra se
stupebant: non enim intellexerunt de
panibus: erat enim cor eorum obcæ-
d lxix. 2. catum. [d] Et quum transfretassent, ve-
nerunt in terram Genesareth, & appli-
cuerunt. Quumque egressi essent de na-
vi, continuo cognoverunt eum: & per-
currentes universam regionem illam,
ceperunt in grabatis eos, qui se male
habebant, circumferre, ubi audiebant
eum esse. Et quoquumque introibat,
in vicos, vel in villas, aut civitates,
in plateis ponebant infirmos, & depre-
cabantur eum, ut vel fimbriam vesti-
menti ejus tangerent: & quotquot tan-
gebant eum, salvi fiebant.
Cap. 7. e lxx. 10. [e] Et conveniunt ad eum pharisæi,
& quidam de scribis, venientes ab Je-
rosolymis. Et quum vidisset quosdam
ex discipulis ejus, communibus mani-
bus, id est non lotis, manducare panes,
vituperaverunt. Pharisæi enim, & o-
mnes Judæi, nisi crebro laverint manus,
non manducant, tenentes traditionem
seniorum: & a foro nisi baptizentur,
non comedunt: & alia multa sunt,
quæ tradita sunt illis servare, baptis-
mata calicum, & urceorum, & æra-
f lxxi. 6. mentorum, & lectorum: [f] & interro-
gabant eum pharisæi, & scribæ: Qua-
re discipuli tui non ambulant juxta
traditionem seniorum, sed communi-
bus manibus manducant panem? At il-
le respondens, dixit eis: Bene prophe-
tavit Isaias de vobis hypocritis, sicut
scriptum est: Populus hic labiis me
honorat, cor autem eorum longe est a
me. In vanum autem me colunt, do-
centes doctrinas & præcepta hominum.

A Relinquentes enim mandatum Dei, te-
netis traditionem hominum, baptisma-
ta urceorum, & calicum: & alia si-
milia his facitis multa. Et: dicebat il-
lis: Bene irritum facitis præceptum
Dei, ut traditionem vestram servetis.
Moyses enim dixit: Honora patrem
tuum, & matrem tuam. Et: Qui ma-
ledixerit patri, vel matri, morte mo-
riatur. Vos autem dicitis: Si dixerit
homo patri, aut matri: Corban (quod
B est donum) quodquumque ex me, ti-
bi profuerit: & ultra non dimittis eum
quidquam facere patri suo, aut ma-
tri, rescindentes verbum Dei per tradi-
tionem vestram, quam tradidistis: &
similia hujusmodi multa facitis. Et
advocans iterum turbam, dicebat illis:
Audite non me omnes, & intelligite:
Nihil est extra hominem introiens in
eum, quod possit eum coinquinare, sed
quæ de homine procedunt, illa sunt
C quæ communicant hominem. Si quis
habet aures audiendi, audiat. [g] Et quum g lxx. 6.
introissent in domum a turba, interro-
gabant eum discipuli ejus parabolam.
Et ait illis: Sic & vos imprudentes e-
stis? Non intelligitis, quia omne ex-
trinsecus introiens in hominem, non
potest eum communicare: quia non in-
trat in cor ejus, sed in ventrem [a] va- a
dit, & in secessum exit, purgans om-
nes escas? Dicebat autem, quoniam quæ
D de homine exeunt, illa communicant
hominem. Abintus enim de corde ho-
minum malæ cogitationes procedunt,
adulteria, fornicationes, homicidia, fur-
ta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudi-
citiæ, oculus malus, blasphemia, super-
bia, stultitia. Omnia hæc mala abintus
procedunt, & communicant hominem.
Et inde surgens abiit in fines Tyri &
Sidonis: & ingressus domum, neminem
voluit scire, & non potuit latere. Mu-
lier enim statim ut audivit de eo, cujus
E filia habebat spiritum immundum, in-
travit, & procidit ad pedes ejus. Erat
enim mulier gentilis, Syrophœnissa ge-
nere. [h] Et rogabat eum, ut dæmonium h lx. 6.
ejiceret de filia ejus. Qui dixit illi: Si-
ne prius saturari filios: non est enim bo-
num sumere panem filiorum, & mitte-
re canibus. At illa respondit, & dixit
illi: Utique, Domine, nam & catel-
li comedunt sub mensa de micis pue-
rorum. Et ait illi: Propter hunc ser-
monem vade, exiit dæmonium a filia
tua.

[a] Verbum *vadit*, videtur heic abundare. Certe neque in iis est, quibus utimur, mss. neque in Græco ipso textu.

tua . Et quum abiiſſet domum ſuam ,
a lxxiv. 10. invenit puellam jacentem ſupra lectum ,
& dæmonium exiſſe . [a] Et iterum e-
xiens de finibus Tyri , venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fi-
nes Decapoleos . Et adducunt ei ſur-
a dum & mutum , & [a] deprecabantur eum,
ut imponat illi manum . Et apprehen-
dens eum de turba ſeorſum , miſit digitos ſuos in auriculas ejus : & exſpu-
ens , tetigit linguam ejus . Et ſuſpi-
ciens in cælum , ingemuit , & ait illi :
Ephpheta , quod eſt , adaperire. Et ſta-
tim apertæ ſunt aures ejus , & ſolutum
eſt vinculum linguæ ejus , & loqueba-
b lxxv. 8. tur recte . Et præcepit illi. ne cui dice-
c lxxvi. 6. rent . [b] Quanto autem eis præcipiebat ,
tanto magis plus prædicabant : & eo
amplius admirabantur , dicentes : [c] Bene
omnia fecit : & ſurdos fecit audire , &
Cap 8. mutos loqui .

In diebus illis iterum quum turba
multa eſſet , nec haberent , quod man-
ducarent, convocatis diſcipulis , ait il-
lis : Miſereor ſuper turbam : quia ecce
jam triduo ſuſtinent me , nec habent
quod manducent : & ſi dimiſero eos
jejunos in domum ſuam , deficient in
via : quidam enim ex eis de longe ve-
nerunt . Et reſponderunt ei diſcipuli
ſui : Unde illos quis poterit hic ſatu-
rare panibus in ſolitudine ? Et interro-
gavit eos : Quot panes habetis ? Qui
dixerunt : Septem . Et præcepit turbæ
diſcumbere ſuper terram . Et accipiens
ſeptem panes , gratias agens fregit , &
dabat diſcipulis ſuis, ut apponerent , &
appoſuerunt turbæ . Et habebant pi-
ſciculos paucos : & ipſos benedixit , &
juſſit apponi . Et manducaverunt , &
ſaturati ſunt , & ſuſtulerunt quod ſu-
peraverat de fragmentis , ſeptem ſpor-
tas . Erant autem qui manducaverant ,
quaſi quattuor millia : & dimiſit eos .
Et ſtatim aſcendens navim cum diſci-
pulis ſuis , venit in partes Dalmanu-
d lxxvii. 4. tha . [d] Et exierunt phariſæi , & cepe-
runt conquirere cum eo , quærentes ab
e lxxviii. 6. illo ſignum de cælo , tentantes eum .
[e] Et ingemiſcens ſpiritu , ait : Quid
generatio iſta ſignum quærit ? Amen
dico vobis , ſi dabitur generationi iſti
ſignum . Et dimittens eos aſcendit ite-
rum navim , & abiit trans fretum . Et
obliti ſunt panes ſumere : & niſi unum
f lxxix. 2. panem non habebant ſecum in navi . [f]
Et præcipiebat eis , dicens : Videte ,

A & cavete a fermento Phariſæorum , & g lxxx. 6.
fermento Herodis . [g] Et cogitabant ad
alterutrum , dicentes : Quia panes non
habemus . Quo cognito , ait illis Jeſus:
Quid cogitatis , quia panes non habetis ?
nondum cognoſcetis nec intelligitis ? ad-
huc cæcatum habetis cor veſtrum ? o-
culos habentes non videtis ? & aures
habentes non auditis ? Nec recorda-
mini , quando quinque panes fregi in
quinque millia : quot cophinos frag-
B mentorum plenos ſuſtuliſtis ? Dicunt ei :
Duodecim . Quando & ſeptem panes
in quattuor millia : quot ſportas frag-
mentorum tuliſtis ? Et dicunt ei : Se-
ptem . Et dicebat eis . Quomodo non-
dum intelligitis ? [h] Et veniunt Bethſai- h lxxxi. 10.
dam , & adducunt ei cæcum , & roga-
bant eum , ut illum tangeret . Et ap-
prehenſa manu cæci , eduxit eum extra
vicum : & expuens in oculos ejus, im-
poſitis manibus ſuis , interrogavit eum
C ſi quid videret . Et aſpiciens , ait : Vi-
deo homines velut arbores ambulantes .
Deinde iterum impoſuit manus ſuper
oculos ejus : & cepit videre , & reſti-
tutus eſt ita , ut clare videret omnia .
Et miſit illum in domum ſuam, dicens:
Vade in domum tuam : & ſi in vicum
introieris , nemini dixeris . [i] Et egreſ- i lxxxii. 1.
ſus eſt Jeſus , & diſcipuli ejus , in ca-
ſtella Ceſareæ Philippi : & in via in-
terrogabat diſcipulos ſuos , dicens eis :
D Quem me dicunt eſſe homines ? Qui re-
ſponderunt illi , dicentes : Joannem Ba-
ptiſtam, alii Eliam , alii vero quaſi u-
num de Prophetis . Tunc dicit illis :
Vos vero quem me eſſe dicitis ? Re-
ſpondens Petrus, ait ei: Tu es Chriſtus.
[k] Et comminatus eſt eis , ne cui dice- k lxxxiii. 2.
rent de illo . Et cepit docere eos, quo-
niam oportet filium hominis pati mul-
ta , & reprobari a ſenioribus : & a
ſummis ſacerdotibus , & ſcribis , &
occidi , & poſt tres dies reſurgere . Et
E palam verbum loquebatur . [l] Et appre- l lxxxiv. 6.
hendens eum Petrus , cepit increpare
eum . Qui converſus , & videns diſci-
pulos ſuos , comminatus eſt Petro , di-
cens : Vade retro me , Satana , quoniam
non ſapis quæ Dei ſunt , ſed quæ ſunt
hominum . [m] Et convocata turba cum
diſcipulis ſuis , dixit eis : Si quis vult m lxxxv. 2.
F me ſequi , deneget ſemetipſum : & tol-
lat crucem ſuam , & ſequatur me ,
Qui enim voluerit animam ſuam ſal-
vam facere , perdet eam : qui autem

[a] Unus Reginæ mſ. in inſtanti *deprecantur* : ut & in Gr. παρακαλοῦσιν.

perdiderit animam suam propter me &
Evangelium, salvam faciet eam. Quid
enim proderit homini, si lucretur mun-
dum totum, & detrimentum animæ
a lxxxvi. 2. suæ faciat? Aut quid dabit homo com-
mutationis pro anima sua. [a] Qui enim
me confusus fuerit, & verba mea, in
generatione ista adultera & peccatrice:
& filius hominis confundetur eum,
lxxxvii. 2. quum venerit in gloria Patris sui cum
angelis sanctis. [b] Et dicebat illis: A-
men dico vobis, quia sunt quidam de
hic stantibus, qui non gustabunt mor-
tem, donec videant regnum Dei ve-
Cap. 9. niens in virtute.

Et post dies sex assumit Jesus Pe-
trum, & Jacobum, & Joannem: &
ducit illos in montem excelsum seor-
sum solos, & transfiguratus est coram
ipsis. Et vestimenta ejus facta sunt
splendentia, & candida nimis velut
nix, qualia fullo non potest super ter-
ram candida facere. Et apparuit illis
Elias cum Moyse: & erant loquen-
tes cum Jesu. Et respondens Petrus,
ait Jesu: Rabbi, bonum est nos hic es-
se: & faciamus tria tabernacula, tibi
unum, & Moysi unum, & Eliæ unum.
Non enim sciebat quid diceret: erant
enim timore exterriti. Et facta est nu-
bes obumbrans eos: & venit vox de
nube, dicens: Hic est filius meus ca-
rissimus: audite illum. Et statim cir-
cumspicientes, neminem amplius vide-
runt, nisi Jesum tantum secum. Et de-
scendentibus illis de monte, præcepit il-
lis ne cuiquam quæ vidissent, narra-
rent: nisi quum filius hominis a mor-
c lxxxviii. 10. tuis resurrexerit. [c] Et verbum continue-
runt apud se, conquirentes quid esset:
d lxxxix. 6. Quum a mortuis resurrexerit. [d] Et in-
terrogabant eum, dicentes, quid ergo
dicunt [a] pharisæi & scribæ, quia Eliam
oportet venire primum? Qui respondens,
ait illis: Elias, quum venerit primo,
restituet omnia: & quomodo scriptum
est in filium hominis, ut multa pa-
tiatur, & contemnatur. Sed dico vobis
quia & Elias venit (& fecerunt illi quæ-
quumque voluerunt) sicut scriptum est
e xc. 10. de eo. [e] Et veniens ad discipulos suos,
vidit turbam magnam circa eos, &
scribas conquirentes cum illis. Et con-
festim omnis populus videns Jesum,
stupefactus est, & expaverunt, & ac-
currentes salutabant eum. Et interro-
gavit eos: Quid inter vos conquiritis?

A [f] Et respondens unus de turba, dixit: f xci. 2.
Magister, attuli filium meum ad te ha-
bentem spiritum mutum: qui ubiquum-
que eum apprehenderit, allidit illum,
& spumat, & stridet dentibus, & are-
scit: & dixi discipulis tuis, ut ejecerent
illum, & non potuerunt. Qui respon-
dens eis, dixit: O generatio incredu-
la, quamdiu apud vos ero? quamdiu
vos patiar? afferte illum ad me. Et at-
tulerunt eum. Et quum vidisset eum,
B statim spiritus conturbavit illum: & e-
lisus in terram, volutabatur spumans.
Et interrogavit patrem ejus: Quantum
temporis est, ex quo ei hoc accidit?
At ille ait: Ab infantia: & frequen-
ter eum in ignem, & in aquas misit,
ut eum perderet. Sed si quid potes,
adjuva nos misertus nostri. Jesus au-
tem ait illi: Si potes credere, omnia
possibilia sunt credenti. Et continuo
exclamans pater pueri, cum lacrymis
C ajebat: Credo, Domine: adjuva incre-
dulitatem meam. Et quum videret Je-
sus concurrentem turbam, commina-
tus est spiritui immundo, dicens illi:
Surde & mute spiritus, ego præcipio
tibi, exi ab eo: & amplius ne intro-
eas in eum. Et exclamans, & multum
discerpens eum, exiit ab eo, & factus
est sicut mortuus, ita ut multi dice-
rent: Quia mortuus est. Jesus autem
tenens manum ejus, elevavit eum, & g xcii. 10.
D surrexit. [g] Et quum introisset in do-
mum, discipuli ejus secreto interroga-
bant eum: Quare nos non potuimus e-
jicere eum? Et dixit illis: Hoc genus
in nullo potest exire, nisi in oratione,
& jejunio. [h] Et inde profecti præter h xciii. 2.
grediebantur Galilæam: nec volebat
quemquam scire. Docebat autem disci-
pulos suos, & dicebat illis: Quoniam
filius hominis tradetur in manus homi-
num, & occident eum, & occisus ter-
tia die resurget. At illi ignorabant ver-
E bum: & timebant interrogare eum.
[i] Et venerunt Capharnaum. Qui quum i xciv. 10.
domi essent, interrogabat eos: Quid in k xcv. 2.
via tractabatis? [k] At illi tacebant, si-
quidem in via inter se disputaverant,
quis eorum major esset. Et residens
vocavit duodecim, & ait illis: Si quis
vult primus esse, erit omnium no-
vissimus, & omnium minister. Et ac-
cipiens puerum, statuit eum in medio
eorum: quem quum complexus esset,
ait illis: Quisque unum ex hujusmodi
pue-

[a] In Græcis exemplaribus hæc solis Scribis, non etiam Pharisæis sententia imputatur: ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, *Quoniam dicunt Scribæ, quia &c.*

pueris receperit in nomine meo, me re- A
a xcvi. 1. cepit: [a] & quiquumque me susceperit,
non me suscipit, sed eum, qui misit
b xcvii. 8. me. [b] Respondit illi Joannes, dicens:
Magister, vidimus quemdam, in nomi-
ne tuo ejicientem dæmonia, qui non
sequitur nos, & prohibuimus eum. Je-
sus autem ait: Nolite prohibere eum.
Nemo est enim qui faciat virtutem in
nomine meo, & possit cito male loqui
de me. Qui enim non est adversum vos,
c xcviii. 6. pro vobis est. [c] Quisquis enim potum B
dederit vobis calicem aquæ in nomine
meo, quia Christi estis: Amen dico vo-
d xcix. 2. bis, non perdet mercedem suam. [d] Et
quisquis scandalizaverit unum ex his
pusillis credentibus in me: bonum est
ei magis si circumdaretur mola asina
ria collo ejus, & in mare mitteretur.
e c. 6. [e] Et si scandalizaverit te manus tua,
abscinde illam: bonum est tibi debilem
introire in vitam, quam duas manus
habentem ire in gehennam, in ignem C
f ci. 10. inexstinguibilem. [f] Ubi vermis eorum
non moritur, & ignis non exstinguitur.
Et si pes tuus te scandalizat, amputa
illum: bonum est tibi claudum introi-
re in vitam æternam, quam duos pe-
des habentem mitti in gehennam ignis
inexstinguibilis: ubi vermis eorum non
moritur, & ignis non exstinguitur.
Quod si oculus tuus scandalizat te, e-
jice eum: bonum est tibi luscum in-
troire in regnum Dei, quam duos ocu- D
los habentem mitti in gehennam ignis:
ubi vermis eorum non moritur, & i-
gnis non exstinguitur. Omnis enim igne
g cii. 2. salietur, & omnis victima [a] sale salie-
tur. [g] Bonum est sal: quod si sal in-
sulsum fuerit: in quo illud condietis?
Habete in vobis sal, & pacem habete
inter vos.

Cap. 10. h ciii. [h] Et inde exsurgens venit in fines Ju-
dææ ultra Jordanem: & conveniunt ite-
rum turbæ ad eum: & sicut consueve- E
rat, iterum docebat illos. Et acceden-
tes pharisæi interrogabant [b]: Si licet
viro uxorem dimittere: tentantes eum.
At ille respondens, dixit eis: Quid vo-
bis præcepit Moyses? Qui dixerunt:
Moyses permisit libellum repudii scribe-
re, & dimittere. Quibus respondens Je-
sus, ait: Ad duritiam cordis vestri
scripsit vobis præceptum istud. Ab ini-
tio autem creaturæ, masculum & fe-
minam fecit eos Deus. Popter hoc re-
linquet homo patrem suum & matrem,

A & adhærebit ad uxorem suam: & erunt
duo in carne una. Itaque jam non sunt
duo, sed una caro. Quod ergo Deus
conjunxit, homo non separet. [i] Et in i civ.
domo iterum discipuli ejus de eodem 10.
interrogaverunt eum. [k] Et ait illis: K cv.
Quiquumque dimiserit uxorem suam, 2.
& aliam duxerit, adulterium commit-
tit super eam. Et si uxor dimiserit vi-
rum suum, & alii nupserit, mœcha- l cvi.
tur. [l] Et offerebant illi parvulos, ut 2.
B tangeret illos. Discipuli autem com-
minabantur offerentibus. Quos quum
videret Jesus, indigne tulit, & ait il-
lis: Sinite parvulos venire ad me, &
ne prohibueritis eos: talium enim est
regnum Dei. Amen dico vobis: Quis-
quis non receperit regnum Dei velut
parvulus, non intrabit in illud. Et
complexans eos, & imponens manus su-
per illos benedicebat eos. [m] Et quum m cvii.
egressus esset in viam, procurrens qui- 2.
C dam genu flexo ante eum, rogabat eum:
Magister bone, quid faciam, ut vitam
æternam percipiam? Jesus autem dixit
ei: Quid me dicis bonum? Nemo bo-
nus, nisi unus Deus. Præcepta nosti:
Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris,
Ne falsum testimonium dixeris, Ne
fraudem feceris, Honora patrem tu-
um & matrem. At ille respondens,
ait illi: Magister, hæc omnia observa- n cviii.
vi a juventute mea. [n] Jesus autem in- 2.
D tuitus eum, dilexit eum, & dixit ei:
Unum tibi deest: vade, quæquumque
habes, vende, & ad pauperibus, & habe-
bis thesaurum in cælo: & veni seque- o cix.
re me. [o] Qui contristatus in verbo, 2.
abiit mœrens: erat enim habens mul-
tas possessiones. Et circumspiciens Je-
sus, ait discipulis suis: Quam difficile
qui pecunias habent, in regnum Dei
introibunt! Discipuli autem obstupesce-
bant in verbis ejus. At Jesus rursus
E respondens ait illis: Filioli, quam dif-
ficile est, confidentes in pecuniis, in
regnum Dei introire! Facilius est came-
lum per foramen acus transire, quam
divitem intrare in regnum Dei. Qui
magis admirabantur, dicentes ad se-
metipsos: Et quis potest salvus fieri?
Et intuens illos Jesus, ait: Apud ho-
mines impossibile est, sed non apud
Deum: omnia enim possibilia sunt a-
pud Deum. Et cepit ei Petrus dice-
re: Ecce nos dimisimus omnia, & se- p cx.
quuti sumus te. [p] Respondens Jesus, 2.
ait:

[a] Non additur in nostris mss. *sale*, quod tamen in plerisque Græco exemplaribus nomen est.

[b] Heic vero duo Reginæ ms. pronomen *eum* addunt quod & retinent Græci libri.

ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui A
reliquerit domum, aut fratres, aut so-
rores, aut patrem, aut matrem, aut
filios, aut agros, propter me, & pro-
pter Evangelium, qui non accipiat cen-
ties tantum nunc in tempore hoc, do-
mos, & fratres, & sorores, & matres,
& filios, & agros, cum persequutioni-
bus, & in sæculo futuro vitam æter-
a cxi. nam. [a] Multi autem erunt primi no-
2. vissimi, & novissimi primi. [b] Erant
b cxii. autem in via ascendentes Jerosolymam: B
2. & præcedebat illos Jesus, & stupebant:
& sequentes timebant. Et assumens
iterum duodecim, cepit illis dicere quæ
essent ei eventura: Quia ecce ascendi-
mus Jerosolymam, & filius hominis
tradetur principibus sacerdotum, &
scribis, & senioribus, & damnabunt
eum morte, & tradent eum gentibus:
& illudent ei, & conspuent eum, &
flagellabunt eum, & interficient eum:
c cxiii. & tertia die resurget. [c] Et accedunt C
6. ad eum Jacobus & Joannes filii Zebe-
dæi, dicentes: Magister, volumus, ut
quodquumque petierimus, facias nobis.
At ille dixit eis: Quid vultis, ut fa-
ciam vobis? Et dixerunt: Da nobis,
ut unus ad dexteram tuam, & alius ad
sinistram tuam, sedeamus in gloria tua.
Jesus autem ait eis: Nescitis quid pe-
tatis: potestis bibere calicem, quem
ego bibo: aut baptismo, quo ego ba-
ptizor, baptizari? At illi dixerunt ei:
Possumus. Jesus autem ait eis: Cali- D
cem quidem, quem ego bibo, bibetis;
& baptismo, quo ego baptizor, bapti-
zabimini: sedere autem ad dextram
meam, vel ad sinistram, non est me-
um dare vobis, sed quibus paratum est.
d cxiv. [d] Et audientes decem, ceperunt indigna-
2. ri de Jacobo & Joanne. Jesus autem
vocans eos, ait illis: Scitis quia hi, qui
videntur principari gentibus, dominan-
tur eis: & principes eorum potestatem
habent ipsorum. Non ita est autem in E
vobis, sed quiquumque voluerit fieri
major, erit vester minister: & qui-
quumque voluerit in vobis primus esse,
erit omnium servus. [e] Nam & filius
e cxv. hominis non venit, ut ministraretur ei,
4. sed ut ministraret, & daret animam
suam redemtionem pro multis. [f] Et
f cxvi. veniunt Jericho, & proficiscens eo de
2. Jericho, & discipuli ejus, & plurima
multitudine, filius Timæi Bartimæus
cæcus, sedebat juxta viam mendicans. F
Qui quum audisset quia Jesus Nazaræ-
nus est, cepit clamare, & dicere: Je-

su fili David, miserere mei. Et com-
minabantur ei multi, ut taceret. At il-
le multo magis clamabat: Fili David,
miserere mei. Et stans Jesus præcepit il-
lum vocari. Et vocant cæcum dicentes
ei: Animæquior esto: surge, vocat te.
Qui projecto vestimento suo exsiliens,
venit ad eum. Et respondens Jesus di-
xit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus
autem dixit ei: Rabboni, ut videam.
Jesus autem ait illi: Vade, fides tua te
salvum fecit. Et confestim vidit, & se-
quebatur eum in via.
[g] Et quum apptopinquarent Jerosoly-
mæ & Bethaniæ ad montem Olivarum,
mittit duos ex discipulis suis, & ait
Illis: Ite in castellum, quod contra vos
est, & statim introeuntes illuc, inve-
nietis pullum ligatum, super quem ne-
mo adhuc hominum sedit: solvite il-
lum, & adducite. Et si quis vobis di-
xerit: Quid facitis? dicite, quia Do-
mino necessarius est: & continuo illum
dimittet huc. [h] Et abeuntes invenerunt h cxvii.
pullum ligatum ante januam foris in 2.
bivio: & solvunt eum. Et quidam de
illic stantibus dicebant illis: Quid fa-
citis solventes pullum? Qui dixerunt
eis sicut præceperat illis Jesus, & dimi-
serunt eis. Et duxerunt pullum ad Je-
sum: & imponunt illi vestimenta sua,
& sedit super eum. Multi autem vesti-
menta sua straverunt in via: alii autem
frondes cædebant de arboribus, & ster-
nebant in via. [i] Et qui præibant, & i cxix.
qui sequebantur, clamabant, dicentes: 1.
Hosanna: Benedictus qui venit in nomi-
ne Domini. Benedictum quod venit re-
gnum patris nostri David: Hosanna in k cxx.
excelsis. [k] Et introivit Jerosolymam in 6.
templum: & circumspectis omnibus,
quum jam vespera esset hora, exiit in
Bethaniam cum duodecim. Et alia die
quum exirent a Bethania, esuriit. Quum-
que vidisset a longe ficum habentem
folia, venit si quid forte inveniret in ea.
Et quum venisset ad eam, nihil invenit
præter folia: non enim erat tempus fi-
corum. Et respondens dixit ei: Jam
non amplius in æternum ex te fructum
quisquam manducet. Et audiebant di-
scipuli ejus. [l] Et venit Jerosolymam. l cxxi.
Et quum introisset in templum, cepit 1.
ejicere vendentes, & ementes in templo:
& mensas numulariorum, & cathe-
dras vendentium columbas evertit. Et
non sinebat, ut quisquam transferret
vas per templum; & docebat, dicens
eis: Nonne scriptum est: Quia domus
mea,

mea, domus orationis vocabitur om- A
nibus gentibus? Vos autem fecistis e-
a cxxii. 1. am speluncam latronum. [a] Quo audito,
principes sacerdotum & scribæ quære-
bant quomodo eum perderent: time-
bant enim eum, quoniam universa tur-
ba admirabatur super doctrina ejus.
b cxxiii. 10. [b] Et quum vespera facta esset, egredie-
batur de civitate. Et quum mane tran-
sirent, viderunt ficum aridam factam a
radicibus. [c] Et recordatus Petrus, di-
c cxxiv. 6. xit ei: Rabbi, ecce ficus, cui male- B
dixisti, aruit. Et respondens Jesus ait
illis: Habete fidem Dei. Amen dico
vobis, quia quiquumque dixerit huic
monti: Tollere, & mittere in mare;
& non hæsitaverit in corde suo, sed
crediderit quia quodquumque dixerit,
d cxxv. fiat, fiet ei. [d] Propterea dico vobis,
4. omnia quæquumque orantes petitis, cre-
dite quia accipietis, & evenient vobis.
e cxxvi. 6. [e] Et quum stabitis ad orandum, dimit-
tite si quid habetis adversus aliquem: C
ut & Pater vester qui in cælis est, di-
mittat vobis peccata vestra. Quod si
vos non dimiseritis: nec Pater vester,
qui in cælis est, dimittet vobis pecca-
f cxxvii. ta vestra. [f] Et veniunt rursus Jeroso-
2. lymam. Et quum ambularet in tem-
plo, accedunt ad eum summi sacerdo-
tes, & scribæ, & seniores: & dicunt
ei: in qua potestate hæc facis? & quis
dedit tibi hanc potestatem, ut ista fa-
cias? Jesus autem respondens, ait illis: D
Interrogabo vos & ego unum verbum,
& respondete mihi: & dicam vobis in
qua potestate hæc faciam. Baptismus
Joannis, de cælo erat, an ex homini-
bus? Respondete mihi. At illi cogita-
bant secum, dicentes: Si dixerimus, de
cælo, dicet: Quare ergo non credidi-
stis ei? [α] Si dixerimus, ex hominibus,
timemus populum. Omnes enim habe-
bant Joannem quia vere Propheta es-
set. Et respondentes dicunt Jesu: Ne- E
scimus. Et respondens Jesus ait illis:
Neque ego dico vobis in qua potestate
hæc faciam.
Cap. 12. [g] Et cœpit illis in parabolis loqui:
g cxxviii. 5. Vineam pastinavit homo, & circum-
dedit sepem, & fodit lacum, & ædifi-
cavit turrim, & locavit eam agricolis,
& peregre profectus est. Et misit ad
agricolas in tempore servum, ut ab a-
gricolis acciperet de fructu vineæ. Qui
apprehensum eum cæciderunt, & dimi-
serunt vacuum. Et iterum misit ad il- F
los alium servum: & illum in capite
vulneraverunt, & contumeliis affece-
runt. Et rursum alium misit, & il-
lum occiderunt: & plures alios: quos-
dam cædentes, alios vero occidentes.
Adhuc ergo unum habens filium ca-
rissimum: & illum misit ad eos novis-
simum dicens: quia reverebuntur fi-
lium meum. Coloni autem dixerunt
ad invicem: Hic est hæres: venite,
occidamus eum: & nostra erit hære-
ditas. Et apprehendentes eum, occi-
derunt: & ejecerunt extra vineam. Quid
ergo faciet Dominus vineæ? Veniet,
& perdet colonos: & dabit vineam
aliis. Nec scripturam hanc legistis:
Lapidem quem reprobaverunt ædifican-
tes, hic factus est in caput anguli: A
Domino factum est istud, & est mira-
bile in oculis nostris? [h] Et quærebant h cxxix.
eum tenere: & timuerunt turbam. Co- 1.
gnoverunt enim quoniam ad eos para-
bolam hanc dixerit. Et relicto eo,
abierunt. [i] Et mittunt ad eum quos- i cxxx.
dam ex Pharisæis, & Herodianis, ut 2.
eum caperent in verbo. Qui venientes
dicunt ei: Magister, scimus quia verax
es, & non curas quemquam: nec enim
vides in faciem hominum, sed in veri-
tate viam Dei doces. Licet dari tribu-
tum Cæsari, an non dabimus? Qui sci-
ens versutiam illorum, ait illis: Quid
me tentatis? afferte mihi denarium, ut
videam. At illi attulerunt ei. Et ait
illis? Cujus est imago hæc, & inscri-
ptio? Dicunt ei: Cæsaris. Respondens
autem Jesus dixit illis: Reddite igitur
quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt
Dei, Deo. Et mirabantur super eo.
Et venerunt ad eum Sadducæi, qui di-
cunt resurrectionem non esse: & inter-
rogabant eum dicentes: Magister, Moy-
ses nobis scripsit, ut si cujus frater
mortuus fuerit, & dimiserit uxorem,
& filios non reliquerit, accipiet frater
ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen
fratri suo. Septem ergo fratres erant:
& primus accepit uxorem, & mortuus
est, non relicto semine. Et secundus ac-
cepit eam, & mortuus est: & nec iste
reliquit semen. Et tertius similiter. Et
acceperunt eam similiter septem: &
non reliquerunt semen. Novissima om-
nium defuncta est & mulier. In resur-
rectione ergo quum resurrexerint, cu-
jus de his erit uxor? septem enim ha-
buerunt eam uxorem. Et respondens
Je-

[α] Unus Reginæ ms. *dicemus*, tum juncto vetustiori altero *timebant*, *pro timemus* juxta Græcum ἐφοβοῦντο.

Jesus, ait illis: Nonne ideo erratis, A
non scientes Scripturas, neque virtutem
Dei? Quum enim a mortuis resurre-
xerint, neque nubent, neque nubentur,
sed sunt sicut Angeli in cælis. De mor-
tuis autem quod resurgant, non legistis
in libro Moysi, super rubum quomodo
dixerit illi Deus, inquiens: Ego sum
Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus
Jacob? Non est Deus mortuorum, sed
vivorum. Vos ergo multum erratis.
a cxxxi. [a] Et accessit unus de scribis, qui audie- B
6. rat illos conquirentes, & [a] videns quo-
a niam bene illis responderit, interroga-
vit eum quod esset primum omnium
mandatum. Jesus autem respondit ei:
Quia primum omnium mandatum est:
b Audi Israel, Dominus Deus [b] tuus, De-
us unus est: & diliges Dominum De-
um tuum ex toto corde tuo, & ex to-
ta anima tua, & ex tota mente tua,
& ex tota virtute tua. Hoc est primum
mandatum. Secundum autem simile est C
illi: Dilige proximum tuum tamquam
teipsum. Majus horum aliud manda-
b cxxxii. tum non est. [b] Et ait illi Scriba: Be-
10. ne, Magister, in veritate dixisti, quia
unus est [c] Deus, & non est alius præ-
c ter eum. Et ut diligatur ex toto cor-
de, & ex toto intellectu, & ex tota
anima, & ex tota fortitudine: & dili-
gere proximum tamquam seipsum, ma-
jus est omnibus holocautomatibus, &
sacrificiis. Jesus autem videns quod sa- D
pienter respondisset, dixit illi: Non es
c cxxxiii. longe a regno Dei. [c] Et nemo jam au-
2. debat eum interrogare. [d] Et respondens
d cxxxiv. Jesus dicebat, docens in templo: Quo-
2. modo dicunt scribæ, Christum filium
esse David? Ipse enim David dicit in
Spiritu Sancto: Dixit Dominus Domi-
no meo, sede a dextris meis, donec
ponam inimicos tuos scabellum pedum
tuorum. Ipse ergo David dicit eum
Dominum, & unde est filius ejus? Et E
e cxxxv. multa turba eum libenter audivit. [e] Et
2. dicebat eis in doctrina sua: Cavete a
scribis, qui volunt in stolis ambulare,
& salutari in foro, & in primis cathe-
f cxxxvii. dris sedere in synagogis, & primos di-
8. scubitus in cœnis: [f] qui devorant do-
mos viduarum sub obtentu prolixæ o-
rationis: hi accipient prolixius judi-
cium. Et sedens Jesus contra gazophy-
lacium, aspiciebat quomodo turba ja-

ctaret æs in gazophylacium: & multi
divites jactabant multa. Quum venis-
set autem vidua una pauper, misit duo
minuta, quod est quadrans; & convo-
cans discipulos suos, ait illis: Amen
dico vobis, quoniam vidua hæc pauper
plus omnibus misit, qui miserunt in ga-
zophylacium. Omnes enim ex eo, quod
abundabat illis, miserunt: hæc vero de
penuria sua omnia quæ habuit, misit
totum victum suum.
[g] Et quum egrederetur de templo, Cap. 13. g cxxxv
ait illi unus ex discipulis suis: Magi- 2.
ster, aspice quales lapides, & quales
structuræ. Et respondens Jesus, ait il-
li: Vides has omnes magnas ædificatio-
nes? Non relinquetur lapis super lapi-
dem, qui non destruatur. [h] Et quum h cxxxviii
sederet in monte Olivarum contra tem- 2.
plum, interrogabant eum separatim Pe-
trus, & Jacobus, & Joannes, & An-
dreas: Dic nobis, quando ista fient?
& quod signum erit, quando hæc om-
nia incipient consummari? Et respon-
dens Jesus cepit dicere illis: Videte ne
quis vos seducat: multi enim venient
in nomine meo dicentes, quia ego sum:
& multos seducent. Quum audieritis
autem bella, & opiniones bellorum, ne
timueritis: oportet enim hæc fieri: sed
nondum finis. Exsurget enim gens con-
tra gentem, & regnum super regnum,
& erunt terræ motus per loca, & fa-
mes. Initium dolorum hæc. [i] Videte i cxxxix.
autem vosmetipsos. Tradent enim vos 1.
in conciliis, & in synagogis vapulabi-
tis, & ante præsides & reges stabitis
propter me, in testimonium illis. [k] Et k cxl.
in omnes gentes primum oportet prædi- 6.
cari Evangelium. [l] Et quum duxerint l cxli.
vos tradentes, nolite præcogitare quid 2.
loquamini: sed quod datum vobis fue-
rit in illa hora, id loquimini. Non e-
nim vos estis loquentes, sed Spiritus
Sanctus. Tradet autem frater fratrem
in mortem, & pater filium: & consur-
gent filii in parentes, & morte afficient
eos. Et eritis odio omnibus propter no-
men meum. Qui autem sustinuerit in
finem, hic salvus erit. [m] Quum au- m cxlii.
tem videritis abominationem desola- 6.
tionis, stantem ubi non debet: qui
legit, intelligat: [n] tunc qui in Ju- n cxliii.
dæa sunt, fugiant in montes: & qui 2.
super tectum, ne descendat in do-
mum,

a In Martianæi editione erat plurium numero, *&
videntes*, quod & Latinis aliis, & Græcis omnibus
libris, & recto ipso sensui refragatur.
b In uno Reginæ ms. *noster*, pro *tuus*, quemad-
modum, & Græci plerique codices præferunt ἡμῶν
c Nostri mss. nomen *Deus*, heic omittunt, quod
& in Græcis quibusdam exemplaribus tacet.

mum, nec introeat, ut tollat quid de
domo sua: & qui in agro erit, non
revertatur retro tollere vestimentum
a cxliv. 2. suum. a Væ autem prægnantibus &
nutrientibus in illis diebus. b Orate ve-
b cxlv. 6. ro, ut hyeme non fiant. c Erunt enim
c cxlvi. 2. dies illi [a] tribulationes tales, quales
non fuerunt ab initio creaturæ, quam
a condidit Deus, usque nunc, neque fient.
d cxlvii. 6. d Et nisi breviasset Dominus dies, non
fuisset salva omnis caro: sed propter
electos, quos elegit, breviavit dies.
e cxlviii. 2. e Et tunc si quis vobis dixerit: Ec-
ce hic est Christus, ecce illic, ne cre-
f cxlix. 6. dideritis. f Exsurgent enim pseudo-
christi, & pseudoprophetæ, & dabunt
signa & portenta ad seducendos, si
fieri potest, etiam electos. Vos ergo
videte: ecce prædixi vobis omnia. g
g cl. 2. Sed in illis diebus, post tribulationem
b illam, [b] sol contenebrabitur, & luna
non dabit splendorem suum: & stellæ
cæli erunt decidentes, & virtutes, quæ
h cli. 2. in cælis sunt, movebuntur. h Et tunc
videbunt filium hominis venientem in
nubibus cum virtute multa, & gloria.
Et tunc mittet angelos suos, & con-
gregabit electos suo a quattuor ventis,
a summo terræ, usque ad summum cæ-
li. A ficu autem discite parabolam.
Quum jam ramus ejus tenet fuerit,
& nata fuerint folia, cognoscitis quia
in proximo sit æstas: sic & vos, quum
videritis hæc fieri, scitote quod in pro-
ximo sit in ostiis. Amen dico vobis,
quoniam non transibit generatio hæc,
donec omnia ista fiant. Cælum & ter-
ra transibunt, verba autem mea non
i clii. 6. transibunt. i De die autem illo vel
k cliii. 6. hora nemo scit, neque angeli in cælo,
neque Filius, nisi Pater. k Videte,
l cliv. 2. vigilate, & orate: nescitis enim quan-
do tempus sit. l Sicut homo, qui pe-
regre profectus reliquit domum suam,
& dedit servis suis potestatem cujusque
operis, & janitori præcepit, ut vigilet.
m clv. 2. m Vigilate ergo, (nescitis enim quando
dominus domus veniat: sero, an me-
dia nocte, an galli cantu, an mane)
ne quum venerit repente, inveniat vos
dormientes. Quod autem vobis dico:
omnibus dico: Vigilate.

Cap. 14. n clvi. 1. n Erat autem Pascha & Azyma post
biduum, o & quærebant summi sacer-
o clvii. 6. dotes, & scribæ, quomodo eum dolo
tenerent, & occiderent. Dicebant au-

A tem: Non in die festo, ne forte tumul-
tus fieret in populo. p Et quum esset p clviii. 1.
Bethaniæ in domo Simonis leprosi, &
recumberet: venit mulier habens ala-
bastrum unguenti nardi spicati pretiosi,
& fracto alabastro, effudit super caput
ejus. Erant autem quidam indigne fe-
rentes intra semetipsos, & dicentes:
Ut quid perditio ista unguenti facta
est? Poterat enim unguentum istud væ-
numdari plus quam trecentis denariis,
B & dari pauperibus. Et fremebant in
eam. Jesus autem dixit: Sinite eam,
quid illi molesti estis? Bonum opus o-
perata est in me. Semper enim paupe-
res habetis vobiscum; & quum volue-
ritis, potestis illis benefacere: me au-
tem non semper habetis. q Quod habuit q clix. 4.
hæc, fecit: prævenit ungere corpus
meum in sepulturam. Amen dico vo-
bis: Ubiquumque prædicatum fuerit E-
vangelium istud in universo mundo, &
C quod fecit hæc, narrabitur in memo-
riam ejus. r Et Judas * Iscariotes unus r clx. 2.
de duodecim, abiit ad summos sacerdo-
tes, ut proderet eum illis. Qui audien- * al. *Scariothes*.
tes gavisi sunt: & promiserunt ei pe-
cuniam se daturos. Et quærebat quo-
modo illum opportune traderet. Et
primo die Azymorum quando Pascha
immolabant, dicunt ei discipuli: Quo
vis eamus, & paremus tibi, ut man-
duces Pascha? Et mittit duos ex di-
D scipulis suis, & dicit eis: Ite in civi-
tatem: & occurret vobis homo lage-
nam aquæ bajulans, sequimini eum: &
quoquumque introierit, dicite domino
domus, quia magister dicit: ubi est re-
fectio mea, ubi Pascha cum discipulis
meis manducem? Et ipse vobis demon-
strabit cœnaculum grande, stratum:
& illic parate nobis. Et abierunt di-
scipuli ejus, & venerunt in civitatem;
& invenerunt sicut dixerat illis, & pa-
raverunt Pascha. s Vespere autem fa-
E cto, venit cum duodecim. Et discum- s clxi. 4.
bentibus eis, & manducantibus, ait Je-
sus: Amen dico vobis, quia unus ex
vobis tradet me, qui manducat me-
cum. t At illi ceperunt contristari, & t clxii. 1.
dicere ei singulatim: Numquid ego? u
Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui u clxiii. 2.
intingit mecum manum in catino. Et
filius quidem hominis vadit, sicut scri-
ptum est de eo: væ autem homini illi, x cxliii. 6.
per quem filius hominis tradetur. x Bo-
num

[a] Duo Reginæ mss. *dies illi tribulationis tales &c.* Cæterum & proxime ante Græca melioris notæ exemplaria aliter habent, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, *ut ne fiat fuga vestra hyeme.*

[b] Penes Martianæum vitiose, *sed contenebrabitur*, pro *sed* &c.

num erat ei, si non esset natus homo A
a clxv. ille. [a] Et manducantibus illis, accepit
1. Jesus panem: & benedicens fregit, &
dedit eis, & ait: Sumite, hoc est cor-
b clxvi. pus meum. [b] Et accepto calice, gra-
2. tias agens dedit eis: & biberunt ex il-
lo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis
a meus novi testamenti, qui pro [a] mul-
tis effundetur. Amen dico vobis, quia
jam non bibam de hoc genimine vi-
tis, usque in diem illum, quum illud
bibam novum in regno Dei. [c] Et hy- B
clxvii. mno dicto, exierunt in montem Oliva-
6.
d clxviii. rum. [d] Et ait eis Jesus: Omnes scan-
4. dalizabimini in me nocte ista: e quia
e clxix. scriptum est: Percutiam pastorem, &
6. dispergentur oves. Sed postquam resur-
f lxx. rexero, præcedam vos in Galilæam. [f]
1. Petrus autem ait illi: Et si omnes scan-
dalizati fuerint in te, sed non ego. Et
ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia tu
hodie in nocte hac, priusquam gallus
vocem bis dederit, ter me es negatu- C
g clxxi. rus. [g] At ille amplius loquebatur: Et
6. si oportuerit me simul commori tibi,
non te negabo. Similiter autem & om-
h clxxii. nes dicebant. [h] Et veniunt in prædium,
1. cui nomen Gethsemani. Et ait disci-
i clxxiii. pulis suis: sedete hic donec orem. Et as-
6. sumit Petrum, & Jacobum, & Joannem
k clxxiv. secum: & cepit pavere, & tædere. [k]
4. Et ait illis: Tristis est anima mea us-
que ad mortem: sustinete hic, & vigi-
l clxxv. late. [l] Et quum processisset paululum, D
1. procidit super terram: & orabat, ut si
fieri posset, transiret ab eo hora. Et
dixit: Abba pater, omnia tibi possibi-
lia sunt, transfer calicem hunc a me,
m clxxvi. [m] sed non quod ego volo, sed quod
1. tu. Et venit, & invenit eos dormien-
tes. Et ait Petro: Simon, dormis?
non potuisti una hora vigilare? Vigila-
te, & orate, ut non intretis in tentatio-
n clxxvii. nem. [n] Spiritus quidem promtus est, ca-
4. ro vero infirma. [o] Et iterum abiens o- E
o clxxviii. ravit, eumdem sermonem dicens. Et re-
6. versus, denuo invenit eos dormientes,
erant enim oculi eorum gravati) & igno-
rabant quid responderent ei. Et venit
tertio, & ait illis: Dormite jam, &
p clxxix. requiescite. Sufficit: [p] venit hora: ec-
4. ce filius hominis tradetur in manus pec-
q clxxx. catorum. Surgite, eamus. Ecce qui me
1. tradet, prope est. [q] Et adhuc eo lo-
* al. *Scarioth.* quente, venit Judas * Iscariotes unus

de duodecim, & cum eo turba multa,
cum gladiis & lignis, a summis sacer-
dotibus & scribis, & senioribus. [r] De- r clxxxi. 2.
derat autem traditor ejus signum eis,
dicens: Quemquumque osculatus fuero,
ipse est, tenete eum, & ducite caute.
Et quum venisset, statim accedens ad
eum, ait: Ave, Rabbi: & osculatus
est eum. At illi manus injecerunt in
eum, & tenuerunt eum. [s] Unus autem s clxxxii. 1.
quidam de circumstantibus educens gla-
dium, percussit servum summi sacerdo-
tis: & amputavit illi auriculam. [t] Et t clxxxi[illegible] 1.
respondens Jesus, ait illis: Tamquam
ad latronem existis cum gladiis & li-
gnis comprehendere me? quotidie eram
apud vos in templo docens, & non me
tenuistis. [u] Sed ut impleantur Scriptu- [illegible]
ræ. Tunc discipuli ejus relinquentes 6.
eum, omnes fugerunt. [x] Adolescens au- x c[illegible]
tem quidam sequebatur eum amictus sin- 1[illegible]
done super nudo: & tenuerunt eum.
At ille, rejecta sindone, nudus profugit
ab eis. [y] Et adduxerunt Jesum ad sum- y cl[illegible]
mum sacerdotem: & convenerunt om- 1.
nes sacerdotes, & scribæ, & seniores.
[z] Petrus autem a longe sequutus est eum z clxxx[illegible]
usque intro in atrium summi sacerdo- 4.
tis: & sedebat cum ministris [b] ad i- *b*
gnem, & calefaciebat se. [a] Summi sa- a clxxxvi[illegible]
cerdotes, & omne concilium quærebant 2.
adversus Jesum testimonium, ut eum
morti traderent, nec inveniebant. Mul-
ti enim testimonium falsum dicebant
adversus eum: & convenientia testimo-
nia non erant. [b] Et quidam surgentes b cl[illegible]
falsum testimoniom ferebant adversus 6.
eum, dicentes: Quoniam nos audivi-
mus eum, dicentem: Ego dissolvam
templum hoc manu factum, & per tri-
duum aliud non manu factum ædifica-
bo. Et non erat conveniens testimo-
nium illorum. Et exsurgens summus
sacerdos in medium, interrogavit Je-
sum, dicens: Non respondes quidquam
ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his?
Ille autem tacebat, & nihil respondit.
Rursum summus sacerdos interrogabat
eum, & dixit ei: Tu es Christus
filius Dei benedicti? Jesus autem di-
xit illi: Ego sum: [c] & videbitis fi- c cxc.
lium hominis sedentem a dextris virtu- 1.
tis [c] Dei, & venientem cum nubibus *c*
cæli. [d] Summus autem sacerdos scin- d cxci. 6.
dens vestimenta sua, ait: [e] quid ad- e cxcii.
huc 2.

a Additum in uno Reginæ ms. secundis curis *pro vobis, & pro &c.* quæ verba tametsi in Græco exemplari non sint, in Latinis tamen libris passim occurrunt,

b Voculas *ad ignem*, neque Græcus textus, neque nostri mss. agnoscunt.

c Hæic quoque *Dei* nomen, quod neque Græcus textus addit, ab iisdem mss. abest.

huc desideramus testes ? Audistis bla- A
sphemiam : quid vobis videtur? Qui o-
a cxciii. mnes condennaverunt eum esse reum
1. mortis . [a] Et ceperunt quidam conspue-
re eum , & velare faciem ejus , & co-
laphis eum cædere , & dicere ei : Pro-
phetiza : & ministri alapis eum cæde-
b cxciv. bant. [b] Et quum esset Petrus in atrio
1. deorsum , venit una ex ancillis summi
sacerdotis: & quum vidisset Petrum ca-
lefacientem se , aspiciens illum , ait :
Et tu cum Jesu Nazaræno eras. At ille B
negavit, dicens: Neque scio, neque no-
c cxcv. vi quid dicas. [c] Et exiit foras ante a-
1. trium , & gallus cantavit . Rursus au-
tem quum vidisset illum ancilla , cepit
dicere circumstantibus : Quia hic ex il-
lis est . At ille iterum negavit. Et post
pusillum rursus qui adstabant, dicebant
Petro : Vere ex illis es : nam & Gali-
læus es . Ille autem cepit anathemati-
zare, & jurare : Quia nescio hominem
istum quem dicitis . Et statim gallus C
d cxcvi. iterum cantavit . [d] Et recordatus est
2. Petrus verbi, quod dixerat ei Jesus ;
Prius quam gallus cantet bis , ter me
negabis. Et cepit flere.
Cap. 15. [e] Et confestim mane consilium facien-
e cxcvii. 2. tes summi sacerdotes, cum senioribus ,
f cxcviii. & scribis, & universo concilio , [f] vin-
1. cientes Jesum, duxerunt , & tradiderunt
g cxcix. Pilato. [g] Et interrogavit eum Pilatus :
1. Tu es rex Judæorum ? At ille respon-
h cc. 4. dens , ait illi: Tu dicis . [h] Et accusa- D
bant eum summi sacerdotes in multis .
Pilatus autem rursum interrogavit eum
dicens : Non respondes quidquam ? vi-
de in quantis te accusant! Jesus autem
i cci. amplius nihil respondit , ita ut mirare-
2. tur Pilatus. [i] Per diem autem festum
k ccii. solebat dimittere illis unum ex vinctis ,
4. quemquumque petiissent . [k] Erat autem
qui dicebatur Barabbas, qui cum sedi-
tiosis erat vinctus , qui in seditione fe-
cerat homicidium . Et quum ascendis- E
set turba , cepit rogare, sicut semper fa-
ciebat illis . Pilatus autem respondit
eis , & dixit : Vultis dimittam vobis
regem Judæorum ? Sciebat enim quod
per invidiam tradidissent eum summi
l cciii. sacerdotes. [l] Pontifices autem concita-
1. verunt turbam, ut magis Barabbam di-
m cciv. mitteret eis . [m] Pilatus autem iterum
1. respondens , ait illis: Quid ergo vultis
faciam regi Judæorum ? At illi iterum
clamaverunt : Crucifige eum . Pilatus
vero dicebat illis : Quid enim mali fe-

cit ? At illi magis clamabant : Cru
cifige eum . [n] Pilatus autem volens po- n ccv.
pulo satisfacere dimisit illis Barabbam , 1.
& tradidit Jesum flagellis cæsum , ut
crucifigeretur . [o] Milites autem duxe- o ccvi.
runt eum in atrium prætorii , & con- 4.
vocant totam cohortem , & induunt
eum purpura & imponunt ei plecten-
tes spineam coronam . Et ceperunt sa-
lutare eum : Ave rex Judæorum . [p] Et p ccvii.
percutiebant caput ejus arundine : & 6.
conspuebant eum , & ponentes genua,
adorabant eum . Et postquam illuse-
runt ei , exuerunt illum purpura , &
induerunt eum vestimentis suis: & edu-
cunt illum , ut crucifigerent eum . [q] q ccviii.
Et angariaverunt prætereuntem quem- 1.
piam, Simonem Cyrenæum, venientem
de villa patrem Alexandri & Rufi , ut
tolleret crucem ejus . [r] Et perducunt il- r ccix.
lum in Golgotha locum : quod est in- 1.
terpretatum Calvariæ locus. [s] Et dabant s ccx.
ei bibere myrrhatum vinum: & non ac- 4.
cepit . [t] Et crucifigentes eum , divise- t ccxi. 1.
runt vestimenta ejus mittentes sortem [u] u ccxii.
super eis, quis quid tolleret. [v] Erat au- 10.
tem hora tertia: & crucifixerunt eum . x ccxiii.
[x] Et erat titulus caussæ ejus inscriptus: 1.
Rex Judæorum . [y] Et cum eo crucifi- y ccxiv.
gunt duos latrones ; unum a dextris , 1. z ccxv.
& alium a sinistris ejus . [z] Et impleta 8.
est scriptura , quæ dicit : Et cum ini- a ccxvi.
quis reputatus est . [a] Et prætereuntes 6.
blasphemabant eum , moventes capita
sua, & dicentes: Vah [a] qui destruis tem-
plum Dei , & in tribus diebus reædi-
ficas : salvum fac temetipsum descen-
dens de cruce . [b] Similiter & summi b ccxvii.
sacerdotes illudentes , ad alterutrum 2.
cum scribis dicebant : Alios salvos fe-
cit, seipsum non potest salvum facere .
Christus rex Israel descendat nunc de
cruce , ut videamus , & credamus .
[c] Et qui cum eo crucifixi erant, con- c ccxviii.
vitiabantur ei . [d] Et facta hora sexta , 2.
tenebræ factæ sunt per totam terram d ccxix.
usque in horam nonam . [e] Et hora no- 2.
na exclamavit Jesus voce magna , di- e ccxx.
cens : Eloi , Eloi, lamma sabacthani ? 6.
quod est interpretatum : Deus meus ,
Deus meus , ut quid dereliquisti me ?
Et quidam de circumstantibus audien-
tes , dicebant : Ecce Eliam vocat . [f] f ccxxi.
Currens autem unus, & implens spon- 2.
giam aceto, circumponensque calamo ,
potum dabat ei, dicens: Sinite , videa-
mus si veniat Elias ad deponendum eum.

a Unus Reginæ ms. *qui destruxit* , alter *qui destruit* ; tum pari consensu , *tribus diebus ædificat* &c.

a ccxxiii. 1. [a] Jesus autem, emissa voce magna, ex-
spiravit. [b] Et velum templi scissum est
b ccxxiv. 2. in duo, a * summo usque deorsum. [c]
*al. sursum. Videns autem Centurio, qui ex adver-
c ccxxxv. 2. so stabat, quia sic clamans exspirasset,
ait: Vere hic homo filius Dei erat. [d]
d ccxxvi. 6. Erant autem & mulieres de longe aspi-
* Josue. cientes: inter quas erat Maria Magda-
lene, & Maria Jacobi minoris & * Jo-
seph mater, & Salome: & quum esset
in Galilæa, sequebantur eum, & mini-
strabant ei, & aliæ multæ, quæ simul B
e ccxxvii. 1. cum eo ascenderant Jerosolymam. [e] Et
quum jam sero esset factum (quia erat
parasceve, quod est ante sabbathum) ve-
nit Joseph ab Arimathæa nobilis decu-
rio, qui & ipse erat exspectans regnum
Dei, & audacter introivit ad Pilatum,
& petiit corpus Jesu. Pilatus autem mi-
rabatur si jam obiisset. Et accersito
Centurione, interrogavit eum si jam
mortuus esset. Et quum cognovisset a
f ccxxviii. 1. Centurione, donavit corpus Joseph. [f] C
Joseph autem mercatus sindonem, & de-
ponens eum involvit sindone, & posuit
eum in monumento, quod erat excisum
de petra, & advolvit lapidem ad ostium
g ccxxix. 6. monumenti. [g] Maria autem Magdalene,
* Jose. cap. 16. & Maria * Joseph, aspiciebant ubi po-
h ccxxx. 8. neretur.

[h] Et quum transisset sabbathum, Ma-
ria Magdalene, & Maria Jacobi, & Sa-
lome emerunt aromata, ut venientes un-
ccxxxi. 1. gerent Jesum. [i] Et valde mane una sab- D
bathorum, veniunt ad monumentum,
orto jam sole. Et dicebant ad invicem:
quis revolvet nobis lapidem ab ostio mo-
numenti? Et respicientes viderunt revo-
lutum lapidem. Erat quippe magnus
valde. Et introeuntes in monumentum
viderunt juvenem sedentem in dextris,
coopertum stola candida, & obstupue-
A runt. [k] Qui dicit illis: Nolite expave- k ccxxxii. 2.
scere: Jesum quæritis Nazarenum, cru-
cifixum: surrexit, non est hic, ecce
locus ubi posuerunt eum. Sed ite, di-
cite discipulis ejus, & Petro, quia præ-
cedit vos in Galilæam: ibi eum vide-
bitis, sicut dixit vobis. [l] At illæ exeun- l ccxxxiii. 2.
tes, fugerunt de monumento: invaserat
enim eas tremor & pavor: & nemini
quidquam dixerunt: timebant enim.
Surgens autem mane, prima sabbathi,
apparuit primo Mariæ Magdalene, de
qua ejecerat septem dæmonia. Illa va-
dens nuntiavit his, qui cum eo fuerant,
lugentibus & flentibus. Et illi audien-
tes quia viveret, & visus esset ab ea,
non crediderunt. [m] Post hæc autem m cc... 8.
duobus ex his ambulantibus ostensus
est in alia effigie, euntibus in villam:
& illi euntes nuntiaverunt cæteris: nec
illis crediderunt. [n] Novissime recum- n ccx... 10.
bentibus illis undecim apparuit: & ex-
probravit incredulitatem eorum & duri-
tiam cordis, quia iis, qui viderant eum
resurrexisse, non crediderunt. Et dixit
eis: Euntes in mundum universum præ-
dicate Evangelium omni creaturæ. Qui
crediderit, & baptizatus fuerit, salvus
erit: qui vero non crediderit, condem-
nabitur. Signa autem eos, qui credide-
rint, hæc sequentur: In nomine meo
dæmonia ejicient: linguis loquentur no-
vis: serpentes tollent: & si mortiferum
quid biberint, non eis nocebit: super
ægros manus imponent, & bene habe-
bunt. Et Dominus quidem Jesus post-
quam loquutus est eis, assumtus est in
cælum, & sedet a dextris Dei. Illi au-
tem profecti prædicaverunt ubique, Do-
mino cooperante, & sermonem confir-
mante, sequentibus signis.

Explicit Evangelium secundum Marcum.

INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

Cap. I. a I. 10. a QUONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt
a sermonis: visum est mihi, assequuto [a] omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elizabeth. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela, & non erat illis filius, eo quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Factum est autem,
b cum sacerdotio fugeretur [b] in ordine vicis suæ ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem: & erit gaudium tibi, & exsultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum & siceram non bibet, & Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ: & multos filiorum Israel

A convertet ad Dominum Deum ipsorum: & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: ut [c] convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad te, &
B hæc tibi evangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quod tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus. Et factum est, ut impleti sunt
C dies officii ejus, abiit in domum suam: post hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens: Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.
[b] In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, & nomen vir- c III. 10.
D ginis Maria. [c] Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. Quæ quum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum:

[a] Pressius Græco nostri ms. *adsequuto a principio omnibus diligenter*: Græce Ἔδοξε κἀμοί, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς κ. τ. λ. Cæterum videsis de hocce Procemio disputantem Martianæum in Notis.

[b] Interserunt heic *Zacharia* nomen duo Reginæ mss. quod & Græce quædam exemplaria retinent.

[c] Iterum duo Reginæ mss. *incredibiles*, pro *incredulos*, præferunt.

Deum: ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodò fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur [a] ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus. Exsurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda: Et intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elizabeth. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, exsultavit infans in utero ejus, & repleta est Spiritu Sancto Elizabeth: & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ [b] credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. Et ait Maria:

MAgnificat anima mea Dominum, & exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.
Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.
Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.
Et misericordia ejus [c] a progenie in progenies timentibus eum.
Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.
Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.
Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.
Suscepit Israel puerum suum, [d] recordatus misericordiæ suæ.
Sicut loquutus est ad patres nostros, Abraam, & semi ejus in sæcula.

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam. Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum. Et factum est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: [e] Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto; & prophetavit, dicens:

BEnedictus Dominus Deus Israel: quia visitavit, & fecit redemtionem plebis suæ.
Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.
Sicut loquutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, Prophetarum ejus:
Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos:
Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti.
Jusjurandum, quod juravit ad Abraam patrem nostrum, daturum se nobis:
Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi;
In sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.
Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus:

Ad

a Voculas *ex te*, quæ & raro in Græcis exemplaribus inveniuntur, Reginæ mss. prorsus ignorant.
b Iidem mss. *beata quæ credidit*, & cohærenter, *quæ dicta sunt ei a Domino &c.* atque hoc Græco pressius, ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου &c.
c Duo Reginæ mss. *in progenies & progenies*.
d Iidem mss. *memorari misericordiæ*, pressius iterum Græco, μνησθῆναι ἐλέους.
e Pari iterum consensu iidem mss. *Quid putas &c.* Græce, Τί ἄρα &c.

Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus, in remiſſionem peccatorum eorum:

Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri: in quibus viſitavit nos, oriens ex alto:

Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent: ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis uſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

Cap. 2. Factum eſt autem in diebus illis, exiit edictum a Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis. Hæc deſcriptio prima, facta eſt [a] a præſide Syriæ Cyrino: & ibant omnes, ut profiterentur ſinguli in ſuam civitatem. Aſcendit autem & Joſeph a Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam in civitatem David, quæ vocatur Beth-Lehem: eo quod eſſet de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante. Factum eſt autem, quum eſſent ibi, impleti ſunt dies ut pareret. Et peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præſepio: quia non erat eis locus in diverſorio. Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Et ecce Angelus Domini ſtetit juxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Salvator, qui eſt Chriſtus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis ſignum: Invenietis infantem pannis involutum, & poſitum in præſepio. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et factum eſt, ut diſceſſerunt ab eis Angeli in cælum: paſtores loquebantur ad invicem: Tranſeamus uſque Beth-Lehem, & videamus hoc verbum, quod factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis. Et venerunt feſtinantes: & invenerunt Mariam, & Joſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes, qui audierunt, mirati ſunt: & de his, quæ dicta erant a paſtoribus ad ipſos. Maria autem conſervabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Et reverſi ſunt paſtores glorificantes & laudantes Deum, in omnibus quæ audierant, & viderant, ſicut dictum eſt ad illos. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo ut circumcideretur [b] puer: vocatum eſt nomen ejus Jeſus, quod vocatum eſt ab Angelo prius quam in utero conciperetur. Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis ejus ſecundum legem Moyſi tulerunt illum in Jeruſalem, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens vulvam ſanctum Domino vocabitur. Et ut darent hoſtiam ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Jeruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte juſtus, & timoratus, expectans conſolationem Iſrael, & Spiritus Sanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat a Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit in ſpiritu in templum. Et quum inducerent puerum Jeſum parentes ejus, ut facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo: & ipſe accepit eum in ulnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit:

NUnc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum, in pace:

Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum:

Quod paraſti ante faciem omnium populorum;

Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

Et erat pater ejus & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael: & in ſignum, cui contradicetur: & tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Propheteſſa, filia Phanuel, de tribu Aſer: hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem a virginitate ſua. Et hæc vidua uſque ad annos octoginta quattuor: quæ non diſcedebat de templo, jejuniis & obſecra-

a Unus e noſtris mſſ. atque alter Craſſenſis penes Martianæum: *facta eſt præſide &c.* abſque *a* particula, ſenſu etiam concinniore juxta Græcum, ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.

b Iſtud *puer* nomen, quod & in Græcis melioris notæ codicibus deſideratur, in uno Reginæ mſ. prorſus non eſt, in altero ſecundis curis eſt additum.

erationibus ſerviens nocte ac die. Et
hæc, ipſa hora ſuperveniens, confite-
batur Domino: & loquebatur de illo o-
mnibus, qui exſpectabant redemtionem
a [a] Iſrael. Et ut perfecerunt omnia ſecun-
dum legem Domini, reverſi ſunt in Ga-
lilæam in civitatem ſuam Nazareth.
Puer autem creſcebat, & confortaba-
tur, plenus ſapientia: & gratia Dei e-
rat in illo. Et ibant parentes ejus per
omnes annos in Jeruſalem, in die ſo-
lenni Paſchæ. Et quum factus eſſet an-
norum duodecim, aſcendentibus illis Je-
roſolymam ſecundum conſuetudinem diei
feſti, conſummatiſque diebus, quum
redirent, remanſit puer Jeſus in Jeru-
ſalem, & non cognoverunt parentes
ejus. Exiſtimantes autem illum eſſe in
comitatu, venerunt iter diei, & requi-
rebant eum inter cognatos & notos. Et
non invenientes, regreſſi ſunt in Jeruſa-
lem, requirentes eum. Et factum eſt,
poſt triduum invenerunt illum in tem-
plo, ſedentem in medio doctorum, au-
dientem illos, & interrogantem eos.
a IV. 2. [a] Stupebant autem omnes, qui eum au-
diebant, ſuper prudentia & reſponſis
b V. 10. ejus. Et videntes admirati ſunt. [b] Et
dixit mater ejus ad illum: Fili, quid
feciſti nobis ſic? ecce pater tuus & ego
dolentes quærebamus te. Et ait ad il-
los: Quid eſt quod me quærebatis?
neſciebatis quia in his, quæ patris mei
ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi non in-
tellexerunt verbum, quod loquutus eſt
ad eos. Et deſcendit cum eis, & venit
Nazareth: & erat ſubditus illis. Et
mater ejus conſervabat omnia verba hæc
in corde ſuo. Et Jeſus proficiebat ſa-
pientia, & ætate, & gratia apud Deum
& homines.

Cap. 3. c VI. 3. [c] Anno autem quintodecimo imperii
Tiberii Cæſaris, procurante Pontio Pi-
lato Judæam, tetrarcha autem Galilææ
Herode, Philippo autem fratre ejus te-
trarcha Iturææ, & Trachonitidis regio-
nis, & Lyſania Abilinæ tetrarcha, ſub
principibus ſacerdotum Anna & Caipha:
factum eſt verbum Domini ſuper Joan-
d VII. 1. nem, Zachariæ filium, in deſerto. [d] Et
venit in omnem regionem Jordanis præ-
dicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſ-
ſionem peccatorum, ſicut ſcriptum eſt
in libro ſermonum Iſaiæ Prophetæ:
Vox clamantis in deſerto: Parate viam
Domini: rectas facite ſemitas ejus: o-
mnis vallis implebitur: & omnis mons,

A & collis humiliabitur: & erunt prava
& directa, & aſpera in vias planas: &
videbit omnis caro ſalutare Dei. [e] Di- e VIII. 5.
cebat ergo ad turbas quæ exibant, ut
baptizarentur ab ipſo: Genimina vipe-
rarum: quis oſtendit vobis fugere a ven-
tura ira? Facite ergo fructus dignos pœ-
nitentiæ, & ne ceperitis dicere: Pa-
trem habemus Abraam. Dico enim vo-
bis, quia potens eſt Deus de lapidi-
bus iſtis ſuſcitare filios Abraæ. Jam
B enim ſecuris ad radicem arborum po-
ſita eſt. Omnis ergo arbor non faciens
fructum bonum, excidetur, & in i-
gnem mittetur. [f] Et interrogabant eum f IX. 10.
turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?
Reſpondens autem dicebat illis: Qui
habet duas tunicas, det non habenti:
& qui habet eſcas, ſimiliter faciat.
Venerunt autem & publicani, ut ba-
ptizarentur, & dixerunt ad illum: Ma-
giſter, quid faciemus? At ille dixit ad
C eos: Nihil amplius, quam quod con-
ſtitutum eſt vobis, faciatis. Interro-
gabant autem eum & milites, dicen-
tes: Quid faciemus & nos? Et ait illis:
Neminem concutiatis, neque calumniam
faciatis: & contenti eſtote ſtipendiis ve-
ſtris. Exiſtimante autem populo, & co-
gitantibus omnibus in cordibus ſuis de
Joanne, ne forte ipſe eſſet Chriſtus: re-
ſpondit Joannes, dicens omnibus. [g] Ego
quidem aqua baptizo vos: veniet autem g X. 1.
D fortior me, cujus non ſum dignus ſolve-
re corrigiam calceamentorum ejus: ipſe
vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni.
[h] Cujus ventilabrum in manu ejus, & h VI. 5.
purgabit aream ſuam, & congregabit
triticum in horreum ſuum, paleas au-
tem comburet igni inexſtiguibili. Mul-
ta quidem & alia exhortans evangeli-
zabat populo. [i] Herodes autem tetrar- i XI. 2.
cha, quum corriperetur ab illo de He-
rodiade uxore fratris ſui, & de omni-
E bus malis, quæ fecit Herodes, adjecit &
hoc ſuper omnia, & incluſit Joannem
in carcere. [k] Factum eſt autem quum k XIII. 1.
baptizaretur omnis populus, & Jeſu
baptizato, & orante, apertum eſt cæ-
lum: & deſcendit Spiritus Sanctus cor-
porali ſpecie ſicut columba in ipſum:
& vox de cælo facta eſt: Tu es filius
meus dilectus, in te complacui mihi.
[l] Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi an- l XIV. 3.
norum triginta, ut putabatur, filius Jo-
ſeph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat,
F qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit
Janne,

[a] Pro *Iſrael*, in noſtris mſſ. *Jeruſalem* legitur, quemadmodum & Græcis pleriſque libris Ἱερουσαλήμ.

Janne, qui fuit Joseph, qui fuit Ma- A
thatiæ, qui fuit Amos, qui fuit Na-
hum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,
qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ,
qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui
fuit Juda, qui fuit Johanna, qui fuit Re-
fa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel,
qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui
fuit Addi, qui fuit Cosan, qqi fuit El-
madan, qui fuit Her, qui fuit Jesu,
qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui
fuit Mathat, qui fuit Levi, qui fuit Si- B
meon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph,
qui fuit Jona, qui fuit Eliakim, qui
fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit
Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit
David, qui fuit Jesse, qui fuit Obed,
qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui
fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui
fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit
Phares, qui fuit Judæ, qui fuit Jacob,
qui fuit Isaac, qui fuit Abrææ, qui
fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit C
Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Pha-
leg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,
qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad,
qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit
Lamech, qui fuit Mathusale, qui fuit
Henoch, qui fuit Jared, qui fuit * Ma-
* mf. *Malcel.* laleel, qui fuit Cainam, qui fuit Henos,
qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit
Dei.

Cap. 4. [a] Jesus autem plenus Spiritu Sancto
a xv. 2. regressus est a Jordane: & agebatur a D
Spiritu in desertum, diebus quadragin-
ta, & tentabatur a diabolo. [b] Et nihil
b xvi. 5. manducavit in diebus illis: & consum-
matis illis, esuriit. Dixit autem illi
diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi
huic, ut panis fiat. Et respondit ad
illum Jesus: Scriptum est: Quia non
in solo pane vivit homo, sed in omni
verbo Dei. Et duxit illum diabolus [a]
a in montem excelsum, & ostendit illi o-
mnia regna orbis terræ in momento tem- E
poris, & ait illi: Tibi dabo potesta-
tem hanc universam, & gloriam illo-
rum: quia mihi tradita sunt; & cui
volo, do illa. Tu ergo si adoraveris co-
ram me, erunt tua omnia. Et respon-
dens Jesus, dixit illi: Scriptum est: [b]
b Dominum tuum adorabis, & illi soli
servies. Et duxit illum in Jerusalem, &
statuit eum super pinnam templi, & di-
xit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc
deorsum. Scriptum est enim quod an-

gelis suis mandavit de te, ut conservent
te: & quia in manibus tollent te, ne
forte offendas ad lapidem pedem tuum.
Et respondens Jesus, ait illi: Dictum
est: Non tentabis Dominum Deum
tuum. Et consummata omni tentatio-
ne, diabolus recessit ab illo, usque ad
tempus. [c] Et regressus est Jesus in vir- c xvii. 1.
tute Spiritus in Galilæam, & fama exiit
per universam regionem de illo. Et ip-
se docebat in synagogis eorum, & ma-
gnificabatur ab omnibus. [d] Et venit Na- d xviii. 10.
zareth, ubi erat nutritus, & intravit
secundum consuetudinem suam die sab-
bathi in synagogam, & surrexit lege-
re. Et traditus est illi liber Isaiæ Pro-
phetæ. Et ut revolvit librum, invenit
locum ubi scriptum erat: Spiritus Do-
mini super me: propter quod unxit me,
evangelizare pauperibus misit me, [c] sa- *c*
nare contritos corde, prædicare captivis
remissionem, & cæcis visum, dimitte-
re confractos in remissionem, prædica-
re annum Domini acceptum, & diem
retributionis. Et quum plicuisset librum,
reddidit ministro, & sedit. Et omnium
in synagoga oculi erant intendentes in
eum. Cepit autem dicere ad illos: Quia
hodie impleta est hæc scriptura in au-
ribus vestris. [e] Et omnes testimonium e xix. 1.
illi dabant: & mirabantur in verbis
gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius,
& dicebant: Nonne hic est filius Jo-
seph? [f] Et ait illis: Utique dicetis mi- f xx. 10.
hi hanc similitudinem: Medice, cura
te ipsum: quanta audivimus facta in Ca- g xxi.
pharnaum, fac & hic in patria tua. [g]
Ait autem: Amen dico vobis, quia ne-
mo propheta acceptus est in patria sua.
[h] In veritate dico vobis, multæ viduæ h xxii. 12.
erant in diebus Eliæ in Israel, quando
clausum est cælum annis tribus &
mensibus sex, quum facta esset fames
magna in omni terra: & ad nullam
illarum missus est Elias, nisi in Sare-
pta Sidoniæ, ad mulierem viduam. Et
multi leprosi erant in Israel sub Elisæo
propheta: & nemo eorum mundatus est
nisi * Naaman Syrus. Et repleti sunt * mf. *Neman.*
omnes in synagoga ira, hæc audientes.
Et surrexerunt, & ejecerunt illum ex-
tra civitatem: & duxerunt illum us-
que ad supercilium montis, super
quem civitas illorum erat ædificata,
ut præcipitarent eum. Ipse autem
transiens per medium illorum, ibat.
[a] Et

a Verba *in montem excelsum*, quæ & in Græcis quibusdam libris desiderantur, in neutro e Reginæ mss. sunt.

b Interserunt Reginæ mss. *Deum*, quod nomen & Græca retinent exemplaria. Paulo ante plus habet Sixtina Editio, *si procidens adoraveris me*.

c Heic iterum verba, *sanare contritos corde*, quæ a Græcis nonnullis codicibus reticentur, absunt & ab utroque Reginæ ms. in altero autem Vaticano secundis curis sunt addita.

a xxiii. [a] Et descendit in Capharnaum civitatem
8. Galilææ, ibique docebat illos sabbathis.
b xxiv. [b] Et stupebant in doctrina ejus, quia
2. c xxv. in potestate erat sermo ipsius. [c] Et in
8. synagoga erat homo habens dæmonium
immundum, & exclamavit voce ma-
gna, dicens: Sine, quid nobis, & ti-
bi, Jesu Nazaræne? venisti perdere nos?
a scio te [a] quis sis, sanctus Dei. Et
increpavit illum Jesus, dicens: Obmu-
tesce, & exi ab eo. Et quum projecis-
set illum dæmonium in medium, exiit
ab illo, nihilque illum nocuit. Et factus
est pavor in omnibus, & colloqueban-
tur ad invicem, dicentes: Quod est hoc
verbum, quia in potestate & virtute im-
perat immundis spiritibus, & exeunt?
Et divulgabatur fama de illo in omnem
d xxvi. locum regionis. [d] Surgens autem Jesus
2. de synagoga, introivit in domum Simo-
nis. Socrus autem Simonis tenebatur ma-
gnis febribus: & rogaverunt illum pro
ea. Et stans super illam, imperavit fe-
bri & dimisit illam. Et continuo sur-
gens ministrabat illis. Quum autem sol
occidisset, omnes qui habebant infirmos
variis languoribus, ducebant illos ad
e xxvii. eum. At ille singulis manus imponens,
8. curabat eos. [e] Exibant autem dæmonia
a multis, clamantia & dicentia: Quia
tu es filius Dei: & increpans non si-
nebat ea loqui, quia sciebant ipsum
f xxviii. esse Christum. [f] Facta autem die, e-
8. gressus ibat in desertum locum, & tur-
b bæ requirebant eum, & [b] non venerunt
usque ad ipsum: & detinebant illum
ne discederet ab eis. Quibus ille ait:
Quia & aliis civitatibus oportet me e-
vangelizare regnum Dei: quia ideo mis-
sus sum. Et erat prædicans in synago-
gis Galilææ.

[g] Factum est autem, quum turbæ
Cap. 5. g xxix. irruerent in eum, ut audirent verbum
10. Dei, & ipse stabat secus stagnum Ge-
nesareth. Et vidit duas naves stantes
secus stagnum: piscatores autem de-
scenderant, & lavabant retia. Ascen-
dens autem in unam navim, quæ erat
Simonis, rogavit eum a terra reducere
pusillum. Et sedens docebat de navi-
xxx. cula turbas. [h] Ut cessavit autem lo-
9. qui, dixit ad Simonem: Duc in altum,
& laxate retia vestra in capturam. Et
respondens Simon, dixit illi: Præce-
ptor, per totam noctem laborantes,
nihil cepimus: in verbo autem tuo la-

A xabo rete. Et quum hoc fecissent,
concluserunt piscium multitudinem co-
piosam, rumpebatur autem rete eorum.
Et annuerunt sociis, qui erant in alia
navi, ut venirent, & adjuvarent eos.
Et tenuerunt, & impleverunt ambas
naviculas, ita ut [c] pene mergerentur. i
[i] Quod quum videret Simon Petrus, 1.
procidit ad genua Jesu, dicens: Exi a
me, quia homo peccator sum, Domine.
Stupor enim circumdederat eum, & o-
B mnes qui cum illo erant, in captura pi-
scium, quam ceperant: similiter autem
Jacobum & Joannem, filios Zebedæi,
qui erant socii Simonis. [k] Et ait ad k xi
Simonem Jesus: Noli timere: ex hoc
jam homines eris capiens. Et subdu-
ctis ad terram navibus, relictis omni-
bus sequuti sunt eum. [l] Et factum est, l
quum esset in unam civitatem, & ec- 2.
ce vir plenus lepra, & videns Jesum,
& procidens in faciem, rogavit eum,
C dicens: Domine, si vis, potes me
mundare. Et extendens manum, teti-
git eum dicens: Volo. Mundare. Et
confestim lepra discessit ab illo. Et ipse
præcepit illi, ut nemini diceret: sed,
Vade, ostende te sacerdoti, & offer
pro emundatione tua, sicut præcepit
Moyses, in testimonium illis. [m] Per- m xii
ambulabat autem magis sermo de illo: 1.
& conveniebant turbæ multæ, ut au-
dirent, & curarentur ab infirmitatibus
D suis. [n] Ipse autem sedebat in deser- n x
tum, & orabat. [o] Et factum est in 2.
una dierum, & ipse sedebat docens. o
Et erant Pharisæi sedentes, & le- 2
gis doctores, qui venerant ex omni
castello Galilææ, & Judææ, & Jeru-
salem: & virtus Domini erat ad sa-
nandum eos. [p] Et ecce viri portantes p x
in lecto hominem, qui erat paraly- 1.
ticus: & quærebant eum inferre, &
ponere ante eum. Et non invenientes
qua parte illum inferrent præ turba,
E ascenderunt supra tectum, & per tegu-
las sum miserunt eum cum lecto in
medium ante Jesum. Quorum fidem
ut vidit, dixit: homo, remittuntur
tibi peccata tua. Et cœperunt cogitare
scribæ, & pharisæi, dicentes: Quis est
hic, qui loquitur blasphemias? Quis
potest dimittere peccata, nisi solus
Deus? Ut cognovit autem Jesus cogi-
tationes eorum, respondens, dixit ad
illos: Quid cogitatis in cordibus ve-
stris?

a Græce τίς εἶ, Reginæ mſ. *qui sis*.
b Absque negandi particula, *& venerunt usque ad ipsum*, habent Reginæ mſs. juxta pleraque omnia Græca exemplaria.

c Adverbium *pene*, quod neque in Græcis melioris notæ libris habetur, prorsus in Reginæ mſ. non est.

ſtris? Quid eſt facilius dicere: dimit-
tuntur tibi peccata; an dicere: Surge,
& ambula? Ut autem ſciatis, quia fi-
lius hominis habet poteſtatem in terra
dimittendi peccata, (ait paralytico:)
Tibi dico, ſurge, tolle lectum tuum,
& vade in domum tuam. Et confeſtim
conſurgens coram illis, tulit lectum,
in quo jacebat, & abiit in domum
ſuam, magnificans Deum. Et ſtupor
apprehendit omnes, & magnificabant
Deum. Et repleti ſunt timore, dicen-
a xxxviii. 2. tes: Quia vidimus mirabilia hodie: [a]
Et poſt hæc exiit, & vidit publicanum
nomine Levi, ſedentem ad telonium,
& ait illi: Sequere me. Et relictis o-
b xxxix. 2. mnibus, ſurgens ſequutus eſt eum. [b]
Et fecit ei convivium magnum Levi
in domo ſua: & erat turba multa pu-
blicanorum, & aliorum, qui cum il-
lis erant diſcumbentes. Et murmura-
bant phariſæi & ſcribæ eorum, dicen-
tes ad diſcipulos ejus: Quare cum pu-
blicanis & peccatoribus manducatis &
c xl. bibitis? [c] Et reſpondens Jeſus, di-
2. xit ad illos: Non egent qui ſani ſunt,
medico, ſed qui male habent. Non ve-
ni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœ-
nitentiam. At illi dixerunt ad eum:
Quare diſcipuli Joannis jejunant fre-
quenter, & obſecrationes faciunt, ſimi-
liter & phariſæorum: tui autem e-
dunt & bibunt? Quibus ipſe ait: Num-
quid poteſtis filios ſponſi, dum cum il-
lis eſt ſponſus, facere jejunare? Venient
autem dies, quum ablatus fuerit ab il-
lis ſponſus, tunc jejunabunt in illis die-
bus. Dicebat autem & ſimilitudinem
ad illos: Quia nemo commiſſuram a
novo veſtimento immittit in veſtimen-
tum vetus: alioquin & novum rum-
pit, & veteri non convenit commiſſu-
ra a novo. Et nemo mittit vinum no-
vum in utres veteres: alioquin rumpet
vinum novum utres, & ipſum effunde-
tur, & utres peribunt. Sed vinum novum
in utres novos mittendum eſt, & utra-
que conſervantur. Et nemo bibens ve-
tus, ſtatim vult novum, dicit enim:
Vetus melius eſt.

Cap. 6. d xli. [d] Factum eſt autem in ſabbatho ſe-
2. cundo-primo, quum tranſiret per ſata,
vellebant diſcipuli ejus ſpicas, & man-
ducabant confricantes manibus. Quidam
autem phariſæorum dicebant illis: Quid
facitis quod non licet in ſabbathis? Et
reſpondens Jeſus ad eos, dixit: Nec
hoc legiſtis quod fecit David, quum
eſuriſſet ipſe, & qui cum illo erant:

A quomodo intravit in domum Dei, &
panes propoſitionis ſumſit, & mandu-
cavit, & dedit his qui cum ipſo erant:
quos non licet manducare niſi tantum e xlii.
ſacerdotibus? [e] Et dicebat illis: Quia 2.
Dominus eſt filius hominis etiam ſab-
bathi. Factum eſt autem & in alio ſab-
batho, ut intraret in ſynagogam, &
doceret. Et erat ibi homo, & manus
ejus dextera erat arida. Obſervabant
autem ſcribæ, & phariſæi, ſi in ſabba-
B tho curaret: & invenirent unde accu-
ſarent eum. Ipſe vero ſciebat cogita-
tiones eorum: & ait homini, qui ha-
bebat manum aridam: Surge, & ſta in
medium. Et ſurgens ſtetit. Ait autem
ad illos Jeſus: Interrogo vos, ſi licet
ſabbathis benefacere, an male; animam
ſalvam facere, an perdere? Et circum-
ſpectis omnibus, dixit homini: Exten-
de manum tuam. Et extendit: & reſti-
tuta eſt manus ejus. Ipſi autem repleti
C ſunt inſipientia; & colloquebantur ad in-
vicem, quidnam facerent Jeſu. [f] Fa- f xliii.
ctum eſt autem in illis diebus, exiit in 2.
montem orare, & erat pernoctans in o-
ratione Dei. [g] Et quum dies factus g xliv.
eſſet, vocavit diſcipulos ſuos: & ele- 2.
git duodecim ex ipſis (quos & Apo-
ſtolos nominavit) Simonem, quem co-
gnominavit Petrum, & Andream fra-
trem ejus, Jacobum, & Joannem, Phi-
lippum, & Bartholomæum, Matthæum,
& Thomam, Jacobum Alphæi, & Si-
D monem, qui vocatur Zelotes: & Judam * mſs. Sca-
Jacobi, & Judam * Iſcariotem, qui fuit rioth.
proditor. [h] Et deſcendens cum illis, h xlv.
ſtetit in loco campeſtri, & turba di- 1.
ſcipulorum ejus, & multitudo copioſa
plebis ab omni Judæa, & Jeruſalem,
& maritima, & Tyri, & Sidonis, qui
venerant, ut audirent eum, & ſanaren-
tur a languoribus ſuis. Et qui vexa-
bantur a ſpiritibus immundis, curaban-
tur. Et omnis turba quærebat eum tan-
E gere: quia virtus de illo exibat, & ſa- i xlvi.
nabat omnes: [i] Et ipſe elevatis oculis 5.
in diſcipulos ſuos, dicebat: Beati pau-
peres: quia veſtrum eſt regnum Dei. [k] k xlvii.
Beati qui nunc eſuritis: quia ſaturabi- 5.
mini. [l] Beati qui nunc fletis: quia ri- l xlviii.
debitis. [m] Beati eritis quum vos oderint 5.
homines, & quum ſeparaverint vos, & m xlix.
exprobraverint, & ejecerint nomen ve- 5.
F ſtrum tamquam malum, propter fi-
lium hominis. Gaudete in illa die, &
exſultate; ecce enim merces veſtra mul-
ta eſt in cælo: ſecundum hæc enim fa-
ciebant Prophetis patres eorum. [n] Ve- n l.
10.

rumtamen væ vobis divitibus, quia ha-
betis consolationem vestram. Væ vo-
bis, qui saturati estis: quia esurietis.
a lr. a Væ vobis, qui ridetis nunc: quia luge-
10. bitis & flebitis. a Væ quum a benedi-
xerint vobis homines: secundum hæc
enim faciebant pseudoprophetis patres
b lii. eorum. b Sed vobis dico, qui auditis:
5. Diligite inimicos vestros, benefacite his
qui oderunt vos. Benedicite maledicen-
tibus vobis, & orate pro calumnianti-
c liii. bus vos. c Et qui te percutit in ma-
5. xillam, præbe & alteram. Et ab eo,
qui aufert tibi vestimentum, etiam tu-
nicam noli prohibere. Omni autem pe-
d liv. tenti te, tribue: & qui aufert quæ tua
5. sunt, ne repetas. d Et prout vultis, ut
faciant vobis homines, & vos facite il-
lis similiter. Et si diligitis eos, qui vos
e lv. diligunt, quæ vobis est gratia? nam &
5. peccatores diligentes se diligunt. e Et si
benefeceritis his, qui vobis benefaciunt,
quæ vobis est gratia? siquidem & pec-
catores hoc faciunt. Et si mutuum de-
deritis his, a quibus speratis recipere,
quæ gratia est vobis? nam & peccato-
res peccatoribus fœnerantur, ut recipiant
æqualia: Verumtamen diligite inimicos
vestros: benefacite, & mutuum date,
nihil inde sperantes: & erit merces ve-
stra multa, & eritis filii altissimi, quia
ipse benignus est super ingratos & ma-
f lvi. los. Estote ergo misericordes, sicut &
2. pater vester misericors est. f Nolite ju-
dicare, & non judicabimini: nolite con-
demnare, & non condemnabimini. Di-
mittite, & dimittemini. Date, & dabi-
tur vobis: mensuram bonam, & con-
fertam, & coagitatam, & supereffluen-
tem dabunt in sinum vestrum. Eadem
g lvii. quippe mensura, qua mensi fueritis, re-
5. metietur vobis. g Dicebat autem illis
& similitudinem: Numquid potest cæ-
cus cæcum ducere? nonne ambo in fo-
h lviii. veam cadunt? h Non est discipulus su-
3. per magistrum: perfectus autem omnis
i lix. erit, si sit sicut magister ejus. i Quid
5. autem vides festucam in oculo fratris
tui, trabem autem, quæ in oculo tuo
est, non consideras? Aut quomodo po-
tes dicere fratri tuo? Frater, sine eji-
ciam festucam de oculo tuo: ipse in
oculo tuo trabem non videns? Hypocri-
ta, ejice primum trabem de oculo tuo:

A & tunc perspicies ut educas festucam de k lx.
oculo fratris tui. k Non est enim ar- 5.
bor bona, quæ facit fructus malos: ne-
que arbor mala, faciens fructum bonum.
Unaquæque enim arbor de fructu suo
cognoscitur. l Neque enim de spinis l lxi.
colligunt ficus: neque de rubo vinde- 5
miant uvam. m Bonus homo de bono m
thesauro cordis sui profert bonum: &
malus homo de malo thesauro profert
malum. Ex abundantia enim cordis os
B loquitur. n Quid autem vocatis me, n
Domine, Domine: & non facitis quæ 3
dico? o Omnis qui venit ad me, & au- o
dit sermones meos, & facit eos: osten- 5
dam vobis cui similis sit: similis est ho-
mini ædificanti domum, qui fodit in
altum, & posuit fundamentum super
petram, inundatione autem facta, illi-
sum est flumen domui illi, & non po-
tuit eam movere: fundata enim erat su-
per petram. Qui autem audit, & non
C facit: similis est homini ædificanti do-
mum suam super terram sine fundamen-
to: in quam illisus est fluvius, & con-
tinuo cecidit: & facta est ruina domus
illius magna.

Cap.
p Quum autem implesset omnia ver- p
ba sua in aures plebis, intravit Caphar- 3.
naum. Centurionis autem cujusdam ser-
vus male habens, erat moriturus: qui
illi erat pretiosus. Et quum audisset de
Jesu, misit ad eum seniores Judæorum,
rogans eum, ut veniret, & salvaret ser-
D vum ejus. At illi quum venissent ad
Jesum, rogabant eum sollicite, dicen-
tes ei: Quia dignus est, ut hoc illi præ-
stes. Diligit enim gentem nostram: &
synagogam ipse ædificavit nobis. Jesus
autem ibat cum illis. Et quum jam
non longe esset a domo, misit ad eum
Centurio amicos, dicens: Domine, no-
li vexari: Non enim sum dignus, ut
sub tectum meum intres. Propter quod
& me ipsum non sum dignum arbitra-
E tus, ut venirem ad te: sed dic verbo,
& sanabitur puer meus. Nam & ego
homo sum sub potestate constitutus, ha-
bens sub me milites: & dico huic va-
de, & vadit; & alii veni, & venit;
& meo servo, fac hoc, & facit. Quo
audito, Jesus miratus est: & conversus
sequentibus se turbis, dixit: Amen b di- b
co vobis, nec in Israel tantam fidem in-
veni.

a Vatican. ac Reginæ mss. *quum bene vobis dixerint omnes homines*, quod quidem *omnes*, in Græco etiam originali textu resonat juxta plerosque codices, πάντες οἱ ἄνθρωποι. Tum duo Reginæ *hæc faciebant pseudoprophetis patres eorum*, quod ex superioris 23. versiculi isocolo repetitum est: nam & Pseudoprophetas rectissime heic loci vocat textus, & secundis quoque curis in altero Reginæ ms. repositum ita est.

b Bis *Amen*, reperit unus Reginæ ms. quemadmodum & in Græcis exemplaribus plerisque retinetur: in uno alterove semel dicitur.

a lxvi. veni. [a] Et reversi, qui missi fuerant, A
5. domum, invenerunt servum, qui lan-
b lxvii. guerat, sanum. [b] Et factum est: dein-
10. ceps ibat in civitatem, quæ vocatur
Naim: & ibant cum eo discipuli ejus,
& turba copiosa. Quum autem appro-
pinquaret portæ civitatis, ecce defun-
ctus efferebatur filius unicus matris suæ:
& hæc vidua erat: & turba civitatis
multa cum illa. Quam quum vidisset
Dominus, misericordia motus super
eam, dixit illi: Noli flere. Et acces- B
sit, & tetigit loculum, (hi autem,
qui portabant, steterunt.) Et ait, A-
dolescens, tibi dico, surge. Et resedit
qui erat mortuus, & cepit loqui. Et
dedit illum matri suæ. Accepit autem
omnes timor: & magnificabant Deum,
dicentes: Quia propheta magnus surre-
xit in nobis: & quia Deus visitavit ple-
bem suam. [c] Et exiit hic sermo in u-
c lxviii. niversam Judæam de eo, & in omnem
10. circa regionem. [d] Et nuntiaverunt Jo-
d lxix. anni discipuli ejus de omnibus his. Et C
5. convocavit duos de discipulis suis Jo-
annes, & misit ad Jesum, dicens: Tu
es qui venturus es, an alium exspecta-
mus? Quum autem venissent ad eum
viri, dixerunt: Joannes Baptista misit
nos ad te, dicens: Tu es qui ventu-
rus es, an alium exspectamus? (in
ipsa autem hora multos curavit a lan-
guoribus, & plagis, & spiritibus malis,
& cæcis multis donavit visum.) Et re- D
a spondens, dixit illis: Euntes [a] renuntia-
te Joanni quæ audistis, & vidistis: Quia
cæci vident, claudi ambulant, leprosi
mundantur, surdi audiunt, mortui resur-
gunt, pauperes evangelizantur: & bea-
tus est quiquumque non fuerit scandali-
zatus in me. Et quum discessissent nun-
tii Joannis, cepit de Joanne dicere ad
turbas: Quid existis in desertum videre?
arundinem vento [b] agitatam? Sed quid
existis videre? hominem mollibus vesti-
mentis indutum? Ecce qui in veste pre- E
tiosa sunt & deliciis, in domibus regum
sunt. Sed quid existis videre? Prophe-
tam? Utique dico vobis, & plusquam
e lxx. Prophetam: [e] hic est, de quo scriptum
2. est: Ecce mitto angelum meum ante
faciem tuam, qui præparabit viam

tuam ante te. [f] Dico enim vobis: Ma- f lxxi.
jor inter natos mulierum Propheta Jo- 5.
anne Baptista nemo est. Qui autem mi-
nor est in regno Dei, major est illo.
[g] Et omnis populus audiens & publi- g lxxii.
cani justificaverunt Deum, baptizati 10.
baptismo Joannis. Pharisæi autem, &
legis periti consilium Dei spreverunt in
semetipsos, non baptizati ab eo. [c] Ait e
autem Dominus: [h] Cui ergo similes di- h lxxiii.
cam homines generationis hujus? & cui 5.
similes sunt? Similes sunt pueris seden-
tibus in foro, & loquentibus ad invi-
cem, & dicentibus: Cantavimus vobis
tibiis, & non saltastis: lamentavimus, d
& non [d] plorastis. Venit enim Joannes
Baptista, neque manducans panem, ne-
que bibens vinum, & dicitis: Dæmo-
nium habet. Venit filius hominis man-
ducans, & bibens, & dicitis: Ecce
homo devorator, & bibens vinum, a-
micus publicanorum, & peccatorum.
Et justificata est sapientia ab omnibus i lxxiv.
filiis suis. [i] Rogabat [e] autem illum qui- 1.
dam de pharisæis, ut manducaret cum e
illo. Et ingressus domum pharisæi di-
scubuit. Et ecce mulier, quæ erat in
civitate peccatrix, ut cognovit quod ac-
cubuisset in domo pharisæi, attulit ala-
bastrum unguenti: & stans retro secus
pedes ejus, lacrymis cepit rigare pe-
des ejus, & capillis capitis sui terge-
bat, & osculabatur pedes ejus, & un-
guento ungebat. Videns autem phari-
sæus, qui vocaverat eum, ait intra se
dicens: Hic si esset propheta, sciret
utique, quæ, & qualis est [f] mulier, quæ f
tangit eum: quia peccatrix est. Et re-
spondens Jesus dixit ad illum: Simon,
habeo tibi aliquid dicere. At ille ait:
Magister, dic. Duo debitores erant
cuidam fœneratori: unus debebat de-
narios quingentos, & alius quinquagin-
ta. Non habentibus illis unde redde-
rent, donavit utrisque. Quis ergo eum
plus diligit? Respondens Simon dixit:
Æstimo quia is cui plus donavit. At
ille dixit ei: Recte judicasti. Et con-
versus ad mulierem: dixit Simoni:
Vides hanc mulierem? Intravi in do-
mum tuam, aquam pedibus meis non
dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pe-
Ddd 2 des

[a] Nostri mss. pari omnes consensu, *renuntiate*.
[b] Vaticanus, & duo Reginæ mss. *arundinem vento moveri?* In Græco est, κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον.
[c] Verba, *ait autem Dominus*, quæ & in Græcis nonnullis exemplaribus desiderantur, nostri etiam mss. ignorant.
[d] Unus Vaticanus ms. *& non planxistis*: Græce, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.
[e] Heic cum Vaticano unus Reginæ ms. *Rogavit*, pro *rogabat*: mox pari omnes consensu, *accubuit*, pro *accubuisset*.
[f] Idem mss. *quæ & qualis mulier esset* &c.

des meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi: [a] Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et ceperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: vade in pace.

Cap. 8. a lxxv. 10.
[a] Et factum est deinceps, & ipse iter
b faciebat per [b] civitates & castella, prædicans & evangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ a spiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, &
b lxxvi. 2. aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. [b] Quum autem turba plurima convenirent, & de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exiit qui seminat, seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud. Et aliud cecidit super petram: & natum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola. Quibus ipse dixit: Vobis datum
c lxxvii. 1. est nosse mysterium regni Dei, [c] cæteris autem in parabolis: ut videntes non
d lxxviii. 2. videant, & audientes non intelligant. [d] Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. Nam qui supra petram, qui quum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radices non habent: qui ad tempus credunt & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, & a sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. [e] Nemo autem lucernam e lxxi.
accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. [f] Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palam veniat. [g] Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. [h] Venerunt autem ad illum mater & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba. Et nuntiatum est illi: Mater tua, & fratres tui stant foris, volentes te videre. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt. [i] Factum est autem in una dierum: & ipse ascendit in naviculam, & discipuli ejus, & ait ad illos: Trasfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. Et navigantibus illis, obdormivit, & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur. Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem aquæ, & cessavit: & facta est tranquillitas. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei? Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam. Et quum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, & tibi est, Jesu fili Dei altissimi? obsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis & compedibus custoditus. Et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen

[a] In futuro *Remittentur* præfert unus Vaticanus, atque alter Reginæ ms.
[b] Minori numero *per civitatem & castellum*, juxta Græcum, κατὰ πόλιν καὶ κώμην, Vaticanus & Reginæ quoque ms. præferunt.

nomen eſt? At ille dixit: Legio: quia
intraverant dæmonia multa in eum. Et
rogabant illum, ne imperaret illis, ut
in abyſſum irent. Erat autem ibi grex
porcorum multorum paſcentium in monte:
& rogabant eum, ut permitteret
eis in illos ingredi. Et permiſit illis.
Exierunt ergo dæmonia ab homine, &
intraverunt in porcos: & impetu abiit
grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus
eſt. Quod ut viderunt factum qui
paſcebant, fugerunt, & nuntiaverunt
in civitatem, & in villas. Exierunt autem
videre quod factum eſt, & venerunt
ad Jeſum: & invenerunt hominem
ſedentem, a quo dæmonia exierant, veſtitum,
ac ſana mente, ad pedes ejus,
& timuerunt. Nuntiaverunt autem illis
& qui viderant, quomodo ſanus factus
eſſet a legione; & rogaverunt illum
omnis multitudo regionis Geraſenorum,
ut diſcederet ab ipſis: quia ma-
a lxxxiv. gno timore tenebantur. [a] Ipſe autem
8. aſcendens navim, reverſus eſt. Et rogabat
illum vir, a quo dæmonia exierant,
ut cum eo eſſet. Dimiſit autem
eum Jeſus, dicens: Redi in domum
tuam, & narra quanta tibi fecit Deus.
Et abiit per univerſam civitatem, præ-
b lxxxv. dicans quanta illi fecit Jeſus. [b] Factum
3. eſt autem quum rediiſſet Jeſus, excepit
illum turba. Erant enim omnes exſpectantes
eum. Et ecce venit vir, cui
nomen Jairus, & ipſe princeps ſynagogæ
erat: & cecidit ad pedes Jeſu, rogans
eum, ut intraret in domum ejus,
quia unica filia erat ei fere annorum
duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit,
dum iret, a turbis comprimebatur.
Et mulier quædam erat in fluxu
ſanguinis ab annis duodecim, quæ in
medicos erogaverat omnem ſubſtantiam
ſuam, nec ab ullo potuit curari: acceſſit
retro, & tetigit fimbriam veſtimenti
ejus: & confeſtim ſtetit fluxus
ſanguinis ejus. Et ait Jeſus: Quis eſt,
qui me tetigit? Negantibus autem omnibus,
dixit Petrus, & qui cum illo
erant: Præceptor, turbæ te comprimunt,
& affligunt, & dicis: Quis me
tetigit? Et dixit Jeſus: Tetigit me aliquis:
nam ego novi virtutem de me
exiiſſe. Videns autem mulier, quia non
latuit, tremens venit, & procidit ante
pedes ejus: & ob quam cauſſam tetigerit
eum, indicavit coram omni populo:
& quemadmodum confeſtim ſa-
nata ſit. At ipſe dixit ei: Filia, fides
tua ſalvam te fecit: vade in pace. Adhuc
illo loquente, venit quidam ad principem
ſynagogæ, dicens ei: Quia mortua
eſt filia tua, noli vexare illum.
Jeſus autem audito hoc verbo, reſpondit
patri puellæ: Noli timere, crede
tantum, & ſalva erit. Et quum veniſſet
domum, non permiſit intrare ſecum
quemquam, niſi Petrum, & Jacobum,
& Joannem, & patrem, & matrem
puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant
illam: at ille dixit: Nolite flere,
non eſt mortua [a] puella, ſed dormit.
Et deridebant eum, ſcientes quod
mortua eſſet. Ipſe autem tenens manum
ejus clamavit, dicens: Puella, ſurge.
Et reverſus eſt ſpiritus ejus, & ſurrexit
continuo. Et juſſit illi dari manducare.
Et ſtupuerunt parentes ejus, quibus
præcepit, ne alicui dicerent quod factum
erat.

[c] Convocatis autem duodecim Apo- Cap. 9. c lxxxvi.
ſtolis, dedit illis virtutem & poteſtatem 2.
ſuper omnia dæmonia, & ut languores
curarent. Et miſit illos prædicare regnum
Dei, & ſanare infirmos. [d] Et d lxxxvii.
ait ad illos: Nihil tuleritis in via, ne- 2.
que virgam, neque peram, neque panem,
neque pecuniam, neque duas tunicas
habeatis. Et in quamquumque
domum intraveritis, ibi manete, & inde
ne exeatis. [e] Et quiquumque non re- e lxxxviii.
ceperint vos: exeuntes de civitate illa, 2.
etiam pulverem pedum veſtrorum excutite
in teſtimonium ſupra illos. [f] Egreſſi f lxxxix.
autem circuibant per caſtella, evange- 8.
lizantes & curantes, ubique. [g] Audivit g xc.
autem Herodes tetrarcha omnia quæ 2.
fiebant ab eo, & hæſitabat, eo quod
diceretur a quibuſdam: Quia Joannes
ſurrexit a mortuis: a quibuſdam vero:
Quia Elias apparuit: ab aliis autem:
Quia Propheta unus de antiquis ſurrexit.
Et ait Herodes: Joannem ego decollavi:
Quis eſt autem iſte, de quo ego
talia audio? Et quærebat videre eum.
[h] Et reverſi Apoſtoli, narraverunt illi h xci.
quæquumque fecerunt: [i] & aſſumtis il- 8. i xcii.
lis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum, 3.
qui eſt Bethſaidæ. Quod quum cognoviſſent
turbæ, ſecutæ ſunt illum: & excepit
eos, & loquebatur illis de regno
Dei, & eos, qui cura indigebant, ſanabat.
[k] Dies autem cœperat declinare. k xciii.
Et accedentes duodecim dixerunt illi: 1.
Dimitte turbas, ut euntes in caſtella
villaſ-

[a] Non additur *puella* in his, quibus utimur, mſs. quod nomen & in Græcis per quam raris codicibus hoc loci occurrit.

villasque quæ circa sunt, divertant, & A
inveniant escas: quia hic in loco deser-
to sumus. Ait autem ad illos: Vos da-
te illis manducare. At illi dixerunt:
Non sunt nobis plus quam quinque pa-
nes, & duo pisces: nisi forte nos ea-
mus, & emamus in omnem hanc tur-
bam escas. Erant autem fere viri quin-
que millia. Ait autem ad discipulos
suos: Facite illos discumbere per con-
vivia quinquagenos. Et ita fecerunt.
Et discumbere fecerunt omnes. Ac- B
ceptis autem quinque panibus, & duo-
bus piscibus, respexit in cælum, &
benedixit illis, & fregit, & distribuit
discipulis suis, ut ponerent ante tur-
bas. Et manducaverunt omnes, & sa-
turati sunt. Et sublatum est quod su-
perfuit illis, fragmentorum cophini duo-
a xciv. decim. [a] Et factum est quum solus es-
1. set orans, erant cum illo & discipuli:
& interrogavit illos dicens: Quem me
dicunt esse turbæ? At illi responderunt,
& dixerunt: alii Joannem Baptistam, alii C
autem Eliam, alii vero quia unus Pro-
pheta de prioribus surrexit. Dixit au-
tem illis: Vos autem quem me esse di-
citis? Respondens Simon Petrus dixit:
b xcv. Christum Dei. [b] At ille increpans il-
2. los, præcepit, ne cui dicerent hoc, di-
cens: Quia oportet filium hominis mul-
ta pati, & reprobari a senioribus, &
principibus sacerdotum, & scribis, &
xcvi. occidi, & tertia die resurgere. [c] Di-
2. cebat autem ad omnes: Si quis vult post D
me venire, abneget semetipsum, & tol-
lat crucem suam quotidie, & sequatur
me. Qui enim voluerit animam suam
salvam facere, perdet illam: nam qui
perdiderit animam suam propter me,
salvam faciet illam. Quid enim profi-
cit homo, si lucretur universum mun-
dum, se autem ipsum perdat, & de-
d xcvii. trimentum sui faciat? [d] Nam qui me
2. erubuerit, & meos sermones, hunc fi-
lius hominis erubescet, quum venerit E
in majestate sua, & patris, & sancto-
e xcviii. rum angelorum. [e] Dico autem vobis,
2. vere sunt aliqui hic stantes, qui non gu-
stabunt mortem, donec videant regnum
Dei. Factum est autem post hæc ver-
ba fere dies octo, & assumsit Petrum,
& Jacobum, & Joannem, & ascendit
in montem, ut oraret. Et facta est,
dum oraret, species vultus ejus altera,
& vestitus ejus albus & refulgens. Et
ecce duo viri loquebantur cum illo. F
Erant autem Moyses & Elias, visi in
majestate, & dicebant excessum ejus,

quem completurus erat in Jerusalem.
Petrus vero, & qui cum illo erant,
gravati erant somno. Et evigilantes
viderunt majestatem ejus, & duos vi-
ros, qui stabant cum illo. Et factum
est quum discederent ab illo, ait Petrus
ad Jesum: Præceptor, bonum est nos
hic esse: & faciamus tria tabernacula,
unum tibi, & unum Moysi, & unum
Eliæ, nesciens quid diceret. Hæc au-
tem illo loquente, facta est nubes, &
obumbravit eos: & timuerunt, intran-
tibus illis in nubem. Et vox facta est
de nube dicens: Hic est Filius meus
dilectus, ipsum audite. Et dum fie-
ret vox, inventus est Jesus solus. Et
ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in
illis diebus quidquam ex his, quæ vide-
rant. [f] Factum est autem in sequenti die, f xcix.
descendentibus illis de monte, occurrit 2.
illis turba multa. Et ecce vir de tur-
ba exclamavit, dicens: Magister, ob-
secro te, respice in filium meum, quia
unicus est mihi: & ecce spiritus appre-
hendit eum, & subito clamat, & eli-
dit, & dissipat eum cum spuma, &
vix discedit dilanians eum: & rogavi
discipulos tuos, ut ejicerent illum, &
non potuerunt. Respondens autem Je-
sus, dixit: O generatio infidelis, &
perversa, usquequo ero apud vos, & pa-
tiar vos? Adduc huc filium tuum. Et
quum accederet, elisit illum dæmo-
nium, & dissipavit. Et increpavit Je-
sus spiritum immundum, & sanavit
puerum, & reddidit illum patri ejus.
[g] Stupebant autem omnes in magnitudi- g 8.
ne Dei: [h] omnibusque mirantibus in h ci.
omnibus quæ faciebat, dixit ad discipu- 2.
los suos: Ponite vos in cordibus vestris
sermones istos: filius enim hominis fu-
turum est, ut tradatur in manus homi-
num. At illi ignorabant verbum istud,
& erat velatum ante eos, ut non senti-
rent illud: & timebant eum interrogare i cii.
de hoc verbo. [i] Intravit autem cogita- 2.
tio in eos, quis eorum major esset. At
Jesus videns cogitationes cordis illorum,
apprehendit puerum, & statuit illum se-
cus se, & ait illis: Quiquumque susce-
perit puerum istum in nomine meo, me
recipit: & quiquumque me receperit,
recipit eum, qui me misit. Nam qui
minor est inter vos omnes, hic major
est. [k] Respondens autem Joannes, dixit: k ciii.
Præceptor, vidimus quemdam in nomine 8.
tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus
eum: quia non sequitur nobiscum. Et
ait ad illum Jesus: Nolite prohibere:
qui

qui enim non est adversum vos, pro
a civ. 10. vobis est. [a] Factum est autem dum com-
plerentur dies assumtionis ejus, & ipse
faciem suam firmavit, ut iret in Jeru-
salem. Et misit nuntios ante conspe-
ctum suum: & euntes intraverunt in
civitatem Samaritanorum, ut pararent
illi. Et non receperunt eum, quia fa-
cies ejus erat euntis in Jerusalem.
Quum vidissent autem discipuli ejus
Jacobus & Joannes, dixerunt: Domi-
ne, vis dicimus, ut ignis descendat de
a cælo, & consumat illos [a]? Et conver-
sus increpavit illos, dicens: Nescitis
cujus spiritus estis. Filius hominis non
venit animas perdere, sed salvare. Et
b cv. 5. abierunt in aliud castellum. [b] Factum
est autem: ambulantibus illis in via,
dixit quidam ad illum: Sequar te quo-
quumque ieris. Dixit illi Jesus: Vul-
pes foveas habent, & volucres cæli ni-
dos: filius autem hominis non habet
ubi caput reclinet. Ait autem ad alte-
rum: Sequere me. Ille autem dixit:
Domine, permitte mihi primum ire,
& sepelire patrem meum. Dixitque ei
Jesus: Sine, ut mortui sepeliant mor-
tuos suos: tu autem vade, & annun-
c cvi. 10. tia regnum Dei. [c] Et ait alter: Se-
quar te, Domine, sed permitte mihi pri-
mum renuntiare his quæ domi sunt. Ait
ad illum Jesus: nemo mittens manum
suam ad aratrum, & respiciens retro,
aptus est regno Dei.

Cap. 10. d cvii. 10. [d] Post hæc autem designavit Domi-
nus & alios septuaginta duos: & mi-
sit illos binos ante faciem suam, in
omnem civitatem & locum, quo erat
e cviii. 5. ipse venturus. [e] Et dicebat illis: Mes-
sis quidem multa: operarii autem pau-
ci. Rogate ergo dominum messis, ut
f cix. 5. mittat operarios in messem suam. [f] Ite:
ecce ego mitto vos sicut agnos inter
g cx. 2. lupos. [g] Nolite portare sacculum, ne-
h cxi. 5. que peram, neque calceamenta, & ne-
minem per viam salutaveritis. [h] In
quamquumque domum intraveritis,
primum dicite: Pax huic domui: &
si ibi fuerit filius pacis, requiescet su-
per illum pax vestra; sin autem, ad
vos revertetur. [i] In eadem autem do-
i cxii. 2. mo manete, edentes, & bibentes quæ
apud illos sunt: dignus est enim ope-
k cxiii. 10. rarius mercede sua. [k] Nolite transire
de domo in domum. Et in quamquum-
que civitatem intraveritis, & suscepe-
rint vos, manducate quæ apponuntur

A vobis: & curate infirmos, qui in
illa sunt, & dicite illis: Appropin-
quavit in vos regnum Dei. [l] In l cxiv. 2.
quamquumque autem civitatem intra-
veritis, & non susceperint vos, exeun-
tes in platea ejus, dicite: Etiam pul-
verem, qui adhæsit nobis de civitate
vestra, extergimus in vos: tamen hoc
scitote, quia oppropinquavit regnum
Dei. Dico vobis, quia Sodomis in die
illa remissius erit, quam illi civitati.
B [m] Væ tibi, Corozain, væ tibi, Beth- m cxv. 5.
saida: quia si in Tyro & Sidone factæ
fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vo-
bis, olim in cilicio & cinere sedentes
pœniterent. Verumtamen Tyro & Si-
doni remissius erit in judicio, quam vo-
bis. Et tu, Capharnaum, usque ad cæ-
lum exaltata, usque ad infernum demer-
geris. [n] Qui vos audit, me audit: & n cxvi. 1.
qui vos spernit, me spernit. Qui autem
me spernit, spernit eum, qui misit
C me. [o] Reversi sunt autem septuagin- o cxvii. 10.
ta duo cum gaudio, dicentes: Domi-
ne, etiam dæmonia subjiciuntur nobis
in nomine tuo. Et ait illis: Videbam
Satanam sicut fulgur de cælo caden-
tem. Ecce dedi vobis potestatem cal-
candi supra serpentes, & scorpiones,
& super omnem virtutem inimici: &
nihil vobis nocebit. Verumtamen in
hoc nolite gaudere quia spiritus vo-
bis subjiciuntur: gaudete autem,
D quod nomina vestra scripta sunt in cæ-
lis. [p] In ipsa hora exultavit Spiritu San- p cxviii. 5.
cto, & dixit: Confiteor tibi, pater,
Domine cæli & terræ, quod abscondisti
hæc a sapientibus, & prudentibus, &
revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quo-
niam sic placuit ante te. [q] Omnia mihi q cxix. 3.
tradita sunt a Patre meo. Et nemo
scit quis sit Filius, nisi Pater; & quis
sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit
Filius revelare. [r] Et conversus ad di-
scipulos suos dixit: Beati oculi, qui vi- r cxx. 5.
E dent quæ vos videtis. Dico enim vo-
bis, quod multi Prophetæ & reges vo-
luerunt videre quæ vos videtis, & non
viderunt, & audire quæ auditis, & non
audierunt. [s] Et ecce quidam legisperi- s cxxi. 2.
tus surrexit tentans illum, & dicens:
Magister, quid faciendo vitam æternam
possidebo? At ille dixit ad eum: In le-
ge quid scriptum est? quomodo legis?
Ille respondens dixit: Diliges Domi-
num Deum tuum ex toto corde tuo,
& ex tota anima tua, & ex omnibus
viri-

[a] Græca exemplaria addunt, *quemadmodum & Elias fecit*, ὡς καὶ Ἠλίας ἐποίησε.

viribus tuis, & ex omni mente tua: A
& proximum tuum ſicut teipſum. Di-
xitque illi: Recte reſpondiſti: hoc fac,
a cxxii. 10. & vives. [a] Ille autem volens juſtifica-
re ſeipſum, dixit ad Jeſum: Et quis
eſt meus proximus? Suſcipiens autem
Jeſus, dixit: Homo quidam deſcende-
bat ab Jeruſalem in Jericho, & incidit
in latrones, qui etiam deſpoliaverunt
eum: & plagis impoſitis, abierunt, ſe-
mivivo relicto. Accidit autem, ut ſa-
cerdos quidam deſcenderet eadem via: B
& viſo illo, præterivit. Similiter & Le-
vita, quum eſſet ſecus locum, & vide-
ret eum, pertranſiit: Samaritanus au-
tem quidam iter faciens, venit ſecus
eum: & videns eum, miſericordia mo-
tus eſt. Et appropians alligavit vul-
nera ejus, infundens oleum, & vinum:
& imponens illum in jumentum ſuum,
duxit in ſtabulum, & curam ejus
egit. Et altera die protulit duos dena-
rios, & dedit ſtabulario, & ait: Cu- C
ram illius habe, & quodquumque ſu-
pererogaveris, ego quum rediero, red-
dam tibi. Quis horum trium videtur
tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit
in latrones? At ille dixit: qui fecit
miſericordiam in illum. Et ait illi Je-
ſus: Vade, & tu fac ſimiliter. Fa-
ctum eſt autem, dum irent, & ipſe in-
travit in quoddam caſtellum: & mulier
quædam Martha nomine, excepit illum
in domum ſuam: & huic erat ſoror no- D
mine Maria, quæ etiam ſedens ſecus
pedes Domini, audiebant verbum il-
lius. Martha autem ſatagebat circa fre-
quens miniſterium: quæ ſtetit, & ait:
Domine, non eſt tibi curæ, quod ſo-
ror mea reliquit me ſolam miniſtrare?
dic ergo illi, ut me adjuvet. Et reſpon-
dens dixit illi Dominus: Martha, Mar-
tha, ſollicita es, & turbaris erga plu-
rima. Porro unum eſt neceſſarium. Ma-
ria optimam partem elegit, quæ non E
auferetur ab ea.
Cap. 11. b cxxiii. [b] Et factum eſt: quum eſſet in quo-
5. dam loco orans, ut ceſſavit, dixit unus
ex diſcipulis ejus ad eum: Domine,
doce nos orare, ſicut docuit & Joannes
diſcipulos ſuos. Et ait illis: Quum o-
ratis, dicite, Pater, ſanctificetur no-
a men tuum. Adveniat regnum tuum [a].
Panem noſtrum quotidianum da nobis
hodie. Et dimitte nobis peccata noſtra,
ſiquidem & ipſi dimittimus omni de-
benti nobis. Et ne nos inducas in ten-
tationem [c] Et ait ad illos: Quis ve- c xxiv. 10.
ſtrum habebit amicum, & ibit ad il-
lum media nocte, & dicet illi: Amice,
commoda mihi tres panes, quoniam a-
micus meus venit de via ad me, & non
habeo quod ponam ante illum. Et ille
deintus reſpondens dicat: Noli mihi mo-
leſtus eſſe, jam oſtium clauſum eſt, &
pueri mei mecum ſunt in cubili, non
poſſum ſurgere, & dare tibi. Et ſi ille
perſeveraverit pulſans: dico vobis, &
ſi non dabit illi ſurgens eo quod amicus
ejus ſit, propter improbitatem tamen
ejus ſurget, & dabit illi quotquot ha-
bet neceſſarios. [d] Et ego dico vobis:
Petite, & dabitur vobis: quærite, &
invenietis: pulſate, & aperietur vobis.
Omnis enim qui petit, accipit: & qui
quærit, invenit: & pulſanti aperietur.
Quis autem ex vobis patrem petit pa-
nem, numquid lapidem dabit illi? Aut
piſcem, numquid pro piſce ſerpentem
dabit illi? Aut ſi petierit ovum: num-
quid porriget illi ſcorpionem? Si ergo
vos quum ſitis mali, noſtis bona data
dare filiis veſtris: quanto magis Pater
veſter de cælo dabit ſpiritum bonum
petentibus ſe? [e] Et erat ejiciens dæ-
monium, & illud erat mutum. Et 5.
quum ejeciſſet dæmonium, loquutus eſt
mutus, & admiratæ ſunt turbæ. [f] Qui-
dam autem ex eis dixerunt: In Beel- 2.
zebub principe dæmoniorum ejicit dæ-
monia. [g] Et alii tentantes, ſignum de
cælo quærebant ab eo. [h] Ipſe autem, ut
vidit cogitationes eorum, dixit eis: O-
mne regnum in ſe ipſum diviſum [b] de-
ſolabitur, & domus ſupra domum ca-
det. Si autem & Satanas in ſe ipſum di-
viſus eſt, quomodo ſtabit regnum ejus?
quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæ-
monia. Si autem ego in Beelzebub eji-
cio dæmonia: filii veſtri in quo eji-
ciunt? Ideo ipſi judices veſtri erunt.
Porro ſi in digito Dei ejicio dæmonia:
profecto pervenit in vos regnum Dei.
Quum fortis armatus cuſtodit atrium
ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.
Si autem fortior eo ſuperveniens vice-
rit eum, univerſa arma ejus auferet,
in quibus confidebat, & ſpolia ejus di-
ſtribuet. Qui non eſt mecum, contra
me eſt: & qui non colligit mecum, di-
ſper-

a Additur & in pleriſque Græcis codicibus illa pericope *fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra*, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Mox & duo mſs. unus Vaticanus, alter Reginæ præferunt *da nobis cotidie*, pro *da nobis hodie*: Græce plerumque eſt τὸ καθ' ἡμέραν.

b In inſtanti *deſolatur* mſs. noſtri præferunt, in Græco etiam eſt, ἐρημοῦται.

a cxxx. 5. ſpergit. [a] Quum immundus ſpiritus exie-
rit de homine, ambulat per loca ina-
quoſa, quærens requiem, & non inve-
niens dicit: Revertar in domum meam
unde exivi. Et quum venerit, invenit
a eam ſcopis mundatam, & [a] ornatam.
Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpi-
ritus ſecum, nequiores ſe, & ingreſſi
habitant ibi. Et fiunt noviſſima homi-
b cxxxi. 10. nis illius pejora prioribus. [b] Factum eſt
autem, quum hæc diceret, extollens
vocem quædam mulier de turba, dixit
illi: Beatus venter, qui te portavit, &
ubera, quæ ſuxiſti. At ille dixit:
Quinimmo beati, qui audiunt verbum
c cxxxii. 5. Dei, & cuſtodiunt illud. [c] Turbis au-
tem concurrentibus cepit dicere: Gene-
ratio hæc, generatio nequam eſt: ſi-
gnum quærit, & ſignum non dabitur
ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ. Nam
ſicut fuit Jonas ſignum Ninivitis: ita
erit & filius hominis generationi iſti.
Regina Auſtri ſurget in judicio cum vi-
ris generationis hujus, & condemnabit
illos: quia venit a finibus terræ audi-
re ſapientiam Salomonis: & ecce plus
b [b] quam Salomon hic. Viri Ninivitæ
ſurgent in judicio cum generatione hac,
& condemnabunt illam: quia pœniten-
tiam egerunt ad prædicationem Jonæ:
d cxxxiii. 1. & ecce plus quam Jonas hic. [d] Nemo
lucernam accendit, & in abſcondito
ponit, neque ſub modio: ſed ſupra
candelabrum, ut qui ingrediuntur, lu-
e cxxxiv. 5. men videant. [e] Lucerna corporis tui,
eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit
ſimplex, totum corpus tuum lucidum
erit: ſi autem nequam fuerit, etiam
corpus tuum tenebroſum erit. Vide
ergo ne lumen, quod in te eſt, tene-
bræ ſint. Si ergo corpus tuum totum
lucidum fuerit, non habens aliquam
partem tenebrarum, erit lucidum to-
f cxxxv. 5. tum, & ſicut lucerna fulgoris illumi-
nabit te. [f] Et quum loqueretur, ro-
gavit illum quidam Phariſæus, ut pran-
deret apud ſe. Et ingreſſus recubuit.
Phariſæus autem cepit intra ſe repu-
tans dicere, quare non baptizatus eſ-
ſet ante prandium. Et ait Dominus ad
illum: Nunc vos Phariſæi, quod de-
foris eſt calicis & catini, mundatis:
quod autem intus eſt veſtrum, plenum
eſt rapina, & iniquitate. Stulti, nonne
qui fecit quod deforis eſt, etiam id,
quod deintus eſt, fecit? Verumtamen
quod ſupereſt, date eleemoſynam: &

A ecce omnia munda ſunt vobis. [g] Sed g cxxxvi. 5.
væ vobis Phariſæis, quia decimatis men-
tham, & rutam, & omne olus, & præ-
teritis judicium & caritatem Dei: hæc
autem oportuit facere, & illa non o-
mittere. [h] Væ vobis Phariſæis, quia h cxxxvii. 2.
diligitis primas cathedras in ſynagogis,
& ſalutationes in foro. [i] Væ vobis, i cxxxviii. 5.
quia eſtis ut monumenta quæ non appa-
rent, & homines ambulantes ſupra, ne-
ſciunt. [k] Reſpondens autem quidam ex k cxxxix. 5.
B Legiſperitis, ait illi: Magiſter, hæc di-
cens etiam contumeliam nobis facis. At
ille ait: Et vobis Legiſperitis væ: quia
oneratis homines oneribus, quæ porta-
re non poſſunt, & ipſi uno digito ve-
ſtro non tangitis ſarcinas. [l] Væ vobis, l cxl. 5.
qui ædificatis monumenta Propheta-
rum: patres autem veſtri occiderunt
illos. Profecto teſtificamini quod con-
ſentitis operibus patrum veſtrorum:
quoniam ipſi quidem eos occiderunt,
C vos autem ædificatis eorum ſepulcra.
[m] Propterea & ſapientia Dei dixit: m cxli. 5.
Mittam ad illos Prophetas, & Apoſto-
los, & ex illis occident, & perſequen-
tur. Ut inquiratur ſanguis omnium Pro-
phetarum, qui effuſus eſt a conſtitutio-
ne mundi a generatione iſta. A ſangui-
ne Abel, uſque ad ſanguinem Zacha-
riæ, qui periit inter altare & ædem.
Ita dico vobis, requiretur ab hac gene-
ratione. [n] Væ vobis Legiſperitis, quia n cxlii. 5.
D tuliſtis clavem ſcientiæ, ipſi non introi-
ſtis, & eos, qui introibant, prohibui-
ſtis. [o] Quum autem hæc ad illos dice- o cxliii. 10.
ret, ceperunt Phariſæi & Legiſperiti
graviter inſiſtere, & os ejus opprimere
de multis, inſidiantes ei, & quærentes
aliquid capere de ore ejus, ut accuſarent
eum.

Multis autem turbis circumſtantibus, Cap. 12.
ita ut ſe invicem conculcarent, cepit
dicere ad diſcipulos ſuos: [p] Attendite a p cxliv. 2.
E fermento Phariſæorum, quod eſt hypo- q. cxlv. 5.
criſis. [q] Nihil autem opertum eſt, quod
non reveletur: neque abſconditum, quod
non ſciatur. Quoniam quæ in tenebris
dixiſtis, in lumine dicentur: & quod in
aurem loquuti eſtis in cubiculis, prædi-
cabitur in tectis. Dico autem vobis a-
micis meis: Ne terreamini ab his qui
occidunt corpus, & poſt hæc non ha-
F bent amplius quod faciant. Oſtendam
autem vobis quem timeatis: timete eum,
qui, poſtquam occiderit, habet po-
teſtatem mittere in gehennam. Ita di-

[a] Duo iterum mſs. unus Vaticanus, atque alter Reginæ vetuſtior omittunt iſtud *ornatam*, quod eſt tamen in pleriſque omnibus Græcis libris.

[b] In iiſdem codicibus *plus Salomone hic*.

co' vobis, hunc timete. Nonne quin-
que paſſeres væneunt dipondio, & unus
ex illis non eſt in oblivione coram Deo?
Sed & capilli capitis veſtri omnes nu-
a merati ſunt. Nolite ergo timere: mul-
tis paſſeribus pluris eſtis [a] vos. Dico
autem vobis: Omnis quiquumque con-
feſſus fuerit me coram hominibus, &
filius hominis confitebitur illum coram
a cxlvi. angelis Dei: [a] qui autem negaverit me
2. coram hominibus, negabitur coram an-
gelis Dei. [b] Et omnis qui dicit verbum
b cxlvii. in filium hominis, remittetur illi: ei
2. autem, qui in Spiritum Sanctum blaſ-
c cxlviii. phemaverit, non remittetur. [c] Quum
2. autem inducent vos in ſynagogas, &
ad magiſtratus & poteſtates, nolite ſol-
liciti eſſe qualiter aut quid reſpondeatis,
aut quid dicatis: Spiritus enim Sanctus
d cxlix. docebit vos in ipſa hora, quid oporteat
10. vos dicere. [d] Ait autem ei quidam de
turba: Magiſter, dic fratri meo, ut di-
vidat mecum hæreditatem. At ille dixit
illi: Homo, quis me conſtituit judicem
aut diviſorem ſuper vos? Dixitque ad
illos: Videte, & cavete ab omni avari-
tia: quia non in abundantia cujuſquam
vita ejus eſt: ex his quæ poſſidet. Di-
xit autem ſimilitudinem ad illos, di-
cens; Hominis cujuſdam divitis uberes
fructus ager attulit: & cogitabat intra
ſe dicens: Quid faciam, quia non ha-
beo quo congregem fructus meos? Et
dixit: Hoc faciam: Deſtruam horrea
mea, & majora faciam: & illuc con-
gregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, &
bona mea, & dicam animæ meæ: Ani-
ma, habes multa bona poſita in annos
plurimos: requieſce, comede, bibe, e-
pulare. Dixit autem illi Deus: Stulte,
hac nocte animam tuam repetunt a te.
quæ autem paraſti, cujus erunt? Sic eſt
qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum
e cl. dives. [e] Dixitque ad diſcipulos ſuos:
5. Ideo dico vobis: Nolite ſolliciti eſſe
animæ veſtræ quid manducetis, neque
corpori quid induamini. Anima plus eſt
quam eſca, & corpus plus quam veſti-
mentum. Conſiderate corvos, quia non
ſeminant, neque metunt, quibus non eſt
cellarium neque horreum, & Deus pa-
ſcit illos. Quanto magis vos pluris eſtis
illis? Quis autem veſtrum cogitando
poteſt adjicere ad ſtaturam ſuam cubi-

A tum unum? Si ergo neque quod mini-
mum eſt poteſtis, quid de cæteris ſolli-
citi eſtis? Conſiderate lilia quomodo
creſcunt: non laborant, neque nent:
dico autem vobis, nec Salomon in omni
gloria ſua veſtiebatur ſicut unum ex
iſtis. Si autem fœnum, quod hodie eſt
in agro, & cras in clibanum mittitur,
Deus ſic veſtit: quanto magis vos pu-
ſillæ fidei? Et vos nolite quærere quid
manducetis, aut quid bibatis: & nolite
B in ſublime tolli: hæc enim omnia gen-
tes mundi quærunt. Pater autem ve-
ſter ſcit quoniam his indigetis. Verum-
tamen quærite [b] primum regnum Dei,
& juſtitiam ejus: & hæc omnia ad-
jicientur vobis. [f] Nolite timere puſil- f c...
lus grex, quia complacuit patri ve-
ſtro dare vobis regnum. [g] Vendite quæ 13. g c...
poſſidetis, & date eleemoſynam. [h] Fa- 2.
cite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, h c...
theſaurum non deficientem in cælis: quo 5.
C fur non appropiat, neque tinea corrum-
pit. Ubi enim theſaurus veſter eſt,
ibi & cor veſtrum erit. [i] Sint lumbi i cliv.
veſtri præcincti, & lucernæ ardentes 1
[c] in manibus veſtris, & vos ſimiles ho- c
minibus exſpectantibus dominum ſuum
quando revertatur a nuptiis: ut, quum
venerit, & pulſaverit, confeſtim ape-
riant ei. [k] Beati ſervi illi, quos quum k clv.
venerit dominus, invenerit vigilantes: 5.
amen dico vobis, quod præcinget ſe,
D & faciet illos diſcumbere, & tranſiens
miniſtrabit illis. Et ſi venerit in ſecun-
da vigilia, & ſi in tertia vigilia ve-
nerit, & ita invenerit, beati ſunt ſer-
vi illi. [l] Hoc autem ſcitote, quoniam l clvi.
ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur 2.
veniret, vigilaret utique, & non ſine-
ret perfodi domum ſuam. Et vos eſto-
te parati: quia qua hora non putatis,
filius hominis veniet. [m] Ait autem ei m clv.
Petrus: Domine, ad nos dicis hanc 5.
E parabolam, an & ad omnes? Dixit
autem Dominus: Quis, putas, eſt fi-
delis diſpenſator, & prudens, quem
conſtituit Dominus ſupra familiam ſu-
am, ut det illis in tempore tritici
menſuram? Beatus ille ſervus, quem
quum venerit dominus [d], invenerit ita *d*
facientem. Vere dico vobis, quoniam
ſupra omnia quæ poſſidet, conſtituet
illum. [n] Quod ſi dixerit ſervus ille in n cliii.
cor- 5.

a Pronomen *vos*, quod & Græcus textus retinet, mſs. noſtri omnes ignorant,
b Adverbium *primum* ad Græci textus fidem duo e noſtris mſs. ignorant; ſed & mox verba, *& juſtitiam ejus*, pari omnes conſenſu, Græco ſuffragante archetypo, reſpuunt.
c Verba *in manibus veſtris*, neque Græcus textus addit, neque hi, quibus utimur, Latini mſs.
d Pronomen *ſuus*, & in Græco textu, & in noſtris mſ. heic additur.

a corde suo : Moram facit dominus meus A
venire : & ceperit percutere [a] servos &
ancillas , & edere , & bibere , & ine-
briari : veniet dominus servi illius, in
die qua non sperat, & hora qua nescit,
a clix. 10. & dividet eum, partemque ejus cum in-
fidelibus ponet. [a] Ille autem servus, qui
cognovit voluntatem domini sui, & non
præparavit, & non fecit secundum vo-
luntatem ejus, vapulabit multis : qui
autem non cognovit, & fecit digna pla-
gis, vapulabit paucis. Omni autem B
cui multum datum est, multum quæ-
retur ab eo : & cui commendaverunt
b clx. 5. multum, plus petent ab eo. [b] Ignem
veni mittere in terram, & quid volo ni-
si ut accendatur? Baptismo autem habeo
baptizari ; & quomodo coarctor usque
dum perficiatur? Putatis quia pacem
veni dare in terram? Non dico vobis,
sed separationem : erunt enim ex hoc
quinque in domo una divisi, tres in
duos, & duo in tres dividentur : pater C
in filium, & filius in patrem suum, ma-
ter in filiam, & filia in matrem, socrus in
c clxi. 5. nurum suam, & nurus in socrum suam.
[c] Dicebat autem & ad turbas : Quum
videritis nubem orientem ab occasu,
statim dicitis : Nimbus venit : & ita fit.
Et quum austrum flantem, dicitis
Quia æstus erit : & fit. Hypocritæ,
faciem cæli & terræ nostis probare :
hoc antem tempus quomodo non pro-
batis? Quid autem & a vobis ipsis non D
d clxii. 5. judicatis quod justum est? [d] Quum au-
tem vadis cum adversario tuo ad princi-
pem, in via da operam liberari ab illo,
ne forte trahat te ad judicem, & ju-
dex tradat te exactori, & exactor mit-
tat te in carcerem. Dico tibi, non e-
xies inde, donec etiam novissimum mi-
nutum reddas.
Cet. II. e clxiii. 10. [e] Aderant autem quidam ipso in tem-
pore, nuntiantes illi de Galilæis, quo-
rum sanguinem Pilatus miscuit cum sa-
crificiis eorum. Et respondens dixit il- E
lis : Putatis quod hi Galilæi præ omni-
bus Galilæis peccatores fuerint, quia
talia passi sunt? Non, dico vobis : sed
nisi pœnitentiam habueritis, omnes si-
militer peribitis. Sicut illi decem &
octo, supra quos cecidit turris in Siloe,
& occidit eos : putatis quia & ipsi de-
bitores fuerint præter omnes homines
habitantes in Jerusalem? Non, dico
f clxiv. 10. vobis : sed si pœnitentiam non egeritis,
omnes similiter peribitis. [f] Dicebat
autem & hanc similitudinem : Arborem
fici habebat quidam plantatam in vi-
nea sua, & venit quærens fructum in
illa, & non invenit. Dixit autem ad
cultorem vineæ : Ecce anni tres sunt ex
quo venio quærens fructum in ficulnea
hac, & non invenio : succide ergo il-
lam : ut quid etiam terram occupat?
At ille respondens, dicit illi : Domine,
dimitte illam & hoc anno usque dum
fodiam circa illam, & mittam stercora :
& si quidem fecerit fructum : sin autem,
in futurum succides eam. Erat autem
docens in synagoga eorum sabbathis. Et
ecce mulier, quæ habebat spiritum in-
firmitatis annis decem & octo : & erat
inclinata, nec omnino poterat sursum
respicere. Quam quum videret Jesus,
vocavit eam ad se, & ait illi : Mulier,
dimissa es ab infirmitate tua. Et im-
posuit illi manus, & confestim erecta
est, & glorificabat Deum. Respon-
dens autem archisynagogus, indignans
quia sabbatho curasset Jesus, dicebat
turbæ : Sex dies sunt, in quibus opor-
tet operari : in his ergo venite, & cu-
ramini : & non in die sabbathi. [g] Re- g clxv. 2.
spondens autem ad illum Dominus di-
xit : Hypocritæ, unusquisque vestrum
sabbatho non solvit bovem suum aut
asinum a præsepio, & ducit adaquare?
Hanc autem filiam Abraæ, quam al-
ligavit Satanas, ecce decem & octo an-
nis, non oportuit solvi a vinculo isto h clxvi. 10.
die sabbathi? [h] Et quum hæc diceret,
erubescebant omnes adversarii ejus : &
omnis populus gaudebat in universis,
quæ gloriose fiebant ab eo. [i] Dicebat i clxvii. 2.
ergo : Cui simile est regnum Dei, & cui
simile æstimabo illud? Simile est grano
sinapis, quod acceptum homo misit in
hortum suum, & crevit, & factum est
in arborem magnam : & volucres cæli
requieverunt in ramis ejus. [k] Et iterum k clxviii. 5.
dixit : Cui simile æstimabo regnum Dei?
Simile est fermento, quod acceptum
mulier abscondit in farinæ sata tria,
donec fermentaretur totum. [l] Et ibat l clxix. 2.
per civitates & castella, docens, & iter
faciens in Jerusalem. [m] Ait autem illi
quidam : Domine, si pauci sunt, qui sal- m clxx. 5.
vantur? Ipse autem dixit ad illos : Con-
tendite intrare per angustam portam :
quia multi, dico vobis, querent in-
trare, & non poterunt. [n] Quum autem n clxxi. 5.
intraverit paterfamilias, & clauserit
ostium, incipietis foris stare, & pulsare

[a] Eodem quidem sensu, propius tamen Græco verbo, παῖδας, pueros, pro servos in nostris mss. legitur.

ostium, dicentes: Domine, aperi nobis,
& respondens dicet vobis: Nescio vos
unde sitis: tunc incipietis dicere: Man-
ducavimus coram te, & bibimus, & in
plateis nostris docuisti. Et dicet vobis:
Nescio vos unde sitis: descedite a me
omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fle-
a clxxii. 5. tus, & stridor dentium: [a] quum vide-
ritis Abraam, & Isaac, & Jacob, &
omnes Prophetas in regno Dei, vos au-
tem expelli foras. Et venient ab orien-
te, & occidente, & aquilone, & au-
b clxxiii. 2. stro, & accumbent in regno Dei. [b] Et
c clxxiv. 10. ecce sunt novissimi qui erunt primi, &
sunt primi qui erunt novissimi. [c] In ipsa
die accesserunt quidam pharisæorum,
dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia
Herodes vult te occidere. Et ait illis:
Ite, & dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæ-
monia, & sanitates perficio hodie &
cras, & tertia die consummor. Verum-
tamen oportet me hodie & cras & se-
quenti die ambulare: quia non capit
d clxxv. 5. Prophetam perire extra Jerusalem. [d] Je-
rusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophe-
tas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te,
quoties volui congregare filios tuos, que-
madmodum avis nidum suum sub pen-
nis, & noluisti? Ecce relinquetur vobis
domus vestra deserta. Dico autem vobis,
quia non videbitis me, donec veniat
quum dicetis: Benedictus, qui venit in
nomine Domini.

Cap. 14. e clxxvi. 10. [e] Et factum est quum intraret Jesus
in domum cujusdam principis pharisæo-
rum sabbatho manducare panem, &
ipsi observabant eum. Et ecce homo
f clxxvii. 2. quidam hydropicus erat ante illum. [f] Et
respondens Jesus dixit ad legisperitos,
& pharisæos, dicens: Si licet sabbatho
curare? At illi tacuerunt. Ipse vero
apprehensum sanavit eum, ac dimisit.
Et respondens ad illos dixit: Cujus ve-
strum asinus uut bos in puteum cadet,
& non continuo extrahet illum die sab-
g clxxviii. 10. bathi? Et non poterant ad hæc respon-
dere illi. [g] Dicebat autem & ad invi-
tatos parabolam, intendens quomodo
primos accubitus eligerent, dicens ad
illos: Quum invitatus fueris ad nuptias,
non discumbas in primo loco, ne forte
honoratior te sit invitatus ab illo; &
veniens is, qui te & illum vocavit, di-
cat tibi: Da huic locum: & tunc inci-
pias cum rubore novissimum locum te-
nere. Sed quum vocatus fueris, vade,
recumbe in novissimo loco: ut, quum
venerit qui te invitavit, dicat tibi: Ami-
ce, ascende superius. Tunc erit tibi glo-

A ria coram simul discumbentibus: [h] quia h clxxix. 5.
omnis qui se exaltat, humiliabitur: &
qui se humiliat, exaltabitur. [i] Dicebat i clxxx. 10.
autem & ei, qui se invitaverat: Quum
facis prandium, aut cœnam, noli vo-
care amicos tuos, neque fratres tuos,
neque cognatos, neque vicinos, divites,
ne forte te & ipsi reinvitent, & fiat ti-
bi retributio. Sed quum facies convi-
vium, voca pauperes, debiles, claudos,
& cæcos: & beatus eris, quia non ha-
B bent retribuere tibi: retribuetur enim
tibi in resurrectione justorum. Hæc
quum audisset quidam de simul discum-
bentibus, dixit illi: Beatus, qui man- k clxxxi. 5.
ducabit panem in regno Dei. [k] At ipse
dixit ei: Homo quidam fecit cœnam
magnam, & vocavit multos. Et misit
servum suum hora cœnæ dicere invita-
tis, ut venirent, quia jam parata sunt
omnia. Et ceperunt simul omnes ex-
cusare. Primus dixit ei: Villam emi, &
C necesse habeo exire, & videre illam:
rogo te, habe me excusatum. Et alter
dixit: Juga boum emi quinque, & eo
probare illa: rogo te, habe me excusa-
tum. Et alius dixit: Uxorem duxi, &
ideo non possum venire. Et reversus
servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc
iratus paterfamilias, dixit servo suo:
Exi cito in plateas & vicos civitatis: &
pauperes, ac debiles, & cæcos, & clau-
dos introduc huc. Et ait servus: Domi-
D ne factum est ut imperasti, & adhuc
locus est. Et ait dominus servo: Exi
in vias, & sepes: & compelle intrare,
ut impleatur domus mea. Dico autem
vobis, quod nemo virorum illorum, qui
vocati sunt, gustabit cœnam meam.
[l] Ibant autem turbæ multæ cum eo: & l clxxxii. 5.
conversus dixit ad illos: Si quis venit
ad me, & non odit patrem suum, &
matrem, & uxorem, & filios, & fra-
tres, & sorores, adhuc autem & ani-
mam suam, non potest meus esse disci-
E pulus. Et qui non bajulat crucem suam,
& venit post me, non potest meus esse
discipulus. [m] Quis enim ex vobis volens m clxxxiii. 10.
turrim ædificare, non prius sedens com-
putat sumtus, qui necessarii sunt, si
habeat ad perficiendum; ne, postea-
quam posuerit fundamentum, & non
potuerit perficere, omnes qui vident
incipiant illudere ei, dicentes: Quia
hic homo cepit ædificare, & non potuit
consummare? Aut quis rex iturus com-
F mittere bellum adversus alium regem,
non sedens prius cogitat, si possit cum
decem millibus occurrere ei, qui eum
vigin-

viginti millibus venit ad se? alioquin
adhuc illo longe agente, legationem
a clxxxiv. mittens, rogat ea quæ pacis sunt. [a] Sic
5. ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat
omnibus quæ possidet, non potest meus
b clxxxv. esse discipulus. [b] Bonum est sal. Si au-
2. tem sal [a] evanuerit, in quo condietur?
Neque in terram, neque in sterquili-
nium utile est, sed foras mittetur. Qui
habet aures audiendi, audiat.

Cap. 15. [c] Erant autem appropinquantes ei pu-
c clxxxvi. blicani, & peccatores, ut audirent il-
2. lum. Et murmurabant pharisæi, &
scribæ, dicentes: Quia hic peccatores
d clxxxvii. recipit, & manducat cum illis. [d] Et ait
5. ad illos parabolam istam dicens: Quis
ex vobis homo, qui habet centum oves: & si perdiderit unam ex illis; nonne dimittit nonagintanovem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam? Et quum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens: & veniens domum convocat amicos & vicinos: dicens illis congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat? Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanovem justis, qui non indigent pœniten-
e clxxxviii. tia. [e] Aut quæ mulier habens drachmas
10. decem, si perdiderit drachmam unam,
*ms. evertit. nonne accendit lucernam, & * everrit
domum, & quærit diligenter, donec inveniat? Et quum invenerit, convocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam,
f clxxxix. quam perdideram? [f] Ita dico vobis,
5. gaudium erit coram angelis Dei super
uno peccatore pœnitentiam agente. [g] Ait
g cxc. autem: Homo quidam habuit duos fi-
10. lios: & dixit adolescentior ex illis pa-
tri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illis substantiam. Et non post multos dies congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cepit egere. Et abiit, & adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego

A autem hic fame pereo! Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cælum, & coram te. Jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem suum. Quum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & occurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum. Dixitque ei filius: Pater, peccavi in B cælum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus: & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est. Et ceperunt epulari. Erat autem filius ejus senior C in agro: & quum veniret, & appropinquaret domui, audivit symphoniam & chorum: & vocavit unum de servis, & interrogavit [b] quid hæc essent. Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cepit rogare illum. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, & D nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer: sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est.

E Dicebat autem & ad discipulos suos: Cap. 16.
Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. Et vocavit illum & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra se. Quid faciam, quia dominus meus aufer a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam, ut F quum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, di-

[a] In uno Vaticano atque altero Reginæ ms. ut & in aliquot Græcis codicibus, *si autem sal quoque &c.*

[b] In nostris ms. *quæ hæc essent.*

dicebat primo: Quantum debes domi-
no meo? At ille dixit: Centum cados
olei. Dixitque illi: Accipe cautionem
tuam: & fede cito, fcribe quinqua-
ginta. Deinde alii dixit: Tu vero quan-
tum debes? Qui ait: Centum coros
tritici. Ait illi: Accipe literas tuas,
& fcribe octoginta. Et laudavit Domi-
nus villicum iniquitatis, quia pruden-
ter feciffet: quia filii hujus fæculi pru-
dentiores filiis lucis in generatione fua
funt. Et ego vobis dico: facite vobis
amicos de mammona iniquitatis: ut,
quum defeceritis, recipiant vos in æ-
terna tabernacula. Qui fidelis eft in
minimo, & in majori fidelis eft, &
qui in modico iniquus eft, & in majo-
ri iniquus eft. Si ergo in iniquo mam-
mona fideles non fuiftis: quod verum
eft, quis credet vobis? Et fi in alieno
fideles non fuiftis: quod veftrum eft,
a cxci. quis dabit vobis? [a] Nemo fervus poteft
5. duobus domini fervire: aut enim unum
odiet, & alterum diliget: aut uni ad-
hærebit, & alterum contemnet: non
b cxcii. poteftis Deo fervire & mammonæ. [b]
10. Audiebant autem omnia hæc pharifæi,
qui erant avari: & deridebant illum.
Et ait illis: Vos eftis, qui juftificatis
vos coram hominibus: Deus autem no-
vit corda veftra: quia quod hominibus
altum eft, abominatio eft ante Deum.
c cxciii. [c] Lex & Prophetæ, ufque ad Joannem:
5. ex eo regnum Dei evangelizatur, &
d cxciv. omnis in illud vim facit. [d] Facilius
5. eft autem cælum & terram præterire,
quam de lege unum apicem cadere.
e cxcv. [e] Omnis, qui dimittit uxorem fuam,
2. & alteram ducit, mœchatur: & qui
dimiffam a viro ducit, mœchatur.
f cxcvi. [f] Homo quidam erat dives, qui indue-
10. batur purpura & byffo: & epulabatur
quotidie fplendide. Et erat quidam
mendicus, nomine Lazarus, qui jace-
bat ad januam ejus, ulceribus ple-
nus, cupiens faturari de micis, quæ
a cadebant de menfa divitis, [a] & ne-
mo illi dabat: fed & canes veniebant,
& lingebant ulcera ejus. Factum eft
autem, ut moreretur mendicus, &
portaretur ab angelis in finum A-
braæ. Mortuus eft autem & dives,
& fepultus eft in inferno. Elevans au-
tem oculos fuos, quum effet in tor-
mentis, vidit Abraam a longe, &

A Lazarum in finu ejus: & ipfe clamans
dixit: Pater Abraam, miferere mei,
& mitte Lazarum, ut intingat extre-
mum digiti fui in aquam, ut refrigeret
linguam meam, quia crucior in hac
flamma. Et dixit illi Abraam: Fili,
recordare quia recepifti bona in vita
tua, & Lazarus fimiliter mala: nunc
autem hic confolatur, tu vero crucia-
ris, & in his omnibus, inter nos & vos
chaos magnum firmatum eft: ut hi, qui
B volunt hinc tranfire ad vos, non pof-
fint, neque inde huc tranfmeare. Et a
ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas
eum in domum patris mei. Habeo enim
quinque fratres, ut teftetur illis, ne &
ipfi veniant in hunc locum tormento-
rum. Et ait illi Abraam: Habent
Moyfen, & Prophetas: audiant illos.
At ille dixit: Non, pater Abraam:
fed fi quis ex mortuis ierit ad eos, pœ-
nitentiam agent. Ait autem illi: Si
C Moyfen & Prophetas non audiunt; ne-
que fi quis ex mortuis refurrexerit, cre-
dent.
[g] Et ait ad difcipulos fuos: Impoffi- Cap.
bile eft, ut non veniant fcandala: væ g cxcvii
autem illi, per quem veniunt. Utilius 2.
eft illi, fi lapis molaris imponatur cir-
ca collum ejus, & projiciatur in ma-
re, quam ut fcandalizet unum de pufil-
lis iftis. [h] Attendite vobis: Si peccave- h cxcvi
rit in te frater tuus, increpa illum: & 5.
D fi pœnitentiam egerit, dimitte illi. [i] Et i cxc
fi fepties in die peccaverit in te, & 5.
fepties in die converfus fuerit ad te,
dicens: Pœnitet me, dimitte illi. [k] Et
dixerunt Apoftoli Domino: Adauge no- k
bis fidem. Dixit autem Dominus: Si 5.
habueritis fidem, ficut granum fina-
pis, [b] dicetis huic arbori moro: Eradi- b
care, & tranfplantare in mare: & o-
bediet vobis. [l] Quis autem veftrum l cc
habens fervum arantem aut pafcentem, 10.
qui regreffo de agro dicat illi: Statim
E tranfi, recumbe: & non dicat ei: Pa-
ra quod cœnem, & præcinge te, & mi-
niftra mihi donec manducem & bibam,
& poft hæc tu manducabis & bibes?
Numquid gratiam habet fervo illi,
quia fecit quæ ei [c] imperaverat? Non c
puto. [m] Sic & vos, quum feceritis o-
mnia quæ præcepta funt vobis, dici-
F te: Servi inutiles fumus: quod debui-
mus facere, fecimus. Et factum eft,
dum.

[a] Verba, *& nemo illi dabat*, quæ & in Græco archetypo defiderantur, in his, quos confuluimus, mfs. libris non funt.
[b] In noftris omnibus mfs. *diceretis*, & Græce eft, ἐλέγετε.

[c] Iterum iidem mfs. *quæ fibi* pro *ei*, differentiam hanc peperit varia Græci ipfius vocabuli fcriptio, αὐτῷ, quæ fi afpero, ut vocant, notetur fpiritu *fibi*, fi leni, *ei* interpretatur.

dum iret in Jerusalem, transibat per A
mediam Samariam * in Galilæam. Et
quum ingrederetur quoddam castellum,
occurrerunt ei decem viri leprosi, qui
steterunt a longe: & levaverunt vocem,
dicentes: Jesu præceptor, miserere no-
stri. Quos ut vidit, dixit: Ite, osten-
dite vos sacerdotibus. Et factum est,
dum irent, mundati sunt. Unus autem
ex illis, ut vidit quia mundatus est, re-
gressus est, cum magna voce magnifi-
cans Deum, & cecidit in faciem ante B
pedes ejus, gratias agens: & hic erat
Samaritanus. Respondens autem Jesus,
dixit: Nonne decem mundati sunt? &
novem ubi sunt? Non est inventus qui
rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic
alienigena. Et ait illi: Surge, vade,
a ccii. 5. quia fides tua te salvum fecit. a Inter-
rogatus autem a pharisæis: Quando ve-
nit regnum Dei? respondens eis, di-
xit: Non venit regnum Dei cum ob-
servatione: neque dicent: Ecce hic, C
aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei
b cciii. 10. intra vos est. b Et ait ad discipulos
suos: Venient dies quando desideretis
videre unum diem filii hominis, & non
c cciv. 2. videbitis. c Et dicent vobis: Ecce hic,
& ecce illic. Nolite ire, neque secte-
d ccv. 5. mini. d Nam, sicut fulgur coruscans
de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt,
fulget: ita erit filius hominis in die
e ccvi. 2. sua. e Primum autem oportet illum
multa pati, & reprobari a generatione D
f ccvii. 5. hac. f Et sicut factum est in diebus
Noe, ita erit & in diebus filii homi-
nis. Edebant, & bibebant: uxores du-
cebant, & dabantur ad nuptias, usque
in diem, qua intravit Noe in arcam:
& venit diluvium, & perdidit om-
g ccviii. 10. nes. g Similiter sicut factum est in die-
bus Lot: Edebant, & bibebant: eme-
bant, & vendebant: plantabant, & æ-
dificabant: qua die autem exiit Lot a
Sodomis, pluit ignem & sulphur de cæ-
lo, & omnes perdidit: secundum hæc E
erit qua die filius hominis revelabitur.
h ccx. 2. h In illa hora, qui fuerit in tecto, &
vasa ejus in domo, ne descendat tolle-
re illa; & qui in agro, similiter non
i ccx. 10. redeat retro. i Memores estote uxoris
k ccxi. 3. Lot. k Quiquumque quæsierit animam
suam salvam facere, perdet illam: &
l ccxii. 5. quiquumque perdiderit illam, vivifica-
bit eam. l Dico vobis: In illa nocte e-
runt duo in lecto uno, unus assumetur,
& alter relinquetur: duæ erunt molen- F
tes in unum; una assumetur, & altera
relinquetur: duo in agro; unus assume-

tur, & alter relinquetur. m Responden- m ccxiii. 5.
tes dicunt illi: Ubi, Domine? Qui
dixit illis: Ubiquumque fuerit corpus,
illuc congregabuntur & aquilæ.
n Dicebat autem & parabolam ad il- Cap. 18. n ccxiv. 10.
los, quoniam oportet semper orare, &
non deficere, dicens: Judex quidam
erat in quadam civitate, qui Deum
non timebat, & hominem non revere-
batur. Vidua autem quædam erat in ci-
vitate illa, & veniebat ad eum, dicens:
Vindica me de adversario meo. Et no-
lebat per multum tempus. Post hæc
autem dixit intra se: Etsi Deum non
timeo, nec hominem revereor: tamen
quia molesta est mihi hæc vidua, vin-
dicabo illam, ne in novissimo veniens
suggillet me. Ait autem Dominus: Au-
dite quid judex iniquitatis dicit: Deus
autem non faciet vindictam electorum
suorum clamantium ad se die ac nocte,
& patientiam habebit in illis? Dico
vobis, quia cito faciet vindictam illo-
rum. Verumtamen filius hominis ve-
niens, putas, inveniet fidem in terra?
Dixit autem & ad quosdam, qui in se
confidebant tamquam justi, & asperna-
bantur cæteros, parabolam istam: Duo
homines ascenderunt in templum, ut
orarent: unus pharisæus, & alter pu-
blicanus. Pharisæus stans, hæc apud
se orabat: Deus, gratias ago tibi,
quia non sum sicut cæteri hominum:
raptores, injusti, adulteri: velut et-
iam hic publicanus. Jejuno bis in sab-
batho: decimas do omnium quæ pos-
sideo. Et publicanus a longe stans, no-
lebat nec oculos ad cælum levare: sed
percutiebat pectus suum, dicens: Deus,
propitius esto mihi peccatori. Dico
vobis, descendit hic justificatus in do-
mum suam ab illo: o quia omnis qui o ccxv. 5.
se exaltat, humiliabitur: & qui se
humiliat, exaltabitur. p Afferebant au- p ccxvi. 2.
tem ad illum & infantes, ut eos tan-
geret. Quod quum viderent discipuli,
increpabant illos. Jesus autem con-
vocans illos, dixit: Sinite pueros ve-
nire ad me, & nolite vetare eos: ta-
lium est enim regnum Dei. q Amen q ccxvii. 2.
dico vobis: Quiquumque non accepe-
rit regnum Dei sicut puer, non intra-
bit in illud. r Et interrogavit eum qui- r ccxviii. 2.
dam princeps, dicens: Magister bone,
quid faciens vitam æternam possidebo?
dixit autem ei Jesus: Quid me dicis
bonum? nemo bonus nisi solus Deus.
Mandata nosti: Non occides: Non mœ-
chaberis: Non furtum facies: Non fal-
sum

sum testimonium dices : Honora pa- A
trem tuum & matrem. Qui ait : Hæc
a ccxix. omnia custodivi a juventute mea. [a]
2. Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum
tibi deest : omnia quæquumque habes,
vende, & da pauperibus, & habebis
thesaurum in cælo : & veni, sequere
b ccxx. me. [b] His ille auditis, contristatus est:
2. quia dives erat valde. Videns autem
Jesus illum tristem factum, dixit :
Quam difficile, qui pecunias habent,
in regnum Dei intrabunt! Facilius est B
enim camelum per foramen acus transire,
quam divitem intrare in regnum
Dei. Et dixerunt qui audiebant : Et
quis potest salvus fieri? Ait illis : quæ
impossibilia sunt apud homines, possibilia
sunt apud Deum. Ait autem Petrus
: Ecce nos dimisimus omnia, &
sequuti sumus te. [c] Qui dixit eis : A-
c ccxxi. men dico vobis, nemo est, qui reliquit
2. domum, aut parentes, aut fratres, aut
uxorem, aut filios, propter regnum C
Dei, & non recipiat multo plura in hoc
tempore, & in sæculo venturo vitam
d ccxxii. æternam. [d] Assumsit autem Jesus duo-
2. decim, & ait illis : Ecce ascendimus
Jerosolymam, & consummabuntur o-
mnia, quæ scripta sunt per Prophetas
de filio hominis. Tradetur enim gentibus,
& illudetur, & flagellabitur, &
conspuetur : & postquam flagellaverint,
occident eum, & tertia die resurget.
e ccxxiii. [e] Et ipsi nihil horum intellexerunt, &
10. erat verbum istud absconditum ab eis,
& non intelligebant quæ dicebantur.
[f] Factum est autem, quum appropin-
f ccxxiv. quaret Jericho, cæcus quidam sedebat
2. secus viam, mendicans. Et quum audiret
turbam prætereuntem, interrogabat
quid hoc esset. Dixerunt autem ei,
quod Jesus Nazaræus transiret. Et clamavit,
dicens : Jesu fili David, miserere
mei. Et qui præibant, increpabant
eum, ut taceret. Ipse vero multo
magis clamabat : Fili David, miserere E
mei. Stans autem Jesus jussit illum adduci
ad se. Et quum appropinquasset,
interrogavit illum, dicens : Quid tibi
vis faciam. At ille dixit: Domine, ut
videam. Et Jesus dixit illi : Respice,
fides tua te salvum fecit. Et confestim
vidit, & sequebatur illum magnificans
Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit
laudem Deo.

Cap. 19. [g] Et ingressus perambulabat Jericho.
g ccxxv. Et ecce vir nomine Zachæus : & hic
10. princeps erat publicanorum, & ipse dives
: & quærebat videre Jesum, quis
esset : & non poterat præ turba, quia
statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit
in arborem sycomorum ut videret
eum : quia inde erat transiturus.
Et quum venisset ad locum, suspiciens
Jesus vidit illum, & dixit ad eum :
Zachæe festinans descende : quia hodie
in domo tua oportet me manere. Et festinans
descendit, & excepit illum gaudens.
Et quum viderent omnes, murmurabant,
dicentes quod ad hominem
peccatorem divertisset. Stans autem Zachæus,
dixit ad Dominum : Ecce dimidium
bonorum meorum, Domine,
do pauperibus : & si quid aliquem defraudavi,
reddo quadruplum. Ait Jesus
ad eum : Quia hodie salus domui huic
facta est : eo quod & ipse filius sit A-
braæ. [h] Venit enim filius hominis quæ- h ccxxv
rere & salvum facere quod perierat. 5.
[i] Hæc illis audientibus, adjiciens dixit i ccxxvi
parabolam, eo quod esset prope Jerusa- 1.
lem : & quia existimarent quod confestim
regnum Dei manifestaretur. [k] Dixit
ergo : Homo quidam nobilis abiit
in regionem longinquam accipere sibi
regnum, & reverti. [l] Vocatis autem de- k ccxxvii
cem servis suis, dedit eis decem mnas, 2.
& ait ad illos ; Negotiamini dum ve- l cc[illegible]
nio. Cives autem ejus oderant eum : 5.
& miserunt legationem post illum, dicentes
: Nolumus hunc regnare super
nos. Et factum est, ut rediret accepto
regno : & jussit vocari servos, quibus
dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque
negotiatus esset. Venit autem primus
dicens : Domine, mna tua decem
mnas acquisivit. Et ait illi : Euge bone
serve, quia in modico fuisti fidelis,
eris potestatem habens super decem civitates.
Et alter venit, dicens : Domine,
mna tua fecit quinque mnas. Et
huic ait : Et tu esto super quinque civitates.
Et alter venit, dicens : Domine,
ecce mna tua, quam habui repositam
in sudario : timui enim te,
quia homo austerus es : tollis quod non
posuisti, & metis quod non seminasti.
Dicit ei: De ore tuo te judico, serve nequam,
sciebas quod ego homo austerus
sum, tollens quod non posui, &
metens quod non seminavi : & quare
non dedisti pecuniam meam ad mensam,
ut ego veniens cum usuris utique
exegissem illam? Et astantibus dixit :
Auferte ab illo mnam, & date illi qui
decem mnas habet. Et dixerunt ei :
Domine, habet decem mnas. [m] Dico m ccx[illegible]
autem vobis, quia omni habenti dabi- 2.
tur,

a tur, * & abundabit: ab eo autem qui A
a ccxxxi. non habet, & quod habet, auferetur ab
5. eo. [a] Veruntamen inimicos meos illos
qui noluerunt me regnare super se, ad-
ducite huc, & interficite ante me. [b]
b ccxxxiii. Et his dictis, præcedebat ascendens Je-
2. rosolymam. Et factum est, quum ap-
propinquasset ad Bethphage, & Betha-
niam, ad montem qui vocatur Oliveti,
misit duos discipulos suos, dicens: Ite
in castellum, quod contra est: in quod
introeuntes, invenietis pullum asinæ al- B
ligatum, cui nemo unquam hominum
sedit: solvite illum, & adducite. Et si
quis vos interrogaverit: Quare solvitis?
sic dicetis ei: Quia Dominus operam
c ccxxxii. ejus desiderat. [c] Abierunt autem qui mis-
2. si erant: & invenerunt, sicut dixit il-
lis, stantem pullum. Solventibus autem
illis pullum, dixerunt domini ejus ad
illos: Quid solvitis pullum? At illi di-
xerunt: Quia Dominus eum necessa-
rium habet. Et duxerunt illum ad Je- C
sum. Et jactantes vestimenta sua supra
pullum, imposuerunt Jesum. Eunte au-
tem illo, substernebant vestimenta sua
d ccxxxiv. in via. [d] Et quum appropinquaret jam
1. ad descensum montis oliveti, ceperunt
b omnes turbæ *b* discipulorum gaudentes
laudare Deum voce magna super omni-
bus, quas viderant, virtutibus, dicen-
tes: Benedictus, qui venit rex in no-
mine Domini, pax in cælo, & gloria
e ccxxxv. in excelsis. [e] Et quidam Pharisæorum D
5. de turbis, dixerunt ad illum: Magister,
increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait:
dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides
f ccxxxvi. clamabunt. [f] Et ut appropinquavit,
10. videns civitatem flevit super illam, di-
cens: Quia si cognovisses & tu, & qui-
dem in hac die tua, quæ ad pacem tibi,
nunc autem abscondita sunt ab oculis
tuis. Quia venient dies in te: & cir-
cumdabunt te inimici tui vallo, & cir-
cumdabunt te: & coangustabunt te un-
dique: & ad terram prosternent te, & E
g ccxxxvii. filios tuos, qui in te sunt, [g] & non re-
1. linquent in te lapidem super lapidem:
eo quod non cognoveris tempus visita-
h ccxxxviii. tionis tuæ. [h] Et ingressus in templum,
1. cepit ejicere vendentes in illo, & emen-
tes, dicens illis: Scriptum est: Quia do-
mus mea domus orationis est. Vos au-
tem fecistis illam speluncam latronum.

[i] Et erat docens quotidie in templo. i ccxxxix.
Principes autem sacerdotum, & scribæ, 1.
& principes plebis quærebant illum per-
dere: & non inveniebant quid facerent
illi. Omnis enim populus suspensus erat,
audiens illum.
[k] Et factum est in una dierum, do- Cap. 20.
cente illo populum in templo, & evan- k ccxl.
gelizante, convenerunt principes sacer- 2.
dotum, scribæ cum senioribus, & ajunt
dicentes ad illum: Dic nobis, in qua
potestate hæc facis? aut: Quis est, qui
dedit tibi hanc potestatem? Respondens
autem Jesus, dixit ad illos: Interroga-
bo vos & ego unum verbum. Responde-
te mihi: Baptismus Joannis de cælo e-
rat, an ex hominibus? At illi cogita-
bant intra se, dicentes: Quia si dixeri-
mus, De cælo, dicet: Quare ergo non
credidistis illi? Si autem dixerimus: Ex
hominibus, plebs universa lapidabit nos:
certi sunt enim, Joannem Prophetam
esse. Et responderunt, se nescire unde
esset. Et Jesus ait illis: Neque ego di-
co vobis in qua potestate hæc facio.
[l] Cepit autem dicere ad plebem para- l ccxli.
bolam hanc: Homo plantavit vineam, 2.
& locavit eam colonis: & ipse peregre
fuit multis temporibus. Et in tempore
misit ad cultores servum, ut de fructu
vineæ darent illi. Qui cæsum dimise-
runt eum inanem. Et addidit alterum
servum mittere. Illi autem hunc quo-
que cædentes, & afficientes contume-
lia, dimiserunt inanem. Et addidit ter-
tium mittere: qui & illum vulneran-
tes ejecerunt. Dixit autem dominus
vineæ. Quid faciam? mittam filium
meum dilectum; forsitan, quum hunc
viderint, verebuntur. Quem quum vi-
dissent coloni, cogitaverunt intra se,
dicentes: Hic est hæres, occidamus il-
lum, ut nostra fiat hæreditas. Et eje-
ctum illum extra vineam, occiderunt.
Quid ergo faciet illis dominus vineæ;
veniet, & perdet colonos istos, & da-
bit vineam aliis. Quo audito, dixerunt
illi: Absit. Ille autem aspiciens eos,
ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum
est: Lapidem quem reprobaverunt æ-
dificantes, hic factus est in caput an-
guli? Omnis qui ceciderit super illum
lapidem, conquassabitur: super quem
autem ceciderit, comminuet illum. [m] Et m ccxlii.
quæ- 1.

a Non addunt Vaticanus & Reginæ vetustior ms. *& abundabit*, quæ verba in altero tantum Reginæ, & secundis quidem curis suffecta sunt: in Græco autem textu penitus desiderantur.

b Pro *discipulorum* nostri omnes mss. præferunt *descendentium*, quemadmodum & in Græco Cantabricensi exemplari quod Bedæ fuerat τῶν καταβαινόντων pro τῶν μαθητῶν.

quærebant principes sacerdotum, & scri- A
bæ, mittere in illum manus in illa ho-
ra : & timuerunt populum : cognove-
runt enim quod ad ipsos dixerit simili-
a ccxliii. 2. tudinem hanc : [a] Et observantes mise-
runt insidiatores , qui se justos simula-
rent, ut caperent eum in sermone , ut
traderent illum principatui & potestati
præsidis . Et interrogaverunt eum , di-
centes : Magister , scimus quia recte di-
cis , & doces : & non accipis personam,
sed viam Dei in veritate doces : licet B
nobis tributum dare Cæsari , an non ?
Considerans autem dolum illorum , di-
xit ad eos : Quid me tentatis ? Osten-
dite mihi denarium. Cujus habet ima-
ginem , & inscriptionem ? Respondentes
dixerunt ei : Cæsaris. Et ait illis: Red-
dite ergo quæ sunt Cæsaris , Cæsari, &
quæ sunt Dei , Deo. Et non potuerunt
verbum ejus reprehendere coram plebe :
& mirati in responso ejus, tacuerunt .
Accesserunt autem quidam Sadducæo- C
rum , qui negant esse resurrectionem ,
& interrogaverunt eum, dicentes: Ma-
gister , Moyses scripsit nobis : Si frater
alicujus mortuus fuerit habens uxorem ,
& hic sine liberis fuerit , ut accipiat
eum frater ejus uxorem , & suscitet se-
mem fratri suo . Septem ergo fratres
erant , & primus accepit uxorem , &
mortuus est sine filiis . Et sequens ac-
cepit illam , & ipse mortuus est sine
filio . Et tertius accepit illam . Simi- D
liter & omnes septem , & non reli-
querunt semen , & mortui sunt . No-
vissime omnium mortua est & mulier .
In resurrectione ergo, cujus eorum erit
uxor ? siquidem septem habuerunt eam
uxorem . Et ait illis Jesus : Filii hu-
jus sæculi nubunt , & traduntur ad nu-
ptias : illi vero , qui digni habebun-
tur sæculo illo , & resurrectione ex
a mortuis, [a] neque nubent, neque ducent
uxores : neque enim ultra mori pote- E
runt : æquales enim angelis sunt , & fi-
lii sunt Dei, quum sint filii resurrectio-
nis . Quia vero resurgant mortui , &
Moyses ostendit secus rubum, sicut di-
cit Dominum, Deum Abraam , & Deum
Isaac , & Deum Jacob . Deus autem
non est mortuorum, sed vivorum : o-
mnes enim vivunt ei . Respondentes au-
tem quidam scribarum , dixerunt ei :
b ccxliv. 2. Magister , bene dixisti . [b] Et amplius

non audebant eum quidquam interro- c ccxlv. 2.
gare . [c] Dixit autem ad illos : Quomo-
do dicunt Christum , filium esse David
& ipse David dicit in libro Psalmorum:
Dixit Dominus Domino meo , sede a
dextris meis , donec ponam inimicos
tuos , scabellum pedum tuorum ? David
ergo Dominum illum vocat : & quomo-
do filius ejus est ? [d] Audiente autem d cc... 2.
omni populo , dixit discipulis suis : At-
tendite a scribis , qui volunt ambulare
in stolis, & amant salutationes in foro,
& primas cathedras in synagogis, & pri-
mos discubitus in conviviis : [e] qui devo- e ... 8.
rant domos viduarum , simulantes longam
orationem . Hi accipient damnationem
majorem .

Respiciens autem , vidit eos, qui mit- Cap. 21.
tebant munera sua in gazophylacium ,
divites . Vidit autem & quamdam vi-
duam pauperculam mittentem æra mi-
nuta duo . Et dixit : Vere dico vobis ,
quia vidua hæc pauper , plus quam o-
mnes misit . Nam omnes hi ex abun-
danti sibi miserunt in munera Dei : hæc
autem ex eo quod deest illi , omnem
victum suum quem habuit , misit . [f] Et f cc... 2.
quibusdam dicentibus de templo , quod
bonis lapidibus & donis ornatum esset ,
dixit : Hæc quæ videtis, venient dies ,
in quibus non relinquetur lapis super la-
pidem , qui non destruatur . [g] Interroga- g cc... 2.
verunt autem illum , dicentes : Præce-
ptor , quando hæc erunt , & quod si-
gnum quum fieri incipient? Qui dixit :
Videte ne seducamini : multi enim ve-
nient in nomine meo dicentes, quia ego
sum : & tempus appropinquavit : noli-
te ergo ire post eos . Quum autem au-
dieritis prælia , & seditiones , nolite
terreri : oportet primum hæc fieri , sed
[b] nondum statim finis. Tunc dicebat b
illis : Surget gens contra gentem , & re-
gnum adversus regnum . Et terræmo-
tus magni erunt per loca , & pestilen-
tiæ , & fames , terroresque de cælo ,
& signa magna erunt . [h] Sed ante hæc h cc. 1.
omnia injicient vobis manus suas , &
persequentur , tradentes in synagogas
& custodias , trahentes ad reges & præ-
sides , propter nomen meum : contin-
get autem vobis in testimonium . [i] Po- i cclv. 2.
nite ergo in cordibus vestris, non præ-
meditari quemadmodum respondeatis .
Ego enim dabo vobis os & sapientiam,
cui

[a] In istanti juxta Græcum textum οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίσκονται : nostri quoque omnes , quibus utimur , mss. legunt, *neque nubunt* , *neque ducunt uxores* , uno excepto Reginæ sub num. 14. qui & priore dumtaxat loco præfert in futuro *neque nubent*.

[b] Iterum pressius Gr. οὐκ εὐθέως quod Vaticanus atque alter vetustior Reginæ ms. *non statim* tantum habent, pro *nondum* &c.

cui non poterunt resistere & contradi- A
cere omnes adversarii vestri. Tradmemi-
ni autem a parentibus, & fratribus, &
cognatis, & amicis, & morte afficient
ex vobis : & eritis odio omnibus pro-
pter nomen meum : & capillus de ca-
pite vestro non peribit. In patientia
a cclii. vestra possidebitis animas vestras. [a] Quum
10. autem videritis circumdari ab exercitu
Jerusalem, tunc scitote quia appropin
b ccliii. quavit desolatio ejus : [b] tunc qui in Ju-
2. dæa sunt, fugiant ad montes, & qui
in medio ejus, discedant : & qui in B
regionibus, non intrent in eam. Quia
dies ultionis hi sunt, ut impleantur o-
c ccliv. mnia quæ scripta sunt. [c] Væ autem
2. prægnantibus & nutrientibus in illis
d cclv. diebus. [d] Erit enim pressura magna su-
2. per terram, & ira populo huic. [e] Et
e cclvi. cadent in ore gladii : & captivi ducen-
10. tur in omnes gentes, & Jerusalem cal-
cabitur a gentibus : donec impleantur
f cclvii. tempora nationum. [f] Et erunt signa C
2. in sole, & luna, & stellis, & in ter-
ris pressura gentium præ confusione so-
nitus maris, & fluctuum : arescentibus
hominibus præ timore, & exspectatio-
ne, quæ supervenient universo orbi.
g cclviii. Nam virtutes cælorum movebuntur :
2. [g] & tunc videbunt filium hominis ve-
nientem in nube cum potestate magna,
& majestate. His autem fieri incipien-
tibus, respicite, & levate capita ve-
stra : quoniam appropinquat redemtio D
vestra. Et dixit illis similitudinem :
Videte ficulneam, & omnes arbores :
quum producunt jam ex se fructum,
scitis quoniam prope est æstas. Ita &
vos quum videritis hæc fieri, scitote
quoniam prope est regnum Dei. Amen
dico vobis, quia non præteribit genera-
tio hæc, donec omnia fiant. Cælum &
terra transibunt : verba autem mea non
h cclix. transibunt. [h] Attendite autem vobis,
10. ne forte graventur corda vestra in cra- E
pula, & ebrietate, & curis hujus vi-
tæ : & superveniat in vos repentina dies
illa : tamquam laqueus enim superve-
niet in omnes, qui sedent super faciem
omnis terræ. Vigilate itaque, omni
tempore orantes, ut digni habeamini
fugere ista omnia, quæ futura sunt, &
stare ante filium hominis. Erat autem
diebus docens in templo : noctibus ve-
ro exiens, morabatur in monte, qui
vocatur Oliveti. Et omnis populus ma-
nicabat ad eum in templo audire eum. F

[i] Appropinquabat autem dies festus Cap. XXII. i cclx.
Azymorum, qui dicitur Pascha : [k] & I.
quærebant principes sacerdotum, & scri- k cclxi.
bæ, quomodo [a] Jesum interficerent : I.
timebant vero plebem. [l] Intravit autem a
Satanas in Judam, qui cognominaba- l cclxii.
tur Iscariotes, unum de duodecim. 9. m cclxiii.
[m] Et abiit, & loquutus est cum prin- 2.
cipibus sacerdotum, & magistratibus,
quemadmodum illum traderet eis. Et
gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi
dare. Et spopondit. Et quærebat op-
portunitatem, ut traderet illum sine
turbis. Venit autem dies Azymorum,
in qua necesse erat occidi pascha. Et
misit Petrum & Joannem, dicens : Eun-
tes parate nobis pascha, ut manduce-
mus. At illi dixerunt : Ubi vis pare-
mus ? Et dixit ad eos : Ecce introeun-
tibus vobis in civitatem, occurret vo-
bis homo quidam amphoram aquæ por-
tans : sequimini eum in domum, in
quam intrat, & dicetis patrifamilias do-
mus, dicit tibi Magister : Ubi est di-
versorium, ubi pascha cum discipulis
meis manducem ? Et ipse ostendet vobis
cœnaculum magnum stratum, & ibi pa-
rate. Euntes autem, invenerunt sicut di-
xit illis, & paraverunt pascha. Et quum
facta esset hora, discubuit, & duodecim
apostoli cum eo. [n] Et ait illis : Deside- n cclxiv.
rio desideravi hoc pascha manducare 10.
vobiscum, antequam patiar. [o] Dico o cclxv.
enim vobis, quia ex hoc non manduca- 2.
bo illud, donec impleatur in regno Dei.
Et accepto calice gratias egit, & dixit :
Accipite, & dividite inter vos. Dico
enim vobis, quod non bibam de gene-
ratione vitis, donec regnum Dei veniat.
[p] Et accepto pane gratias egit, & fre- p cclxvi.
git, & dedit eis, dicens : Hoc est cor- I.
pus meum, quod pro vobis datur : hoc
facite in meam commemorationem.
[q] Similiter & calicem, postquam cœna- q cclxvii.
vit, dicens : Hic est calix novum te- 2.
stamentum in sanguine meo, qui pro
vobis fundetur. [r] Verumtamen ecce r cclxviii.
manus tradentis me, mecum est in 2.
mensa. Et quidem filius hominis, se-
cundum quod definitum est, vadit :
verumtamen væ homini illi, per quem
tradetur. [s] Et ipsi ceperunt quærere s cclxix.
inter se, quis esset ex eis, qui hoc fa- I.
cturus esset. [t] Facta est autem & con- t cclxx.
tentio inter eos, quis eorum videretur 2.
esse major. Dixit autem eis : Reges
gentium dominantur eorum : & qui po-

 testa-

[a] Ad Græcum exemplar αὐτόν, nostri quoque mss. *eum*, pro *Jesum* præferunt, quod pronomen in altero Reginæ secunda repositum est manu. Mox pro *Iscariotes*, *Scarioth* de more omnes legunt.

testatem habent super eos, benefici vo-
cantur. Vos autem non sic: sed qui
major est in vobis, fiat sicut minor:
& qui præcessor est, sicut ministrator.
a cclxxi. 10. [a] Nam quis major est, qui recumbit,
an qui ministrat? nonne qui recum-
bit? Ego autem in medio vestrum
sum, sicut qui ministrat. Vos autem
estis, qui permansistis mecum in ten-
tationibus meis. Et ego dispono vobis
sicut disposuit mihi Pater meus re-
gnum, ut edatis, & bibatis super men-
b cclxxii. 5. sam meam in regno [a] meo: [b] & sedeatis
super thronos judicantes duodecim tri-
c cclxxiii. 10. bus Israel. [c] Ait autem Dominus:
Simon, Simon, ecce Satanas expeti-
vit vos, ut cribraret sicut triticum.
Ego autem rogavi pro te, ut non defi-
d cclxxiv. 9. ciat fides tua: [d] & tu aliquando con-
e cclxxv. 1. versus confirma fratres tuos. [e] Qui
dixit ei: Domine, tecum paratus sum
& in carcerem & in mortem ire. At
ille dixit: Dico tibi, Petre, non can-
tabit hodie gallus, donec ter abneges nos-
f cclxxvi. 10. se me. [f] Et dixit eis: Quando misi vos
sine sacculo, & pera, & calceamentis,
numquid aliquid defuit vobis? At illi
dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed
nunc qui habet sacculum, tollat; si-
militer & peram: & qui non habet,
vendat tunicam suam, & emat gladium.
g cclxxvii. 8. [g] Dico enim vobis, quoniam adhuc
hoc quod scriptum est, oportet imple-
ri in me: Et cum iniquis deputatus
est. Etenim ea, quæ sunt de me, finem
habent. [h] At illi dixerunt: Domine,
h cclxxviii. 10. ecce duo gladii hic. At ille dixit eis:
i cclxxix. 1. Satis est. [i] Et egressus ibat secundum
consuetudinem in montem Olivarum.
Sequuti sunt autem illum & discipuli.
k cclxxx. 2. [k] Et quum pervenisset ad locum, dixit
illis: Orate, ne intretis in tentationem.
l cclxxxi. 1. [l] Et ipse avulsus est ab eis quantum ja-
ctus est lapidis: & positis genibus ora-
bat, dicens: Pater, si vis, transfer ca-
licem istum a me: [m] Verumtamen non
m cclxxxi. 1. mea voluntas, sed tua fiat. [n] Apparuit
n cclxxxiii. 10. autem illi Angelus de cælo, confor-
tans eum. Et factus in agonia, proli-
xius orabat. Et factus est sudor ejus,
sicut guttæ sanguinis decurrentes in ter-
o cclxxxiv. 2. ram. [o] Et quum surrexisset ab oratio-
ne, & venisset ad discipulos suos, in-
venit eos dormientes præ tristitia. Et
ait illis. Quid dormitis? surgite, ora-
p cclxxxv. 1. te, ne intretis in tentationem. [p] Adhuc
eo loquente, ecce turba: & qui voca-

A batur Judas unus de duodecim, antece-
debat eos: & appropinquavit Jesu, ut
oscularetur eum. [q] Jesus autem dixit q cclxxxvi. 2.
illi: Juda, osculo filium hominis tra-
dis? [r] Videntes autem hi, qui circa r cclxxxvii. 1.
ipsum erant, quod futurum erat, dixe-
runt ei: Domine, si percutimus in gla-
dio? Et percussit unus ex illis servum
principis sacerdotum, & amputavit au-
riculam ejus dexteram. Respondens au-
tem Jesus, ait: Sinite usque huc. f [illegible]
B [f] Et quum tetigisset auriculam ejus,
sanavit eum. [t] Dixit autem Jesus ad t [illegible]
eos, qui venerant ad se principes sacer-
dotum, & magistratus templi, & se-
niores: Quasi ad latronem existis cum
gladiis & fustibus? Quum quotidie vo-
biscum fuerim in templo, non extendi-
stis manus in me: sed hæc est hora ve-
stra, & potestas tenebrarum. [u] Compre- u [illegible]
hendentes autem eum, duxerunt ad do-
mum principis sacerdotum: [x] Petrus x [illegible]
C vero sequebatur a longe. Accenso au-
tem igne in medio atrii, & circumse-
dentibus illis, erat Petrus in medio eo-
rum. Quem quum vidisset ancilla quæ-
dam sedentem ad lumen, & eum fuis-
set intuita, dixit: Et hic cum illo e-
rat? At ille negavit eum, dicens: Mu-
lier, non novi illum. [y] Et post pusillum y [illegible]
alius videns eum, dixit: Et tu de illis
es? Petrus vero ait: O homo, non
sum. Et intervallo facto quasi horæ u-
D nius, alius quidam affirmabat, dicens:
Vere & hic cum illo erat: nam & Ga-
lilæus est? Et ait Petrus: Homo nescio
quid dicis. Et continuo adhuc illo lo-
quente cantavit gallus. [z] Et conversus z [illegible] 2.
Dominus respexit Petrum. Et recorda-
tus est Petrus verbi Domini, sicut dixe-
rat: Quia prius quam gallus cantet, ter
me negabis: Et egressus foras Petrus fle-
vit amare. [a] Et viri qui tenebant illum, a [illegible] 1.
illudebant ei, cædentes. Et velaverunt
E eum, & percutiebant faciem ejus: &
interrogabant eum, dicentes: Propheti-
za, quis est, qui te percussit? Et alia
multa blasphemantes dicebant in eum.
[b] Et ut factus est dies, convenerunt b ccxc. 2.
seniores plebis, & principes sacerdotum,
& scribæ, & duxerunt illum in conci-
lium suum, dicentes. Si tu es Christus,
dic nobis. [c] Et ait illis: Si vobis dixe- c ccxci. 10.
ro, non credetis mihi, si autem & in-
terrogavero, non respondebitis mihi ne-
que dimittetis. [d] Ex hoc autem erit fi- d ccxcv. 1.
F lius hominis sedens a dextris virtutis
Dei.

a Unus Vaticanus pronomen *meo*, quod in reliquis tamen est libris, altero hoc loco reticet.

a cccviii. Dei. [a] Dixerunt autem omnes: Tu er- A
10. go es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis,
b cccix. quia ego sum. [b] At illi dixerunt: Quid
2. adhuc desideramus testimonium? ipsi
enim audivimus de ore ejus.

Cap. 23. [c] Et surgens omnis multitudo eorum,
c ccc. duxerunt illum ad Pilatum. [d] Ceperunt
1. autem illum accusare, dicentes: Hunc
d ccci. invenimus subvertentem gentem no-
10. stram, & prohibentem tributa dare Cæ-
sari, & dicentem se Christum regem
e cccii. esse. [e] Pilatus autem interrogavit eum, B
1. dicens: Tu es rex Judæorum? At il-
f ccciii. le respondens ait: Tu dicis. [f] Ait au-
9. tem Pilatus ad principes sacerdotum, &
turbas: Nihil invenio caussæ in hoc ho-
g ccciv. mine. [g] At illi invalescebant, dicen-
10. tes: Commovet populum, docens per
universam Judæam, incipiens a Gali-
læa usque huc. Pilatus autem audiens
Galilæam, interrogavit si homo Gali-
læus esset. Et ut cognovit quod de He-
rodis potestate esset, remisit eum ad C
Herodem, qui & ipse Jerosolymis erat
illis diebus. Herodes autem viso Jesu,
gavisus est valde. Erat enim cupiens
ex multo tempore videre eum: eo quod
audierat multa de eo, & sperabat si-
gnum aliquod videre ab eo fieri. Inter-
rogabat autem eum multis sermonibus.
h cccv. At ipse nihil illi respondebat. [h] Sta-
2. bant [a] autem principes sacerdotum &
a i cccvi. scribæ constanter accusantes eum. [i] Spre-
10. vit autem illum Herodes cum exerci-
tu suo: & illusit indutum veste alba, D
& remisit ad Pilatum. Et facti sunt
amici Herodes & Pilatus in ipsa die:
nam antea inimici erant ad invicem.
k cccvii. [k] Pilatus autem convocatis principibus
9. sacerdotum, & magistratibus, & ple-
be, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc
hominem quasi avertentem populum,
& ecce ego coram vobis interrogans,
nullam caussam inveni in homine isto
l cccviii. ex his: in quibus eum accusatis. [l] Sed
10. neque Herodes: nam remisi vos ad il- E
lum, & ecce nihil dignum morte actum
m cccix. est ei: Emendatum ergo illum dimit-
2. tam. [m] Necesse autem habebat dimit-
n cccx. tere eis per diem festum unum. [n] Ex-
1. clamavit autem simul universa turba,
dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis
Barabbam. Qui erat propter seditio-
nem quandam factam in civitate, &
homicidium, missus in carcerem.
o cccxi. [o] Iterum autem Pilatus loquutus est ad
1. eos, volens dimittere Jesum. At illi F

succlamabant dicentes: Crucifige, cru-
cifige eum. [p] Ille autem tertio dixit p cccxii.
ad illos: Quid enim mali fecit iste? 9.
nullam caussam mortis invenio in eo:
corripiam ergo illum, & dimittam.
[q] At illi instabant vocibus magnis po- q cccxiii.
stulantes, ut crucifigeretur: & invale- 1.
scebant voces eorum. [r] Et Pilatus ad- r cccxiv.
judicavit fieri petitionem eorum. Di- 1.
misit autem illis eum, qui propter ho-
micidium & seditionem missus fuerat
in carcerem, quem petebant: Jesum
vero tradidit voluntati eorum. [s] Et s cccxv.
quum ducerent eum, apprehenderunt 1.
Simonem quemdam Cyrenensem, ve-
nientem de villa: & imposuerunt illi
crucem portare post Jesum. [t] Seque- t cccxvi.
batur autem illum multa turba populi, 10.
& mulierum: quæ plangebant, & la-
mentabantur eum. Conversus autem
ad illas Jesus, dixit: Filiæ Jerusalem,
nolite flere super me, sed super vos
ipsas flete, & super filios vestros. Quo-
niam ecce venient dies, in quibus di-
cent: Beatæ steriles, & ventres qui
non genuerunt, & ubera quæ non la-
ctaverunt. Tunc incipient dicere mon-
tibus: Cadite super nos: & collibus:
Operite nos: Quia si in viridi ligno
hæc faciunt, in arido quid fiet? [u] Du- u cccxvii.
cebantur autem & alii duo nequam cum 1.
eo, ut interficerentur. [x] Et postquam x cccxviii.
venerunt in locum, qui vocatur Cal- 1.
variæ, ibi crucifixerunt eum; [y] & la- y cccxix.
trones, unum a dextris, & alterum a 1.
sinistris, [z] Jesus autem dicebat: Pater, z cccxx.
dimitte illis: non enim sciunt quid fa- 10.
ciunt. [a] Dividentes vero vestimenta a cccxxi.
ejus, miserunt sortes. Et stabat popu- 1.
lus spectans, [b] & deridebant eum prin- b cccxxii.
cipes cum eis, dicentes: Alios salvos 2.
fecit, se salvum faciat, si hic est Chri-
stus Dei electus. [c] Illudebant autem ei c cccxxiii.
& milites accedentes, & acetum offe- 2.
rentes ei, & dicentes: Si tu es rex Ju-
dæorum, salvum te fac. [d] Erat autem d cccxxiv.
& superscriptio scripta super eum lit- 1.
teris Græcis, & Latinis, & Hebraicis:
Hic est rex Judæorum. [e] Unus autem e cccxxv.
de his, qui pendebant, latronibus, 2.
blasphemabat eum dicens: Si tu es Chri-
stus, salvum fac temetipsum, & nos.
[f] Respondens autem alter increpabat f cccxxvi.
eum, dicens: Neque tu times Deum, 10.
quod in eadem damnatione es. Et nos
quidem juste, nam digna factis recipi-
mus: hic vero nihil mali gessit. Et
dice-

[a] In Vaticano ms. *Stabant etiam*.

A dicebat ad Jesum: Domine, memento
mei, quum veneris in regnum tuum.
a cccxxvii. 2. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi:
Hodie mecum eris in paradiso. [a] Erat
autem fere hora sexta, & tenebræ fa-
ctæ sunt in universam terram usque in
horam nonam. Et obscuratus est sol:
b cccxxviii. 2. [b] & velum templi scissum est medium.
c cccxxix. 1. [c] Et clamans voce magna Jesus ait:
Pater, in manus tuas commendo spiri-
tum meum. Et hæc dicens, expira-
d cccxxx. 2. vit. [d] Videns autem Centurio quod fa-
B ctum fuerat, glorificavit Deum, di-
e cccxxxi. 10. cens: Vere hic homo justus erat. [e] Et
omnis turba eorum, qui simul aderant
ad spectaculum istud, & videbant quæ
fiebant, percutientes pectora sua rever-
tebantur. Stabant autem omnes noti
ejus a longe, & mulieres quæ sequutæ
eum erant a Galilæa, hæc videntes.
f cccxxxii. 1. [f] Et ecce vir nomine Joseph, qui erat
decurio, vir bonus & justus: hic non
consenserat consilio & actibus eorum,
C ab Arimathæa civitate Judææ, qui ex-
spectabat & ipse regnum Dei. Hic ac-
cessit ad Pilatum, & petiit corpus Je-
g cccxxxiii. 1. su: [g] & depositum involvit sindone,
& posuit eum in monumento exciso,
in quo nondum quisquam positus fue-
rat. [h] Et dies erat parasceves, & sab-
h cccxxxiv. 10. bathum illucescebat. Subsequutæ autem
mulieres, quæ cum eo venerant de Ga-
lilæa, viderunt monumentum, & quem-
admodum positum erat corpus ejus.
D
i cccxxxv. 8. [i] Et revertentes paraverunt aromata, &
unguenta: & sabbatho quidem siluerunt
secundum mandatum.

Cap. 24. k cccxxxvi. 1. [k] Una autem sabbathi valde dilucu-
lo venerunt ad monumentum, portan-
tes, quæ paraverant, aromata: & in-
venerunt lapidem revolutum a monu-
mento. Et ingressæ non invenerunt cor-
pus Domini Jesu. Et factum est, dum
mente consternatæ essent de isto, ecce
duo viri steterunt secus illas in veste
E
l cccxxxvii. 2. fulgenti. [l] Quum timerent autem, &
declinarent vultum in terram, dixerunt
ad illas: Quid quæritis viventem cum
mortuis? non est hic, sed surrexit: re-
cordamini qualiter loquutus est vobis,
quum adhuc in Galilæa esset, dicens:
Quia oportet filium hominis tradi in
manus hominum peccatorum; & cru-
cifigi, & die tertia resurgere. Et re-
F
cordatæ sunt verborum ejus. [m] Et re-
m cccxxxviii. 2. gressæ a monumento nuntiaverunt hæc

omnia illis undecim, & cæteris omni-
bus. [n] Erat autem Maria Magdalene, n cccxxxix. 10.
& Johanna, & Maria Jacobi, & cæ-
teræ quæ cum eis erant, quæ dicebant
ad Apostolos hæc. Et visa sunt ante
illos, sicut deliramentum, verba ista:
& non crediderunt illis. Petrus autem
surgens cucurrit ad monumentum: &
procumbens vidit linteamina sola posi-
ta, abiit secum mirans quod factum
fuerat. [o] Et ecce duo ex illis ibant i- o cccxl. 8.
psa die in castellum, quod erat in spa-
tio stadiorum sexaginta ab Jerusalem,
nomine Emmaus. Et ipsi loquebantur
ad invicem de his omnibus quæ accide-
rant. Et factum est, dum fabularentur,
& secum quærerent: & ipse Jesus ap-
propinquans ibat cum illis: oculi autem
illorum tenebantur ne eum agnoscerent.
Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones,
quos confertis ad invicem ambulantes,
& estis tristes? Et respondens unus,
cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu so-
lus peregrinus es in Jerusalem, & non
cognovisti quæ facta sunt in illa his die-
bus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixe-
runt: De Jesu Nazaræno, qui fuit vir
propheta, potens in opere & sermone,
coram Deo & omni populo: Et quo-
modo eum tradiderunt summi sacerdo-
tes & principes nostri in damnationem
mortis, & crucifixerunt eum. Nos au-
tem sperabamus quia ipse esset redemtu-
rus Israel: & nunc super hæc omnia,
tertia dies *a* est hodie quod hæc facta *a*
sunt. Sed & mulieres quædam ex no-
stris terruerunt nos, quæ ante lucem
fuerunt ad monumentum, & non in-
vento corpore ejus, venerunt, dicentes
se etiam visionem Angelorum vidisse,
qui dicunt eum vivere. Et abierunt
quidam ex nostris ad monumentum: &
ita invenerunt sicut mulieres dixerunt,
ipsum vero *b* non invenerunt. Et ipse *b*
dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad
credendum, in omnibus quæ loquuti
sunt Prophetæ: Nonne hæc oportuit
pati Christum, & ita intrare in glo-
riam suam? Et incipiens a Moyse, &
omnibus Prophetis interpretabatur illis
in omnibus scripturis, quæ de ipso e-
rant. Et appropinquaverunt castello
quo ibant: & ipse se finxit longius ire.
Et coegerunt illum, dicentes: Mane
nobiscum, quoniam advesperascit, &
inclinata est jam dies. Et intravit cum
illis.

a Verbum *est* in uno Vaticano ms. desideratur.
b Nostri mss. rectius ad Græcum archetypum εἴδον vel εἴδομεν habent *non viderunt* pro *non invenerunt*.

illis. Et factum est, dum recumberet
cum eis, accepit panem, & benedixit,
ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti
sunt oculi eorum, & cognoverunt eum:
& ipse evanuit ex oculis eorum. Et di-
xerunt ad invicem: Nonne cor nostrum
ardens erat in nobis, dum loqueretur in
via, & aperiret nobis scripturas? Et sur-
gentes eadem hora regressi sunt in Jeru-
salem: & invenerunt congregatos unde-
cim, & eos qui cum illis erant, dicen-
tes: Quod surrexit Dominus vere, &
apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ
gesta erant in via: & quomodo cogno-
a cccxli. verunt eum in fractione panis. [a] Dum
9. autem hæc loquuntur, stetit Jesus in
medio eorum, & dicit eis: Pax vobis:
ego sum, nolite timere. Conturbati
vero, & conterriti, existimabant se spi-
ritum videre. Et dixit eis: Quid tur-
bati estis, & cogitationes ascendunt in
corda vestra? Videte manus meas, &
pedes, quia ego ipse sum: palpate, &
videte, quia spiritus carnem & ossa non
habet, sicut me videtis habere. Et
quum hoc dixisset, ostendit eis manus,
b cccxlii. & pedes. [b] Adhuc autem illis non cre-
9. dentibus, & mirantibus præ gaudio, di-

A xit: Habetis hic aliquid, quod mandu-
cetur? At illi obtulerunt ei partem pi-
scis assi, & favum mellis. Et quum
manducasset coram eis, sumens reliquias
dedit eis. [c] Et dixit ad eos: Hæc c cccxliii.
sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, 3.
quum adhuc essem vobiscum, quoniam
necesse est impleri omnia, quæ scripta
sunt in lege Moysi, & Prophetis, &
Psalmis de me. Tunc aperuit illis sen-
sum, ut intelligerent Scripturas. Et di-
B xit eis: Quoniam sic scriptum est, &
sic oportebat Christum pati, & resur-
gere a mortuis tertia die: & prædica-
re in nomine ejus pœnitentiam & re-
missionem peccatorum in omnes gentes,
incipientibus ab Jerosolyma. Vos au-
tem testes estis horum. Et ego mitto
promissum Patris mei in vos: vos au-
tem sedete in civitate, quoadusque in-
duamini virtute ex alto. Eduxit autem
eos foras in Bethaniam, & elevatis ma-
C nibus suis benedixit eis. Et factum est,
dum benediceret illis, recessit ab eis,
& ferebatur in cælum. Et ipsi adoran-
tes, regressi sunt in Jerusalem cum gau-
dio magno: & erant semper in templo,
laudantes & benedicentes Deum. Amen.

Explicit Evangelium secundum Lucam.

INCI-

INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

Cap. I. a I. 3. [a] IN principio erat verbum, & A
verbum erat apud Deum,
& Deus erat verbum. Hoc
erat in principio apud Deum.
Omnia per ipsum facta sunt:
& sine ipso factum est nihil,
quod factum est: in ipso vita erat,
& vita erat lux hominum: & lux in
tenebris lucet, & tenebræ eam non com-
b II. 3. prehenderunt. [b] Fuit homo missus a
Deo, cui nomen erat Joannes, Hic ve-
nit in testimonium, ut testimonium B
perhiberet de lumine, ut omnes crede-
rent per illum. Non erat ille lux, sed
ut testimonium perhiberet de lumine.
c III. 3. [c] Erat lux vera, quæ illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum.
In mundo erat, & mundus per ipsum
factus est, & mundus eum non cogno-
d IV. 10. vit. [d] In propria venit, & sui eum non
receperunt. Quotquot autem receperunt
eum, dedit eis potestatem filios Dei fie-
ri, his, qui credunt in nomine ejus: C
qui non ex sanguinibus, neque ex vo-
luntate carnis, neque ex voluntate viri,
e V. 3. sed ex Deo nati sunt. [e] Et verbum ca-
ro factum est, & habitavit in nobis: &
vidimus gloriam ejus, gloriam quasi u-
nigeniti a patre, plenum gratiæ & ve-
f VI. 1. ritatis. [f] Joannes testimoninm perhibet
de ipso, & clamat dicens: Hic erat,
quem dixi: Qui post me venturus est,
ante me factus est; quia prior me erat.
g VII. 10. [g] Et de plenitudine ejus nos omnes D
accepimus, & gratiam pro gratia.
Quia lex per Moysen data est, gratia,
& veritas per Jesum Christum facta
h VIII. 3. est. [h] Deum nemo vidit unquam: u-
i IX. 10. nigenitus filius, qui est in sinu patris,
ipse enarravit: [i] Et hoc est testimo-

nium Joannis, quando miserunt Judæi
ab Jerosolymis sacerdotes & levitas ad
eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?
Et confessus est, & non negavit: & con-
fessus est: Quia non sum ego Christus.
Et interrogaverunt eum: Quid ergo?
Elias es tu? Et dixit: Non sum. Pro-
pheta es tu? Et respondit: Non. Di-
xerunt ergo ei: Quis es, ut responsum
demus his, qui miserunt nos? quid di-
cis de teipso? [k] Ait: Ego vox claman- k X. 1.
tis in deserto: Dirigite viam Domini, l XI. 1.
sicut dixit Isaias Propheta. [l] Et qui
missi fuerant, erant ex pharisæis. Et in-
terrogaverunt eum, & dixerunt ei:
Quid ergo baptizas, si tu non es Chri-
stus, neque Elias, neque Propheta?
[m] Respondit eis Joannes, dicens: Ego m XII. 1.
baptizo in aqua: medius autem vestrum
stetit, quem vos [a] nescitis. Ipse est, a
qui post me venturus est, qui ante me
factus est: cujus ego non sum dignus,
ut solvam ejus corrigiam calceamenti.
[n] Hæc in Bethania facta sunt trans Jor- n XIII. 10.
danem, ubi erat Joannes baptizans.
Altera die vidit Joannes Jesum venien-
tem ad se, & ait: Ecce agnus Dei,
ecce qui tollit peccatum mundi. [o] Hic o XIV. 1.
est de quo dixi: Post me venit vir, qui
ante me factus est; quia prior me erat.
Et ego nesciebam eum, sed ut mani-
festetur in Israel, propterea veni ego
in aqua baptizans. [p] Et testimonium p XV. 1.
perhibuit Joannes, dicens: Quia vidi
Spiritum descendentem quasi colum-
bam de cælo, & mansit super eum. Et
ego nesciebam eum; sed qui misit me
baptizare in aqua, ille mihi dixit: Su-
per quem videris Spiritum descenden-
tem, & manentem super eum, hic est,
qui

a Tres mss. *quem vos non scitis*.

qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego
a xvi. vidi: & testimonium perhibui quia hic
10. est filius Dei. [a] Altera die iterum sta-
bat Joannes, & ex discipulis ejus duo.
Et respiciens Jesum ambulantem, dicit:
Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo
discipuli loquentem, & sequuti sunt Je-
sum. Conversus autem Jesus, & vi-
dens eos sequentes se, dicit eis: Quid
quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi,
(quod dicitur interpretatum Magister)
ubi habitas? Dicit eis: Venite, & vi-
dete. Venerunt, & viderunt ubi ma-
neret, & apud eum manserunt die illo:
hora autem erat quasi decima. Erat
autem Andreas frater Simonis Petri
unus ex duobus, qui audierant a Joan-
b xvii. ne, & sequuti fuerant eum. [b] Invenit
1. hic primum fratrem suum Simonem,
& dicit ei: Invenimus Messiam. (Quod
est interpretatum Christus.) Et addu-
xit eum ad Jesum. Intuitus autem eum
Jesus, dixit: Tu es Simon filius Jo-
c xviii. na: tu vocaberis Cephas. (Quod in-
10. terpretatur Petrus.) [c] In crastinum [a] vo-
luit exire in Galilæam, & invenit Phi-
lippum. Et dicit ei Jesus: sequere me.
Erat autem Philippus a Bethsaida, ci-
vitate Andreæ & Petri. Invenit Phi-
lippus Nathanael, & dicit ei: Quem
scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ,
invenimus Jesum filium Joseph a Naza-
reth. Et dixit ei Nathanael: A Naza-
reth potest aliquid boni esse? Dicit ei
Philippus: Veni, & vide. Vidit Jesus
Nathanael venientem ad se, & dicit de
eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus
non est. Dicit ei Nathanael: Unde me
nosti? Respondit Jesus, & dixit ei.
Priusquam te Philippus vocaret, quum
esses sub ficu, vidi te. Respondit ei
Nathanael, & ait: Rabbi, tu es filius
Dei, tu es rex Israel. Respondit Jesus,
& dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub
ficu, credis: majus his videbis. Et di-
cit ei: Amen, amen dico vobis, vide-
bitis cælum apertum, & Angelos Dei
ascendentes, & descendentes supra filium
hominis.

Cap. 2. Et die tertia nuptiæ factæ sunt in
Cana Galilææ: & erat Mater Jesu ibi.
Vocatus est autem & Jesus, & disci-
puli ejus, ad nuptias. Et deficiente vi-
no, dicit mater Jesu ad eum: Vinum
non habent. Et dicit ei Jesus: Quid
mihi, & tibi est, mulier? nondum ve-
nit hora mea. Dicit mater ejus mini-

A stris: Quodquumque dixerit vobis, fa-
cite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ
sex positæ secundum purificationem Ju-
dæorum, capientes singulæ metretas
binas vel ternas. Dicit eis Jesus: Im-
plete hydrias aqua. Et impleverunt
eas usque ad summum. Et dicit eis
Jesus: Haurite nunc, & ferte archi-
triclino. Et tulerunt. Ut autem gu-
stavit architriclinus aquam vinum fa-
ctam, & non sciebat unde esset, mi-
nistri autem sciebant, qui hauserant
B aquam: vocat sponsum architriclinus,
& dicit ei: Omnis homo primum bo-
num vinum ponit: & quum inebriati
fuerint, tunc id, quod deterius est:
tu autem servasti bonum] vinum usque
adhuc. Hoc fecit initium signorum Je-
sus in Cana Galilææ: & manifestavit
gloriam suam, & crediderunt in eum
discipuli ejus. [d] Post hoc descendit Ca- d xix.
pharnaum ipse, & mater ejus, & fra- 7.
tres ejus, & discipuli ejus: & ibi man-
C serunt non multis diebus. [e] Et prope e xx.
erat Pascha Judæorum, & ascendit Je- 1.
sus Jerosolymam: [f] & invenit in tem- f xxi.
plo vendentes, boves, & oves, & co- 1.
lumbas, & numularios sedentes. Et
quum fecisset quasi flagellum de funicu-
lis, omnes ejecit de templo, oves quo-
que, & boves, & numulariorum effu-
dit æs, & mensas subvertit. Et his,
qui columbas vendebant, dixit: Aufer-
te ista hinc, & nolite facere domum
D patris mei, domum negotiationis. [g] g xxii.
Recordati sunt vero discipuli ejus quia 10.
scriptum est: Zelus domus tuæ come-
dit me. [h] Responderunt ergo Judæi, h xxiii.
& dixerunt ei: Quod signum ostendis 4.
nobis quia hæc facis? [i] Respondit Je- i xxiv
sus, & dixit eis: Solvite templum hoc, 10.
& in tribus diebus excitabo illud. Dixe-
runt ergo Judæi: Quadraginta & sex
annis ædificatum est templum hoc, &
tu in tribus diebus excitabis illud? Ille
E autem dicebat de templo corporis sui.
Quum ergo resurrexisset a mortuis, re-
cordati sunt discipuli ejus, quia hoc
dicebat, & crediderunt scripturæ, &
sermoni quem dixit Jesus. Quum au-
tem esset Jerosolymis in pascha in die
festo, multi crediderunt in nomine e-
jus, videntes signa ejus quæ faciebat.
Ipse autem Jesus non credebat semeti-
F psum eis, eo quod ipse nosset omnes,
& quia opus ei non erat, ut quis
testimonium perhiberet de homine:
ipse

[a] Unus Vaticanus. *in crastinum autem voluit &c.*

ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

Cap. 3. Erat autem homo ex phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum. Hic venit ad Jeſum nocte, & dixit ei: Rabbi, ſcimus quia a Deo veniſti magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Jeſus, & dixit ei: a Amen, amen dico tibi, niſi quis [a] renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci, B quum ſit ſenex? numquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterato introire, & renaſci? Reſpondit Jeſus: Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Non mireris quia dixi tibi: oportet vos naſci denuo. Spiritus ubi vult ſpirat, & b vocem ejus audis, ſed [b] neſcis unde C veniat, aut quo vadat: ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu. Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Jeſus, & dixit ei: Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen, amen dico tibi, quia quod ſcimus, loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, ſi dixero vobis cæleſtia, D credetis? Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis, qui eſt in cælo. Et ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis, qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus E filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus eſt: quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. Hoc eſt autem judicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala c opera. Omnis enim qui [c] male agit, A odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus: qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifeſtentur opera ejus, quia in Deo ſunt facta. Poſt hæc venit Jeſus, & diſcipuli ejus, in terram Judæam: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. [a] Erat autem & Joannes baptizans a xxv. 5. in Aennon, juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & [d] veniebant, & d baptizabantur. [b] Nondum enim miſſus b xxvi. 4. B fuerat Joannes in carcerem. [c] Facta eſt c xxvii. 10. autem quæſtio ex diſcipulis Joannis cum Judæis de purificatione. Et venerunt ad Joannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Reſpondit Joannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quidquam, niſi fuerit ei datum de cælo. [d] Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim: d xxviii. 1. C Non ſum ego Chriſtus: ſed quia miſſus ſum ante illum. [e] Qui habet ſponſam, e xxix. 1. ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Illum oportet creſcere, me autem minui. Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit, & audivit, D hoc teſtatur, & teſtimonium ejus nemo accipit. Qui accepit ejus teſtimonium, ſignavit quia Deus verax eſt. Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad menſuram dat f xxx. 3. Deus ſpiritum. [f] Pater diligit filium: & omnia dedit in manu ejus. [g] Qui g xxx. 10. credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Cap. 4. Ut ergo cognovit Jeſus, quia audie- E runt phariſæi quod Jeſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Joannes (quamquam Jeſus non baptizaret, ſed diſcipuli ejus) [h] reliquit Judæam, h xxxi. 7. & abiit iterum in Galilæam.* Oportebat autem eum tranſire per Samariam. xxxii. 10. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium, quod dedit Jacob Joſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Jacob. Jeſus ergo

a Noſtri mſs. *natus* pro *renatus*, preſſius Græco textui γεννηθῆ. Sic mox iidem libri *introire & naſci*, pro *renaſci*.

b Iidem mſs. *& non ſcis unde veniat, & quo vadat.*

c Ad Græcum exemplar ὁ φαῦλα πράσσων, noſtri etiam mſs. *qui mala agit*, pro *male* &c.

d Duo mſs. *& adveniebant*, quæ propoſitio in uno Reginæ ſecundis curis expungitur.

ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.) Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Judæus quum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis. Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam? Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus? Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc. Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti: quia non habeo virum: quinque enim viros habuisti; & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti. Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet. Dicit ei Jesus: Mulier, crede mihi quia [a] venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) quum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli ejus: & mirabantur quia cum

A muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæquumque feci: numquid ipse est Christus? Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo B manducare, quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus. Nonne vos dicitis, quod adhuc quattuor menses * sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fru- C ctum in vitam æternam: ut, & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit. Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæquumque feci. Quum venissent ergo ad illum Samaritani, ro- D gaverunt eum, ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus. Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est vere Salvator mundi. [a] Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam. [b] Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet. [c] Quum E ergo venissent in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. [d] Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. Hic quum audisset quia Jesus adveniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori. Dixit ergo Jesus ad eum:

* al. *fiet*.

a XXXIV. 7.

b XXXV. 1.

c XXXVI. 10.

d XXXVII. 4.

a In nostris mss. *quia veniet*. Græcus autem ipse textus habet in instanti ἔρχεται.

Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende prius quam moriatur filius meus. Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse, & domus ejus tota. Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, quum venisset a Judæa in Galilæam.

Cap. 5. a xxxviii. 1.

[a] Post hæc erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam. Est autem Jerosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquæ motum. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quaqumque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc quum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbathum in die illo. Dicebant ergo Judæi illi qui sanatus fuerat: Sabbathum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.

b xxxix. 10.

[b] Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula? Is autem, quis sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco. Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis: quia Jesus

A esset, qui fecit eum sanum. Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in sabbatho. Jesus autem respondit eis. Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere: quia non solum solvebat sabbathum, sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, & dixit eis: Amen, amen dico vobis: non potest

B filius a se facere quidquam, nisi quod viderit patrem facientem: quæquumque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat. Neque enim Pater judicat quemquam: sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorifi-

C cent Filium, sicut honorificant Patrem: [c] qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum. [d] Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, sed transiit a morte in vitam. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei. & qui audierint, vivent. Sicut enim

c

d ... 10.

D Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii. Non possum ego a me ipso facere quidquam. Sicut audio, judico: & judicium meum justum est: [e] quia

E non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. [f] Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. Alius est qui testimonium perhibet de me: & scio quia verum est testimonium, quod perhibet de me. Vos misistis ad Joannem: & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico ut vos salvi sitis. Ille erat lucer-

e x... 1.

f xliii. 10.

F na ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exsultare in luce ejus. Ego autem habeo testimonium majus

Joan-

Joanne. Opera enim, quæ dedit mihi A
Pater ut perficiam ea; ipsa opera,
quæ ego facio, testimonium perhibent
de me, quia Pater misit me: & qui
misit me Pater, ipse testimonium per-
a xliv. 4. hibuit de me: [a] neque vocem ejus un-
quam audistis, neque speciem ejus vi-
b xlv. 10. distis. [b] Et verbum ejus non habetis
in vobis manens: quia quem misit il-
le, huic vos non creditis. Scrutamini
Scripturas, quia vos putatis in ipsis vi-
tam æternam habere: & illæ sunt, quæ B
testimonium perhibent de me: & non
vultis venire ad me, ut vitam habea-
tis. Claritatem ab hominibus non ac-
cipio. Sed cognovi vos, quia dilectio-
nem Dei non habetis in vobis. Ego
veni in nomine Patris mei, & non ac-
cipitis me: si alius venerit in nomine
suo, illum accipietis. Quomodo vos po-
testis credere, qui gloriam ab invicem
accipitis: & gloriam, quæ a solo Deo
est, non quæritis? Nolite putare quia C
ego accusaturus sim vos apud Patrem:
* al. accusat. est qui * accusat vos Moyses, in quo
vos speratis. Si enim crederetis Moysi,
crederetis forsitan & mihi: de me
enim ille scripsit. Si autem illius lite-
ris non creditis, quomodo verbis meis
credetis?

Cap. 6. c xlvi. 1. [c] Post hæc abiit Jesus trans mare
Galilææ, quod est Tiberiadis: & se-
quebatur eum multitudo magna, quia
videbant signa, quæ faciebat super his D
d xlvii. 2. qui infirmabantur. [d] Subiit ergo in
montem Jesus: & ibi sedebat cum di-
e xlviii. 1. scipulis suis. [e] Erat autem proximum
Pascha, dies festus Judæorum. [f] Quum
f xlix. 1. sublevasset ergo oculos Jesus, & vidis-
set quia multitudo maxima venit ad
eum, dixit ad Philippum: Unde eme-
mus panes, ut manducent hi? Hoc
autem dicebat tentans eum: ipse enim
sciebat quid esset facturus. Respondit
ei Philippus: Ducentorum denariorum
panes non sufficiunt eis, ut unusquis- E
que modicum quid accipiat. Dicit ei
unus ex discipulis ejus, Andreas fra-
ter Simonis Petri: Est puer unus hic,
qui habet quinque panes hordeaceos,
& duos pisces: sed hæc quid sunt inter
tantos? Dixit ergo Jesus: Facite ho-
mines discumbere. Erat autem fœnum
multum in loco. Discubuerunt ergo
viri numero quasi quinque millia. Ac-
cepit ergo Jesus panes: & quum gratias
egisset, distribuit discumbentibus: simi-
liter & ex piscibus quantum volebant.
Ut autem impleti sunt, dixit discipu-

lis suis: Colligite quæ superaverunt
fragmenta, ne pereant. Collegerunt er-
go, & impleverunt duodecim cophi-
nos fragmentorum, ex quinque pani-
bus hordeaceis, quæ superfuerunt his
qui manducaverunt. [g] Illi ergo homi- g l. 10.
nes quum vidissent quod Jesus fecerat
signum, dicebant: Quia hic est vere
Propheta, qui venturus est in mundum.
Jesus ergo quum cognovisset, quia ven-
turi essent, ut raperent eum, & face-
rent eum regem, fugit iterum in mon-
tem ipse solus. [h] Ut autem sero fa- h li. 4.
ctum est, descenderunt discipuli ejus
ad mare. Et quum ascendissent navim,
venerunt trans mare in Capharnaum:
& tenebræ jam factæ erant & non ve-
nerat ad eos Jesus. Mare autem, vento
magno flante, exsurgebat. Quum re-
migassent ergo quasi stadia viginti quin-
que aut triginta, vident Jesum ambu-
lantem supra mare, & proximum navi
fieri, & timuerunt. Ille autem dicit
eis: Ego sum, nolite timere. Volue-
runt ergo accipere eum in navim: &
statim navis fuit ad terram, in quam
ibant. [i] Altera die, turba quæ stabat i lii. 10
trans mare, vidit quia navicula alia
non erat ibi nisi una, & quia non in-
troisset cum discipulis suis Jesus in na-
vim, sed soli discipuli ejus abiissent: a-
liæ vero supervenerunt naves a Tibe-
riade, juxta locum ubi manducaverant
panem, gratias agente Domino. Quum
ergo vidisset turba quia Jesus non es-
set ibi, neque discipuli ejus, ascende-
runt in naviculas, & venerunt Caphar-
naum quærentes Jesum. Et quum in-
venissent eum trans mare, dixerunt ei:
Rabbi, quando huc venisti? Respondit
eis Jesus, & dixit: Amen, amen dico
vobis: quæritis me, non quia vidistis
signa, sed quia manducastis ex pani-
bus, & saturati estis. Operamini non
cibum qui perit, sed qui permanet in
vitam æternam, quem filius hominis
dabit vobis. Hunc enim Pater signavit
Deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid fa-
ciemus ut operemur opera Dei? Re-
spondit Jesus, & dixit eis: Hoc est o-
pus Dei, ut credatis in eum quem
misit ille. [k] Dixerunt ergo ei: Quod k liii. 4.
ergo tu facis signum ut videamus, &
credamus tibi? quid operaris? Patres l liv. 10.
nostri manducaverunt manna in deser-
to, sicut scriptum est: Panem de cæ-
lo dedit eis manducare. Dixit ergo eis
Jesus: Amen, amen dico vobis: Non
Moyses dedit vobis panem de cælo,
sed

ſed Pater meus dat vobis panem de A
cælo verum. Panis enim Dei eſt, qui
de cælo deſcendit, & dat vitam mun-
do. Dixerunt ergo ad eum: Domine,
a lvi. 10. ſemper da nobis panem hunc. a Dixit
autem eis Jeſus: Ego ſum panis vitæ:
qui venit ad me, non eſuriet: & qui
credit in me, non ſitiet unquam. Sed
dixi vobis, quia & vidiſtis me, &
b lvi. 10. non creditis. b Omne, quod dat mihi
Pater, ad me veniet: & eum, qui ve-
c lvii. 1. nit ad me, non ejiciam foras: c quia B
deſcendi de cælo, non ut faciam vo-
luntatem meam, ſed voluntatem ejus,
d lviii. 10. qui miſit me. d Hæc eſt autem volun-
tas ejus, qui miſit me, Patris: ut o-
mne, quod dedit mihi, non perdam ex
eo, ſed reſuſcitem illum in noviſſimo
die. Hæc eſt autem voluntas Patris mei,
qui miſit me, ut omnis, qui videt Fi-
lium, & credit in eum, habeat vitam
æternam, & ego reſuſcitabo eum in
e lix. 1. noviſſimo die. e Murmurabant ergo Ju- C
dæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum
a panis [a] vivus, qui de cælo deſcendit,
& dicebant: Nonne hic eſt Jeſus filius
Joſeph, cujus nos novimus patrem, &
matrem? Quomodo ergo dicit hic:
b f lx. 10. Quia de cælo [b] deſcendi? f Reſpondit er-
go Jeſus, & dicit eis: Nolite murmura-
re in invicem: nemo poteſt venire ad
me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit
eum: & ego reſuſcitabo eum in noviſ-
mo die. Eſt ſcriptum in Prophetis: Et D
erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui
audivit a Patre, & didicit, venit ad
g lxi. 3. me. g Non quia Patrem vidit quiſquam,
niſi is, qui eſt a Deo, hic vidit Pa-
h lxii. 10. trem. h Amen, amen dico vobis: Qui
i lxiii. 1. credit in me, habet vitam æternam.
i Ego ſum panis vitæ. k Patres veſtri
k lxiv. 10. manducaverunt manna in deſerto, &
mortui ſunt. Hic eſt panis de cælo
deſcendens: ut ſi quis ex ipſo mandu-
l lxv. 1. caverit, non moriatur. l Ego ſum panis E
vivus, qui de cælo deſcendi. Si quis
manducaverit ex hoc pane, vivet in æ-
ternum: & panis, quem ego dabo,
m lxvi. 10. caro mea eſt pro mundi vita. m Liti-
gabant ergo Judæi ad invicem, dicen-
tes: Quomodo poteſt hic nobis carnem
ſuam dare ad manducandum? Dixit er-
go eis Jeſus: Amen, amen dico vobis:
niſi manducaveritis carnem filii homi-
nis, & biberitis ejus ſanguinem, non
habebitis vitam in vobis. Qui manducat
meam carnem, & bibit meum ſan-
guinem, habet vitam æternam, & ego
reſuſcitabo eum in noviſſimo die. n Ca- n lxvii. 1.
ro enim mea, vere eſt cibus: & ſan- o lxvi. 10.
guis meus, vere eſt potus. o Qui man-
ducat meam carnem, & bibit meum
ſanguinem, in me manet, & ego in il-
lo. Sicut miſit me vivens Pater, & ego
vivo propter Patrem: & qui manducat
me, & ipſe vivet propter me. Hic eſt
panis, qui de cælo deſcendit. Non ſi
cut manducaverunt patres veſtri man-
na, & mortui ſunt. Qui manducat
hunc panem, vivet in æternum. Hæc
dixit in ſynagoga docens, in Caphar-
naum. Multi ergo audientes ex diſci-
pulis ejus, dixerunt: Durus eſt hic
ſermo, & quis poteſt eum audire?
Sciens autem Jeſus apud ſemetipſum,
quia murmurarent de hoc diſcipuli e-
jus, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat?
p Si ergo videritis filium hominis aſcen- p lxix. 1.
dentem ubi erat prius? q Spiritus [c] eſt, q lx. 4.
qui vivificat: caro non prodeſt quid-
quam. r Verba quæ ego loquutus ſum r lx. 10.
vobis, ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt
quidam ex vobis, qui non credunt.
s Sciebat enim ab initio Jeſus qui eſ- s lx. 4.
ſent non credentes, & qui traditurus
eſſet eum. t Et dicebat: Propterea di- t lx. 10.
xi vobis, quia nemo poteſt venire ad
me, niſi fuerit ei datum a Patre meo.
Ex hoc multi diſcipulorum ejus abie-
runt retro: & jam non cum illo am-
bulabant. Dixit ergo Jeſus ad duode-
cim: Numquid & vos vultis abire?
u Reſpondit ergo ei Simon Petrus: Do- u lxx. 1.
mine, ad quem ibimus? verba vitæ
æternæ habes. Et nos credidimus, &
cognovimus, quia tu es Chriſtus filius
Dei. x Reſpondit eis Jeſus: Nonne ego x lxxv.
vos duodecim elegi: & ex vobis unus 10.
diabolus eſt? Dicebat autem Judam Si-
monis * Iſcariotem: hic enim erat tra- * al. Scariothem, & Scarioth.
diturus eum, quum eſſet unus ex duo-
decim.

Poſt hæc autem ambulabat Jeſus in Cap. 7.
Galilæam, non enim volebat in Judæam
ambulare, quia quærebant eum Judæi
interficere. Erat autem in proximo
dies feſtus Judæorum, Scenopegia. Di-
xerunt autem ad eum fratres ejus:
Tranſi hinc, & vade in Judæam, ut
& diſcipuli tui videant opera tua, quæ
facis. Nemo quippe in occulto quid fa-
cit, & quærit ipſe in palam eſſe: ſi
hæc

a Non addunt noſtri mſs. *vivus*, quod epithetum neque in Græco textu heic loci invenitur.
b In uno Vaticano *deſcendit*, pro *deſcendi*.

c Pro *eſt* verbo duo e noſtris mſs. obelum ÷, minus tamen recte, interſerunt.

hæc facis, manifesta teipsum mundo. Neque enim fratres ejus credebant in eum. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit: tempus autem vestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse vos: me autem * odit: quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum: quia meum tempus nondum impletum est. Hæc quum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto. Judæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Ubi est ille? Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem diebant: Non, sed seducit turbas, Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Judæorum. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, & docebat. Et mirabantur Judæi, dicentes: Quomodo hic literas scit, quum non didicerit? Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me. Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est. Nonne Moyses dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes; quis te quærit interficere? Respondit Jesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moyse est, sed ex patribus) & in sabbatho circumciditis hominem. Si circumcisionem accipit homo in sabbatho, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbatho? Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quærunt interficere? [a] Et ecce palam loquitur: & nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus? Sed hunc scimus unde

* Mart. audit

A sit: Christus autem quum venerit, nemo scit unde sit. [a] Clamabat ergo Jesus a lxxvi.
in templo docens, & dicens: Et me 3.
scitis, & unde sim scitis: & a me ipso
non veni, sed est verus, qui misit me,
quem vos nescitis. Ego scio eum: quia
ab ipso sum, & ipse me misit. [b] Quæ- b lxxvii.
rebant ergo eum apprehendere: & nemo 1.
misit in illum manus, quia nondum ve-
nerat hora ejus. [c] De turba autem c lxxviii.
multi crediderunt in eum, & dicebant: 10.
B Christus quum venerit, numquid plura
signa faciet quam quæ hic facit? Audie-
runt pharisæi turbam murmurantem de
illo hæc; [d] & miserunt principes & d lxxix.
pharisæi ministros, ut apprehenderent 1.
eum. [e] Dixit ergo eis Jesus: Adhuc e lxxx.
modicum tempus vobiscum sum: & va- 10.
do ad eum qui me misit. [b] [f] Quæretis b
me, & non invenietis: & ubi ego sum, f lxxxi.
vos non potestis venire. Dixerunt ergo 10.
Judæi ad semetipsos: Quo hic iturus est,
C quia non inveniemus eum? numquid in
dispersionem gentium iturus est, & do-
cturus gentes? Quis est hic sermo, quem
dixit: Quæretis me, & non invenie-
tis: & ubi sum ego, vos non potestis
venire? In novissimo autem die magno
festivitatis, stabat Jesus, & clamabat,
dicens: Si quis sitit, veniat ad me, &
bibat. Qui credit in me, sicut dicit
Scriptura, flumina de ventre ejus fluent
aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spi-
D ritu, quem accepturi erant credentes
in eum: nondum enim erat Spiritus da-
tus, quia Jesus nondum erat glorifica-
tus. [g] Ex illa ergo turba quum audis- g lxxxii.
sent hos sermones ejus, dicebant: Hic 7.
est vere Propheta. Alii dicebant: Hic
est Christus. [h] Quidam autem dicebant: h lxxxiii.
Numquid a Galilæa venit Christus? 7.
Nonne Scriptura dicit: Quia ex semi-
ne David, & de Beth-Lehem, castel-
lo, ubi erat David, venit Christus?
[i] Dissensio itaque facta est in turba pro- i lxxxiv.
E pter eum. [k] Quidam autem ex ipsis 10.
volebant apprehendere eum: sed ne- k lxxxv.
mo misit super eum manus. [l] Vene- 1.
runt ergo ministri ad pontifices, & pha- l lxxxvi.
risæos. Et dixerunt eis illi: Quare non 10.
adduxistis illum? Responderunt mini-
stri: Nunquam sic loquutus est ho-
mo, sicut hic homo. Responderunt
ergo eis Pharisæi: Numquid & vos
seducti estis? Numquid ex principibus
ali-

[a] Particulam *Et*, duo e nostris mss. ignorant: tertius Vaticanus secundis curis expungit. Paulo ante pro *& Jerosolymis* in Græco est, *ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν*, *ex Jerosolymitis*.

[b] Minus recte in instanti habent quidam mss. tum heic, cum paulo post, *Quæritis*, pro *Quæretis*.

aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognoverit quid faciat? Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare [a] Scripturas, & vide quia a Galilæa Propheta non surgit. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

Cap. 8. Jesus autem perrexit in montem Oliveti: & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos: Adducunt autem scribæ, & pharisæi mulierem in adulterio deprehensam: & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum: Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Quum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans, scribebat in terra. Audientes autem unus post unum exibant, incipientes a senioribus: & remansit solus [b] Jesus, & mulier in medio stans. Erigens autem se Jesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo: Vade, & jam amplius noli peccare. Iterum ergo loquutus est eis Jesus, dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de te ipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum. Respondit Jesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum: quia scio unde veni, & quo vado: vos autem nescitis unde venio, aut quo vado. Vos secundum carnem judicatis; ego non judico quemquam: & si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium

A verum est. Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso: & testimonium perhibet de me, qui misit me Pater. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: [a] Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis. [b] Hæc verba loquutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus. [c] Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, & [c] quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire? Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, * qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui, & judicare, sed qui me misit, verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus: Quum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis: & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Responderunt ei: Semen Abraæ sumus, & nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis? Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Scio quia filii Abraæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud Patrem vestrum, facitis. Responderunt, & dixerunt ei: Pater

[a] Non addunt *Scripturas* mss. nostri, neque Græcus ipse textus: ἐρεύνησον, καὶ ἴδε, *scrutare, & vide*.
[b] Atque heic nomen *Jesus* tacent mss. nostri, & Græca quædam vetustiora exemplaria.
[c] Duo mss. *quaritis* in instanti quemadmodum & superius notatum est, legunt.

Pater noster Abraam est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrae estis, opera Abrae facite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis loquutus sum, quam audivi a Deo: hoc Abraam non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me. Ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim a me ipso veni, sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater ejus. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Jesus, ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me: ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet. Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes, Abraam mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. Numquid tu major es patre nostro Abraam, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis? Respondit Jesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus [a] vester est, & non cognovistis eum: ego autem novi eum. Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo. Abraam pater vester exultavit, ut videret diem meum: vidit, & gavisus est. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam vidi-

A sti? Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraam fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate: & interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut B manifestentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. Hæc quum dixisset, exspuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus, & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns. Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mendicus erat, di- C cebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant, quia hic est. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abii, lavi, & [b] video. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eum ad D pharisæos, qui cæcus fuerat. Erat autem sabbathum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus. Iterum ergo interrogabant eum pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video. Dicebant ergo ex pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo, quia sabbathum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo E peccator hæc signa facere? Et schismas erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: quia propheta est. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus qui viderat: & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus

 quia

[a] In duobus e nostris mss. *quia Deus noster est*, juxta Græca quædam exemplaria ὅτι θεὸς ἡμῶν ἐστί.

[b] Nostri mss. propius ad Græcum archetypum *lavi, & vidi. Dixerunt ei* &c alii, *Dixerunt ergo ei* &c. νιψάμενος, ἀνέβλεψα. Εἶπον οὖν αὐτῷ.

quia hic est filius noster, & quia cecus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus quum essem, modo video. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi vobis jam, & audistis: quid iterum vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi loquutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras. Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras, & quum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo, Domine. Et procidens adoravit eum. Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant; & qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus? Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

Cap. 10. Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed A ascendit aliunde, ille fur est, & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Huic ostiarius aperit, & oves vocem [a] audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Et quum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. Alienum autem non sequuntur. Sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum. Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non B cognoverunt quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, [b] & non audierunt eos oves. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet. Fur non venit nisi, ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum pa- C stor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves; mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus. Ego sum pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ. [a] Sicut novit me Pater, & ego (a xc. 3.) cognosco Patrem: [b] & animam meam D pono pro ovibus meis, (b xci. 4.) [c] & alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: (c xcii. 10.) & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor. Propterea me diligit Pater; quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a me ipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum E accepi a Patre meo. Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis? Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis: & hyems erat. F Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis. Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque

animam

[a] Addunt *ejus* pronomen mss. nostri cum Græco exemplari φωνῆς αὐτοῦ.

[b] Iterum Græco pressius ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν legitur in nostris mss. *sed non audierunt*.

animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam. Reſpondit eis Jeſus: Loquor vobis, & non creditis opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me: ſed vos non creditis, [a] quia non eſtis ex ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt: & ego cognoſco eas, & ſeqauntur me: & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus eſt: & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Ego & Pater unum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum. Reſpondit eis Jeſus: Mulra bona opera oſtendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ei Judæi: De bono opere non ladidamus te, ſe de blaſphemia: & quia tu homo quum ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis Jeſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: quia ego dixi, dii eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura: quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum, vos dicitis: Quia blbſphemas: quia dixi: Filius Dei ſum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio: & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis, & credatis quia Pater in me eſt, & ego in Patre.

a xciii. 4.

[a] Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes [b] baptizans primum: & manſit illic: [b] Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Joannes quidem ſignum fecit nullum. Omnia autem quæquumque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

b xcvi. 10.

cap. 11.

Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de caſtello Mariæ, & Marthæ ſororis ejus. (Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: cujus frater Lazarus infirmabatur.) Miſerunt ergo ſorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Jeſus dixit eis: Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed

A pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Jeſus Martham, & ſororem ejus Mariam, & Lazarum. Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem manſit in eodem loco duobus diebus. Deinde poſt hæc dixit diſcipulis ſuis: Eamus in Judæam iterum. Dicunt ei diſcipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc? Reſpondit Jeſus: Nonne duodecim ſunt horæ diei? Si

B quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt: ſi autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo. Hæc ait, & poſt hæc dixit eis: Yazarus amicus noſter dormit: ſed vado ut a ſomno [c] excitem eum. Dixerunt ergo diſcipuli ejus: Domine, ſi dormit, ſalvus erit, Dixerat autem Jeſus de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo Jeſus di-

C xit eis manifeſte: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, ut creatis: quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos: Eamus & nos, ut moriamnr cum eo. Venit itaque Jeſus: & invenit eum quattuor dies jam in monumento habentem. (Erat autem Bethania juxta Jeroſolymam quaſi ſtadiis quindecim.) Multi autem ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre

D ſuo. Martha ergo, ut audivit quia Jeſus venit, occurrit illi: Maria autem domi ſedebat. Dixit ego Martha ad Jeſum: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus: ſed & nunc ſcio, quia quæquumque popoſceris a Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Jeſus: Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia reſurget in reſurre- Tione in noviſſimo die. Dixit ei Jeſus: Ego ſum reſurrectio, & vita: qui cre-

E dit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet: & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi, qui in hunc mundum veniſti. Et quum hæc dixiſſet, abiit, & vocavit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens: Magiſter adeſt, & vocat te. Illa ut audivit ſurgit cito, & venit ad eum:

 nondum

[a] Additur in uno atque altero e noſtris mſſ. *mibi*, qaod pronomen neque in Græco ex textu, neque in vetuſtiſſimo Latiuo Reginæ mſ.

[b] Ad codicum noſtrorum, aliorumque editorum fidem, in quibus conſtanter eſt *baptizans*, juxta Græcum textum ὁ βαπτίζων, ita & nos reſtituimus. cum antea penes Martianeum eſſet *baptizatus*.

[c] Duo mſ. noſtri *exſuſcitem*: tertius abſolute *ſuſcitem*, ex; uncta *ex* prepoſitione ſecundis curis.

nondum enim venerat Jesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha. Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, quum vidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, sequuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi. Maria ergo, quum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. Jesus ergo, ut vidit eam plo- B rantem, & Judæos qui venerant cum ea, plorantes, * infremuit spiritu, & turbavit seipsum, & dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide. Et lacrymatus est Jesus. Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci [a] nati, facere ut hic non moreretur? Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. E- C rat autem spelunca: & lapis superpositus erat ei. Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem: Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego [b] sciebam quia semper me audis, sed propter po- D pulum qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti. Hæc quum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes, & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit ei Jesus: Solvite eum, & sinite abire. Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit [c] Jesus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad phari- E sæos, & dixerunt eis quæ fecit Jesus. Collegerunt ergo pontifices & pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, quum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos

* ms. Fremuit.

A nescitis quidquam, nec cogitatis quia expedit [d] vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non dixit: sed quum esset pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. [a] Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum. Jesus ergo, jam non palam ambulabat B apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. [b] Proximum autem erat Pascha Judæorum: [c] & ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos. Quærebant ergo Jesum: & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices, & pharisæi man- C datum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

Jesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. [d] Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit pedes ejus capillis suis: & domus im- D pleta est ex odore unguenti. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas * Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, [e] portabat. Dixit ergo Jesus: Sinitte illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud. Pauperes enim semper ha- E betis vobiscum, me autem non semper habetis. [e] Cognovit ergo turba multa ex Judæis quia illic est: & venerunt, non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit a mortuis. Cogitaverunt autem principem sacerdotum, ut & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Judæis, & credebant in Jesum. [f] In crastinum autem, turba multa, quæ

a xcv. 4. b xcv[...] 1[...] Cap. 12. d xcv[...] 1. * ms. [...] e xcv. 1[...] f c. 1.

[a] Illud *nati*, neque in nostris habetur mss. neque in plerisque melioris notæ exemplaribus Græcis.

[b] Adverbium *autem* plerique omnes cum Latini tum Græci mss. addunt.

[c] Nomen *Jesus* a nostris, nonnullisque Græcis mss. abest.

[d] *Nobis*, quod & pleraquæ Græci textus habent exemplaria, nostri quoque pari consensu præferunt mss.

[e] Duo e nostris mss. cum præpositione habent *exportabat*. Tum juxta Græcum archetypum minori numero, *Sine*, pro *Sinite*.

quæ venerat ad diem feſtum, quum A
audiſſent quia venit Jeſus Jeroſolymam:
acceperunt ramos palmarum, & pro-
ceſſerunt obviam ei, & clamabant:
Hoſanna, benedictus, qui venit in no-
a ci. mine Domini, rex Iſrael. [a] Et inve-
7. nit Jeſus aſellum, & ſedit ſuper eum,
ſicut ſcriptum eſt: Noli timere, filia
Sion: ecce rex tuus venit ſedens ſuper
b cii. pullum aſinæ. [b] Hæc non cognoverunt
10. diſcipuli ejus primum: ſed quando glo-
rificatus eſt Jeſus, tunc recordati ſunt, B
quia hæc erant ſcripta de eo, & hæc
fecerunt ei. Teſtimonium ergo perhi-
bebat turba, quæ erat cum eo, quan-
do Lazarum vocavit de monumento,
& ſuſcitavit eum a mortuis. Propterea
& obviam venit ei turba: quia audie-
runt eum feciſſe hoc ſignum. Phariſæi
ergo dixerunt ad ſemetipſos: Videtis
quia nihil proficimus? ecce mundus to-
tus poſt eum abiit. Erant autem qui-
dam gentiles, ex his qui aſcenderant, C
ut adorarent in die feſto. Hi ergo ac-
ceſſerunt ad Philippum, qui erat a Be-
thſaida Galilææ, & rogabant eum, di-
centes: Domine, volumus Jeſum vide-
re. Venit Philippus, & dicit Andreæ:
Andreas rurſum & Philippus dixerunt
c ciii. Jeſu. [c] Jeſus autem reſpondit eis, di-
4. cens: Venit hora, ut [a] clarificetur filius
a hominis. [d] Amen, amen dico vobis,
d civ. 10. niſi granum frumenti cadens in ter-
ram, mortuum fuerit; ipſum ſolum D
manet. Si autem mortuum fuerit,
e cv. multum fructum affert. [e] Qui amat a-
3. nimam ſuam, perdet eam: & qui odit
animam ſuam in hoc mundo, in vitam
f cvi. æternam cuſtodit eam. [f] Si quis mihi
10. miniſtrat, me ſequatur: & ubi ſum e-
go, illic & miniſter meus erit. Si quis
mihi miniſtraverit, honorificabit eum
g cvii. Pater meus. [g] Nunc anima mea tur-
4. bata eſt. Et quid dicam? Pater, ſalvi-
h cviii. fica me ex hac hora. [h] Sed propterea E
10. veni in horam hanc: Pater, clarifica
nomen tuum. Venit ergo vox de cælo:
Et clarificavi, & iterum clarificabo.
Turba ergo quæ ſtabat, & audierat,
dicebat tonitruum eſſe factum. Alii di-
cebant: Angelus ei loquutus eſt. Re-
ſpondit Jeſus, & dixit: Non propter
me hæc vox venit, ſed propter vos.
Nunc judicium eſt mundi: nunc prin-
ceps hujus mundi ejicietur foras. Et
ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia

A traham ad meipſum. (Hoc autem di-
cebat, ſignificans qua morte eſſet mo-
riturus. Reſpondit ei turba: Nos au-
divimus ex lege, quia Chriſtus manet
in æternum: & quomodo tu dicis: O-
portet exaltari filium hominis? Quis
eſt iſte filius hominis? Dixit ergo eis
Jeſus: Adhuc modicum lumen in vo-
bis eſt. Ambulate dum lucem habetis,
ut non vos tenebræ comprehendant: &
qui ambulant in tenebris, neſcit quo
B vadat. Dum lucem habetis, credite in
lucem, ut filii lucis ſitis. Hæc loqu-
tus eſt Jeſus: & abiit, & abſcondit ſe
ab eis. Quum autem tanta ſigna fe-
ciſſet coram eis, non credebant in eum:
ut ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur,
quem dixit: Domine, quis credidit au-
ditui noſtro? & brachium Domini cui
revelatum eſt? [i] Propterea non pote- i cix.
rant credere, quia iterum dixit Iſaias: 1.
Excæcavit oculos eorum, & induravit
C cor eorum: ut non videant oculis, &
non intelligant corde, & convertantur,
& ſanem eos. [k] Hæc dixit Iſaias, quan- k cx.
do vidit gloriam ejus, & loquutus eſt 10.
de eo. Verumtamen & ex principi-
bus multi crediderunt in eum: ſed pro-
pter phariſæos non confitebantur, ut
e ſynagoga non ejicerentur. Dilexe-
runt enim gloriam hominum magis
quam gloriam Dei. [l] Jeſus autem cla- l cxi.
mavit, & dixit: Qui credit in me: 1.
D non credit in me, ſed in eum, qui mi-
ſit me. Et qui vidit me, videt eum qui
miſit me. [m] Ego lux in mundum veni: m cxii.
ut omnis qui credit in me, in tenebris 10.
non maneat. Et ſi quis audierit verba
mea, & non cuſtodierit: ego non judi-
co eum. Non enim veni, ut judicem
mundum, ſed ut ſalvificem mundum.
Qui ſpernit me, & non accipit verba
mea: habet qui judicet eum. Sermo,
quem loquutus ſum, ille judicabit eum
E in noviſſimo die. Quia ego ex me ipſo
non ſum loquutus, ſed qui miſit me
Pater, ipſe mihi mandatum dedit quid
dicam, & quid loquar. Et ſcio quia
mandatum ejus vita æterna eſt. Quæ
ergo ego loquor, ſicut dixit mihi Pa-
ter, ſic loquor.

Ante [b] diem feſtum Paſchæ, ſciens Je- *Cap. 13.*
ſus quia venit hora ejus, ut tranſeat ex *b*
hoc mundo ad Patrem: quum dilexiſ-
ſet ſuos, qui erant in mundo, in finem
dilexit eos. [n] Et cœna facta, quum n cxiii.
dia- 9.

a In uno Vaticano, *ut glorificetur*, pro *clarificetur*.

b Addunt mſs. noſtri adverbium *autem*, quod & in Græco reſonat textu, δὲ.

diabolus jam misiſſet in cor, ut trade- A
a cxiv. ret eum Judas Simonis [a] Iſcariotæ:
3. [a] ſciens quia omnia dedit ei Pater in
manus, & quia a Deo exivit, & ad
b cxv. Deum vadit: [b] ſurgit a cœna, & ponit
10. veſtimenta ſua: & quum accepiſſet lin-
b teum, præcinxit ſe. Deinde [b] mittit
aquam in pelvim, & cepit lavare pe-
des diſcipulorum, & extergere linteo,
quo erat præcinctus. Venit ergo ad Si-
monem Petrum. Et dicit ei Petrus:
Domine, tu mihi lavas pedes? Reſpon- B
dit Jeſus, & dixit ei: Quod ego facio,
tu neſcis modo, ſcies autem poſtea.
Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pe-
des in æternum. Reſpondit ei Jeſus:
Si non lavero te, non habebis partem
mecum. Dicit ei Simon Petrus: Do-
mine, non tantum pedes meos, ſed &
manus, & caput. Dicit ei Jeſus: Qui
lotus eſt, non indiget niſi, ut pedes la-
vet, ſed eſt mundus totus. Et vos mun-
di eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim C
quiſnam eſſet qui traderet eum: propte-
rea dixit: Non eſtis mundi omnes. Poſt-
quam ergo lavit pedes eorum, & acce-
pit veſtimenta ſua: quum recubuiſſet
iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim
c cxvi. vobis? [c] Vos vocatis me Magiſter, &
3. Domine: & bene dicitis: ſum etenim.
d cxvii. [d] Si ergo ego lavi pedes veſtros, Domi-
10. nus, & Magiſter: & vos debetis alter
alterius lavare pedes. Exemplum enim
dedi vobis, ut quemadmodum ego feci D
e cxviii. vobis, ita & vos faciatis. [e] Amen, amen
3. dico vobis: Non eſt ſervus major do-
mino ſuo: neque apoſtolus major eſt
eo, qui miſit illum. Si hæc ſcitis, bea-
ti eritis ſi feceritis ea. [f] Non de omni-
f cxix. bus vobis dico: ego ſcio quos elegerim:
10. ſed ut adimpleatur Scriptura: Qui man-
ducat mecum panem, levabit contra
me calcaneum ſuum. Amodo dico vo-
bis, priuſquam fiat: ut quum factum
g cxx. fuerit, credatis quia ego ſum. [g] Amen,
1. amen dico vobis: Qui accipit ſi quem E
miſero, me accipit: qui autem me
accipit, accipit eum qui me miſit.
h cxxi. [h] Quum hæc dixiſſet Jeſus, turbatus
1. eſt ſpiritu: & proteſtatus eſt, & dixit:
Amen, amen dico vobis, quia unus ex
i cxxii. vobis tradet me. [i] Aſpiciebant ergo
4. ad invicem diſcipuli, hæſitantes de quo
k cxxiii. diceret. [k] Erat ergo recumbens unus
10. ex diſcipulis ejus in ſinu Jeſu, quem

diligebat Jeſus. Innuit ergo huic Si-
mon Petrus: & dixit ei: Quis eſt, de
quo dicit? Itaque quum recubuiſſet il-
le ſupra pectus Jeſu, dicit ei: Domi- c
ne, quis eſt? [c] Reſpondit Jeſus: Ille
eſt, cui ego intinctum panem porrexe-
ro. [l] Et quum intinxiſſet panem, de- l cxxiv.
dit Judæ Simonis * Iſcariotæ. Et poſt 9. * mſs. Sca-
buccellam, introivit in eum Satanas. riothis
[m] Et dixit ei Jeſus: Quod facis, fac m cxxv.
citius. Hoc autem nemo ſcivit diſcum- 10.
bentium ad quid dixerit ei. Quidam
enim putabant, quia loculos habebat Ju-
das, quod dixiſſet ei Jeſus: Eme ea,
quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum:
aut egenis, ut aliquid daret. Quum er-
go accepiſſet ille buccellam, exivit con-
tinuo. Erat autem nox. Quum ergo e-
xiſſet, dixit Jeſus: Nunc clarificatus
eſt filius hominis: & Deus clarificatus
eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo,
& Deus * clarificabit eum in ſemetipſo: * mſ. cla-
& continuo clarificabit eum. Filioli, rificavit.
adhuc modicum vobiſcum ſum. * Quæ- * mſs. quæ-
retis me: & ſicut dixi Judæis: Quo ego ritis.
vado, vos non poteſtis venire: & vo-
bis dico modo. Mandatum novum do
vobis: Ut diligatis invicem, ſicut dile-
xi vos, ut & vos diligatis invicem.
In hoc cognoſcent omnes quia diſci-
puli mei eſtis, ſi dilectionem habue-
ritis ad invicem. [n] Dicit ei Simon Pe- n cxxvi.
trus: Domine, quo vadis? Reſpondit 1.
Jeſus: Quo ego vado, non potes me
modo ſequi: ſequeris autem poſtea.
Dicit ei Petrus: Quare non poſſum
te ſequi modo? animam meam pro te
ponam. Reſpondit ei Jeſus: Animam
tuam pro me pones? Amen, amen di-
co tibi: Non cantabit gallus, donec ter
me neges.

[o] Non turbetur cor veſtrum. Cre- Cap. 14. o cxxvii.
ditis in Deum, & in me credite. In 10.
domo Patris mei manſiones multæ ſunt.
Si quo minus dixiſſem vobis: Quia va-
do parare vobis locum. Et ſi abiero,
& præparavero vobis locum: iterum
venio, & accipiam vos ad me ipſum,
ut ubi ſum ego, & vos ſitis. Et quo
ego vado, ſcitis, & viam ſcitis. Di-
cit ei Thomas: Domine, neſcimus quo
vadis: & quomodo poſſumus viam
ſcire? Dicit ei Jeſus: Ego ſum via,
& veritas, & vita. Nemo venit ad
Patrem, niſi per me. Si cognoviſſetis
me,

[a] Duo e noſtris mſs. nomen *Simonis*, cum Græcis quibuſdam exemplaribus neſciunt, pari autem conſenſu de more legunt *Scariothis*.
[b] Iidem mſs. *miſit*, pro *mittit* legunt.

[c] In noſtris mſs. *Cui reſpondit Jeſus*. Addunt vero plerique omnes *tunc* particulam, ubi dicitur, *tunc introivit in eum* &c. Paulo poſt iidem mſs. *quia dicit ei Jeſus*, pro *quod dixiſſet ei* &c.

me, & Patrem meum utique cogno-
viſſetis, & amodo cognoſcetis eum, &
vidiſtis eum. Dicit ei Philippus: Do-
mine, oſtende nobis Patrem, & ſuffi-
cit nobis. Dicit ei Jeſus: Tanto tem-
pore vobiſcum ſum: & non cognovi-
a ſtis me? Philippe, qui [a] videt me, vi-
det & Patrem. Quomodo tu dicis: O-
ſtende nobis Patrem? Non creditis, quia
ego in Patre, & Pater in me eſt? Ver-
ba, quæ ego loquor vobis, a me ipſo
non loquor. Pater autem in me ma-
nens, ipſe facit opera. Non creditis,
quia ego in Patre, & Pater in me eſt?
Alioquin propter opera ipſa credite. A-
men, amen dico vobis, qui credit in
me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet,
& majora horum faciet: quia ego ad
a cxxviii. Patrem vado. [a] Et quodquumque petie-
4. ritis Patrem in nomine meo, hoc fa-
ciam: ut glorificetur Pater in Filio. Si
quid petieritis me in nomine meo, hoc
faciam. Si diligitis me, mandata mea
ſervate. Et ego rogabo Patrem, & a-
lium Paraclitum dabit vobis, ut maneat
vobiſcum in æternum, Spiritum verita-
tis, quem mundus non poteſt accipere,
quia non videt eum, nec ſcit eum.
b Vos autem [b] cognoſcetis eum; quia a-
pud vos manebit, & in vobis erit. Non
relinquam vos orphanos: veniam ad
vos. Adhuc modicum: & mundus me
jam non videt. Vos autem videtis me:
quia ego vivo, & vos vivetis. In illo
die vos cognoſcetis, quia ego ſum in
Patre meo, & vos in me, & ego in vo-
bis. Qui habet mandata mea, & ſervat
ea: ille eſt qui diligit me. [b] Qui au-
b cxxix. 1. tem diligit me, diligetur a Patre meo:
& ego diligam eum, & manifeſtabo ei
c cxxx. meipſum. [c] Dicit ei Judas, non ille *
10. Iſcariotes: Domine, quid factum eſt,
* mſ. Scariothis. quia manifeſtaturus es nobis teipſum,
& non mundo? Reſpondit Jeſus, & di-
xit ei: Si quis diligit me, ſermonem
meum ſervabit, & Pater meus diliget
eum, & ad eum veniemus, & manſio-
nem apud eum faciemus: qui non dili-
git me, ſermones meos non ſervat. [d] Et
d cxxxi. 1. ſermonem quem audiſtis, non eſt meus:
ſed ejus, qui miſit me, Patris. Hæc
loquutus ſum vobis, apud vos manens.
e cxxxii. [e] Paraclitus autem Spiritus Sanctus,
10. quem mittet Pater in nomine meo,
ille vos docebit omnia, & ſuggeret vo-
bis omnia, quæquumque dixero vobis.
Pacem relinquo vobis, pacem meam do
vobis: non quomodo mundus dat, ego
do vobis. Non turbetur cor veſtrum,
neque formidet. Audiſtis quia ego dixi
vobis: Vado, & venio ad vos. Si di-
ligeretis me, gauderetis utique, quia va-
do ad Patrem: quia Pater major me
eſt. Et nunc dixi vobis prius quam fiat:
ut quum factum fuerit, credatis. Jam
non multa loquar vobiſcum. Venit e-
nim princeps mundi hujus, & in me
non habet quidquam. Sed ut cognoſcat
mundus quia diligo Patrem, & ſicut
mandatum dedit mihi Pater, ſic facio.
Surgite eamus hinc.

Ego ſum vitis vera: & Pater meus Cap. 15.
agricola eſt. Omnem palmitem in me
non ferentem fructum, tollet eum: &
omnem qui fert fructum, purgabit eum,
ut fructum plus afferat. Jam vos mun-
di eſtis propter ſermonem, quem lo-
quutus ſum vobis. Manete in me: &
ego in vobis. Sicut palmes non poteſt
ferre fructum a ſemetipſo, niſi manſe-
rit in vite: ſic nec vos, niſi in me
manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmi-
tes: qui manet in me, & ego in eo,
hic fert fructum multum: quia ſine me
nihil poteſtis facere. Si quis in me non
manſerit: mittetur foras ſicut palmes,
& [c] areſcet, & colligent eum, & in c
ignem mittent, & ardet. [f] Si manſe- f cxxxiii.
ritis in me, & verba mea in vobis 4.
manſerint: quodquumque volueritis pe-
tetis, & fiet vobis. [g] In hoc clarifica- g cxxxiv.
tus eſt Pater meus, ut fructum pluri- 10.
mum afferatis, & efficiamini mei diſci-
puli. Sicut dilexit me Pater, & ego di-
lexi vos. Manete in dilectione mea. Si
præcepta mea ſervaveritis, manebitis in
dilectione mea, ſicut & ego Patris mei
præcepta ſervavi, & maneo in ejus di-
lectione. Hæc loquutus ſum vobis, ut
gaudium meum in vobis ſit, & gau-
dium veſtrum impleatur. Hoc præce-
ptum meum, ut diligatis invicem, ſicut
ut dilexi vos. [h] Majorem hac dilectio- h cxxxv.
nem nemo habet, ut animam ſuam po- 4.
nat quis pro amicis ſuis. [i] Vos amici i cxxxvi.
mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio 10.
vobis. Jam non dicam vos ſervos: quia
ſervus neſcit quid faciat dominus ejus.
Vos autem dixi amicos: quia omnia
quæquumque audivi a Patre meo, nota
feci

[a] Propius fortaſſe Græco habent noſtri mſ. *qui vidit me, vidit & Patrem &c.* Tum eidem textui preſſius *non credis*, pro *non creditis*.

[b] In inſtanti cum Græco textu noſtri quoque habent mſs. *non cognoſcitis*.

[c] Propius Græco ἐξηράνθη, duo etiam e noſtris mſ. *aruit* legunt.

feci vobis. Non vos me elegistis : sed
ego elegi vos, & posui vos ut eatis,
& fructum afferatis; & fructus vester
a cxxxvii. 4. maneat : [a] ut quodquumque petieri-
tis Patrem in nomine meo, det vo-
b cxxxviii. 10. bis. [b] Hæc mando vobis, ut diligatis
invicem. Si mundus vos odit, scitote
quia me priorem vobis odio habuit. Si
de mundo fuissetis, mundus quod suum
erat, diligeret : quia vero de mun-
do non estis, sed ego elegi vos de mun-
c xxxix. 3. do, propterea odit vos mundus. [c] Me-
mentote sermonis mei, quem ego dixi
vobis : Non est servus major domino
d cxl. 10. suo. [d] Si me persequuti sunt, & vos
persequentur : si sermonem meum serva-
e cxli. 1. verunt, & vestrum servabunt. [e] Sed
hæc omnia facient vobis propter no-
f cxlii. 3. men meum : [f] quia nesciunt eum, qui
misit me. [g] Si non venissem, & lo-
g cxliii. 10. quutus fuissem eis, peccatum non ha-
berent : nunc autem excusationem non
h cxliv. 1. habent de peccato suo. [h] Qui me
odit : & Patrem meum odit. [i] Si o-
i cxlv. 10. pera non fecissem in eis, quæ nemo a-
lius fecit, peccatum non haberent : nunc
autem & viderunt, & oderunt & me,
& Patrem meum. Sed ut adimplea-
tur sermo, qui in lege eorum scriptus
est : Quia odio habuerunt me gratis.
Quum autem venerit Paraclitus, quem
ego mittam vobis a Patre, spiritum ve-
ritatis, qui a Patre procedit, ille testi-
monium perhibebit de me : & vos te-
stimonium perhibebitis, quia ab initio
mecum estis.

Cap. 16. Hæc loquutus sum vobis, ut non
scandalizemini. Absque synagogis fa-
k cxlvi. 1. cient vos : [k] sed venit hora, ut omnis
qui interficit vos, arbitretur obsequium
se præstare Deo. Et hæc facient vo-
bis, quia non noverunt Patrem, ne-
que me. Sed hæc loquutus sum vobis :
ut quum venerit hora eorum, remini-
scamini quia ego dixi vobis. [l] Hæc au-
l cxlvii. 10. tem vobis ab initio non dixi, quia vo-
biscum eram : Et nunc vado ad eum,
qui misit me; & nemo ex vobis inter-
rogat me : Quo vadis? Sed quia hæc
loquutus sum vobis, tristitia implevit
cor vestrum. Sed ego veritatem dico
vobis; expedit vobis ut ego vadam : si
enim non abiero, Paraclitus non veniet
ad vos : si autem abiero, mittam eum
ad vos. Et quum venerit ille, arguet
mundum de peccato, & de justitia, &
de judicio. De peccato [a] quidem, quia

A non crediderunt in me : de justitia ve-
ro, quia ad Patrem vado & jam non
videbitis me : de judicio autem, quia
princeps hujus mundi jam judicatus est.
Adhuc multa habeo vobis dicere : sed
non potestis portare modo. Quum au-
tem venerit ille Spiritus veritatis, do-
cebit vos omnem veritatem. Non enim
loquetur a semetipso : sed quæquumque
audiet, loquetur, & quæ ventura sunt,
annuntiabit vobis. Ille me clarificabit :
quia de meo accipiet, & annuntiabit
B vobis. [m] Omnia quæquumque habet m
Pater, mea sunt. [n] Propterea dixi : quia
de meo accipiet, & annuntiabit vobis. n
Modicum, & jam non videbitis me :
& iterum modicum, & videbitis me :
quia vado ad Patrem. Dixerunt ergo ex
discipuli ejus ad invicem : Quid est
hoc, quod dicit nobis : Modicum, &
non videbitis me : & iterum modicum,
& videbitis me, &, quia vado ad Pa-
trem? Dicebant ergo : Quid est hoc,
C quod dicit, Modicum? nescimus quid
loquitur. Cognovit autem Jesus, quia
volebant eum interrogare, & dixit eis
De hoc quæritis inter vos, quia dixi,
Modicum, & non videbitis me : & ite-
rum modicum, & videbitis me. Amen,
amen dico vobis : quia plorabitis, &
flebitis vos, mundus autem gaudebit,
vos autem contristabimini, sed tristitia
vestra vertetur in gaudium. Mulier
quum parit, tristitiam habet, quia venit
D hora ejus : quum autem pepererit puerum,
jam non meminit pressuræ propter gau-
dium, quia natus est homo in mun-
dum. Et vos igitur nunc quidem tristi-
tiam habetis, iterum autem videbo vos,
& gaudebit cor vestrum : & gaudium
vestrum nemo tollet a vobis. Et in il-
lo die me non rogabitis quidquam.
[o] Amen, amen dico vobis : si quid pe- o cl.
tieritis Patrem in nomine meo, dabit 4.
vobis. Usque modo non petistis quid-
E quam in nomine meo : Petite, & acci-
pietis, ut gaudium vestrum sit plenum.
[p] Hæc in proverbiis loquutus sum vo- p cli.
bis. Venit hora, quum jam non in 10.
proverbiis loquar vobis, sed palam de
Patre annuntiabo vobis. * In illo die * mss. ta-
in nomine meo petetis : & non dico vo- cent In.
bis quia ego rogabo Patrem de vobis :
ipse enim Pater amat vos, quia vos
me * amastis, & credidistis quia ego a * ms. amas-
Deo exivi. Exivi a Patre, & veni in tis.
mundum : iterum relinquo mundum,
& va-

[a] Iidem mss. prætermissa vocula *quidem*, in instanti habent propius Græco textui *non credent τι-στεύουσιν*: mox cohærenter *non videtis* pro *non videbitis*.

& vado ad Patrem . Dicunt ei discipu- A
li ejus : Ecce nunc palam loqueris , &
proverbium nullum dicis. Nunc scimus
quia scis omnia , & non opus est tibi ,
ut quis te interroget , in hoc credimus
a cl.11. quia a Deo existi . [a] Respondit eis Je-
4. sus: Modo creditis? Ecce venit hora ,
& jam venit, ut dispergamini unusquis-
que in propria , & me solum relinqua-
tis: & non sum solus , quia Pater me-
b cl.111. cum est . [b] Hæc loquutus sum vobis, ut
10. in me pacem habeatis . In mundo pres- B
suram habebitis: sed confidite, ego vici
mundum .
Cap. 17. Hæc loquutus est Jesus: & subleva-
tis oculis in cælum, dixit : Pater , ve-
nit hora, clarifica filium tuum , ut fi-
lius tuus clarificet te: Sicut dedisti ei
potestatem omnis carnis , ut omne ,
quod dedisti ei, det eis vitam æternam.
Hæc est autem vita æterna : ut cogno-
scant te, solum Deum verum, & quem
misisti, Jesum Christum. Ego te clari- C
ficavi super terram , opus consumma-
vi , quod dedisti mihi ut faciam : &
nunc clarifica me tu , Pater , apud te-
metipsum, claritate, quam habui prius ,
quam mundus esset , apud te. Manife-
stavi nomen tuum hominibus, quos de-
disti mihi de mundo: tui erant, & mi-
hi eos dedisti & sermonem tuum ser-
vaverunt . Nunc cognoverunt , quia o-
mnia quæ dedisti mihi , abs te sunt :
quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: D
& ipsi acceperunt, & cognoverunt vere
quia a te exivi , & crediderunt quia
tu me misisti. Ego pro eis rogo : non
pro mundo rogo, sed pro his, quos de-
disti mihi : quia tui sunt : & mea o-
mnia tua sunt , & tua mea sunt : &
clarificatus sum in eis . Et jam non
sum in mundo, & hi in mundo sunt ,
& ego ad te venio . Pater sancte , ser-
va eos in nomine tuo, quos dedisti mi-
hi: ut sint unum , sicut & nos . Quum
essem cum eis, ego servabam eos in no- E
mine tuo . Quos dedisti mihi , custodi-
vi : & nemo ex eis periit , nisi filius
perditionis , ut Scriptura impleatur .
Nunc autem ad te venio : & hæc lo-
quor in mundo , ut habeant gaudium
meum impletum in semetipsis . Ego
dedi eis sermonem tuum , & mundus
eos odio habuit, quia non sunt de mun- F
do , sicut & ego non sum de mundo .
Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed
ut serves eos a malo . De mundo non
sunt, sicut & ego non sum de mundo .

Sanctifica eos in veritate . Sermo tuus
veritas est. Sicut tu me misisti in mun-
dum, & ego misi eos in mundum . Et
pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint
& ipsi sanctificati in veritate . Non
pro * eis autem rogo tantum , sed & * mss. bis.
pro eis , qui credituri sunt per verbum
eorum in me: ut omnes unum sint, si-
cut tu, Pater, in me, & ego in te, ut
& ipsi in nobis unum sint: ut credat
mundus , quia tu me misisti . Et ego
claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis:
ut sint unum, sicut & nos unum sumus.
Ego in eis, & tu in me : ut sint con-
summati in unum: & cognoscat mundus
quia tu me misisti, & dilexisti eos , si-
cut & me dilexisti . Pater , quos dedisti
mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint
mecum : ut videant claritatem meam ,
quam dedisti mihi : quia dilexisti me
ante constitutionem mundi . [c] Pater ju- c cl.iv.
ste , mundus te non cognovit : ego au- 3. d civ.
tem te cognovi : [d] & hi cognoverunt, 10.
quia tu me misisti . Et notum feci eis
nomen tuum , & notum faciam : ut di-
lectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, &
ego in ipsis.
[e] Hæc quum dixisset Jesus, egressus Cap. 18. e clvi.
est cum discipulis suis trans torrentem 1.
Cedron , ubi erat hortus, in quem in-
troivit ipse, & discipuli ejus. [f] Sciebat f clvii.
autem & Judas, qui tradebat eum , lo- 10.
cum: quia frequenter Jesus convenerat
illuc cum discipulis suis . [g] Judas ergo g clviii.
quum accepisset cohortem , & a pon- 1.
tificibus & pharisæis ministros , venit
illuc cum lanternis , & facibus , & ar-
mis . [h] Jesus itaque sciens omnia, quæ h clix.
ventura erant super eum , processit , & 10.
dixit eis: Quem quæritis. Responderunt
ei: Jesum Nazaræum. Dicit eis Jesus:
Ego sum . Stabat autem & Judas , qui
tradebat eum , cum ipsis . Ut ergo di-
xit eis: Ego sum: abierunt retrorsum ,
& ceciderunt in terram . Iterum ergo
interrogavit eos : Quem quæritis : Illi
autem dixerunt: Jesum Nazaræum. Re-
spondit Jesus : Dixi vobis , quia ego
sum : si ergo me quæritis , sinite hos
abire . Ut impleretur sermo , quem
dixit : Quia quos dedisti mihi , non per-
didi ex eis quemquam . [i] Simon ergo i clx.
Petrus habens gladium eduxit eum : & 1.
percussit pontificis servum : & abscidit
auriculam ejus dexteram . Erat autem
nomen servo Malchus . [k] Dixit ergo Je- k clxi.
sus Petro : Mitte gladium [a] tuum in va- 10.
ginam. Calicem, quem dedit mihi Pa-
ter,

[a] Pronomen *tuum*, quod & codices quidam Græci tacent, in nostris mss. non habetur.

a clxii. ter, non bibam illum? a Cohors ergo,
1. & tribunus, & ministri Judæorum com-
prehenderunt Jesum, & ligaverunt eum:
b clxiii. b Et adduxerunt eum ad Annam pri-
10. mum, erat enim socer Caiphæ, qui
erat pontifex anni illius. Erat autem
Caiphas, qui consilium dederat Judæis:
c clxiv. Quia expedit, unum hominem mori pro
4. populo. c Sequebatur autem Jesum Si-
d clxv. mon Petrus, & alius discipulus. d Disci-
10. pulus autem ille erat notus pontifici,
e clxvi. & introivit cum Jesu in atrium ponti-
1. ficis. e Petrus autem stabat ad ostium
f clxvii. 1. foris. f Exivit ergo discipulus alius,
g clxviii. qui erat notus pontifici, & dixit o-
1. stiariæ, & introduxit Petrum. g Dicit
ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid &
tu ex discipulis es hominis istius? Dicit
h clxix. ille: Non sum. h Stabant autem servi
10. & ministri ad prunas, quia frigus e-
rat, & calefaciebant se: erat autem
cum eis & Petrus stans, & calefaciens
se. Pontifex ergo interrogavit Jesum de
i clxx. discipulis suis, & de doctrina ejus. i Re-
1. spondit ei Jesus: Ego palam loquutus
sum mundo: ego semper docui in sy-
nagoga, & in templo, quo omnes Ju-
dæi conveniunt: & in occulto loquu-
k clxxi. tus sum nihil. k Quid me interrogas?
10. interroga eos, qui audierunt quid lo-
l clxxii. quutus sim ipsis: ecce hi sciunt quæ di-
1. xerim ego. l Hæc autem cum dixis-
set, unus assistens ministrorum dedit ala-
m clxxiii. pam Jesu, dicens: Sic respondes ponti-
10. fici? m Respondit ei Jesus: Si male lo-
n clxxiv. quutus sum, testimonium perhibe de ma-
1. lo: si autem bene, quid me cædis? n
o clxxv. Et misit eum Annas ligatum ad Caipham
1. pontificem. o Erat autem Simon Petrus
stans & calefaciens se. Dixerunt ergo
ei: Numquid & tu ex discipulis ejus
es? Negavit ille, & dixit: non sum.
a Dicit a ei unus ex servis pontificis,
cognatus ejus, cujus abscidit Petrus au-
riculam: Nonne ego te vidi in horto
cum illo? Iterum ergo negavit Pe-
p clxxvi. trus: & statim gallus cantavit. p Ad-
1. ducunt ergo Jesum a Caipha in præto-
q clxxvii. rium. Erat autem mane: q & ipsi non
10. introierunt in prætorium, ut non con-
taminarentur, sed ut manducarent Pa-
scha. Exivit ergo Pilatus ad eos fo-
ras, & dixit: Quam accusationem af-
fertis adversus hominem hunc? Respon-
derunt, & dixerunt ei: Si non esset
hic malefactor, non tibi tradidissemus
eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite

A eum vos, & secundum legem vestram
judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi:
Nobis non licet interficere quemquam.
Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit,
significans qua morte esset moriturus.
r Introivit ergo iterum in prætorium r cl[illegible]
Pilatus, & vocavit Jesum, & dixit ei: 1.
Tu es rex Judæorum? Respondit Jesus
a temetipso hoc dicis, an alii dixerunt
tibi de me? s Respondit Pilatus: Num- s [illegible]
quid ego Judæus sum? Gens tua, & pon- 1.
B tifices tradiderunt te mihi: quid fecisti?
Respondit Jesus: Regnum meum non
est de hoc mundo, si ex hoc mundo
esset regnum meum, ministri mei uti-
que decertarent, ut non traderer Judæis:
nunc autem regnum meum non est
hinc. t Dixit itaque ei Pilatus: Er- t cl[illegible]
go rex es tu? Respondit Jesus: Tu di- 4.
cis quia rex sum ego. u Ego in hoc na- u clx[illegible]
tus sum, & ad hoc veni in mundum, 1.
ut testimonium perhibeam veritati: o-
C mnis qui est ex veritate, audit vocem
meam. Dicit ei Pilatus: Quid est veri-
tas? x Et quum hoc dixisset, iterum x cl[illegible]
exivit ad Judæos, & dicit eis: Ego nul- 1.
lam invenio in eo caussam. y Est autem y clxxx[illegible]
consuetudo vobis, ut unum dimittam vo- 4.
bis in Pascha: vultis ergo dimittam vo- z cl[illegible]
bis regem Judæorum? z Clamaverunt er- 1.
go rursum omnes, dicentes: Non hunc,
sed Barabbam. Erat autem Barabbas la-
tro.

Cap. 19. a clx[illegible]
D a Tunc ergo apprehendit Pilatus Je- 4.
sum, & flagellavit. Et milites plecten-
tes coronam de spinis, imposuerunt ca-
piti ejus: & veste purpurea circumde-
derunt eum. Et veniebant ad eum, &
dicebant: Ave, rex Judæorum: & da- b clxxx[illegible]
bant ei alapas. b Exivit ergo iterum Pi- 9.
latus foras, & dicit eis: Ecce adduco
eum foras, ut cognoscatis quia nullam
invenio in eo caussam. (c Exivit ergo
Jesus portans coronam spineam, & pur- c clx[illegible]
E pureum vestimentum.) Et dicit eis: 4.
Ecce homo. d Quum ergo vidissent eum
pontifices, & ministri, clamabant di- d clxx[illegible]
centes: Crucifige, crucifige b eum. e 1.
Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & b e cl[illegible]
crucifigite: f ego enim non invenio in 1[illegible]
eo caussam. g Responderunt ei Judæi: f cxc.
Nos legem habemus, & secundum legem 9.
debet mori, quia filium Dei se fecit. g cxci.
h Quum ergo audisset Pilatus hunc ser- 1[illegible]
monem, magis timuit. Et ingressus est h cxcii.
prætorium iterum: & dixit ad Jesum; 4.
Unde es tu? Jesus autem responsum
non

a Tacent nostri mss. pronomen *ei*, quod neque in Græco resonat textu.

b Cum Græcis plerisque exemplaribus *eum* prono-men nostri quoque mss. nesciunt.

a cxciii. non dedit ei. [a] Dicit ergo ei Pilatus: A
10. mihi non loqueris? nescis quia potesta-
tem habeo crucifigere te, & potestatem
habeo dimittere te? Respondit Jesus:
Non haberes potestatem adversum me
ullam, nisi tibi datum esset desuper.
Propterea qui me tradidit tibi, majus
peccatum habet. Et exinde quærebat
Pilatus dimittere eum. Judæi autem
clamabant dicentes: Si hunc dimitris,
non es amicus Cæsaris. Omnis enim,
qui se regem facit, contradicit Cæsari. B
Pilatus autem quum audisset hos sermo-
nes, adduxit foras Jesum: & sedit pro
* mss. Lithostrotus. tribunali, in loco qui dicitur * Litho-
strotos, Hebraice autem Gabbatha. Erat
autem parasceve Paschæ, hora quasi
sexta, & dicit Judæis: Ecce rex vester.
b cxciv. [b] Illi autem clamabant: Tolle, tolle,
1. crucifige eum. [c] Dicit eis Pilatus: Re-
c cxcv. 10. gem vestrum crucifigam? Responderunt
pontifices: Non habemus regem, nisi
d cxcvi. Cæsarem. [d] Tunc ergo tradidit eis il- C
1. lum, ut crucifigeretur. [e] Susceperunt
e cxcvii. 1. autem Jesum, & eduxerunt. Et baju-
lans sibi crucem, exivit in eum, qui
dicitur Calvariæ, locum, Hebraice au-
tem Golgotha: ubi crucifixerunt eum,
f cxcviii. [f] & cum eo alios duos, hinc & hinc,
1 medium autem Jesum. [g] Scripsit au-
g cxcix. 1. tem & titulum Pilatus: & posuit su-
per crucem. Erat autem scriptum: Je-
h cc. sus Nazaræus, rex Judæorum. [h] Hunc
10. ergo titulum multi Judæorum legerunt: D
quia prope civitatem erat locus ubi
crucifixus est Jesus. Et erat scriptum
Hebraice, Græce, & Latine. Dicebant
ergo Pilato pontifices Judæorum: No-
li scribere, rex Judæorum: sed quia
ipse dixit: Rex sum Judæorum. Re-
spondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.
i cci. 1. [i] Milites ergo quum crucifixissent eum,
acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt
quattuor partes: unicuique militi par-
tem) & tunicam: Erat autem tunica
inconsutilis, desuper contexta per to- E
tum. Dixerunt ergo ad invicem: Non
scindamus eam, sed sortiamur de illa
cujus sit. Ut scriptura impleretur, di-
cens: Partiti sunt vestimenta mea sibi:
& in vestem meam miserunt sortem.
k ccii. Et milites quidem hæc fecerunt. [k] Sta-
10. bant autem juxta crucem Jesu mater
ejus, & soror matris ejus Maria Cleo-
phæ, & Maria Magdalene. Quum vi-
disset ergo Jesus matrem, & discipu-
lum stantem, quem diligebat, dicit F
matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.
Deinde dicit discipulo: Ecce mater

tua. Et ex illa hora accepit eam di-
scipulus in sua. [l] Postea sciens Jesus l cciii.
quia omnia consummata sunt, ut con- 4.
summaretur scriptura, dixit: Sitio.
Vas ergo erat positum aceto plenum.
Illi autem spongiam plenam aceto,
hyssopo circumponentes, obtulerunt o-
ri ejus. [m] Quum ergo accepisset Jesus m cciv.
acetum, dixit: Consummatum est. 1.
Et inclinato capite tradidit spiritum.
[n] Judæi ergo, (quoniam parasceve e- n ccv.
rat) ut non remanerent in cruce cor- 10.
pora sabbatho, (erat enim magnus
dies ille sabbathi) rogaverunt Pila-
tum, ut frangerentur eorum crura, &
tollerentur. Venerunt ergo milites:
& primi quidem fregerunt crura, &
alterius qui crucifixus est cum eo. Ad
Jesum autem quum venissent, ut vide-
runt eum jam mortuum, non fregerunt
ejus crura: sed unus militum lancea
latus ejus aperuit, & continuo exivit
sanguis & aqua. Et qui vidit, testi-
monium perhibuit: & verum est testi-
monium ejus. Et ille scit quia vera
dicit: ut & vos credatis. Facta sunt
enim hæc, ut scriptura impleretur:
Os non comminuetis ex eo. Et iterum
alia scriptura dicit: Videbunt in quem
ttansfixerunt. [o] Post hæc autem roga- o ccvi.
vit Pilatum Joseph ab Arimathæa, 1.
(eo quod esset discipulus Jesu, occultus
autem propter metum Judæorum) ut
tolleret corpus Jesu. Et permisit Pi-
latus. Venit ergo, & tulit corpus Je-
su. [p] Venit autem & Nicodemus, qui p ccvii.
venerat ad Jesum nocte primum, fe- 10.
rens mixturam myrrhæ & aloes, quasi
libras centum. [q] Acceperunt ergo cor- q ccviii.
pus Jesu, & ligaverunt illud linteis 1.
cum aromatibus, sicut mos est Ju-
dæis sepelire. Erat autem in loco,
ubi crucifixus est, hortus: & in hor-
to monumentum novum, in quo non-
dum quisquam positus erat. Ibi ergo
propter parasceven Judæorum, quia
juxta erat monumentum, posuerunt
Jesum.

[r] Una autem sabbathi, Maria Mag- Cap. 20. r ccix.
dalene venit mane, quum adhuc te- 1.
nebræ essent, ad monumentum: & vi-
dit lapidem sublatum a monumento.
[s] Cucurrit ergo, & venit ad Simonem s ccx.
Petrum, & ad alium discipulum, quem 10.
amabat Jesus, & dicit illis: Tulerunt
Dominum de monumento, & nescimus
ubi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus,
& ille alius discipulus, & venerunt ad
monumentum. Currebant autem duo

 simul,

ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et quum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina, non tamen introivit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introivit in monumentum, vidit linteamina poſita, & ſudarium, quod fuerat ſuper caput ejus, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim involutum in unum locum. Tunc ergo introivit & ille diſcipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit: nondum enim ſciebant ſcripturam, quia oportebat eum a mortuis reſurgere. Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos.
a ccxi. 1. [a] Maria autem
ſtabat ad monumentum foris, plorans. Cum ergo fleret, inclinavit ſe, & proſpexit in monumentum: & vidit duos angelos in albis, ſedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi poſitum
b ccxii. fuerat corpus Jeſu. [b] Dicunt ei illi:
10. Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum; & neſcio ubi poſuerunt eum. Hæc quum dixiſſet, converſa eſt retrorſum, & vidit Jeſum ſtantem: & non ſciebat quia Jeſus eſt. Dicit ei Jeſus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi ubi poſuiſti eum: & ego eum tollam. Dicit ei Jeſus: Maria. Converſa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magiſter.) Dicit ei Jeſus: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum: Deum meum, & Deum veſtrum. Venit Maria Magdalene annuntians diſcipulis: Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.
c ccxiii. [c] Quum ergo ſero eſſet die illo, una ſab-
9. bathorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jeſus, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. Et quum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus, & la-
d ccxiv. tus. [d] Gaviſi ſunt ergo diſcipuli viſo
10. Domino. Dixit ergo eis iterum. Pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Hæc quum dixiſſet, inſufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum
e ccxv. Sanctum: [e] quorum remiſeritis pecca-
7. ta, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. [f] Thomas autem f ccxvi.
unus ex duodecim, qui dicitur Didy- 10.
mus, non erat cum eis quando venit Jeſus. Dixerunt ergo ei alii diſcipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus ejus *a* fi- a
xuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam. [g] Et poſt dies octo, iterum e- g ccxvii.
rant diſcipuli ejus intus; & Thomas cum eis. Venit Jeſus januis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. [h] Reſpondit Thomas, & dixit h ccxviii.
ei: Dominus meus, & Deus meus. 10.
Dixit ei Jeſus: Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, quia Jeſus eſt Chriſtus filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

[i] Poſtea manifeſtavit ſe iterum Je- Cap. XXI. i ccxix.
ſus *b* diſcipulis ad mare Tiberiadis. Ma- 9.
nifeſtavit autem ſic. Erant ſimul Si- b
mon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex diſcipulis ejus duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piſcari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & aſcendernnt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto ſtetit Jeſus in littore: non tamen cognoverunt diſcipuli quia Jeſus eſt. Dixit ergo eis Jeſus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Reſponderunt ei: Non. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete; & invenietis: Miſerunt ergo: & jam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium. [k] Dixit er- k ccxx.
go diſcipulus ille, quem diligebat Je- 10.
ſus, *c* Petro: Dominus eſt. Simon Pe- c
trus quum audiſſet quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe (erat enim nudus) & miſit ſe in mare. Alii autem diſcipuli navigio venerunt, (non enim longe erant a terra, ſed quaſi cubitis ducen- l ccxxi.
tis) trahentes rete piſcium. [l] Ut ergo 9.
de-

a Fortaſſe rectius juxta Græcum τὸν τύπον noſtri etiam mſ. legunt *figuram*, pro *fixuram*

b Duo e noſtris mſs. non addunt *diſcipulis*: quædam vero Græca exemplaria etiam *Jeſus* nomen prætereunt.

c Nomen *Petro*, quod in Græcis tamen pleriſque omnibus libris habetur, ab uno alterove e noſtris mſs. abeſt.

descenderunt in terram, viderunt prunas A
positas, & piscem superpositum, & pa-
nem. Dicit eis Jesus: Afferte de pisci-
a ccxxii. bus, quos prendidistis nunc. [a] Ascendit
9. Simon Petrus, & traxit rete in terram,
plenum magnis piscibus centum quin-
quaginta tribus. Et quum tanti essent,
b ccxxiii. non est scissum rete. [b] Dicit eis Jesus:
9. Venite, prandete. [c] Et nemo audebat
c ccxxiv. 10. discumbentium interrogare eum: Tu
quis es? scientes, quia Dominus est.
d ccxxv. [d] Et venit Jesus, & accepit panem, & B
9. dat eis, & piscem similiter. [e] Hoc jam
e ccxxvi. 10. tertio manifestatus est Jesus discipulis
suis, quum resurrexisset a mortuis.
Quum ergo prandissent, dicit Simoni
Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me
plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu
f ccxxvii. scis quia amo te. [f] Dicit ei Pasce agnos
9. meos. [g] Dicit ei iterum: Simon Joan-
g ccxxviii. 10. nis, diligis me? Ait illi: Etiam Do-
h ccxxix. mine, tu scis quia amo te. [h] Dicit ei:
9. Pasce agnos meos. [i] Dicit ei tertio: C
ccxxx. 10. Simon Joannis, amas me? Contristatus
est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas
a me? & dixit ei: Domine, tu omnia [a]
k ccxxxi. nosti: tu scis quia amo te. [k] Dixit ei:
9. Pasce oves meas. [l] Amen, amen dico ti-
l ccxxxii. 10.

bi: quum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: quum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et quum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo quum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Jesus: [b] Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. *b* Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur; sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

a Primo etiam loco duo e nostris mss. præferunt *tu omnia scis*, pro *nosti*.

b Codex Reginæ sub num. 14. qui & S. VVencesai fuisse olim dicitur, probæ is quidem antiquitatis & notæ *Si* legit utroque in loco, pro *Sic*, juxta Græcum textum ἐὰν. Quoniam vero tralatitiam hac super re quæstionem retexere, non est e re nostra, auctores sumus, ut adeas Criticos sacros, & Hieronymum nostrum lib. I. contra Jovinianum, & quæ nobis notata sunt ad eum locum.

Explicit Evangelium secundum Joannem.

INCI-

INCIPIT LIBER ACTUUM APOSTOLORUM.

Juxta Exemplar Vaticanum summa fide editus.

Cap. 1. PRIMUM quidem sermonem feci A de omnibus, o Theophile, quæ cepit Jesus facere, & docere, usque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum Sanctum, quos elegit, assumtus est: quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et convescens, præcepit eis ab Jerosolymis, ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, B quam audistis (inquit) per os meum: quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies. Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis C mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. Et quum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Quumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? hic Jesus, qui assumtus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. D Tunc reversi sunt Jerosolymam a monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbathi habens iter. Et quum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus & Joannes, Jacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jesu, & fratribus ejus. In diebus illis exsurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.) Viri fratres, oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus Sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum: qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: & episcopatum ejus accipiat alter. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit, & exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens a baptismate Joannis usque in diem qua assumtus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Matthiam. Et orantes dixerunt: Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum ministerii hujus, & apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

Et quum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis Cap. 2.

illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, A
seditque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cælo est. Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce B
omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt, & quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani, Judæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes C
nostris linguis magnalia Dei. Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse? Alii autem irridentes dicebant: quia musto pleni sunt isti. Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & loquutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, D
quum sit hora tertia: sed hoc est, quod dictum est per Prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem supra servos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt: & dabo E
prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Et erit: omnis quiquumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Viri Israelitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarænum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos sci- F
tis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis: quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi ne commovear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exsultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua. Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, quoniam defunctus est, & sepultus: & sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur quum esset, & sciret quia jurejurando jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus: providens loquutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus Sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Non enim David ascendit in cælum: dixit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis. His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt, quosquumque advocaverit Dominus Deus noster. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Jerusalem

ſalem fiebant, & metus erat magnus in A universis. Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Poſſeſſiones & ſubſtantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exſultatione, & ſimplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui ſalvi fierent B quotidie in idipſum.

Cap. 3. Petrus autem & Joannes aſcendebant in templum, ad horam orationis nonam. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemoſynam ab introeuntibus in templum. Is quum vidiſſet Petrum & Joannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemoſynam acciperet. Intuens C autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Reſpice in nos. At ille intendebat in eos, ſperans ſe aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jeſu Chriſti Nazaræni ſurge, & ambula. Et apprehenſa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus & plantæ. Et exſiliens ſtetit, & ambulabat: & intravit D cum illis in templum ambulans, & exſiliens, & laudans Deum. Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum. Cognoſcebant autem illum, quod ipſe erat, qui ad eleemoſynam ſedebat ad Speciosam portam templi: & impleti ſunt ſtupore & exſtaſi, in eo quod contigerat illi. Quum teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum quæ appellatur Salomonis, ſtupentes. E Videns autem Petrus, reſpondit ad populum: Viri Iſraelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute aut poteſtate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraam, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, Deus Patrum noſtrorum, glorificavit filium ſuum Jeſum, quem vos quidem tradidiſtis, & negaſtis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. Vos autem ſanctum & juſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis: aucto- F rem vero vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitavit a mortuis, cujus nos teſtes ſumus. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidiſtis, & noſtis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum eſt, dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum. Et nunc fratres ſcio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri. Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium Prophetarum, pati Chriſtum ſuum, ſic implevit. Pœnitemini igitur & convertimini, ut deleantur peccata veſtra: ut quum venerint tempora refrigerii a conſpectu Domini, & miſerit eum, qui prædicatus eſt vobis, Jeſum Chriſtum, quem oportet quidem cælum ſuſcipere uſque in tempora reſtitutionis omnium, quæ loquutus eſt Deus per os ſanctorum ſuorum a ſæculo prophetarum. Moyſes quidem dixit: Quoniam Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris, tamquam meipſum audietis juxta omnia quæquumque loquutus fuerit vobis. Erit autem: omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. Et omnes Prophetæ a Samuel, & deinceps, qui loquuti ſunt, annuntiaverunt dies iſtos. Vos eſtis filii prophetarum, & teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad patres noſtros, dicens ad Abraam: Et in ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Vobis primum Deus ſuſcitans filium ſuum, miſit eum benedicentem vobis: ut convertat ſe unuſquiſque a nequitia ſua.

Loquentibus autem illis ad populum, ſupervenerunt ſacerdotes, & magiſtratus templi, & Sadducæi, dolentes quod docerent populum: & annuntiarent in Jeſu reſurrectionem ex mortuis: & injecerunt in eos manus, & poſuerunt eos in cuſtodiam in craſtinum: erat enim jam veſpera. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus eſt numerus virorum quinque millia. Factum eſt in craſtinum, ut congregarentur principes eorum, & ſeniores, & ſcribæ in Jeruſalem; & Annas princeps ſacerdotum, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere ſacerdotali. Et ſtatuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine feciſtis hoc vos? Tunc repletus Spiritu Sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & ſeniores, audite: Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iſte ſalvus factus eſt, notum ſit omni- Cap. 4.

mnibus vobis, & omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazaræni, quem vos crucifixistis: quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est, in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Videntes autem Petri constantiam & Joannis, B comperto quod homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Jesu fuerant: hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant ad invicem, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, & C non possumus negare. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. Et vocantes eos, denuntiaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu. Petrus vero & Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate: non D enim possumus quæ vidimus, & audivimus, non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo, quod acciderat. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis. Dimissi autem venerunt ad suos: & annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent. Qui quum audis- E sent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui Spiritu Sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & F adversus Christum ejus?, convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum

A gentibus, & populis Israel, facere quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri. Et nunc, Domine, respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, in eo quod manum tuam extendas ad sanitates & signa & prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesus. Et quum orassent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere, quum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

Vir autem quidam nomine Ananias, Cap. 5.
cum Saphira uxore sua, vindidit agrum & fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba cecidit & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium; & efferent te. Confestim cecidit

ante pedes ejus, & exspiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc. Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, & vexatos a spiritibus immundis: qui curabantur omnes. Exsurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo: & injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos, dixit; Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus. Qui quum audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convenerunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel: & miserunt ad carcerem, ut adducerentur. Quum autem venissent ministri, & aperto carcere, non invenissent illos, reversi nuntiaverunt, dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intus invenimus. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret. Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum. Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi: timebant enim populum, ne lapidarentur. Et quum adduxissent illos, statuerunt in concilio: & interrogavit eos princeps sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra,

A & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. Hunc principem & salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum. Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus B Sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi. Hæc quum audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos. Surgens autem quidam in concilio pharisæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri. Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. Ante hos enim dies exstitit Theodas, dicens, se esse C aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc exstitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si ex est hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur: si vero ex Deo est, D non poteritis dissolvere illud, ne forte & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant, in templo & circa domos docentes, & evangelizantes Christum E Jesum.

Cap. In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. F Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

mus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu Sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus. Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant a Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum. Commoverunt itaque plebem, & seniores, & scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem. Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazaræus hic destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem angeli.

Dixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent? Qui ait: Viri fratres, & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraæ quum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan, & dixit ad illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi. Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis. Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis, sed promisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, quum non haberet filium. Loquutus est autem ei Deus: Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & male tractabunt eos annis quadrin-

A gentis: & gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus: & post hæc exibunt, & servient mihi in loco isto. Et dedit illi testamentum circumcisionis: & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: & Isaac, Jacob: & Jacob, duodecim Patriarchas. Et Patriarchæ æmulantes, Joseph vendiderunt in Ægyptum, & erat Deus cum eo: & eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & dedit ei gra-

B tiam, & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam. Venit autem fames in universam Ægyptum & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri. Quum audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primum: & in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, & manife-

C statum est Pharaoni genus ejus. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque. Et descendit Jacob in Ægyptum, & defunctus est ipse, & patres nostri. Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraam pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem. Quum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus

D Abraæ, crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto, & quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus, in domo patris sui. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium. Et eruditus est Moyses

E omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis. Quum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos filios Israel. Et quum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salu-

F tem illis: at illi non intellexerunt. Sequenti vero die apparuit illis litigan-

tibus: & reconciliabat eos in pace dicens: Viri, fratres eſtis, ut quid noceris alterutrum? Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te conſtituit principem & judicem ſuper nos? numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfeciſti heri Ægyptium? Fugit autem Moyſes in verbo iſto: & factus eſt advena in terra Madian, ubi generavit filios duos. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deſerto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi. Moyſes autem videns, admiratus eſt viſum. Et accedente illo, ut conſideraret, facta eſt ad eum vox Domini, dicens: Ego ſum Deus patrum tuorum, Deus Abraam, Deus Iſaac, & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyſes, non audebat conſiderare. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Videns vidi afflictionem populi mei, qui eſt in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & deſcendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum. Hunc Moyſen, quem negaverunt, dicentes: Quis te conſtituit principem & judicem? hunc Deus principem & redemtorem miſit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo. Hic eduxit illos, faciens prodigia & ſigna in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deſerto annis quadraginta. Hic eſt Moyſes, qui dixit filiis Iſrael: Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris: tamquam me, ipſum audietis. Hic eſt, qui fuit in Eccleſia in ſolitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus noſtris: qui accepit verba vitæ dare nobis. Cui noluerunt obedire patres noſtri: ſed repulerunt, & averſi ſunt in cordibus ſuis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis deos, qui præcedant nos: Moyſes enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, neſcimus quid factum ſit ei. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulacro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum. Convertit autem Deus, & tradidit eos ſervire militiæ cæli ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum: Numquid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto, domus Iſrael? Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch, & ſidus Dei veſtri Rempham, figuras, quas feciſtis, adorare eas. Et transferam

A vos trans Babylonem. Tabernaculum teſtimonii fuit cum patribus noſtris in deſerto, ſicut diſpoſuit illis Deus, loquens ad Moyſen, ut faceret illud ſecundum formam quam viderat. Quod & induxerunt, ſuſcipientes patres noſtri cum Jeſu in poſſeſſionem gentium, quas expulit Deus a facie patrum noſtrorum, uſque in diebus David, qui invenit gratiam ante Deum, & petiit, ut inveniret tabernaculum Deo Jacob. Salomon autem æ-

B dificavit illi domum. Sed non excelſus in manufactis habitat, ſicut Propheta dicit: Cælum mihi ſedes eſt: terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ eſt? Nonne manus mea fecit hæc omnia? Dura cervice, & incircumciſis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos. Quem Prophetarum non ſunt per-

C ſequuti patres veſtri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu juſti, cujus vos nunc proditores & homicidæ fuiſtis: qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & non cuſtodiſtis. Audientes autem hæc diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum. Quum autem eſſet plenus Spiritu Sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem a dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, & Filium hominis ſtantem a dextris

D Dei. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt unanimiter in eum. Et ejicientes eum extra civitatem, lapidabant: & teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua, ſecus pedes adoleſcentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jeſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Poſitis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et

E quum hoc dixiſſet, obdormivit in Domino. Saulus autem erat conſentiens neci ejus.

Facta eſt autem in illa die perſequutio magna in Eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apoſtolos. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum. Saulus autem devaſtabat Eccleſiam, per domos Cap. 8.

F intrans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in cuſtodiam. Igitur qui diſper-

sperfi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant. Multi autem paralytici & claudi curati sunt. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos. Quum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit: & quum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. Quum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem. Qui quum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum. Quum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuiquumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis. Et illi quidem testificati & loquuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant. Angelus

A autem Domini loquutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum, ad viam quæ descendit ad Jerusalem in Gazam: hæc est deserta. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem: & revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam Prophetam. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum istum. B Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putasne intelligis quæ legis? Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascenderet, & sederet secum. Locus autem scripturæ, quam legebat, erat hic: Tamquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. In humi-

C litate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus? Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptiza-

D ri? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, filium Dei esse Jesum Christum. Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum. Quum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec ve-

E niret Cæsaream.

Saulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem. Et quum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damasco: & subito circumfulsit eum lux de cælo. Et cadens in terram au- Cap. 9.

F divit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? Qui dixit: Quis es, Domine? Et ille: Ego sum Jesus,

ſus, quem tu perſequeris. Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Et tremens, ac ſtupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Surrexit autem Saulus de terra, apertiſque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damaſcum. Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit. Erat autem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias: & dixit ad illum in viſu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus: & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſenſem: ecce enim orat. (Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem ſibi manus ut viſum recipiat.) Reſpondit autem Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis in Jeruſalem: & hic habet poteſtatem a principibus ſacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum. Dixit autem ad eum Dominus: Vade quoniam vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſrael. Ego enim oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Et abiit Ananias, & introivit in domum: & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus miſit me Jeſus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu Sancto. Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquamæ, & viſum recepit: & ſurgens baptizatus eſt. Et quum accepiſſet cibum, confortatus eſt. Fuit autem cum diſcipulis, qui erant Damaſci, per dies aliquot. Et continuo in ſynagogis prædicabat Jeſum, quoniam hic eſt filius Dei. Stupebant autem omnes qui audiebant; & dicebant: Nonne hic eſt, qui expugnabat in Jeruſalem eos, qui invocabant nomen iſtud: & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes ſacerdotum? Saulus autem multo magis convaleſcebat, & confundebat Judæos, qui habitabant Damaſci, affirmans, quoniam hic eſt Chriſtus. Quum autem implerentur dies multi, conſilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent. Notæ autem

A factæ ſunt Saulo inſidiæ eorum. Cuſtodiebant autem & portas die ac nocte, ut eum interficerent. Accipientes autem eum diſcipuli nocte, per murum dimiſerunt eum, ſubmittentes in ſporta. Quum autem veniſſet in Jeruſalem, tentabat ſe jungere diſcipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod eſſet diſcipulus. Barnabas autem apprehenſum illum duxit ad Apoſtolos: & narravit illis quomodo in via vidiſ-
B ſet Dominum, & quia loquutus eſt ei, & quomodo in Damaſco fiducialiter egerit in nomine Jeſu. Et erat cum illis intrans & exiens in Jeruſalem, & fiducialiter agens in nomine Domini. Loquebatur quoque gentibus, & diſputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. Quod quum cognoviſſent fratres, deduxerunt eum Cæſaream, & dimiſerunt Tarſum. Eccleſia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Sama-
C riam, habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & conſolatione Sancti Spiritus replebatur. Factum eſt autem, ut Petrus dum pertranſiret univerſos, deveniret ad ſanctos, qui habitabant Lyddæ. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Ænea, ſanat te Dominus Jeſus Chriſtus: ſurge, & ſterne tibi. Et continuo ſurre-
D xit. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ & Saronæ: qui converſi ſunt ad Dominum. In Joppe autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemoſynis, quas faciebat. Factum eſt autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam quum laviſſent, poſuerunt eam in cœnaculo. Quum autem prope eſſet Lydda ad Joppen, diſcipuli audientes quia Petrus eſſet in ea, miſe-
E runt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire uſque ad nos. Exſurgens autem Petrus venit cum illis. Et quum adveniſſet, duxerunt illum in cœnaculum: & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas & veſtes, quas faciebat illis Dorcas. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit: & converſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: & viſo Petro,
F reſedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et quum vocaſſet ſanctos, & viduas, aſſignavit eam vivam. Notum autem

autem factum est per universam Joppen : & crediderunt multi in Domino. Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

Cap. 10. Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper : is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi : Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit : Quid est, Domine? Dixit autem illi : Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Joppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus : hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare : hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et quum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum, ex his qui illi parebant. Quibus quum narrasset omnia, misit illos in Joppen. Postera autem die iter illi facientibus, & appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam. Et quum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus : & vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quattuor initiis submitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & serpentes terræ, & volatilia cæli. Et facta est vox ad eum : Surge, Petre, occide, & manduca. Ait autem Petrus : Absit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune & immundum. Et vox iterum secundo ad eum : Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris. Hoc autem factum est per ter : & statim receptum est vas in cælum. Et dum intra se hæsitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset : ecce viri, qui missi erat a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam. Et quum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei : Ecce viri tres quærunt te. Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans : quia ego misi illos. Descendens autem

A Petrus ad viros, dixit : Ecce ego sum quem quæritis; quæ caussa est, propter quam venistis? Qui dixerunt : Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, & audire verba abs te. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis : & quidam ex fratribus ab B Joppe comitati sunt eum. Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis, & necessariis amicis. Et factum est quum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit. Petrus vero elevavit eum, dicens : Surge, & ego ipse homo sum. Et loquens cum illo intravit, & invenit multos qui convenerant : dixitque ad illos : Vos scitis quomodo abomina- C tum sit viro Judæo, conjungi aut accedere ad alienigenam : sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob caussam accersisti me? Et Cornelius ait : A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida, & ait : Corneli, exaudita est oratio tua, D & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. Mitte ergo in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus : hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare. Confestim ergo misi ad te : & tu benefecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæquumque tibi præcepta sunt a Domino. Aperiens autem Petrus os suum, dixit : In veritate comperi, quia non est persona- E rum acceptor Deus : sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi. Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum : (hic est omnium Dominus.) Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam : incipiens enim a Galilæa, post baptismum quod prædicavit Joannes, Jesum a Nazareth : quomodo unxit eum Spiritu Sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos F a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, & Jerusalem,

lem, quem occiderunt suspendentes in A ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo: nobis, qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus o- B mnes, qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum ac- C ceperunt sicut & nos? Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

Cap. 11. Audierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Judæa: quoniam & gentes receperunt verbum Dei. Quum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & D manducasti cum illis? Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens: Ego eram in civitate Joppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quattuor initiis summitti de cælo, & venit usque ad me. In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cæli. Audivi autem & vocem dicentem mihi: Surge, Petre, occide, & manduca. Dixi autem: Nequaquam, E Domine. Quia commune aut immundum nunquam introivit in os meum. Respondit autem vox secundo de cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cælum. Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Cæsarea ad me. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex F fratres isti, & ingressi sumus in domum viri. Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua. Quum autem cepissem loqui, cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt: & glorificaveruut Deum, dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam. Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque ad Pœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrneæi, qui quum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum. Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum. Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis, super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. Qui quum pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: quia erat vir bonus, & plenus Spiritu Sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum, quem quum invenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis Prophetæ Antiochiam: & surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere, habitantibus in Judæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.

Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Jacobum fra- Cap. 12.

fratrem Joannis gladio. Videns autem quia placeret Judæis, appoſuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum. Quem quum apprehendiſſet, miſit in carcerem, tradens quattuor quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt Paſcha producere eum populo. Et Petrus quidem ſervabatur in carcere. Oratio autem fiebat ſine intermiſſione ab eccleſia ad Deum pro eo. Quum autem producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem. Et ecce angelus Domini aſtitit: & lumen refulſit in habitaculo: percuſſoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. Dixit autem angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic. Et dixit illi: Circumda tibi veſtimentum tuum, & ſequere me. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat quia verum eſt, quod fiebat per angelum: exiſtimabat autem ſe viſum videre. Tranſeuntes autem primam & ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam Ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt vicum unum: & continuo diſceſſit angelus ab eo. Et Petrus ad ſe reverſus, dixit: Nunc ſcio vere, quia miſit Dominus angelum ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni exſpectatione plebis Judæorum. Conſideranſque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes. Pulſante autem eo oſtium januæ, proceſſit puella ad audiendum, nomine Rhode. Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, ſed intro currens nuntiavit ſtare Petrum ante januam. At illi dixerunt ad eam: Inſanis. Illa autem affirmabat ſic ſe habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus eſt. Petrus autem perſeverabat pulſans. Quum autem aperuiſſent, viderunt eum, & obſtupuerunt. Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxiſſet eum de carcere, dixitque: Nuntiate Jacobo & fratribus hæc. Et egreſſus abiit in alium locum. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum eſſet de Petro. Herodes autem quum requiſiſſet eum, & non inveniſſet, inquiſitione facta de cuſtodibus, juſſit eos duci: deſcendenſque a Judæa in Cæſaream, ibi commoratus eſt. Erat autem iratus Tyriis, & Sydoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, & perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculum regis, poſtulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo. Statuto autem die, Herodes veſtitus veſte regia, ſedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. Confeſtim autem percuſſit eum angelus Domini, eo quod non dediſſet honorem Deo: & conſumtus a vermibus, expiravit. Verbum autem Domini creſcebat, & multiplicabatur. Barnabas autem & Saulus reverſi ſunt ab Jeroſolymis expleto miniſterio, aſſumto Joanne, qui cognominatus eſt Marcus.

Erant autem in eccleſia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collectaneus, & Saulus. Miniſtrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam, in opus ad quod aſſumſi eos. Tunc jejunantes, & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi a Spiritu Sancto abierunt Seleuciam; & inde navigaverunt Cyprum. Et quum veniſſent Salaminam, prædicabant verbum in ſynagogis Judæorum. Habebant autem & Joannem in miniſterio. Et quum perambulaſſent univerſam inſulam uſque Paphum, invenerunt quemdam virum magum pſeudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Bar-Jeſu, qui erat cum proconſule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accerſitis Barnaba & Saulo, deſiderabat audire verbum Dei. Reſiſtebat autem illis Elymas magus, (ſic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere proconſulem a fide. Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu Sancto, intuens in eum, dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis juſtitiæ, non deſinis ſubvertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns ſolem uſque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc proconſul quum vidiſſet factum, credidit admirans ſuper doctr[illegible] a Domini. Et

Cap. 13.

quum a Papho navigassent Paulus &
qui cum eo erant, venerunt Pergen
Pamphyliæ. Joannes autem discedens
ab eis, reversus est Jerosolymam. Illi
vero pertranseuntes Pergen, venerunt
Antiochiam Pisidiæ: & ingressi synago-
gam die sabbathorum, sederunt. Post
lectionem autem Legis, & Propheta-
rum, miserunt principes synagogæ ad
eos, dicentes: Viri fratres, si quis est
in vobis sermo exhortationis ad plebem,
dicite. Surgens autem Paulus, & manu
silentium indicens, ait: Viri Israelitæ,
& qui timetis Deum, audite: Deus ple-
bis Israel elegit patres nostros, & ple-
bem exaltavit quum essent incolæ in ter-
ra Ægypti, & in brachio excelso edu-
xit eos ex ea, & per quadraginta an-
norum tempus mores eorum sustinuit
in deserto. Et destruens gentes septem
in terra Chanaan, sorte distribuit eis
terram eorum, quasi post quadringen-
tos & quinquaginta annos: & post hæc
dedit judices usque ad Samuel Prophe-
tam. Et exinde postulaverunt regem:
& dedit illis Deus Saul filium Cis, vi-
rum de tribu Benjamin, annis quadra-
ginta. Et amoto illo, suscitavit illis
David regem: cui testimonium perhi-
bens, dixit: Inveni David filium Jesse,
virum secundum cor meum, qui faciet
omnes voluntates meas. Hujus Deus
ex semine secundum promissionem edu-
xit Israel salvatorem Jesum, prædican-
te Joanne ante faciem adventus ejus ba-
ptismum pœnitentiæ omni populo I-
srael. Quum impleret autem Joannes
cursum suum, dicebat: Quem me ar-
bitramini esse, non sum ego, sed ecce
venit post me, cujus non sum dignus
calceamenta pedum solvere. Viri fra-
tres, filii generis Abraam, & qui in
vobis timent Deum: vobis verbum sa-
lutis hujus missum est. Qui enim ha-
bitabant Jerusalem, & principes ejus,
hunc ignorantes, & voces Propheta-
rum, quæ per omne sabbathum legun-
tur, judicantes impleverunt: & nul-
lam caussam mortis invenientes in eo,
petierunt a Pilato, ut interficerent eum.
Quumque consummassent omnia, quæ
de eo scripta erant, deponentes eum
de ligno, posuerunt eum in monu-
mento. Deus vero suscitavit eum a
mortuis tertia die: qui visus est per
dies multos his, qui simul ascenderant
cum eo de Galilæa in Jerusalem: qui
usque nunc sunt testes ejus ad plebem.
Et nos vobis annuntiamus eam, quæ

A ad patres nostros promissio facta est:
quoniam hanc Deus adimplevit filiis no-
stris, resuscitans Jesum, sicut & in
Psalmo secundo scriptum est: Filius
meus es tu, ego hodie genui te. Quod
autem suscitavit eum a mortuis, am-
plius jam non reversurum in corruptio-
nem, ita dixit: Quia dabo vobis sancta
David fidelia. Ideoque & alias dicit:
Non dabit sanctum tuum videre cor-
ruptionem. David enim in sua gene-
B ratione quum administrasset voluntati
Dei, dormivit, & appositus est ad pa-
tres suos, & vidit corruptionem. No-
tum igitur sit vobis, viri fratres, quia
per hunc vobis remissio peccatorum an-
nuntiatur, & ab omnibus, quibus non
potuistis in lege Moysi justificari, in
hoc omnis, qui credit, justificatur.
Videte ergo, ne superveniat vobis quod
dictum est in Prophetis: Videte con-
temtores, & admiramini, & disper-
C dimini: quia opus operor ego in die-
bus vestris, opus quod non credetis,
si quis enarraverit vobis. Exeuntibus
autem illis, rogabant, ut sequenti sab-
batho loquerentur sibi verba hæc. Cum-
que dimissa esset synagoga, sequuti sunt
multi Judæorum, & colentium advena-
rum, Paulum & Barnabam, qui loquen-
tes suadebant eis, ut permanerent in
gratia Dei. Sequenti vero sabbatho pe-
ne universa civitas convenit audire ver-
D bum Dei. Videntes autem turbas Ju-
dæi, repleti sunt zelo, & contradice-
bant his, quæ a Paulo dicebantur,
blasphemantes. Tunc constanter Pau-
lus & Barnabas dixerunt: Vobis opor-
tebat primum loqui verbum Dei: sed
quoniam repellitis illud, & indignos vos
judicatis æternæ vitæ, ecce converti-
mur ad gentes. Sic enim præcepit no-
bis Dominus: Posui te in lucem gen-
tium, ut sis in salutem usque ad ex-
E tremum terræ. Audientes autem gen-
tes gavisæ sunt, & glorificabant ver-
bum Domini: & crediderunt quot-
quot erant præordinati ad vitam æter-
nam. Disseminabatur autem verbum
Domini per universam regionem. Judæi
autem concitaverunt mulieres religiosas,
& honestas, & primos civitatis, & ex-
citaverunt persequutionem in Paulum
& Barnabam: & ejecerunt eos de fini-
F bus suis. At illi, excusso pulvere pe-
dum in eos, venerunt Iconium. Disci-
puli quoque replebantur gaudio, & Spi-
ritu Sancto.

Factum est autem Iconii, ut simul Cap. 14.
introi-

introirent in ſynagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum & Græcorum copioſa multitudo. Qui vero increduli fuerunt Judæi, ſuſcitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas gentium adverſus fratres. Multo igitur tempore demorati ſunt, fiducialiter agentes in Domino, teſtimonium perhibente verbo gratiæ ſuæ, dante ſigna & prodigia fieri per manus eorum. Diviſa eſt autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apoſtolis. Quum autem factus eſſet impetus Gentilium & Judæorum cum principibus ſuis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lyſtram, & Derben, & univerſam in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant. Et quidam vir Lyſtris infirmus pedibus ſedebat, claudus ex utero matris ſuæ, qui nunquam ambulaverat. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet, ut ſalvus fieret, dixit magna voce: Surge ſuper pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat. Turbæ autem quum vidiſſent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem ſuam, Lycaonice dicentes: Dii ſimiles facti hominibus, deſcenderunt ad nos. Et vocabunt Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium: quoniam ipſe erat dux verbi. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros & coronas ante januas afferens, cum populis volebat ſacrificare. Quod ubi audierunt Apoſtoli, Barnabas & Paulus, conſciſſis tunicis ſuis exilierunt in turbas, clamantes, & dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis, homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, & terram, & mare & omnia quæ in eis ſunt: quæ in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra. Et hæc dicentes, vix ſedaverunt turbas, ne ſibi immolarent. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Judæi: & perſuaſis turbis lapidanteſque Paulum, traxerunt extra civitatem, exiſtimantes eum mortuum eſſe. Circumdantibus autem eum diſcipulis, ſurgens

A intravit civitatem, & poſtera die profectus eſt cum Barnaba in Derben. Quumque evangelizaſſent civitati illi, & docuiſſent multos, reverſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas diſcipulorum, exhortanteſque, ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et quum conſtituiſſent illis per ſingulas eccleſias presbyteros, & oraſſent

B cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. Tranſeunteſque Piſidiam, venerunt in Pamphyliam, & loquentes verbum Domini in Perge, deſcenderunt in Attaliam: & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt. Quum autem veniſſent, & congregaſſent eccleſiam, retulerunt quanta feciſſet Deus cum illis, & quia aperuiſ-

C ſent gentibus oſtium fidei. Morati ſunt autem tempus non modicum cum diſcipulis.

Et quidam deſcendentes de Judæa, docebant fratres: Quia niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſalvari. Facta ergo ſeditione non minima Paulo & Barnabæ adverſus illos, ſtatuerunt, ut aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apoſtolos & Presbyteros in Jeruſalem, ſuper hac quæ- *Cap. 15.*

D ſtione. Illi ergo deducti ab eccleſia, pertranſibant Phœnicem & Samariam, narrantes converſionem gentium: & faciebanr gaudium magnum omnibus fratribus. Quum autem veniſſent Jeroſolymam, ſuſcepti ſunt ab eccleſia, & ab Apoſtolis, & ſenioribus, annuntiantes quanta Deus feciſſet cum illis. Surrexerunt autem quidam de hæreſi phariſæorum, qui crediderunt dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præ-

E cipere quoque ſervare legem Moyſi. Conveneruntque Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc. Quum autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere. Et qui novit corda Deus, teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum, ſicut & nobis, & nihil di-

F ſcrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum ſuper

per cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me. Simon narravit quemadmodnm primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit: & diruta ejus reædificabo, & erigam illud: ut requirant cæteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum a sæculo est Domino opus suum. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex gentibus convertentur ad Deum, sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, [a] & suffocatis, & sanguine. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui prædicent in synagogis, ubi per omne sabbathum legitur. Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum.

Apostoli, & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus ex gentibus, salutem. Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus: placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos, cum carissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Misimus ergo Judam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem. Visum est enim Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine, tradiderunt epistolam. Quam quum legissent, gavisi sunt super consolatione. Judas autem & Silas, & ipsi quum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus, ad eos qui miserant illos. Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit Jerusalem. Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant. Barnabas autem volebat secum assumere & Joannem, qui cognominabatur Marcus. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non isset cum eis in opus) non debere recipi. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumto Marco navigaret Cyprum. Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

Pervenit autem Derben, & Lystram. Cap. 16.
Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris [b] Judææ fidelis, patre gentili. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Judæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat gentilis. Quum autem pertransirent civitatem, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Jerosolymis. Et ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie. Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia. Quum

[a] Illud *& suffocatis* testatur noster Hieronymus Comment. in Epist. ad Galatas Cap. V. v. 2. in aliquot tantum exemplaribus Latinis, sunt autem & Græca quædam optimæ notæ quæ illud nesciunt.

[b] Variant quemadmodum in Græco χήρας, pro Ἰουδαίας, ita & in Latina Interpretatione veteres libri *viduæ*, pro *Judææ*, & Hieronymus quidem ipse in Epist. ad Augustinum lectionem eam prætulit.

Quum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu. Quum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem: & visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos. Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis. Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim; & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, conferentes. Die autem sabbathorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo. Quum autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coegit nos. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum Pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. Hæc subsequuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora. Videntes autem domini ejus, quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes, & offerentes eos magistratibus dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, quum sint Judæi: & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, quum simus Romani. Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. Et quum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi, ut diligenter custodiret eos. Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pe-

A des eorum strinxit ligno. Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant. Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta sunt. Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans B fugisse vinctos. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus. Petitoque lumine, introgressus est: & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes: & producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum: & salvus eris tu, & domus tua. Et loquuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant C in domo ejus. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo. Quumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo. Et quum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos. Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittamini: nunc igitur exeuntes, ite in D pace. Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt? Non ita: sed veniant, & ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque, audito quod Romani essent: & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant, ut egrederentur de urbe. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & E visis fratribus, consolati sunt eos, & profecti sunt.

Cap. 17. Quum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbatha tria disserebat eis de Scripturis, adaperiens & insinuans quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis: & quia hic est Jesus Christus, F quem ego annuntio vobis. Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt Paulo & Silæ, & de colentibus gentilibusque mul-

multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ. Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Jasonis quærebant eos producere in populum. Et quum non invenissent eos, trahebant Jasonem & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem concitant, & huc venerunt, quos suscepit Jason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse Jesum. Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc. Et accepta satisfactione a Jasone, & a cæteris, dimiserunt eos. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Berœam. Qui quum venissent, in synagogam Judæorum introierunt. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum gentilium honestarum, & viri non pauci. Quum autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia & Berœæ prædicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt & illuc commoventes & turbantes multitudinem. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem & Timotheus remanserunt ibi. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam & Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt. Paulus autem quum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem. Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies, ad eos qui aderant. Quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Jesum, & resurrectionem annuntiabat eis. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina? nova enim quædam infers auribus nostris. Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.) Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video. Præteriens enim, & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ quum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, quum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, quærere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare, auro aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis, divinum esse simile. Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis. Quum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exivit de medio eorum. Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

Cap. 18 Post hæc egressus ab Athenis venit Corinthum, & inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma) accessit ad eos. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.) Et disputabat in synagoga per omne sabbathum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, & Græcis. Quum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contra-

tradicentibus autem eis, & blaſphemantibus, excutiens veſtimenta ſua, dixit ad eos: Sanguis veſter ſuper caput veſtrum: mundus ego, ex hoc ad gentes vadam. Et migrans inde, intravit in domum cujuſdam, nomine Titi juſti, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta ſynagogæ. Criſpus autem archiſynagogus credidit Domino cum omni domo ſua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo; noli timere, ſed loquere, & ne taceas: propter quod ego ſum tecum: & nemo apponetur tibi, ut noceat te: quoniam populus eſt mihi multus in hac civitate. Sedit autem ibi annum & ſex menſes, docens apud eos verbum Dei. Gallione autem proconſule Achaiæ, inſurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, dicentes: Quia contra legem hic perſuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem eſſet iniquum aliquid, aut facinus peſſimum, o viri Judæi, recte vos ſuſtinerem. Si vero quæſtiones ſunt de verbo, & nominibus, & lege veſtra, vos ipſi videritis. Judex ego horum nolo eſſe. Et minavit eos a tribunali. Apprehendentes autem omnes Soſthenem principem ſynagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat. Paulus vero quum adhuc ſuſtinuiſſet dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priſcilla, & Aquila) qui ſibi totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. Devenitque Epheſum, & illos ibi reliquit. Ipſe vero ingreſſus ſynagogam, diſputabat cum Judæis. Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non conſenſit, ſed valefaciens, & dicens: Iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus eſt ab Epheſo. Et deſcendens Cæſaream, aſcendit, & ſalutavit Eccleſiam, & deſcendit Antiochiam. Et facto ibi aliquanto tempore profectus eſt, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos. Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Epheſum, potens in ſcripturis. Hic erat edoctus viam Domini: & fervens ſpiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ ſunt Jeſu, ſciens tantum baptiſma Joannis. Hic ergo cœpit

A fiducialiter agere in ſynagoga. Quem quum audiſſet Priſcilla & Aquila, aſſumſerunt eum, & diligentius expoſuerunt ei viam Domini. Quum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, ſcripſerunt diſcipulis, ut ſuſciperent eum. Qui quum veniſset, contulit multum his, qui crediderant. Vehementer enim Judæos revincebat publice, oſtendens per Scripturas, eſſe Chriſtum Jeſum.

B Factum eſt autem, quum Apollo eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum, & inveniret quoſdam diſcipulos: dixitque ad eos: Si Spiritum Sanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque ſi Spiritus Sanctus eſt, audivimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt: In Joannis Baptiſmate. Dixit autem Paulus: Joannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus eſset poſt ipſum, ut crederent, hoc eſt, in Jeſum. His auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Jeſu. Et quum impoſuiſset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Erant autem omnes viri fere duodecim. Introgreſsus autem ſynagogam, cum fiducia loquebatur per tres menſes, diſputans, & ſuadens de regno Dei. Quum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, diſcedens ab eis, ſegregavit diſcipulos, quotidie diſputans in ſchola tyranni cujuſdam. Hoc autem factum eſt per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Aſia, audirent verbum Domini, Judæi atque gentiles. Virtuteſque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita ut etiam ſuper languidos deferrentur a corpore ejus ſudaria, & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur. Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorciſtis, invocare ſuper eos, qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Jeſu, dicentes: Adjuro vos per Jeſum, quem Paulus prædicat. Erant autem quidam Judæi Scevæ principis ſacerdotum ſeptem filii, qui hoc faciebant. Reſpondens autem ſpiritus nequam, dixit eis: Jeſum novi, & Paulum ſcio: vos autem qui eſtis? Et inſiliens in eos homo, in quo erat dæmonium peſſimum, & dominatus amborum, invaluit

Cap. 19.

C D E F

valuit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis, atque gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu. Multique credentium veniebant, confitentes, & annuntiantes actus suos. [a] Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaia, ire Jerosolymam, dicens: Quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia. Facta est autem illo tempore, turbatio non minima de via Domini. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos convocans, & eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis, & auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt. Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed [b] & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit. His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo & Aristarco Macedonibus, comitibus Pauli. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes, ne se daret in theatrum: alii autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa: & plures nesciebant qua ex caussa convenissent. De turba autem detraxerunt Alexandrum, pro-

A pellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Et quum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Jovisque prolis? Quum ergo his contra-
B dici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes Deam vestram. Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversum aliquem caussam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima ecclesia poterit absolvi. Nam & periclitamur argui seditionis hodier-
C næ: quum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et quum hæc dixisset dimisit ecclesiam.

Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est, ut iret in Macedoniam. Quum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam: ubi quum fecisset menses Cap. 20.
D tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gajus Derbæus, & Timotheus: Asiani vero Tychicus & Trophimus. Hi quum præcessissent, sustinuerunt nos Troade: nos vero navigavimus post dies Azymorum a Philippis, & venimus ad
E eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. Una autem sabbathi quum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, quum mergere-

[a] Propius ad Græcum S. Interpres in Præf. Comment. in Epist. ad Ephes. legit: *Plurimi quoque eorum, qui curiosa gesserant, comportantes libres, combusserunt coram omnibus, & computaverunt pretium eorum, & invenerunt argenti quinquaginta millia. Sic potenter verbum Domini crescebat, & confortabatur &c.*

[b] Iterum Græco pressius legit ibidem S. Interpres, *Et magna Dea templum Dianæ in nihilum reputabitur, destruetur quoque magnitudo ejus, quam cuncta Asia, & universus orbis colit &c.*

geretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Ad quem quum descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque alloquutus usque in lucem, sic profectus est. Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. Quum autem convenisset nos in Asson, assumto eo, venimus Mitylenen. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit majores natu ecclesiæ. Qui quum venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum: quomodo nihil subtraxerim [a] utilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos, testificans Judæis atque gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem; quæ in ea ventura sint mihi, ignorans: nisi quod Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, & tribulationes Jerosolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dum modo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei. Et nunc ecce ego scio, quia amplius non videbis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei. [b] Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes grègi. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. [c] Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius qui potens est ædificare, & dare hæreditatem in sanctificatis omnibus. Argentum & aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis; quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. Et quum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. Magnus autem fletus factus est omnium: & procumbentes super collum Pauli osculabantur eum, dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

Cap. 21. Quum autem factum esset, ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram. Et quum invenissemus navem transfretantem in Phœnicem, ascendentes navigavimus. Quum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Jerosolymam. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, oravimus. Et quum valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt in sua. Nos vero na-

a Aliter S. ipse Pater in modo laudata Præfatione: *nihil subtraxerim eorum, quæ vobis proderant, quin annuntiarem, & docerem publice & domestice*, ex Vetere, ut videtur, Latina Editione.

b Idem atque eodem loco: *Propter quod contestor vos in die hac, quia mundus sum ego a sanguine omnium. Non enim subtraxi quo minus annuntiarem vobis omnem voluntatem Dei &c.*

c Atque hæc idem: *Quapropter vigilate recordantes, quia triennio nocte ac die non cessavi cum lacrymis monere &c.* Tum, *verbo gratiæ ejus qui potens est ædificare, & dare vobis hæreditatem.*

navigatione expleta, a Tyro deſcendimus Ptolemaidam: & ſalutatis fratribus, manſimus die una apud illos. Alia autem die profecti, venimus Cæſaream: Et intrantes domum Philippi evangeliſtæ, qui erat unus de ſeptem, manſimus ad eum. Huic autem erant quattuor filiæ virgines prophetantes. Et quum moraremur per dies aliquot, ſupervenit quidam a Judæa Propheta, nomine Agabus. Is quum veniſſet ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans ſibi pedes & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus Sanctus: Virum, cujus eſt zona hæc, ſic alligabunt in Jeruſalem Judæi, & tradent in manus gentium. Quod quum audiſſemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne aſcenderet Jeroſolymam: Tunc reſpondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non ſolum alligari, ſed & mori in Jeruſalem paratus ſum, propter nomen Domini Jeſu. Et quum ei ſuadere non poſſemos, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat. Poſt dies autem iſtos præparati, aſcendebamus in Jeruſalem. Venerunt autem & ex diſcipulis a Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum apud quem hoſpitaremur, Mnaſonem quemdam Cyprium, antiquum diſcipulum. Et quum veniſſemus Jeroſolymam, libenter exceperunt nos fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiſcum ad Jacobum, omneſque collecti ſunt ſeniores. Quos quum ſalutaſſet, narrabat per ſingula, quæ Deus feciſſet in gentibus per miniſterium ipſius. At illi quum audiſſent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides, frater, quot millia ſunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te, quia diſceſſionem doceas a Moyſe eorum, qui per gentes ſunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te ſuperveniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quattuor, votum habentes ſuper ſe. His aſſumtis, ſanctifica te cum illis: & impende in illis, ut radant capita: & ſcient omnes quia quæ de te audierunt, falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem. De his autem, qui crediderunt ex gentibus, nos ſcripſimus, judicantes, ut abſtineant ſe ab idolis immolato, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Tunc Paulus, aſ-

A ſumtis viris, poſtera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. Dum autem ſeptem dies conſummarentur, hi qui de Aſia erant Judæi, quum vidiſſent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes: Viri Iſraelitæ, adjuvate: hic eſt homo, qui adverſus populum, & legem, & locum hunc, omnes B ubique docens, inſuper & gentiles induxit in templum, & violavit ſanctum locum iſtum. Viderant enim Trophimum Epheſium in civitate cum ipſo, quem æſtimaverunt quoniam in templum introduxiſſet Paulus. Commotaque eſt civitas tota, & facta eſt concurſio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: & ſtatim clauſæ ſunt januæ. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum eſt tribuno cohortis: Quia tota confun- C ditur Jeruſalem. Qui ſtatim aſſumtis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui quum vidiſſent tribunum, & milites, ceſſaverunt percutere Paulum. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & juſſit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis eſſet, & quid feciſſet. Alii autem aliud clamabant in turba. Et quum non poſſet certum cognoſcere præ tumultu, juſſit duci eum in caſtra. Et quum veniſſet D ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum. Et quum cepiſſet induci in caſtra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græce noſti? Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitaſti, & eduxiſti in deſertum quattuor millia virorum ſicariorum? Et dixit ad eum Paulus: Ego homo ſum quidem Judæus E a Tarſo Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. Et quum ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, annuit manu ad plebem: & magno ſilentio facto, alloquutus eſt lingua Hebræa, dicens:

Viri fratres, & patres, audite quam Cap. 22.
F ad vos nunc reddo rationem. Quum audiſſent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præſtiterunt ſilentium. Et dicit: Ego ſum vir Judæus, natus in Tharſo Ciliciæ, nutritus autem in iſta civitate, ſecus pedes Gamaliel

maliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut & vos omnes estis hodie: qui hanc viam persequutus sum usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres, sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, a quibus & epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem, ut punirentur. Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subito de cælo circumfulsit me lux copiosa: & decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris? Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarænus, quem tu persequeris. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere. Et quum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis, veniens ad me, & astans dixit mihi: Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eum. At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore ejus: quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti & audisti. Et nunc quid moraris? Exsurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis, & videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Jerusalem: quoniam non recipient testimonium tuum de me. Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, & cedens per synagogas eos qui credebant in te: & quum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum. Et dixit ad me: Vade, quoniam ego in nationes longe mittam te. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere.

A Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem, jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret propter quam caussam sic acclamarent ei. Et quum astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: B Quid acturus es? hic enim homo, civis Romanus est. Accedens autem tribunus dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consequutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum. Postera au- C tem die volens scire diligentius, ex qua caussa accusaretur a Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus. Tunc D Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti? Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Sciens autem Pau- E lus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego judicor. Et quum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur. Factum F est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus loquutus est ei, aut Angelus? Et quum magna dissensio facta esset, timens tribunus

Cap. 23.

ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testificari. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderunt Paulum. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant. Qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum. Quod quum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem assumens eum dixit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi? Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: tu vero ne credideris illis, insdiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens, ne cui loqueretut, quoniam hæc nota sibi fecisset. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, a tertia hora noctis: & jumenta præparate, ut imponentes Panlum, salvum perducerent ad Felicem præsidem. (Timuit enim ut forte raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) scribens epistolam continentem hæc:

CLAUDIUS Lypsias optimo præsidi, A Felici, salutem. Virum hunc comprehensum a Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est. Volensque scire caussam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. Et quum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad B te, denuntians & accusatoribus, ut dicant apud te. Vale. Milites, ergo secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra. Qui quum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi statuerunt ante illum & Paulum. Quum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de C Cilicia. Audiam te, inquit, quum accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam orotore, qui adierunt præsidem adversus Paulum. Et citato Paulo cepit accusare Tertullus, dicens: Quum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam: semper & ubique suscipimur, optime D Felix, cum omni gratiarum actione. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia. Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarænorum: qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna E eripuit eum de manibus nostris, jubens accusatores ejus ad te venire: a quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos acuusamus eum. Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere. Respondit autem Paulus, (annuente sibi præside dicere) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam F duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem: & neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concur-

concursum facientem turbæ, neque in A synagogis, neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege & Prophetis scripta sunt: spem habens in Deum, quam & hi ipsi exspectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum. In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad B Deum, & ad homines semper. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni, & oblationes, & vota. In quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu. Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare si quid haberent adversum me: aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, quum stem in concilio, nisi de una C hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Quum tribunus Lysias descenderit, audiam vos. Jussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibire ministrare ei. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit D Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum. Disputante autem illo de justitia, & castitate, & de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te. Simul & sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo; prooter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, E reliquit Paulum vinctum.

Cap. 25. Festus ergo quum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Cæsarea. Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Judæorum, adversus Paulum: & rogabant eum, postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, F insidias tendentes, ut interficerent eum in via. Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum. Qui ergo in vobis, ait, potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum. Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci. Qui quum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judæi, multas & graves caussas objicientes, quas non poterant probare, Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi. Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me? Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non nocui, sicut tu melius nosti. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Tunc Festus cum concilio loquutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis. Et quum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum. Et quum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus, de quo quum essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Judæorum, postulantes adversus illum damnationem. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Quum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussit adduci virum. De quo, quum stetissent accusatores, nullam caussam deferebant, de quibus ego suspicabar malum. Quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversum eum, & de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere. Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Jerosolymam, & ibi judicari de istis. Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum. Altera autem die, quum venisset Agrippa, & Bernice, cum multa ambitione, & introissent in audi-

auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere amplius. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam quid scribam. Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & caussas ejus non significare.

Cap. 26. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus, extenta manu, cepit rationem reddere. De omnibus, quibus accusor a Judæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te quum sim defensurus me hodie, maxime te sciente omnia, & quæ apud Judæos sunt consuetudines, & quæstiones, propter quod obsecro patienter me audias. Et quidem vitam meam a juventute, quæ ab initio fuit in genere mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judæi: præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est a Deo, sto judicio subjectus: in quam duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Judæis, rex. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazaræni debere multa contraria agere. Quod & feci Jerosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta: & quum occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates. In quibus dum irem Damascum cum potestate & permissu principum sacerdotum, die media in via, vidi, rex, de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant. Omnesque nos quum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris. Sed exsurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum quæ vidisti, & eorum quibus apparebo tibi, eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, & de potestate Satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem, quæ est in me. Unde, rex Agrippa, non fui incredulus cælesti visioni: sed his, qui sunt Damasci primum, & Jerosolymis, & in omnem regionem Judææ, & gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentut ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Hac ex caussa me Judæi, quum essem in templo, comprehensum tentabant interficere. Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque majori, nihil extra dicens quam ea, quæ Prophetæ loquuti sunt futura esse, & Moyses: si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, & gentibus. Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis, Paule, multæ te literæ ad insaniam convertunt. Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est. Credis, rex Agrippa, Prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri. Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales, quales & ego sum, exceptis vinculis his. Et exsurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis. Et quum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio co- Cap. 27.

cohortis Augustæ, ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ed amicos ire, & curam sui agere. Et inde quum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. Et pelagus Ciliciæ & Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ: & ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, trasposuit nos in eam. Et quum multis diebus tarde navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum: prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem: & vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa. Multo autem tempore peracto, & quum jam non esset tuta navigatio, eo quod & jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus, dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria & multo damno, non solum oneris & navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quam his quæ a Paulo dicebantur. Et quum aptus portus non esset ad hyemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent devenientes Phœnieem, hyemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum. Aspirante autem austro, æstimantes propositum se tenere, quum sustulissent de Asson, legebant Cretam. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Quamque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syriam inciderent, summisso vase sic ferebantur. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt: & tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Et quum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc & jacturam. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis. Astitil enim mihi hac nocte angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio, dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omne. qui navigant] tecum. Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi. In insulam autem quamdam oportet nos devenire. Sed posteaquam; quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis] in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nantæ apparere sibi aliquam regionem. Qui & summitentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim. Timentes autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quattuor, optabant diem fieri. Nautis vero quærentibus fugere de navi, quum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent a prora anchoras extendere, dixit Paulus Centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere. Et quum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie exspectantes jejuni permanetis, nihil accipientes. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit. Et quum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & quum fregisset, cepit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumserunt cibum. Eramus vero universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare. Quum autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem. Et quum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus. Et quum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur

A batur a vi maris. Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent: ne quis quum enatasset, effugeret. Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire: & cæteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

Cap. 28. Et quum evasissemus, tunc cognovimus B quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus. Quum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem; vipera a calore quum processisset, invasit manum ejus. Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, C qui quum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis exspectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum. In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. D Contigit autem, patrem Publii febribus, & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & quum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum. Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hyemaverat, E cui erat insigne Castorum. Et quum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante austro, secunda die venimus Puteolos: ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam. Et inde quum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos quum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam. Quum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Quumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum: qui quum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset caussa mortis in me. Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. Propter hanc igitur caussam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israel, catena hac circumdatus sum. At illi dixerunt ad eum. Nos neque literas accepimus de te a Judæa, neque adveniens aliquis fratrum, nuntiavit, aut loquutus est quid de te malum. Rogamus autem a te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur. Quum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex lege Moysi & Prophetis, a mane usque ad vesperam. Et quidam credebant his, quæ dicebantur: quidam vero non credebant. Quumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus Sanctus loquutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient. Et quum hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem. Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

Explicit Liber Actuum Apostolorum.

IN-

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI [a] AD ROMANOS.

Cap. I. PAULUS, ſervus Jeſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Evangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Jeſu Chriſti Domini noſtri: per quem accepimus gratiam, & Apoſtolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus, in quibus eſtis & vos vocati Jeſu Chriſti: omnibus qui ſunt Romæ, dilecti Dei, vocatis ſanctis. Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jeſum Chriſtum pro omnibus vobis; quia fides veſtra annuntiatur in univerſo mundo. Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſervio in ſpiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis: obſecrans, ſi quomodo tandem aliquando proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Deſidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis ad confirmandos vos: id eſt, ſimul conſolari in vobis, per eam quæ invicem eſt, fidem veſtram atque meam. Nolo autem vos ignorare, fratres: quia ſæpe propoſui venire ad vos, (& prohibitus ſum uſque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, ſicut & in cæteris gentibus. Græcis ac Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum: ita (quod in me) promtum eſt & vobis, qui Romæ eſtis, evangelizare. Non enim erubeſco Evangelium. Vir-

A tus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Judæo primum, & Græco. Juſtitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: ſicut ſcriptum eſt: Juſtus autem ex fide vivit. Revelatur enim ira Dei de cælo, ſuper omnem impietatem & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem in juſtitia detinent: quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtavit. Inviſibilia enim ipſius, a creatura mundi, per B ea quæ facta ſunt, intellecta, conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut ſint inexcuſabiles. Quia quum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, C & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis: qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & ſervierunt creaturæ potius quam creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ: nam feminæ eorum immutaverunt na- D turalem uſum, in eum uſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali uſu feminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in invicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Et ſicut non probaverunt Deum habere in no-

[a] Exegimus haſce Pauli, aliorumque Apoſtolorum Epiſtolas, juxta exemplar Vaticanum a Martianæo editas, ad fidem mſ. cod. Palatini, qui in eadem Vatic. Bibliotheca aſſervatur ſub num. 57. & quem omnium antiquiſſimum invenimus, ac bonæ præ cæteris notæ ac frugis.

notitia: tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, ut faciant ea, quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Qui quum juſtitiam Dei cognoviſſent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: & non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

Cap. 2. Propter quod inexcuſabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Scimus enim quoniam judicium Dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? * ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ejus: iis quidem, qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primum, & Græco: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quicumque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur. Quum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente

** mſ. ignorans.*

A illis conſcientia ipſorum, & [a] inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die, quum judicabit Deus occulta hominum, ſecundum Evangelium meum, per Jeſum Chriſtum. Si autem tu Judæus cognominaris, & requieſcis in lege, & glориaris in Deo, & noſti voluntatem ejus, & probas meliora, inſtructus per legem, confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, eru-

B ditorem inſipientium, magiſtrum infantium; habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipſum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, ſacrilegium facis: qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras (nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt.) Circumciſio quidem pro-

C deſt, ſi legem [b] obſerves: ſi autem prævaricator legis ſis, circumciſio tua præputium facta eſt. Si igitur præputium juſtitias legis cuſtodiat: nonne præputium illius in circumciſionem reputabitur? & judicabit [c] id quod ex natura eſt præputium, legem conſummans, te qui per literam & circumciſionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifeſto, Judæus eſt: neque quæ in manifeſto, in carne, eſt circumciſio: ſed

D qui in abſcondito, Judæus eſt: & circumciſio cordis in ſpiritu, non litera: cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.

Cap. 3. Quid ergo amplius Judæo eſt? aut quæ utilitas circumciſionis? Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita ſunt illis eloquia Dei. Quid enim ſi quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Abſit. Eſt * autem Deus verax: omnis autem ho-

E mo mendax, ſicut ſcriptum eſt: Ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas quum judicaris. Si autem iniquitas noſtra juſtitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus eſt Deus, qui infert iram? (ſecundum hominem dico.) Abſit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipſius: quid adhuc & ego tamquam

** mſ. enim.*

[a] In Palatin. mſ. contentioſe magis ad Græcum textum, *inter ſe invicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium, in die* &c.

[b] Idem mſ. *cuſtodias*, pro *obſerves*: in Græcis aliquot libris φυλάσσῃς pro πράσσῃς legitur.

[c] Rectius ſaltem ad Græcum textum κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία, in Palatino mſ. vocula *id* reticetur.

quam peccator judicor? & non (sicut blasphemamur, & [a] sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Caussati enim sumus, Judæos & Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum: quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: Contritio, & infelicitas in viis eorum: & viam pacis non cognoverunt: Non est timor Dei ante oculos eorum. Scimus autem, quoniam quæquumque lex loquitur, iis, quæ in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a Lege & Prophetis. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes, & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemtionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu [b] Christi. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. An Judæorum Deus tantum? nonne & gentium? Immo. Et gentium. Quoniam quidem unus est Deus [c] qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

Cap. 4. Quid ergo dicemus invenisse Abraam patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraam ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit Scriptura? Credidit Abraam Deo: & reputatum est illi ad justitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides eius ad justitiam [d] secundum propositum gratiæ Dei. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc in circumcisione [e] tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abraæ fides ad justitiam. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, [f] an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam: & sit pater circumcisionis, non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abraæ. Non enim per legem promissio Abraæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi: sed per justitiam fidei. Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abraæ, qui pater est omnium nostrum. (Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui [g] credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt,

a Repetit negandi particulam Palatin. mf. & *non sicut ajunt* &c.

b Non addit *Christi* Palatinus mf. quod nomen Græcus quoque textus heic reticet.

c Idem mf. *qui justificavit*, sollenni prænuntiationis vitio pro *justificabit*, juxta Græcum δικαιώσει.

d Verba *secundum propositum gratiæ Dei*, in Palatino mf. omnino non sunt. Ea Græci etiam plerique libri ignorant, ac puto, e Velesii lectionibus tantum prodierunt.

e Atque heic duo verba *tantum manet*, Palatinus mf. nescit, juxta Græcum textum in plerisque melioris notæ mff. codicibus.

f Plura heic Palatinus mf. habet, *in circumcisione quum esset, an etiam in præputio*. Græc. ἐν περιτομῇ ὄντι ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ.

g In Palatino mf. *cui credidisti*, pro *cui credidit*. Et paulo post pluribus *sic erit semen tuum sicut stellæ cæli*, quæ neque in Græco textu juxta melioris notæ exemplaria resonant.

tamquam ea quæ sunt. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, quum jam fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ. In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens quia quæquumque promisit [a], potens est & facere. Ideo & reputatum est illi ad justitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam: sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum [b] Christum Dominum nostrum a mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

Cap. 5.

Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum: per quem & habemus accessum, [c] per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Ut quid enim Christus, quum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem caritatem suam Deus in nobis: quoniam quum adhuc peccatores essemus, [d] secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim quum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransivit, in quo omnes peccaverunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur [e], quum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. Et non sicut per unum, [f] peccatum, ita & donum. Nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

Cap. 6.

Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? An ignoratis quia quiquumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato

a Addit Palatinus ms. nomen *Deus*, quod minime tamen in Græco archetypo heic loci habetur.

b Heic vero cum Græco exemplari nomen *Christum* Palatin. ms. tacet.

c Pressius Græcæ phrasi Palatin. ms. *accessum fide in gratiam*.

d Verba *secundum tempus*, quæ neque in Græco texto habentur, Palatinus ms. omnino ignorat.

e In instanti Palatinus ms. *non imputatur, quum lex non est*, cui lectioni Græcus quoque textus suffragatur.

f Denuo pressius Græco exemplari, *per unum peccantem*, pro *peccatum* Græc. δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος. Mox, *Nam judicium ex uno*, prætermisso *quidem*.

peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu [a] Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma justitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam? Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem. Quum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc [b] in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

Cap. 7. An ignoratis, fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit? Nam quæ sub viro est mulier; vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri? ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro. Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut [c] fructificemus Deo. Quum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate literæ. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed quum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum: & inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo [d] bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: * jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio

* ms. tacet *jam*.

[a] Quæ & nonnulli Græci codices prætereunt verba, *Domino nostro*, Palatinus quoque ms. nescit.
[b] Sed neque hæc duo verba, *in illis*, in eodem Palatino ms. habentur: quod & propius est Græcæ literæ.
[c] In Palatino ms. *ut fructificaremus*, ad Græcum exemplar, ἵνα καρποφορήσωμεν.

[d] Absolute in Palatino ms. *non quod volo, hoc ago, sed quod odi*, vocibus *bonum*, & *malum* priori hocce loco penitus ignoratis, quæ neque in Græco textu habentur, sed ex Velesii lectionibus adscitæ in Græcis libris fuerunt, vel ex subnexo huic isocolo post quatuor versus in Latinis.

nio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet: condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

Cap. 8. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt. Qui vero secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero [a] vivit propter justificationem. Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Jesum Christum a' mortuis, * vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quiquumque enim spiritu Dei aguntur, * ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis

a

* mf. vivificavit.

(* mf. tacet ii.

A spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro; quod sumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur. Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Nam exspectatio creaturæ, revelationem filio-
B rum Dei exspectat. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit [b] eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. Non solum autem illa, sed & nos ipsi ptimitias spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemtionem
C corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, * quid speret? Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam exspectamus. Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus: quia
D secundum Deum postulat pro sanctis. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit. Quid
E ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis [c] donavit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat: quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos sepa-

b

* mf. qd.

c

[a] In Palatino mf. pro *vivit*, est *vita*, quemadmodum & in Græco textu, ζωή.

[b] Heic pronomen *eam*, tacet Palatin. mf. & paulo post nomen *Dei*, ubi dicitur, *adoptionem filiorum Dei exspectantes*, utrumque Græco archetypo pressius.

[c] Rectius juxta Græcum Palas. mf. in futuro legit, *donabit*.

separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persequutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.) Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, [a] neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

Cap. 9. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto: quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel [b] sunt, ii sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abraæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Non solum autem illa: sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. Quum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Quibus ergo dicemus numquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor * cujus misereor: & misericordiam præstabo * cujus miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem

* ms. cui.

A meam: * & ut annuntietur nomen meum in universa terra. Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat. Dicis itaque mihi: Quid adhuc quæritur? voluntati enim ejus quis resistit? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? B Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quos & vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consequutam, misericordiam C consequutam. Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi. Isaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient. Verbum enim consummans, & abbrevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super terram: & sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma D facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est. Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis qui credit in eum, non con- E fundetur.

* ms tacet &.

Cap. 10. Fratres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti. Moyses,

[a] Ut a plerisque Græcis mss. οὔτε δυνάμεις, ita & in Palatino ms. verba, *& virtutes* desiderantur.

[b] Tacet, idem mss. heic verbum *sunt*: mox *neque quia* legit, pro *neque qui*, ad Græcum exemplat Οὐδ' ὅτι.

ſes enim ſcripſit, quoniam juſtitiam, quæ ex lege eſt, qui fecerit homo, vivet in ea. Quæ autem ex fide eſt juſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo: quis aſcendet in cælum? id eſt, Chriſtum deducere. Aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum a mortuis revocare. Sed quid dicit Scriptura? Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus. Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris. Corde enim creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim Scriptura; Omnis, qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Judæi & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum. Omnis enim, quiquumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo vero prædicabunt niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt: Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Sed non omnes obediunt Evangelio. Iſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico: Numquid Iſrael non cognovit? Primus Moyſes dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: gentem inſipientem, in iram vos mittam. Iſaias autem audet, & dicit: Inventus ſum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. Ad Iſrael autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & [a] contradicentem.

b Cap. 11. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraam, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit. An neſcitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adverſum Iſrael? Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt: & ego

A relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi divinum reſponſum? Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia. Quid ergo? quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſequutus: electio autem conſequuta eſt: cæteri

B vero excæcati ſunt: ſicut ſcriptum eſt: Dedit illis Deus ſpiritum compunctionis: oculos, ut non videant, & aures, ut non audiant, uſque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat menſa eorum in laqueum & in captionem, & in ſcandalum: & in retributionem illis. Obſcurentur oculi eorum, ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva. Dico ergo: Numquid ſic offenderunt ut caderent? Abſit. Sed illorum delicto ſa-

C lus eſt gentibus, ut illos æmulentur. Quod ſi delictum illorum divitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum divitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico gentibus: Quamdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo, ſi quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & ſalvos faciam aliquos ex illis. Si enim amiſſio eorum, reconciliatio eſt mundi: quæ aſſumtio, niſi

D vita ex mortuis? Quod ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa: & ſi radix ſancta, & rami. Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem quum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis, & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adverſus ramos. Quod ſi gloriaris: non tu radicem portas, ſed radix te. Dices ergo: Fracti ſunt rami, ut ego inſerar. Bene: propter incredulitatem fracti ſunt. Tu autem fide ſtas: noli

E altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, & ſeveritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeveritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris. Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur: potens eſt enim Deus iterum inſerere illos. Nam ſi tu ex naturali exciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam olivam: quanto ma-

a Subjungit Palatin. mſ. *mihi*, quod quidem pronomen in paucis quoque e Græcis codicibus invenire eſt.

* mſ. tacet. magis ii, qui ſecundum naturam inſerentur ſuæ olivæ? Nolo enim vos ignorare, fratres, myſterium hoc, (ut non ſitis vobis ipſis ſapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret, ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob. Et hoc illis a me teſtamentum: quum abſtulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: ſecundum electionem autem, cariſſimi propter patres. Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſequuti eſtis propter incredulitatem illorum: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, ut & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium miſereatur. O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit ſenſum Domini? Aut quis conſiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in * ſæcula. Amen.

* mſ. ſæculum.

Cap. 12.

Obſecro itaque vos, fratres, per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in novitate ſenſus veſtri: ut probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos: Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & unicuique ſicut Deus diviſit menſuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes; ſive prophetiam ſecundum rationem fidei, ſive miniſterium in miniſtrando, ſive qui docet in doctrina, qui exhortatur [a] in exhortando, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſollicitudine, qui miſeretur in hilaritate. Dilectio ſine ſimulatione. Odientes malum, adhærentes bono: Caritate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes: Sollicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino ſervientes: Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi inſtantes: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes: Hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: Idipſum invicem ſentientes: Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos: Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes: Non voſmetipſos defendentes, cariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput ejus. Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.

Cap. 13. [b]

Omnis [b] anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Non eſt enim poteſtas niſi a Deo: quæ autem ſunt, a Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt: nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac; & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furabe-

[a] Preſſius ad Græcum exemplar, ἐν τῇ παρακλήσει, Palatin. mſ. *in exhortatione*, pro *in exhortando*.
[b] Juxta aliquot Græcos libros, Πάσαις ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθε, in Palatino mſ. legitur, *Omnibus poteſtatibus ſublimioribus ſubditi eſtote*.

raberis: Non falſum teſtimonium dices: Non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Et hoc ſcientes tempus: quia hora eſt jam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quam quum credidimus. Nox præceſſit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & in- B duamur arma lucis. Sicut in die honeſte ambulemus; non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, ſed [a] induimini Dominum Jeſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.

Cap. 14.

Infirmum autem in fide aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum. Alius enim credit ſe manducare omnia: qui autem infirmus eſt, * olus manducet. (*mſ. holera.) C Is qui manducat, non maducantem non ſpernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum aſſumſit. Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? Domino ſuo ſtat, aut cadit: ſtabit autem: potens eſt enim Deus ſtatuere illum. Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Qui ſapit diem, Domino ſapit. Et qui manducat, Do- D mino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo. Nemo enim noſtrum ſibi vivit, & nemo ſibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus: ſive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, ſive morimur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? E Omnes enim ſtabimus ante tribunal * Chriſti. (*mſ. Dei.) Scriptum eſt enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem judicemus: ſed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum.

A Scio, & confido in Domino Jeſu, quia nihil commune * per ipſum, niſi (*mſ. addit eſt.) ei qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt. Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur: jam non ſecundum caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum. Non eſt enim regnum Dei, eſca & potus: ſed juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto: B qui enim in hoc ſervit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus. Itaque quæ pacis ſunt, ſectemur: & quæ ædificationis ſunt, in invicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus Dei. Omnia quidem ſunt munda: ſed malum eſt homini, qui, per offendiculum manducat. Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus [b] offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. C Tu fidem habes? penes temetipſum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat ſemetipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt; quia non ex fide. Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.

Cap. 15.

Debemus autem nos firmiores * imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. (*mſ. imbecillitatem.) Unuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat [c] in bonum, ad ædi- D ficationem. Et enim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt: Improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper me. Quæquumque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: ut per patientiam, & conſolationem Scripturarum, ſpem habeamus. Deus autem patientiæ & ſolatii, det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Jeſum Chriſtum: ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti. Pro- E pter quod ſuſcipite invicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit [d] vos in honorem Dei. Dico enim Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum: Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ſicut ſcriptum eſt: Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lætamini gentem

a Palatin. mſ. *ſed induite Dominum* &c. Græce, ἀλλ' ἐνδύσασθε Κύριον.
b Idem mſ. *offendit*, Gr. προσκόπτει.
c Aliter in Palatino mſ. *placeat in bonam ædificationem* Græco tamen ipſo textu contradicente.
d Cum Græcis pleriſque libris *nos*, pro *vos* Palatinus mſ. præfert.

tem cum plebe ejus. Et iterum: Laudate omnes gentes Dominum: & magnificate eum, omnes populi. Et rurſus Iſaias ait: Erit radix Jeſſe, & qui exſurget regere gentes, in eum gentes ſperabunt. Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: ut abundetis in ſpe, & virtute Spiritus Sancti. Certus ſum autem, fratres mei, & ego ipſe de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione, repleti omni ſcientia, ita ut poſſitis alterutrum monere. Audacius autem ſcripſi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data eſt mihi a Deo, ut ſim miniſter Chriſti Jeſu in gentibus, ſanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, & ſanctificata in Spiritu Sancto. Habeo igitur gloriam in Chriſto Jeſu ad Deum Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam gentium, verbo & factis: in vitute ſignorum & prodigiorum, in virtute Spiritus Sancti: ita ut ab Jeruſalem per circuitum uſque ad Illyricum repleverim Evangelium Chriſti. Sic autem prædicavi Evangelium [a] hoc, non ubi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem: ſed ſicut ſcriptum eſt: Quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos [b] & prohibitus ſum uſque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis: quum in Hiſpaniam proficiſci cepero ſpero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc, ſi vobis primum ex parte fruitus fuero. Nunc igitur proficiſcar in Jeruſalem miniſtrare ſanctis. Probaverunt enim Macedonia, & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum, qui ſunt in Jeruſalem. Placuit enim eis, & debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles: debent & in carnalibus miniſtrare illis. Hoc igitur quum conſummavero, & aſſignavero eis fructum hunc: per vos proficiſcar in Hiſpaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis [c] Evangelii Chriſti veniam. Obſecro ergo vos, fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per caritatem Sancti Spiritus, [d] ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus qui ſunt in Judæa, & obſequii mei oblatio accepta fiat in Jeruſalem ſanctis, ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiſcum. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis. Amen.

Cap. 15.

Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio Eccleſiæ, quæ eſt in Cenchris: ut eam ſuſcipiatis in Domino digne ſanctis: & aſſiſtatis ei in quoquumque negotio veſtri indiguerit; etenim ipſa quoque aſtitit multis, & mihi ipſi. Salutate Priſcam & Aquilam adjutores meos in Chriſto Jeſu; (qui pro anima mea ſuas cervices ſuppoſuerunt: quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & cunctæ Eccleſiæ gentium) & * domeſticam Eccleſiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui eſt primitivus Aſiæ in Chriſto. Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis. Salutate Andronicum & * Juniam, cognatos & concaptivos meos: qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto. Salutate Ampliatum dilectiſſimum mihi in Domino. Salutate Urbanum adjutorem noſtrum in Chriſto [e] Jeſu, & Stachyn dilectum meum. Salutate Appellen probum in Chriſto. Salutate eos, qui ſunt ex Ariſtoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui ſunt ex Narciſſi [f] domo, qui ſunt in Domino. Salutate Tryphænam & Tryphoſam, quæ laborant in Domino. Salutate Perſidem clariſſimam, quæ multum laboravit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam. Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum

* mſ. *domeſtica Eccleſia.*

* mſ. *Junium,*

a Neque in Græco pronomen *hoc* reſonat, neque in Palatino mſ.

b E Valeſii lectionibus καὶ ἐκωλύθην μέχρι νῦν, proinde Latine *& prohibitus ſum uſque adhuc*, quæ temere verba in Palatino mſ. omnino non habentur.

c Deſideratur in Palatino mſ. *Evangelii*, quod nomen e Græcis quoque nonnullis mſ. abeſt.

d Pro his verbis, *ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me &c.* in Palatino mſ. legitur, *ut ſollicitudinem impertiamini mihi in orationibus pro me &c.* quod eſt quidem propius ad Græcum textum, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν κ. τ. λ.

e Nomen *Jeſu*, heic loci cum Græcis libris Palatinus quoque mſ. tacet.

f Non addit Palatinus mſ. *domo*, juxta Græcum textum, quod tamen nomen ſubintelligitur. Mox plus in eodem mſ. habetur, *qua multum laborant*, quod tamen adverbium ſecundis ibi additum eſt curis, & Græcus ipſe textus neſcit. Denique *Perſidam* pro *Perſidem* legitur, ut & paulo poſt *Herman*, pro *Hermen*.

eis sunt, fratres. Salutate Philologum & Juliam; Nereum & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab [a] aliis. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vo-

A biscum. Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus, frater. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem Jesu
B Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis, taciti. (quod non patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in [illegible] gentibus * cogniti, soli sapienti [illegible] Jesum Christum; cui honor & [illegible] sæcula sæculorum. Amen.

[a] Rectius *ab illis*, pro *ab aliis*, cum in Græco, tum in Palatino ms. legitur. Paulo [illegible] nostro. ubi dicitur, *Jesu Christo Domino nostro*.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Roma[illegible]

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD CORINTHIOS.
PRIMA.

Cap. 1.

PAULUS, vocatus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro. Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quod in omnibus divites facti estis in illo, in

C omni verbo, & in omni scientia: sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi. Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii ejus Jesu Christi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sen-
D su, & in eadem [a] sententia. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei,

[a] Quemadmodum in Græco quidam mss. γνώσει, pro γνώμῃ præferunt, ita & Palatin. ms. heic *scientia* habet pro *sententia*. Paululum quoque mox variat; *quod contentiones sint inter vos* &c.

mei, ab iis qui ſunt Chloes, quia con- A tentiones ſunt inter vos. Hoc autem dico, quod unuſquiſque veſtrum dicit: Ego quidem ſum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephæ: ego autem Chriſti. Diviſus eſt Chriſtus? Numquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Gratias ago Deo, quod neminem veſtrum baptizavi niſi Criſpum & Cajum: ne quis dicat quod in nomine meo baptizati * eſtis. Baptizavi autem & Stephanæ do- B mum: cæterum neſcio ſi quem alium baptizaverim. Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare: non in ſapientia verbi, ut non evacuetur crux Chriſti. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem ſtultitia eſt: iis autem, qui ſalvi fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt. Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor hu- C jus ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei ſapientia non cognovit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes: Quoniam & Judæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt: nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum: Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Judæis, atque Græ- D cis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemtibilia elegit E Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt, deſtrueret: ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus. Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Jeſu, qui factus eſt nobis ſapientia a Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemtio: ut quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

* mſ. ſtitis

Cap. 2

Et ego, quum veniſſem ad vos, fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuntians vobis teſtimonium Chriſti. Non enim judicavi me ſcire aliquid inter vos, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos: & ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis [a]: ut fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: ſapientiam vero non hujus ſæculi, neque principum hujus ſæculi, qui deſtruuntur: ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinavit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram, quam nemo principum hujus ſæculi cognovit: ſi enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed ſicut ſcriptum eſt: [b] Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum: nobis autem revelavit Deus per ſpiritum ſuum: Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognovit, niſi Spiritus Dei. Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis: quæ & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere: quia ſpiritualiter examinatur. Spiritualis autem judicat omnia: & ipſe a nemine judicatur. Quis enim cognovit ſenſum Domini, qui inſtruat eum? Nos autem ſenſum Chriſti habemus.

Cap. 3

Et ego, fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Tamquam parvulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis. Quum enim ſit inter vos zelus, &

[a] Secundis curis, neque tamen id recte, additur in Palatino mſ. heic *Dei*.

[b] Duobus hiſce verſiculis ex Iſaia cap. 64. laudatis in Palatino mſ. obeli præfixi ſunt. Antiquarius cur id fecerit, facile intelliges ex ipſo Hieronymo in Commentariis ad illum Iſaiç locum, in quem, ſi tanti ſunt, videſis & quç nos notavimus.

& contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli: alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus. Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo * se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei.

* mſ. vos.

cap. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum

A Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicet, aut ab humano die: sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc

B laus erit unicuique a Deo. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam * regnetis, ut & nos vobiscum regnemus. Puto enim quod

* mſ. regnaretis.

C Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persequutionem patimur, &

D sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos carissimos moneo. Nam si decem milia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. Rogo * ergo vos, imitatores mei estote, [a] sicut & ego Christi. Ideo misi ad vos Timo-

* mſ. enim.

E theum, qui est filius meus carissimus, & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtu-

F te. Quid vultis? in virga veniam ad vos,

[a] Tacet Palatin. mſ. verba, *sicut & ego Christi*, quæ neque in Græco textu, paucis exceptis codicibus, habentur.

vos, an in caritate, & ſpiritu manſuetudinis?

Cap. 5 Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis: & non magis luctum habuiſtis, ut tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit. Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam judicavi, ut præſens eum, qui ſic operatus eſt: in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Jeſu, tradere hujuſmodi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ: ſed in azymis ſinceritatis & veritatis. Scripſi vobis in epiſtola: Ne commiſceamini fornicariis. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis ſervientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis non [a] commiſceri; ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum ejuſmodi nec cibum ſumere. Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, judicare? Nonne de iis, qui intus ſunt, vos judicatis? nam eos, qui foris ſunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipſis.

Cap. 6. Audet aliquis veſtrum habens negotium adverſus alterum, judicari apud iniquos, & non apud ſanctos? An neſcitis quoniam ſancti de hoc mundo judicabunt? & ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis judicetis? Neſcitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis ſæcularia? Sæcularia igitur judicia ſi habueritis: contemtibiles qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad judicandum. Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum? Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles? Jam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod judi-

A cia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei B poſſidebunt. Et hæc quidam fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & * has deſtruet: corpus autem non fornicationi, ſed Domino: & Dominus corpori. Deus vero & Dominum C ſuſcitavit: & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam. Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. Qui autem adhæret Domino, unus ſpiritus eſt. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodquumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neD ſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus Sancti, qui in vobis eſt, quem habetis a Deo, & non eſtis veſtri? Emti enim eſtis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

* mſ. hanc

Cap. 7. De quibus autem ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum virum habeat. Uxori E vir debitum reddat: ſimiliter autem & uxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare invicem: niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Volo enim omnes vos eſſe ſicut meipſum: ſed

unuſ-

[a] Aliter multo in Palatino mſ. *non commiſceamini, ſi quis frater nominatur inter vos fornicator &c.* quæ quidem lectio vetus videri ante Hieronymianam emendationem poteſt: ſed & alicubi in Epiſtolis ab Hieronymo ipſo laudatur.

unusquisque proprium donum habet ex Deo : alius quidem sic, alius vero sic. Dico autem non nuptis, & viduis : bonum est illi si sic * permaneant, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum : sanctificatus est enim vir infidelis [a] per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem : alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus. Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies? nisi unicuique, sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est : sed observatio mandatorum Dei. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Servus vocatus es? non sit tibi curæ : sed si potes fieri liber, magis utere. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini : similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. Pretio emti estis, nolite fieri servi hominum. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. De virginibus autem præceptum Domini non habeo : consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Si autem acceperis uxorem : non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico, fratres : Tempus breve est, reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint : & qui flent, tamquam non flentes : & qui gaudent, tamquam non gaudentes : & qui emunt, tamquam non possidentes : & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur : præterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori : & divisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad utilitatem vestram dico : non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum * obsecrandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri : quod vult faciat : non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit. Mulier alligata est [b] legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est : cui vult nubat : tantum in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium : puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

Cap. 8. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, caritas vero ædificat. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus. Nam etsi sunt qui dicantur dii,

* ms. permanserint.

* ms. deprecare.

a Pressius Græcæ literæ Palatinus ms. habet, *in muliere fideli*, ἐν τῇ γυναικί &c.

b Non addit Palatinus ms. *legi*, quod nomen neque aliis ms. Latini libri, Corbejenses, & Sangermanenses, atque alii magno numero, quos docti viri consuluerunt, heic loci habent : sed neque in Græcis plerisque codicibus invenire est, ut videri possit ex superiore ad Romanos Epistola cap. VII. v. 2. huc adscitum.

dii, ſive in cælo, ſive in terra (ſiquidem ſunt dii multi, & domini multi:) nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Sed non in omnibus eſt ſcientia. Quidam autem cum conſcientia uſque nunc idoli, quaſi idolothytum manducant: & conſcientia ipſorum quum ſit infirma, polluitur. Eſca autem nos non commendat Deo. Neque enim ſi manducaverimus, abundavimus: neque ſi non manducaverimus, deficiemus. Videte autem ne forte hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet ſcientiam, in idolio recumbentem: nonne conſcientia ejus, quum ſit infirma, [a] ædificatùr ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.

Cap. 9. Non ſum liber? Non ſum Apoſtolus? Nonne Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum vidi? Nonne opus meum vos eſtis in Domino? Et ſi aliis non ſum Apoſtolus, ſed tamen vobis ſum: nam ſignaculum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino. Mea defenſio apud eos, qui me interrogant, hæc eſt. Numquid non habemus poteſtatem manducandi, & bibendi? Numquid non habemus poteſtatem mulierem [b] ſororem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? aut ego ſolus, & Barnabas, non habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid ſecundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos [c] utique hoc dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt. Quoniam debet in ſpe, qui arat, arare: & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, ma-

A gnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alii poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos? ſed non uſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altari deſerviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.
B Ego autem nullo horum uſus ſum. Non autem ſcripſi hæc, ut ita fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Nam ſi evangelizavero, non eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit: væ enim mihi eſt, ſi non evangelizavero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem invitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Quæ eſt ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans,
C ſine ſumtu ponam Evangelium, ut non abutar poteſtate mea in Evangelio. Nam quum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci, ut plures lucrifacerem. Et factus ſum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer. Iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem (quum ipſe non eſſem ſub lege) ut eos, qui ſub lege erant, lucrifacerem. Iis qui ſine lege erant, tamquam ſine lege eſſem (quum ſine lege Dei non eſſem: ſed in lege eſſem Chriſti) ut lucrifacerem
D rem eos, qui ſine lege erant. Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos. Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar. Neſcitis quod ii qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem, ut corruptibi-
E lem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum; ſic pugno, non quaſi aerem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar.

Nolo enim vos ignorare, fratres, Cap. 10. quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt; & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in

[a] Juxta Gr. οἰκοδομηθήσεται, legit & Palat. mſ. in futuro, *ædificabitur*.
[b] Tacet Palat. mſ. *ſororem*, quod nomen in Græco tamen textu reſonat,
[c] In Palat. mſ. *an propter nos hæc dicit? utique; nam* &c.

nube, & in mari: & omnes eandem eſcam ſpiritalem maducaverunt, & omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt: (bibebant autem de ſpiritali, conſequente eos, petra: petra autem erat Chriſtus) ſed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt * noſtri, ut non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis: quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt una die viginti tria millia. Neque tentemus Chriſtum: ſicut quidam eorum tentaverunt, & a ſerpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum devenerunt. Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehendat niſi humana: fidelis autem Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tentatione proventum, ut poſſitis ſuſtinere. Propter quod, cariſſimi mihi, fugite ab idolorum cultura. Ut prudentibus loquor, vos ipſi judicate quod dico. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, nonne *a* participatio corporis Domini eſt? Quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus, omnes qui de uno pane participamus. Videte Iſrael ſecundum carnem: nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Quid ergo? dico quod idolis immolatum ſit aliquid? aut quod idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum: non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo ſumus? Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt, quærat, ſed quod alterius. Omne, quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini eſt terra, & plenitudo ejus. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit: Hoc * immolatum eſt idolis, nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter conſcientiam: conſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia? Si ego cum gratia participo, quid blaſphemor pro eo quod gratias ago? Sive ergo manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. Sine offenſione eſtote Judæis, & gentibus, & Eccleſiæ Dei. Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.

Cap. 11. Imitatores mei eſtote, & ſicut & ego Chriſti. Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Volo autem vos ſcire, quod omnis viri caput Chriſtus eſt: caput autem mulieris, vir: caput vero Chriſti, Deus. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum: unum enim eſt ac ſi decalvetur. Nam ſi non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput ſuum: quoniam imago & gloria viri eſt. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Ideo debet mulier poteſtatem habere ſupra caput propter Angelos. Veruntamen neque vir ſine muliere, neque mulier ſine viro, in Domino. Nam ſicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo. Vox ipſi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipſa natura docet vos, quod vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: mulier vero ſi comam nutriat, gloria eſt illi: quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt. Si quis autem videtur contentioſus eſſe: nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, ſed in deterius convenitis. Primum quidem conve-

* mſ. *nobis*, ſec cur.

* mſ. *immolaticium*.

a Curcelæi codices addunt in Græco ἐκ τοῦ ποτηρίου, quod & in Latino Palatin. mſ. retinet, *& de uno calice*.

*ms. tacet. inter vos.

venientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse * inter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo. Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiesquumque bibetis in meam commemorationem. Quotiesquumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Itaque quiquumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non judicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei, quum convenitis ad manducandum, invicem exspectate. Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cætera autem, quum venero, disponam.

Cap. 12.

De spiritualibus autem, nolo vos ignorare, fratres. Scitis quoniam quum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis quum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes [a] in uno Spiritu potati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem: ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de mem-

Ppp 2

[a] Active propius Græco textui Palatinus ms. habet unum spiritum potavimus &c. ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν

membro. Et quoſdam quidem poſuit A Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes: exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, [a] interpretationes ſermonum. Numquid omnes Apoſtoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretan- B tur? Æmulamini autem * cariſmata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis * demonſtro.

a

* mſ. dona.

* mſ. demonſtrabo.

Cap. 13.

Si linguis hominum loquar, & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil C ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita ut * ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Caritas patiens eſt, benigna eſt: Caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, D omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Caritas nunquam excidit, ſive prophetiæ evacuabuntur, ſive linguæ ceſſabunt, ſive ſcientia deſtruetur. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Quum autem venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. Quum eſſem parvulus, loquebar ut parvulus, ſapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus ſum vir, evacuavi quæ erant parvuli. Videmus nunc per ſpeculum in E ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte: tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Nunc autem manent, fides, ſpes, caritas, tria hæc: major autem horum eſt caritas.

*mſ. ardeat.

Cap. 14.

Sectamini caritatem, æmulamini ſpiritalia: magis autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur myſteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem. Qui loquitur lingua, ſemetipſum ædificat: qui autem prophetat, Eccleſiam [b] Dei ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam major eſt qui prophetat, quam qui loquitur linguis: niſi forte * interpretetur, ut Eccleſia ædificationem accipiat. Nunc autem, fratres, ſi venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, niſi vobis loquar aut in revelatione, aut in ſcientia, aut in prophetia, aut in doctrina? Tamen quæ ſine anima ſunt vocem dantia, ſive tibia, ſive cithara, niſi diſtinctionem ſonituum dederint, quomodo ſcietur id quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim ſi incertam vocem det tuba, quis parabit ſe ad bellum? Ita & vos per linguam niſi manifeſtum ſermonem dederitis; quomodo ſcietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes. Tam multa, ut puta, genera linguarum ſunt in hoc mundo: & nihil ſine voce eſt. Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus. Sic & vos, quoniam æmulatores eſtis ſpirituum, ad ædificationem Eccleſiæ quærite, ut abundetis. Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt. Quid ergo eſt? Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Cæterum ſi benedixeris ſpiritu: qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, ſuper tuam benedictionem? quoniam quid dicas, neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis: ſed alter non ædificatur. Gratias ago Deo meo, quod omnium veſtrum lingua loquor. Sed in Eccleſia volo quinque verba ſenſu meo loqui, ut & alios inſtruam: quam decem millia verborum in lingua. Fratres, nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia parvuli eſtote: ſenſibus autem perfecti eſtote. In lege ſcriptum eſt: Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec ſic exaudient me, dicit Dominus. Itaque linguæ in ſignum ſunt non fidelibus, ſed infidelibus: prophetiæ autem non

b

* mſ. du. ut.

a Neſcit Palatinus mſ. verba *interpretationes ſermonum*, quę & rari e Gręcis mſs. habent.

b Nomen *Dei*, quod & in Gręco reticet textu, in Palatino mſ. non eſt.

non infidelibus, ſed fidelibus. Si ergo conveniat univerſa Eccleſia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent quod inſanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta cordis ejus manifeſta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis ſit. Quid ergo eſt, fratres? quum convenitis, unuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Sive lingua quis loquitur, ſecundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Quod ſi alii revelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare: ut omnes diſcant, & omnes exhortentur: & ſpiritus prophetarum prophetis ſubjecti ſunt. Non enim eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: ſicut & in omnibus Eccleſiis ſanctorum doceo. Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in Eccleſia. An a vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos pervenit? Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Itaque fratres, æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere. Omnia autem honeſte, & ſecundum ordinem fiant.

Cap. 15. Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſalvamini: qua ratione prædicaverim vobis, ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſti. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum Scripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas: & quia viſus eſt A Cephæ, & poſt hoc undecim: Deinde viſus eſt plus quam quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manet uſque adhuc, quidam autem dormierunt: Deinde viſus eſt Jacobo, deinde Apoſtolis omnibus: Noviſſime autem omnium tamquam abortivo, viſus eſt & mihi. Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſequutus ſum Eccleſiam Dei. Gratia autem Dei ſum B id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, ſed gratia Dei mecum: Sive enim ego, ſive illi; ſic * prædicamus, & ſic crediſtis. Si autem Chriſtus prædicatur quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortuorum non eſt: neque Chriſtus reſurrexit. Si autem C Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra: invenimur autem & falſi teſtes Dei: quoniam teſtimonium diximus adverſus Deum, quod ſuſcitavit Chriſtum: quem non ſuſcitavit, [a] ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac D vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. Unuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus; deinde ii qui ſunt Chriſti, qui in adventu ejus crediderunt. E Deinde finis: quum tradiderit regnum Deo & Patri, quum evacuaverit omnem principatum & poteſtatem, & virtutem [b]. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus. Noviſſima autem inimica deſtruetur mors: Omnia enim ſubjecit ſub pedibus ejus. Quum autem dicat: Omnia ſubjecta ſunt ei: ſine dubio præter eum, qui ſubjecit ei omnia. Quum autem ſubjecta fuerint

* mſ. prædicavimus.

a Iſtæc periocha, *ſi mortui non reſurgunt*, neque in Palatino, neque in Græcis pleriſque libris habetur.

b Quod addit heic Palatinus mſ. *& dominationem*, non habetur in Græco archetypo.

rint illi omnia : tunc & ipse Filius subjectus erit ei , qui subjecit sibi omnia , ut sit Deus omnia in omnibus . Alioquin quid faciunt qui baptizantur pro mortuis , si omnino mortui non resurgunt ? ut quid & baptizantur pro illis : ut quid & nos periclitamur omni hora ? Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest , si mortui non resurgunt ? manducemus , & bibamus, cras enim moriemur . Nolite seduci : Corrumpunt mores bonos colloquia mala . Evigilate , justi , & nolite peccare : ignorantiam enim Dei quidam habent , ad reverentiam vobis loquor . Sed dicet aliquis : Quomodo resurgunt mortui ? qualive corpore venient ? Insipiens , tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur . Et quod seminas, non corpus , quod futurum est, seminas , sed nudum granum , utputa tritici , aut alicujus cæterorum . Deus autem dat illi corpus sicut vult : & unicuique seminum proprium corpus. Non omnis caro eadem caro : sed alia quidem hominum , alia [a] vero pecorum , alia volucrum , alia autem piscium . Et corpora cælestia , & corpora terrestria : sed alia quidem cælestium gloria , alia autem terrestrium . Alia claritas solis , alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum . Stella enim a stella differt in claritate : sic & resurrectio mortuorum . Seminatur in corruptione, surget in incorruptione . Seminatur in ignobilitate , surget in gloria . Seminatur in infirmitate , surget in virtute . Seminatur corpus animale , surget corpus spiritale . Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est : Factus est primus homo Adam in animam viventem , novissimus Adam in spiritum vivificantem . Sed non prius quod spiritale est , sed quod animale : deinde quod spiritale . Primus homo de terra , terrenus : secundus homo de cælo , cælestis . Qualis terrenus , tales & terreni : & qualis cælestis, tales & cælestes . Igitur , sicut portavimus imaginem terreni , portemus & imaginem cælestis . Hoc autem dico, fratres : quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt : neque corruptio incorruptelam possidebit . Ecce mysterium vobis dico : Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur . In momento , in ictu oculi, in novissima tuba : canet enim tuba , & mortui resurgent incorrupti : & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem : & mortale hoc induere immortalitatem. Quum autem mortale hoc induerit immortalitatem , tunc fiet sermo, qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria . Ubi est, mors, victoria tua ? ubi est mors stimulus tuus ? Stimulus autem mortis peccatum est : virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Itaque , fratres mei dilecti, stabiles estote , & immobiles : abundantes in opere Domini semper , scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

Cap. 16. De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite . Per unam sabbathi unusquisque vestrum apud se seponat , recondens quod ei bene placuerit : ut non, quum venero , tunc collectæ fiant. Quum autem præsens fuero : quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem . Quod si dignum fuerit, ut & ego eam, mecum ibunt . Veniam autem ad vos, quum Macedoniam pertransiero : nam Macedoniam pertransibo . Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo : ut vos me deducatis quoquumque iero . Nolo enim vos modo in transitu videre , spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos , si Dominus permiserit . Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten . Ostium enim mihi apertum est magnum, & evidens, & adversarii multi . Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos : opus enim Domini operatur, sicut & ego . Ne quis ergo illum spernat : deducite autem illum in pace, ut veniat ad me : exspecto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre vobis notum facio , quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus : & utique non fuit voluntas ut nunc veniret : veniet autem, quum ei [b] vacuum fuerit. Vigilate, state in fide , viriliter agite , & confortamini.

[a] In Palatino mf. *alia pecorum , alia caro volucrum* &c. sed & Græcus heic textus variat.

[b] Concinnius multo , atque id pressius Græco verbo, εὐκαιρήσῃ in Palatino mf. legitur , *quum ei opportunum fuerit*.

mini. Omnia vestra in caritate fiant. Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos: ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti, & laboranti [a]. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt: refecerunt enim & meum spiritum, & vestrum. Cognoscite ergo

A qui hujusmodi sunt. Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila & Priscilla, cum domestica sua Ecclesia: apud quos & hospitor. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto. Salutatio, mea manu Pauli. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum [b]. Caritas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

a Additur in Palatino mſ. *in vobis*, quæ quidem in Græco textu duo verba non sunt.

b Atque heic *amen*, addit Palatinus mſ. quod verbum reticet Græcus textus.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Corinthios I.

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS.
SECUNDA.

Cap. I. PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia. Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra; ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passiones Christi in * nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhor-

* mſ. vobis.

B tatione & salute, [a] sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas & nos patimur: ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati C sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos: qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus quoniam & adhuc eripiet, adjuvantibus & vobis in oratione pro

a Solida istæc periocha, *sive consolamur pro vestra consolatione &c.* juxta Græcum archetypum Palatinus mſ. omnino ignorat. Mox eidem pressius textui, *qua operatur in tolerantia*, ἐν ὑπομονῇ.

A pro nobis : ut ex [a] multorum perſonis, ejus quæ in nobis eſt donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate cordis & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei, converſati ſumus in hoc mundo; abundantius autem ad vos. Non enim alia ſcribimus * vobis, quam quæ legiſtis, & * cognoviſtis. Spero autem quod uſque in finem cognoſcetis, ſicut & co- B gnoviſtis nos ex parte, quod * gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra, in die Domini noſtri Jeſu Chriſti. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut ſecundam gratiam haberetis: & per vos tranſire in Macedoniam, & iterum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Judæam. Quum ergo hoc voluiſſem, numquid levitate uſus ſum? Aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, ut ſit apud me, Eſt & Non? Fi- C delis autem Deus, quia ſermo noſter, qui * fuit apud vos, non eſt in illo, Eſt & Non [b]. Dei enim Filius Jeſus Chriſtus, qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me, & Silvanum, & Timotheum, non fuit Eſt & Non, ſed Eſt in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt in illo Eſt : ideo & per ipſum Amen Deo ad gloriam noſtram. Qui autem confirmat nos vobiſcum in * Chriſto, & qui unxit nos Deus : qui D & ſignavit nos, & dedit pignus * Spiritus in cordibus noſtris. Ego autem teſtem Deum invoco animam meam quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum : non quia dominamur fidei veſtræ, ſed adjutores ſumus gaudii veſtri: nam fide ſtatis.

* mſ. tacet vobis.
* mſ. cognoſcitis.
* mſ. addit nos.
* mſ. fit.
* mſ. Chriſtus Dominus.
* mſ. Spiritum

Cap. 2.

Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos. Si enim ego contriſto vos : & quis eſt, qui me lætificet, niſi qui contriſtatur E ex me? Et hoc ipſum ſcripſi vobis, ut non quum venero, triſtitiam ſuper triſtitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere : confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium veſtrum eſt. Nam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lacrymas : non ut contriſtemini : ſed ut ſciatis, quam caritatem habeam abundantius in vobis. Si quis autem contriſtavit, non me contriſtavit : ſed ex parte, ut non onerem omnes vos. Sufficit illi, qui ejuſmodi eſt, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus: ita ut econtrario magis donetis, & conſolemini, ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui ejuſmodi eſt. Propter quod obſecro vos, ut confirmetis in illum caritatem. Ideo enim, & ſcripſi, ut cognoſcam experimentum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis. Cui autem aliquid donaſtis, & ego : nam & ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti, ut non circumveniamur a Satana : non enim ignoramus [c] cogitationes ejus. Quum veniſſem autem Troadem propter Evangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino, non habui requiem ſpiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, ſed valefaciens eis, profectus ſum in Macedoniam. Deo autem gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Jeſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco : quia Chriſti bonus odor ſumus Deo : in iis qui ſalvi fiunt, & in iis qui pereunt : aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? Non enim ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei, ſed ex ſinceritate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur.

Cap. 3.

Incipimus iterum noſmetipſos commendare? aut numquid egemus (ſicut quidam) commendatitiis epiſtolis ad vos, aut ex vobis? Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris, quæ ſcitur & legitur ab omnibus hominibus : manifeſtati quod epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata a nobis & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem habemus, per Chriſtum ad Deum: non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis : ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt : qui & idoneos nos fecit miniſtros novi teſtamenti; non litera, ſed Spiritu : litera enim occidit, Spiritus autem vivificat. Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moy-

[a] Pro *ex multorum perſonis* in Palatino mſ. Græcæ quidem literæ preſſius ἐν πολλῶν προσώπων, legitur, *& multarum facierum*.

[b] Studioſus nonnemo ex Veteri fortaſſe Latina interpretatione heic addidit, *ſed eſt in illo, Eſt*. Ita & paulo poſt, *non fuit in illo Eſt & Non, ſed &c.*

[c] Palatinus mſ. *non enim ignoramus aſtutias cogitationes ejus* : in Græco autem tantum eſt, τὰ νοήματα.

Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur: quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damnationis gloria est: multo magis * abundat ministerium justitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur: & non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur, sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur) sed usque in hodiernum diem, quum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Quum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem Spiritus est: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

* ms. abundavit.

Cap. 4.

Ideo habentes [a] administrationem, juxta quod misericordiam consequuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum: in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat [b] illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei. Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Jesum: quoniam Deus qui dixit de tenebris, lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: per-

A sequutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus: semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis. Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum B est: Credidi propter quod loquutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur: scientes quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum. Omnia enim propter vos, ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, C renovatur de die in diem. Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

Cap. 5.

Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissol- D vatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ * de cælo est, superindui cupientes. Si tamen vestiti, non nudi inveniamur. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, a vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, E qui dedit nobis pignus spiritus. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum. Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria cor-

* ms. in.

[a] Addit pronomen *hanc* juxta Græcum textum Palat. ms.

[b] Heic vero *illis* pronomen, quod in plerisque Græcis libris habetur, Palat. ms. reticet.

corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum. Scientes ergo timorem Domini, hominibus ſuademus, Deo autem manifeſti ſumus. Spero autem & in conſcientiis veſtris manifeſtos nos eſſe. Non iterum commendamus nos vobis, ſed occaſionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde. Sive enim mente excedimus, Deo: ſive ſobrii ſumus, vobis. Caritas enim Chriſti urget nos: æſtimantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt [a] Chriſtus: ut, & qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. Itaque nos ex hoc neminem novimus ſecundum carnem. Et ſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum: ſed nunc jam non novimus. Si qua ergo in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt: ecce facta ſunt [b] omnia nova. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit ſibi per Chriſtum: & dedit nobis miniſterium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in ipſo.

Cap. 6.

Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudivi te, & in die ſalutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Nemini dantes ullam offenſionem, ut non vituperetur miniſterium noſtrum: ſed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuavitate, in Spiritu Sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma juſtitiæ a dextris, & a ſiniſtris; per gloriam, & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam: ut ſeductores, & veraces; ſicut qui ignoti, & cogniti: quaſi morientes, & ecce vivimus: ut caſtigati, & non mortificati: quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Os noſtrum patet ad vos, o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt. Non anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris: eadem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini & vos. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autem conſenſus templo Dei cum idolis? Vos enim eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & ſeparamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis: & ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.

Cap. 7.

Has ergo habentes promiſſiones, cariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Capite nos. Neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. Non ad condemnationem veſtram dico. Prædiximus enim quod in cordibus noſtris eſtis, ad commoriendum, & ad convivendum. Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & quum veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus: foris pugnæ; intus timores. Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos Deus in adventu Titi. Non ſolum autem in adventu ejus, ſed etiam in [c] conſolatione, qua conſolatus eſt in vobis, referens nobis veſtrum fletum, veſtram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem. Quoniam etſi contriſtavi vos in epiſtola, non me pœnitet: etſi pœniteret, videns quod epiſtola illa (etſi ad horam) vos contriſtavit; nunc gaudeo: non quia contriſta-

[a] Nomen *Chriſtus*, quod & a Græco archetypo abeſt, in Palat. mſ. non additur.

[b] Atque heic vocem *omnia*, quæ tamen in Græco plerumque habetur, Palatinus mſ. ignorat.

[c] Idem Palat. mſ. *in ſolatio, quo* &c. pro *conſolatione, qua* &c.

tristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, [a] quam habemus pro vobis coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate loquuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est, & viscera ejus abundantius in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

Cap. 8. Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ: quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum [b] fuit; & altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum: quia secundum virtutem * testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod fit in Sanctos. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei; ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cepit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam. Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni sollicitudine, insuper & caritate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis. Non quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ caritatis ingenium bonum comprobans. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, quum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle cepistis ab anno priore: nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promtus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas promta est; secundum id quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam supleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit. Gratias autem Deo, qui dedit * eamdem sollicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem suscepit: sed quum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: non solum autem, sed ordinatus est ad Ecclesias comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram: devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis [c]. Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse: nunc autem multo sollicitiorem, confidentia multa in vos, sive pro Tito, qui est socius meus, & in * vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi. Ostensionem ergo, quæ est caritatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

Cap. 9. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis. Scio enim promtum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos. Misi autem

* mf. addit Dei.

* mf. addit nobis.

* mf. vobis.

[a] Juxta Græcum exemplar Palatinus mf. *sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus ad vos coram Deo*, τὴν σπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

[b] Tacet in Palatino mf. *fuit*, ut & in Græco textu.

[c] Addit Palatinus mf. heic verba *in Gloriam Dei*, quorum nec vola, nec vestigium in Græco textu.

tem fratres: ut, ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis: ne quum venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substatia. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam. Hoc autem dico: * Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Unusquisque prout destinavit [a] in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in [b] sæculum sæculi. Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum: & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ: ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, probationem miniverii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

* mſ. *Quia.*

Cap. 10. Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, & modestiam Christi; qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. Rogo autem vos, ne præsens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promtu habentes ulcisci omnem inobedientiam, quum impleta fuerit vestra obedientia. Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos. Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit * nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam. Ut autem non existimet tamquam terrere vos per epistolas: quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemtibilis: hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam, etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt, gloriari. Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

* mſ. *mihi.*

Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me: Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, ne sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant a simplicitate, quæ est in Christo. Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evangelium, quod non recepistis: recte Cap. 11.

[a] Mſ. Palatinus *destinavit cordi*, propius Græco προῄρηται τῇ καρδίᾳ, ubi tamen *suo* non additur.

[b] Absolute *in æternum*, pro *in sæculum sæculi* præfert Palatinus mſ. & Græce quidem tantum est, εἰς τὸν αἰῶνα.

cte pateremini. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem manifestati sumus vobis. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis? Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. Et quum essem apud vos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo. Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quare? Quia non diligo? Deus scit. Quod autem facio, & faciam: ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos. Nam ejusmodi pseudoapostoli, [a] sicut operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum: ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum. Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier.) Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. Quoniam multi gloriantur secundum carnem: & ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes: quum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego: Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, & ego: Ministri Christi sunt [b], (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judæis quinquies, quadragenas, una minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci: nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore, & nuditate: præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Si gloriari oportet; quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor. Deus & pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior. Damasci præpositus gentis Aretæ regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

Cap. 12. Si gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones & revelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quattuordecim, (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. Et scio hujusmodi hominem, (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) quoniam raptus est in paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Nam, & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, [c] qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me: & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus [d] meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustiis pro Christo. Quum enim infirmor, tunc potens sum. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt su-

[a] Cum Græco textu tacet in Palatino ms. adverbium *sicut*.

[b] Addit Palatinus ms. isocolon *& ego*, quod in Græco quidem textu non habetur.

[c] Propius Grecæ particule ἵνα in Palatino ms. *ut*, pro *qui*, legitur.

[d] Atque heic pronomen *meis* in Palatino ms. juxta Græcum textum omittitur.

ſupra modum Apoſtoli : tametſi nihil A ſum : ſigna tamen [a] Apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos, in omni patientia, in ſignis, & prodigiis, & virtutibus. Quid eſt enim, quod minus habuiſtis præ cæteris Eccleſiis, niſi quod ego ipſe non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam. Ecce, tertio hoc paratus ſum venire ad vos : & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis. B Ego autem libentiſſime impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris: licet plus vos diligens, minus diligar. Sed eſto : ego vos non gravavi : ſed quum eſſem aſtutus, dolo vos cepi. Numquid per aliquem eorum, quos miſi ad vos, circumveni vos? Rogavi Titum, & miſi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eo- C dem ſpiritu ambulávimus? nonne iiſdem veſtigiis? [b] Olim putatis quod excuſemus nos apud vos? Coram Deo in Chriſto loquimur : omnia autem, cariſſimi, propter ædificationem veſtram. Timeo enim, ne forte quum venero, non quales volo, inveniam vos : & ego inveniar a vobis, qualem non vultis : ne forte contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones ſint inter D vos: ne iterum quum venero, humiliet me Deus apud vos; & lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt.

Ca. 13. Ecce tertio hoc venio ad vos : In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum. Prædixi *, & prædico, ut præſens *, & nunc abſens, iis qui ante peccaverunt, & cæteris omnibus, quoniam ſi venero iterum, non parcam. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate : ſed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi ſumus in illo : ſed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Jeſus in vobis eſt? niſi forte reprobi eſtis. Spero autem quod cognoſcetis, quia nos non ſumus reprobi. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, ſed ut vos quod bonum eſt, faciatis : nos autem, ut reprobi ſimus. Non enim poſſumus aliquid adverſus veritatem, ſed pro veritate. Gaudemus enim, * quoniam nos infirmi ſumus, vos autem potentes eſtis. Hoc & oramus veſtram conſummationem. Ideo hæc abſens ſcribo, ut non præſens durius agam, ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem. De cætero, fratres, gaudete, perfecti eſtote, exhortamini, idem ſapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Salutate invicem in oſculo ſancto. Salutant vos omnes ſancti. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & caritas Dei, & communicatio Sancti Spiritus ſit cum omnibus vobis. Amen.

* mſ. addit *enim.*
* mſ. addit *vobis.*
* mſ. quando

a Iterum Græco preſſius archetypo, *ſigna tamen Apoſtoli facta ſunt* in Palatino mſ. legitur, ut ibi, Τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατηργάσθη.
b Ut in Græco eſt Πάλιν, in Palatino mſ. eſt *Iterum*.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Corinthios II.

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

Cap. 1.

PAULUS Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis: & qui me, cum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ. Gratia vobis & pax a Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei & Patris nostri, cui est gloria in sæcula sæculorum :] Amen. Miror quod sic tam cito transferimini, ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico :] Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? [a] An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.] Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. Audistis enim conversationem aliquando in Judaismo quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator exsistens paternarum mearum traditionum. Quum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus: continuo non acquievi carni & sanguini. Neque veni Jerosolymam ad antecessores] meos Apostolos: sed abii in] Arabiam: & iterum reversus sum Damascum: deinde post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Quæ autem scribo vobis: ecce coram Deo, quia non mentior. Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo: tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat: & in me clarificabant Deum.

Cap. 2.

Deinde post annos quattuordecim, iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumto & Tito. Ascendi autem secundum revelationem: & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. Sed neque Titus, qui mecum erat, quum esset gentilis, compulsus est circumcidi. Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos: ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed econtra quum vidissent quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut

[a] Palatinus ms. Aut, & Græce quidem est H.

cut & Petro circumciſionis: (qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatum circumciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes) & quum cognoviſſent gratiam, quæ data eſt mihi[a], Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ, ſocietatis: ut nos in gentes, ipſi autem in circumciſionem: tantum ut pauperum memores eſſemus: quod etiam ſollicitus fui hoc ipſum facere. Quum autem veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat: quum autem veniſſet, ſubtrahebat & ſegregabat ſe, timens eos qui ex circumciſione erant. Et ſimulationi ejus conſenſerunt cæteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem. Sed quum vidiſſem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, quum Judæus ſis, gentiliter vivis, & non judaice: quomodo gentes cogis judaizare? Nos natura Judæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quod non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti: & nos in Chriſto Jeſu credimus, ut juſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro. Quod ſi quærentes juſtificari in Chriſto inventi ſumus & ipſi peccatores, numquid Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit. Si enim quæ deſtruxi, iterum hæc ædifico: prævaricatorem me conſtituo. Ego enim per legem, legi mortuus ſum, ut Deo vivam: Chriſto confixus ſum cruci. Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Chriſtus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem juſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt.

Cap. 3. O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jeſus Chriſtus præſcriptus eſt, in vobis crucifixus? Hoc ſolum a vobis volo diſcere: Ex operibus legis Spiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Sic ſtulti eſtis, ut quum ſpiritu ceperi-

A tis, nunc carne conſummemini? Tanta paſſi eſtis ſine cauſſa? ſi tamen ſine cauſſa. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sicut ſcriptum eſt: Abraam credidit Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. * Cognoſcite ergo, quia qui ex fide ſunt, ii ſunt filii Abraæ. Providens autem Scriptura, quia ex fide juſtificat gentes Deus, prænuntiavit Abraæ:

* [illegible]

B Quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraam. Quiquumque enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt enim: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, ut faciat ea. Quoniam autem in lege nemo juſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt: quia juſtus ex fide vivit. Lex autem non eſt ex fide, ſed: Qui

C fecerit ea, vivet in illis. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia ſcriptum eſt: Maledictus omnis qui pendet in ligno, ut in gentibus benedictio Abraæ fieret in Chriſto Jeſu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem. Fratres (ſecundum hominem dico) tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. Abraæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus. Non dicit: Et ſeminibus, quaſi in

D multis: ſed quaſi in uno: Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico, teſtamentum confirmatum a Deo: quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non irritum facit ad evacuandam promiſſionem. Nam ſi ex lege hæreditas, jam non ex * promiſſione. Abraæ autem per repromiſſionem donavit Deus. Quid igitur lex? Propter tranſgreſſiones poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat, ordinata

* mſ. repromiſſione

E per Angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non eſt: Deus autem unus eſt. Lex ergo adverſus promiſſa Dei? Abſit. Si enim data eſſet lex, quæ * poſſet vivificare, vere ex lege eſſet juſtitia. Sed concluſit Scriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides, ſub lege

* mſ. poſſit

[a] Habet alio ordine cum Græcis aliquot libris Palatinus quoque mſ. *quæ data eſt mihi, Petrus, & Jacobus, & Joannes, qui &c.* Sed & infra quoties *Cephæ* nomen occurrit, habet idem mſ. cum Græco textu *Petrum*: quod eſt notatu digniſſimum ob tralatitiam illam quæſtionem de Petro reprehenſo a Paulo, quem Cepham, non Petrum Apoſtolum, poſt Chriſoſtomum, aliosque Veteres nonnullos, recentiores Critici fuiſſe autumant. Demum infra pro *credimus* cum iiſdem Græcis libris habet Palatinus mſ. *credidimus*.

lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu. Quiquumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.

Cap. 4.

Dico autem: Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, quum sit dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præfinitum tempus a patre: ita & nos quum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filii *, misit Deus Spiritum filii sui in corda * vestra, clamantem: Abba, Pater. Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius: & hæres per Deum. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis. Nunc autem quum * cognoveritis Deum, immo cogniti * sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine caussa laboraverim in vobis. Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres, obsecro vos. Nihil me læsistis. Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem: & tentationem vestram in carne mea non sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum. Ubi est ergo beatitudo vestra? testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri * posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Ergo * inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis? Æmulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono semper: & non tantum cum præsens sum apud vos. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim. Quoniam Abraam duos filios habuit: unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem: quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem [a] in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar: Sina enim mons est in Arabia, quia conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis. Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est; quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Lætare, sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum. Nos autem, fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus non liberavit.

Cap. 5.

State, & nolite iterum jugo servitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: a gratia excidistis, Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ exspectamus. Nam in Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per caritatem operatur. Currebatis bene: quis vos impedivit veritati non obedire? [b] Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quiquumque est ille. Ego autem, fratres, si circumcisionem * adhuc prædico: quid adhuc persequutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum cru-

* mss. ad Dei.
* mss. nostra.
* mss. cognovistis.
* mss. ad ego.
* mss. potuisses.
* mss. ad ego.
* mss. taceo adhuc.

[a] Propius Græco textui, ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, in Palatino mss. legitur, *a monte Sina*. Mox, *Sina autem mons est in Arabia, qui conjunctus &c.*

[b] Subdit hæc Palat. mss. verba, *nemini consenseritis*, quæ quidem neque in Græco textu habentur heic loci.

crucis. Utinam & abſcindantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati eſtis, fratres: tantum ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per caritatem [a] Spiritus ſervite invicem. Omnis enim lex in uno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Quod ſi invicem mordetis, & comeditis: videte, ne ab invicem conſumamini. Dico autem: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis: Caro enim concupiſcit adverſus ſpiritum: ſpiritus autem adverſus carnem: hæc enim ſibi invicem adverſantur: ut non quæquumque vultis, illa faciatis. Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Manfeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ [b], invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Fructus autem Spiritus eſt caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, [c] manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Adverſus hujuſmodi non eſt lex. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

Cap. 6.

Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis: conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, quum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Opus autem ſuum probet unuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantum gloriam habebit, & non in altero. Unuſquiſque enim onus ſuum portabit. Communicet autem, is qui catechizatur verbo ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Videte qualibus literis ſcripſi vobis mea manu. Quiquumque enim volunt placere in carne, * hi cogunt vos circumcidi: tantum ut crucis Chriſti perſequutionem non patiantur. Neque enim qui circumciduntur, legem cuſtodiunt, ſed volunt vos circumcidi, ut in carne veſtra glorientur. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. In Chriſto enim Jeſu, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura. Et quiquumque hanc regulam ſequuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei. De cætero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Domini * Jeſu in corpore meo porto. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

* mſ. tacet hi.

* mſ. tacet Jeſu.

a Nomen *Spiritus*, quod & a Græcis pleriſque libris abeſt, in Pal. mſ. deſideratur.

b Ejuſdem vocis *αἱρέσεις*, quæ unice in Græco textu habetur, duplicem interpretationem Palatinus mſ. adfert, *ſectæ*, *hæreſes*.

c Heic nomen *manſuetudo*, paulo autem poſt *caſtitas*, Palatinus mſ. cum Græcis aliquot libris reticet.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Galatas.

INCIPIT

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD EPHESIOS.

Cap. I. PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Jesu. Gratia vobis, & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immamaculati in conspectu ejus in caritate. B Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudam gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemtionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis in omni sapientia C & prudentia: ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra sunt, in ipso. a In quo etiam [a] & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ: ut simus in laudem gloriæ ejus * nos, qui ante speravi- D mus in Christo: (* mss. tacet nos.) in quo & vos, quum audissetis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestræ) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redem- A tionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius. Propterea & ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: ut Deus, Domini nostri Jesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ, & revelationis, in agnitione ejus, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis * ejus, & quæ divitiæ (* mss. tacet ejus.) gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui * credimus secundum operationem potentiæ virtutis ejus, (* mss. credidimus.) quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et omnia subjecit sub pedibus ejus & ipsum dedit caput supra [b] omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur. b

Cap. 2. Et vos, quum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus qui nunc operatur in [c] filios, diffidentiæ: c in quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & [d] cogitationum, d & eramus natura filii iræ, sicut & cæteri. Deus autem, qui dives est in mi-

 seri-

a Verba *& nos*, quę neque in Gręco habentur archetypo, Palatinus ms. tacet.

b Palatinus ms. *super omnia Ecclesia*: quam quidem lectionem cæteris præferimus cum melioris notæ mss & veteribus Bibliis Corbeiensibus juxta Græcum, ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ut dativi casus, cativi, non genivi. Accedit ipse sibi fidejussor S. Interpres Hieronymus in Commentariis in hunc locum, ubi lectionem istam bis terve repetit, atque ad literam exponit.

c Atque heic Græco propius, *in filiis*, Palatinus ms. legit.

d Ipse autem Hieronymus mavult egere *mentium*: illamque Latinorum codicum lectionlem videtur improbare. Confer ejus Commentarios in hunc locum.

ſericordia, propter nimiam caritatem A ſuam, qua dilexit nos, & quum eſſemus mortui peccatis, convivificavit nos in Chriſto (cujus gratia eſtis ſalvati) & conreſuſcitavit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Jeſu: ut oſtenderet in ſæculis ſupervenientibus abundantes divitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Jeſu. Gratia enim eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt; non ex operibus, ut ne quis glorie- B tur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Propter quod memores eſtote, quod aliquando vos gentes in carne, qui * dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumciſio in carne, manufacta: quia eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine C Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Jeſu vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſolvens inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in ſemetipſo in unum novum hominem, faciens pacem, * & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimici- D tias in ſemetipſo. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuiſtis, & pacem iis, qui prope. Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in uno Spiritu ad Patrem. Ergo jam non eſtis hoſpites, & advenæ: ſed eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum E ſanctum in Domino: in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu *.

* mſ. dicebamini.

* mſ. ut.

* mſ. addit Sancto.

Cap. 3.

Hujus rei gratia, ego Paulus vinctus Chriſti Jeſu, pro vobis gentibus, ſi tamen audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vobis: quoniam ſecundum revelationem notum mihi factum eſt Sacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in brevi: prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti: quod aliis generationibus A non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc revelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus, & Prophetis in Spiritu. Gentes eſſe cohæredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis ejus in Chriſto Jeſu per Evangelium: cujus factus ſum miniſter, ſecundum donum gratiæ Dei, quæ data eſt mihi ſecundum operationem virtutis ejus. Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc: In gentibus evangelizare [a] inveſtigabiles B divitias Chriſti, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam, multiformis ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro: in quo habemus fiduciem, & acceſſum in confidentia per fidem ejus. Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis C pro vobis: quæ eſt gloria veſtra. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, ut det vobis ſecundum divitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris, in caritate radicati, & fundati, ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & D profundum: ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ caritatem Chriſti, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter quam petimus, aut intelligimus, ſecundum virtutem, quæ operatur in nobis: ipſi gloria in Eccleſia, & in Chriſto Jeſu, in omnes generationes ſæculi ſæculorum. Amen.

Cap. 4.

Obſecro itaque vos ego vinctus in E Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes invicem in caritate, ſolliciti ſervare unitatem Spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma. Unus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per in omnia, & in omnibus nobis. Unicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

Propter

[a] Palatinus mſ. *inıveſtigabiles*, quam lectionem unice veram eſſe, Critici recentiores contendunt; æque autem benevidetur habere impreſſa, quandoquidem ex *veſtigo* verbo derivatur.

Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Veritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis * facit in ædificationem sui in caritate. Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, [a] in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum. Si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu. Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra. Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo: qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus, ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum Sanctum Dei: in quo signatis estis in diem redemtionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit [b] vobis.

* al. faciens.

Cap. 5. Estote ergo imitatores Dei sicut filii carissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos; aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate: fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate: probantes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Omnia autem, quæ arguuntur, a lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exsurge a mortuis, & illuminabit [c] te Christus. Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu [d] Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psal-

len-

a Idem mſ. *impudicitia omnis in avaritia*, verbis, *in operationem immunditia*, prætermissis, oscitantia, ut videtur antiquarii: nam & in Græco textu resonant.

b Cum Græcis aliquot libris in Palatino mſ. *nobis*, pro *vobis* legitur.

c Satis contentiose ad Græcum Palatinus mſ. *illuminabit tibi Christus*, ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός.

d Epithetum *Sancto*, quod & in Græcis plerisque libris reticetur, in Palatino mſ. non additur.

lentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo & Patri. Subjecti invicem in timore Christi. Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse, salvator corporis [a] ejus. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo [b] vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem [c] timeat virum suum.

Cap. 7. Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est. Honora patrem tuum, & matrem tuam quod est mandatum primum in promissione: ut bene sit tibi, & sis longævus super terram. Et [d] vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini. Servi, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam unusquisque, quodquumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber. Et vos, domini, eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum. De cætero, fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. * Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam justitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite; & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis; & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii: pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui. Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, carissimus frater, & fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra. Pax fratribus, & caritas cum fide, a Deo Patre, & Domino * Jesu Christo. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

* ms. Induimini.

* ms. addit nostr.

[a] *Ejus* pronomen neque in Græcis melioris notæ libris neque in Palatino ms. habetur.

[b] Atque heic nomen *vitæ* Palatinus ms. pariter, atque Græcus textus nesciunt.

[c] Addit *ut* particulam cum Græco archetypo Palatinus quoque ms.

[d] Tacet iterum cum Græco textu *vos* pronomen heic loci Palatinus ms.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Ephesios.

IN-

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD PHILIPPENSES.

Cap. I. PAULUS & Timotheus, ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Jeſu, qui ſunt Philippis, cum epiſcopis, & diaconibus. Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto. Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri, ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens ſuper communicatione veſtra in Evangelio [a] Chriſti a prima die uſque nunc. Confidens hoc ipſum, quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu. Sicut eſt mihi juſtum hoc ſentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & confirmatione Evangelii, ſocios gaudii mei omnes vos eſſe. Teſtis enim mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Jeſu Chriſti. Et hoc oro, ut caritas veſtra magis ac magis abundet in * ſcientia, & in omni ſenſu: ut probetis potiora, ut ſitis ſinceri, & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructu juſtitiæ per Jeſum Chriſtum, in gloriam & laudem Dei. Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me ſunt, magis ad profectum venerunt Evangelii: ita ut vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni prætorio, & in cæteris omnibus; & plures e fratribus in Domino confidentes * vinculis meis, abundantius auderent ſine timore verbum Dei loqui. Quidam quidem & propter invidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Chriſtum prædicant. Quidam ex caritate, ſcientes quoniam in defenſionem Evangelii poſitus ſum. Quidam autem ex contentione Chriſtum annuntiant non ſincere, exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis. Quid enim? Dum omni modo, ſive per occaſionem, ſive per veritatem, Chriſtus annuntietur; & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Scio enim quia in hoc mihi provenit ad ſalutem, per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem Spiritus Jeſu Chriſti. Secundum exſpectationem & ſpem meam, quia in nullo confundar: ſed in omni fiducia ſicut ſemper, & nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſive per vitam, ſive per mortem. Mihi enim vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Quod ſi vivere in carne, hic mihi fructus operis eſt, & quid eligam ignoro. Coarctor autem e duobus: deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius: permanere autem in carne neceſſarium propter vos. Et hoc confidens ſcio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum veſtrum, & gaudium fidei ut gratulatio veſtra abundet in Chriſto Jeſu in me, per meum adventum iterum ad vos. Tantum digne * Evangelio Chriſti converſamini: ut ſive quum venero, & videro vos, ſive abſens audiam de vobis, quia ſtatis in uno ſpiritu unanimes, colloborantes fidei Evangelii: in nullo terreamini ab adverſariis: quæ illis eſt cauſſa perditionis, vobis autem ſalutis: & hoc a Deo, quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini: idem certamen habentes, quale & vidiſtis in me, & nunc audiſtis de me.

Cap. 2. Si qua ergo conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera [b] miſerationis: implete gaudium meum, ut idem ſapia-

Margin notes: * mſ. addit omni. — * mſ. addit in. — * mſ. ad. in.

[a] Nomen *Chriſti*, ut a Græco exemplari, ita & Palatino mſ. abeſt.

[b] Juxta Græcum textum: καὶ οἰκτιρμοί, Palatinus quoque mſ. præfert, *& miſerationes*.

ſapiatis, eamdem caritatem habentes, unanimes, idipſum ſentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi invicem arbitrantes: non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum. Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Jeſu: qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. Itaque, cariſſimi mei, (ſicut ſemper obediſtis) non ut in præſentia mei tantum, ſed multo magis nunc in abſentia mea, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate. Omnia autem facite ſine murmurationibus, & hæſitationibus: ut ſitis ſine querela, & ſimplices filii Dei, ſine reprehenſione, in medio nationis pravæ & perverſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Chriſti, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. Sed & ſi immolor ſupra ſacrificium, & obſequium fidei veſtræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis. Idipſum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi. Spero autem in Domino Jeſu, Timotheum me cito mittere ad vos: ut & ego bono animo ſim, cognitis quæ circa vos ſunt. Neminem enim habeo tam unanimem, qui ſincera affectione pro vobis ſollicitus ſit. Omnes enim quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ ſunt Jeſu Chriſti. Experimentum autem ejus cognoſcite, quia ſicut patri filius, mecum ſervivit in Evangelio. Hunc igitur ſpero me mittere [a] ad vos, mox ut videro quæ circa me ſunt. Confido autem in Domino, quoniam & ipſe veniam ad vos cito. Neceſſarium autem exiſtimavi Epa-

A Aphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, veſtrum autem apoſtolum, & miniſtrum neceſſitatis meæ, mittere ad vos: quoniam quidem omnes vos deſiderabat: & mœſtus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus eſt uſque ad mortem: ſed Deus miſertus eſt ejus; non ſolum autem ejus, verum etiam & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem. Feſtinantius ergo miſi illum, ut

B viſo eo, iterum gaudeatis, & ego ſine triſtitia ſim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejuſmodi cum honore habetote. Quoniam propter opus Chriſti uſque ad mortem acceſſit, tradens animam ſuam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga Deum obſequium.

Cap. 3. De cætero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis ſcribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem

C neceſſarium. Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem. Nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſervimus Deo, & gloriamur in Chriſto Jeſu, & non in carne fiduciam habentes: quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis, circumciſus octavo die, ex genere Iſrael, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phari-

D ſæus, ſecundum æmulationem perſequens Eccleſiam Dei, ſecundum juſtitiam, quæ in lege eſt, converſatus ſine querela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Verumtamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe, propter eminentem ſcientiam Jeſu Chriſti Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam, & inveniar

E in illo, non habens meam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti Jeſu: quæ ex Deo eſt juſtitia in fide, ad cognoſcendum illum, & virtutem reſurrectionis ejus, & ſocietatem paſſionum illius: configuratus morti ejus, ſi quo modo occurram ad reſurrectionem, quæ eſt ex mortuis. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus ſim: ſequor autem, ſi [b] quomodo comprehendam in quo & com-

[a] Voculas *ad vos*, cum Græcis pleriſque libris Palatinus quoque mſ. tacet.

[b] In Palatino mſ. *ſi comprehendam*, quemadmodum in Græco exemplari, εἰ ϗ καταλάβω, voce illa, *quomodo*, prætermiſſa, quæ neque in pleriſque aliis Latinis mſs. neque in Bibliis Corbejenſibus Vulgatæ Editionis reperitur. Quin etiam Veteres Latini Patres eam ignorant, quos de nomine laudare hoc vacat. Unus pro cunctis Auguſtinus lib. II. de Peccatorum meritis, & remiſſione cap. 13. *Sequor autem, ſi comprehendam.*

comprehensus sum a Christo Jesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Quiquumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote, fratres, & observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi: quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in cælis est: unde etiam Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subjicere sibi omnia.

Cap. 4. Itaque, fratres mei carissimi, & desideratissimi, gaudium meum & corona mea: sic state in Domino, carissimi. Evodiam rogo, & Syntichen deprecor, idipsum sapere in Domino. Etiam rogo & te, germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & ceteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ. Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est. Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Jesu. De cætero, fratres, quæquumque sunt vera, quæquumque pudica, quæquumque justa, quæquumque sancta, quæquumque amabilia, quæquumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum. Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut & sentiebatis: occupati autem eratis. Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare; (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat. Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meæ. Scitis autem & vos, Philippenses, quod in principio Evangelii, quando profectus sum a Macedonia, nulla michi Ecclesia communicavit in ratione dati & accepti, nisi vos soli: quia & Thessalonicam semel & bis in usum [a] mihi misistis. Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundum divitias suas, in gloria in Christo Jesu. Deo autem & Patri nostro gloria in sæcula sæculorum: Amen. Salutate omnem sanctum in Christo Jesu. Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. Gratia Domini nostri Jesu Christi, cum spiritu vestro. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Philippenses.

a Typothetarum, ut videtur, errore legitur in Martianæi Editione *qui misisti*, pro *mihi &c.*

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

Cap. I.

PAULUS Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, & Timotheus frater: eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Jesu. Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, [a] & Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes: audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes, propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: quam audistis in verbo veritatis Evangelii: quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veritate, sicut didicistis ab Epaphra carissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu, qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu. Ideo & nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia & intellectu spirituali: ut ambuletis digne, Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei: in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni potentia & longanimitate cum gaudio, & gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ; in quo habemus redemtionem [b] per sanguinem ejus, remissionem peccatorum: qui est imago

A Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt universa in cælis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Quia
B in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt. Et vos quum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis: nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fun-
C dati, & stabiles: & immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est, cujus factus sum ego Paulus minister. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia: cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut im-
D pleam verbum Dei: mysterium, quod absconditum fuit a sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ, quem nos

a Verba, *& Domino Jesu Christo*, quæ & Græca pleraque exemplaria reticent, Palatinus ms. heic nescit.

b Palatinus idem ms. *habemus redemtionem, & remissionem peccatorum*, intermediis verbis, *per sanguinem ejus*, prætermissis, quæ quidem neque in Græcis melioris notæ codicibus reperire est.

nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni ſapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Jeſu. In quo & laboro, certando ſecundum operationem ejus, quam operatur in me, in virtute.

Cap. 2. Volo enim vos ſcire qualem ſollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui ſunt Laodiciæ, & quiquumque non viderunt faciem meam in carne: ut conſolentur corda ipſorum, inſtructi in caritate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem myſterii Dei Patris & Chriſti Jeſu: in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum. Nam etſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum: gaudens, & videns ordinem veſtrum, & firmamentum ejus, quæ in Chriſto eſt, fidei veſtræ. Sicut ergo accepiſtis Jeſum Chriſtum Dominum *, in ipſo ambulate, radicati, & ſuperædificati in ipſo, & confirmati fide, ſicut & didiciſtis, abundantes in illo in gratiarum actione. Videte, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum: quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis: in quo & circumciſi eſtis circumciſione non manu facta in exſpoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Chriſti: conſepulti ei in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitavit illum a mortuis. Et vos, quum mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta delens quod adverſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, & exſpolians, principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbathorum: quæ ſunt umbra futurorum: corpus autem Chriſti. Nemo vos ſeducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus & conjunctiones ſubminiſtratum & conſtructum, creſcit in augmentum Dei. Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis hujus mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaveritis, neque contrectaveritis: quæ ſunt omnia in interitum ipſo uſu, ſecundum præcepta & doctrinas hominum: quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, & humilitate, & non [a] ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

* ms. al. noſtrum

Cap. 3. Igitur, ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo. Quum Chriſtus apparuerit, vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſervitus: propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis: in quibus & vos ambulaſtis aliquando, quum viveretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri invicem, exſpoliantes vos veterem hominem cum actibus * ſuis, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, ſecundum imaginem ejus qui creavit illum. Ubi non eſt gentilis, & Judæus, circumciſio, & præputium, Barbarus, & Scytha, ſervus, & liber: ſed omnia, & in omnibus Chriſtus. Induite vos ergo ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam: ſupportantes invicem, & donantes vobiſmetipſis, ſi quis adverſus aliquem habet querelam: ſicut & Dominus donavit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, caritatem habete, quod eſt vinculum perfectionis: & pax Chriſti exſultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in uno corpore: & grati eſtote. Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia, docentes, & commonen-

* mſ. ejus

Sſſ 2 nen-

[a] Mſ. & ad non parcendum. Gr. ϗ ἀφειδίᾳ.

nentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, A & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodquumque facitis in verbo aut in opfre, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum. Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino. Viri, diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Filii, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. Patres, nolite ad indignatio- B nem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodquumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo servite. Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit, & non est personarum acceptio C apud Deum.

Domini, quod justum est & æquum, servis] præstate: scientes quod & vos Dominum habetis in cælo. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium, sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter D quod etiam vinctus sum) ut manifestem illud ita ut oportet me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, carissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino: quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra, cum Onesimo carissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis. Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum: & Jesus, qui dicitur Justus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.] Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiciæ, & qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus carissimus, & Demas. Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesiam. Et quum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium Ecclesia legatur: & eam, quæ Laodicensium est, vos legatis. Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas. Salutatio, mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Colossenses.

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

Cap. 1. PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto. Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo ſemper pro omnibus vobis, memoriam veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione, memores operis fidei veſtræ, & laboris, & caritatis, & ſuſtinentiæ ſpei Domini noſtri Jeſu Chriſti, ante Deum & patrem noſtrum: ſcientes, fratres dilecti a Deo, electionem veſtram: quia Evangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed & in virtute, & in Spiritu Sancto, & in plenitudine multa, ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores noſtri facti eſtis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus Sancti: ita ut facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia. A vobis enim diffamatus eſt ſermo Domini, non ſolum in Macedonia, & in Achaia, ſed & in omni loco fides veſtra, quæ eſt ad Deum, profecta eſt, ita ut non ſit nobis neceſſe quidquam loqui. Ipſi enim de * nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo converſi eſtis ad Deum a ſimulacris, ſervire Deo vivo, & vero, & exſpectare Filium ejus de cælis (quem ſuſcitavit ex mortuis) Jeſum, qui eripuit nos ab ira ventura.

* mſ. vobis.

Cap. 2. Nam ipſi ſcitis, fratres, introitum noſtrum ad vos, quia non inanis fuit: ſed ante paſſi [a], & contumeliis affecti (ſicut ſcitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo noſtro, loqui ad vos E- A vangelium Dei in multa ſollicitudine. Exhortatio enim noſtra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo, ſed ſicut probati ſumus a Deo, ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur, non quaſi hominibus placentes, ſed Deo, qui probat corda noſtra. Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis: neque in occaſione avaritiæ, Deus teſtis eſt, nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a B vobis, neque ab aliis. Quum poſſemus vobis oneri eſſe ut Chriſti Apoſtoli: ſed facti ſumus parvuli in medio veſtrum, tamquam ſi nutrix foveat filios ſuos. Ita deſiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non ſolum Evangelium Dei, ſed etiam animas noſtras: quoniam cariſſimi nobis facti eſtis. Memores enim eſtis, fratres, laboris noſtri, & fatigationis: nocte ac die operantes, ne quem veſtrum gravaremus, prædicavi- C mus * in vobis Evangelium Dei. Vos teſtes eſtis, & Deus, quam ſancte, & juſte, & ſine querela, vobis, qui credidiſtis, fuimus: ſicut ſcitis, qualiter unumquemque veſtrum (ſicut pater filios ſuos) deprecantes vos & conſolantes, teſtificati ſumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in ſuum regnum & gloriam. Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione: quoniam quum accepiſſetis a nobis D verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed (ſicut eſt vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis. Vos enim imitatores facti eſtis, fratres, Eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Judæa in Chri-

* mſ. nimis

a Secundis curis additur in Palatino mſ. *multa*, quæ vox tamen a Græco ipſo textu abeſt.

Christo Jesu; quia eadem passi estis & vos a contribulibus vestris, sicut & ipsi a Judæis: qui & Dominum occiderunt Jesum, & Prophetas, & nos persequuti sunt, & Deo non * placent, & omnibus hominibus adversantur; prohibentes nos gentibus loqui, ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem. Nos autem, fratres, desolati a vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio: quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impedivit nos Satanas. Quæ est enim nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? vos enim estis gloria nostra & gaudium.

* ms. placuerunt.

Cap. 3.

Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis: & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus: Nam & quum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte tentaverit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster. Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, & annuntiante nobis fidem & caritatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos: ideo consolati sumus, fratres, in vobis in omni necessitate & tribulatione nostra, per fidem vestram, quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum, nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea quæ desunt fidei vestræ? Ipse autem Deus & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat caritatem [a] vestram in invicem, & in

A omnes, quemadmodum & nos in vobis: ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

Cap. 4.

De cætero ergo, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis. B Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore; non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum: & ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus C vobis, & testificati sumus. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum Sanctum in nobis. De caritate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: ipsi enim vos a Deo didicistis, ut diligatis invicem. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fra-D tres, ut abundetis magis, & operam detis, ut queti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris; sicut præcepimus vobis, & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis. Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo. Hoc E enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam [b] Christo in aera, & sic semper cum Domino

b

a Pronomen *vestram*, quod & a Græco textu abest, in Palatino ms. reticetur.

b Pro *Christo*, Palatinus ms. habet *Domino*, propius Græco, Κυρίῳ.

no erimus. Itaque consolamini invicem A in verbis istis.

Cap. 5. De temporibus autem, & momentis, fratres, non indigetis, ut scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet: quum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero * habenti, & non effugient. Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat: omnes B enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loricam fidei, & caritatis, & galeam spem salutis: quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum C Jesum Christum, qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus. Propter quod consolamini invicem, & ædificate alterutrum, sicut & facitis. Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, ut habeatis illos abundantius in caritate propter opus illorum: pacem habete cum eis. Rogamus autem vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini in invicem, & in omnes. Semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in omnibus vobis. Spiritum nolite extinguere. Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate: quod bonum est tenete. Ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet. Fratres, orate pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. Gratia Domini nostri Jesu Christi [a] vobiscum. Amen.

* ms. habentibus.

[a] Idem Palatinus ms. *cum omnibus vobis*, pro *vobiscum*.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Thessalonicenses I.

INCIPIT

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES SECUNDA.

Cap. 1. PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratia vobis, & pax a Deo nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat caritas uniuscujusque vestrum in invicem: ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide

fide, [a] in omnibus perſequutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum juſti judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Si tamen juſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiſcum in revelatione Domini Jeſu de cælo cum Angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam * iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini noſtri Jeſu [b] Chriſti. Qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, & a gloria virtutis ejus: quum venerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt; quia creditum eſt teſtimonium noſtrum ſuper vos in die illo. In quo etiam oramus ſemper pro vobis, ut dignetur vos vocatione ſua Deus [c] noſter, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute, ut clarificetur nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti in vobis. & vos in illo, ſecundum gratiam Dei noſtri, & Domini Jeſu Chriſti.

*, mſ. debi.

Cap. 2. Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum: ut non cito moveamini a veſtro ſenſu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per Epiſtolam tamquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. Ne quis vos ſeducat ullo modo: quoniam niſi venerit diſceſſio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adverſatur, & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tamquam ſit Deus. Non retinetis, quod quum adhuc [d] eſſem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat ſcitis, ut reveletur in ſuo tempore. Nam myſterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat donec de medio fiat. Et nunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione adventus ſui eum, cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis, qui pereunt: eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent. [e] Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper pro vobis, fratres dilecti a Deo, quod elegerit [f] vos Deus primitias in ſalutem, in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis: in qua & vocavit vos per Evangelium noſtrum, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Jeſu Chriſti. Itaque, fratres, ſtate: & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram. Ipſe autem Dominus noſter Jeſus Chriſtus, & Deus & Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere & ſermone bono.

De cætero, fratres, orate pro nobis, ut ſermo Dei currat, & clarificetur, ſicut & apud vos: & ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium eſt fides. Fidelis autem [g] Deus eſt, qui confirmabit vos, & cuſtodiet a malo. Confidimus autem de vobis in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis. Dominus autem dirigat corda veſtra in caritate Dei, & patientia Chriſti. Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt a nobis. Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos: neque gratis panem manducavimus ab aliquo, ſed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem veſtrum gravaremus. Non quaſi non habuerimus poteſtatem, ſed ut noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & quum eſſemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet. Audivimus enim inter vos quoſdam ambulare inquiete, nihil operantes, ſed curioſe agentes. Iis autem, Cap. 3

qui

a Voculam *&*, quæ quidem abundare videtur, cum Græcus textus, tum Palatinus mſ. ignorant.

b Nomen *Chriſti*, quædam exemplaria Græca, & Palatinus mſ. heic omittunt.

c Iterum tacet Palatinus mſ. cum Græcis aliquot libris pronomen *noſter*.

d Plurium numerum Palatinus mſ. *cum adhuc eſſemus apud vos, hæc dicebamus vobis*, &c.

e Mſ. *Et ideo*, Græce item Καὶ διὰ τοῦτο

f Heic, atque altero ab hoc verſu, *nos* pronomen, pro *vos*, cum Græcis aliquot libris Palatinus mſ. legit,

g Repoſitum in Palatino mſ. ſecundis curis, *Dominus eſt*, pro *Deus*. Ita & Græce Κύριος.

qui ejuſmodi ſunt, denuntiamus, & obſecramus in Domino Jeſu Chriſto, ut cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent. Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes. Quod ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & ne commiſceamini cum illo, ut confundatur. Et nolite quaſi inimi-

A cum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem. Ipſe autem Dominus pacis det vobis pacem ſempiternam in omni loco. Dominus ſit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli; quod eſt ſignum in omni epiſtola. Ita ſcribo. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Theſſalonicenſes II.

INCIPIT

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM PRIMA.

Cap. I.

PAULUS Apoſtolus Jeſu Chriſti ſecundum imperium Dei Salvatoris noſtri, & Chriſti Jeſu ſpei noſtræ: Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, miſericordia, & pax a Deo Patre, & Chriſto Jeſu Domino noſtro. Sicut rogavi te, ut remaneres Epheſi quum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibuſdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæſtiones præſtant magis, quam ædificationem Dei, quæ eſt in fide. Finis autem præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, converſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona eſt lex, ſi quis ea legitime utatur: ſciens hoc quia lex juſto non eſt poſita, ſed injuſtis, & non ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis, & contaminatis,

B patricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ adverſatur, quæ ſecundum Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum eſt mihi. Gratias ago ei, qui me confortavit, Chriſto Jeſu Domino noſtro, * quia fidelem me exiſtimavit, ponens in miniſterio: qui prius blaſphemus fui, & perſequutor, & contumelioſus: ſed mi-

* mſ. qui.

C ſericordiam [a] Dei conſequutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundavit autem gratia Domini noſtri, cum fide, & dilectione, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus: quod Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum. Sed ideo miſericordiam conſequutus ſum: ut in me primo oſtenderet Chriſtus * Jeſus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri ſunt illi, in vitam æternam. Regi autem

* mſ. tacet *Jeſus*.

a Nomen *Dei* heic loci in Palatino mſ. ut & *Græco* textu reticetur.

tem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula seculorum. Amen. Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam. Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt: ex quibus est Hymenæus, & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

Cap. 2. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo. Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus: qui dedit redemtionem semetipsum pro omnibus, [a] testimonium temporibus suis: in quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) Doctor Gentium in fide, & veritate. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Heva: & Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione [b] cum sobrietate.

Cap. 3. Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non violentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam [c] habebit? Non neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum: & sic ministrent, nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. Diaconi sint unius uxoris viri, qui filiis suis bene præsint, & suis domibus. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu. Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito. Si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumtum est in gloria.

Cap. 4. Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assequutus es. Ineptas autem, & aniles fabulas devita

a In Palat. ms. *cujus testimonium* &c. quemadmodum & in Græcis aliquot libris, οὗ τὸ μαρτύριον. Mox ubi dicitur, *veritatem dico*, additur *in Christo*, quæ voces in Græco etiam sunt textu.

b Alias S. ipse Interpres pro *sobrietate* constantes habet vel *cum pudicitia*, ut in Epistola ad Salvinam, vel *cum castitate*, ut alibi. Quin immo lib. I. contra Jovinianum, recitato hoc versiculo, *si permanserint in . . . . . sanctificatione cum castitate*, *non enim*; subdit, *ut male habetur in Latinis codicibus*, *sobrietas est legenda*, *sed castitas*, *idest* σωφροσύνη.

c Repositum secunda manu in Palatino ms. *adhibebis*.

vita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc, & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii. Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.

Cap. 5. Seniorem ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem; juvenes, ut fratres; anus, ut matres; juvenculas, ut sorores in omni castitate: viduas honora, quæ vere viduæ sunt. Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Quæ autem vere vidua est, [a] & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsequuta est. Adolescentiores autem viduas devita. Quum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quædam conversæ sunt retro Satanam. Si qui fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia, ut iis, quæ vere viduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non [b] alligabis os bovi trituranti. Et: Dignus est operarius mercede sua. Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes coram omnibus argue: ut & cæteri timorem habeant. Testor coram Deo & Christo Jesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens, in alteram partem declinando. Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

Cap. 6. Quiquumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt, & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficentia. Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & de-

a Palatin. ms. *& desoluta*, vitio, ut videtur, antiquarii: tum in instanti *sperat . . & instat*.

b Præfert idem ms. *Non infrenabis*. pro *alligabis*: variant etiam Græca exemplaria, φιμώσεις, & κημώσεις.

& desideria multa inutilia, & nociva, A quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem, homo Dei, hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen * fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram B multis testibus. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem: ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, [a] sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen. Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum) bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

a Voculam *sed*, Palatinus ms. & Græcus textus reticent.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Timotheum I.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM SECUNDA.

Cap. 1. PAULUS Apostolus Jesu Christi C per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu: Timotheo carissimo filio, gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro. Gratias ago Deo, cui servio a progenitoribus in conscientia pura, * quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear, recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primum in avia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te. Propter quam caussam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundum

* ms. quam.

ſecundum virtutem Dei: qui nos liberavit, & vocavit vocatione [a] ſua ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora ſæcularia. Manifeſtata eſt autem nunc per illuminationem Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui deſtruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem per Evangelium: in quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus, & magiſter Gentium. Ob quam cauſſam etiam hæc patior, ſed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem. Formam habe ſanorum verborum, quæ a me audiſti in fide & in dilectione in Chriſto Jeſu. Bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis. Scis hoc, quod averſi ſunt a me omnes qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phigellus, & Hermogenes. Det miſericordiam Dominus Oneſiphori domui: quia ſæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit: ſed quum Romam veniſſet, ſollicite me quæſivit, & invenit. Det illi Dominus invenire miſericordiam a * Domino in illa die. Et quanta Epheſi miniſtravit mihi, tu melius noſti. (* mſ. Deo.)

Cap. 2. Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ eſt in Chriſto Jeſu: & quæ audiſti a me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora ſicut bonus miles Chriſti Jeſu. Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſæcularibus: ut ei placeat, cui ſe probavit. Nam & qui certat in agone, non coronatur niſi legitime certaverit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Memor eſto Dominum Jeſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis ex ſemine David, ſecundum Evangelium meum, in quo laboro uſque ad vincula, quaſi male operans: ſed verbum Dei non eſt alligatum. Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Jeſu, cum gloria cæleſti. Fidelis ſermo: Nam ſi commortui ſumus, & convivemus: ſi [b] ſuſtinebimus, & conregnabimus: ſi negaverimus, & ille negabit nos: ſi non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Hæc commone, teſtificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium. Sollicite cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, recte tractantem verbum veritatis. Profana autem * & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum ut cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe jam factam, & [c] ſubverterunt quorumdam fidem. Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: cognovit Dominus qui ſunt ejus; & diſcedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum. Juvenilia autem deſideria fuge, ſectare vero juſtitiam, fidem, caritatem, & pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem, & ſine diſciplina quæſtiones devita: ſciens quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati: ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo * captivi tenentur ad ipſius voluntatem. (* mſ. inaniloquia.) (* mſ. capti.)

Cap. 3. Hoc autem ſcito, quod in noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei: habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita: ex his enim ſunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur va-

a Pronomen *ſua*, tacet juxta Græcum textum, Palatinus mſ.

b In inſtanti Palatinus mſ. *ſi ſuſtinemus*, & Græce εἰ ὑπομένομεν.

c Iterum in inſtanti idem mſ. *& ſubvertunt*, cum Græco καὶ ἀνατρέπουσι. Mcx autem *ſtetit*, pro *ſtat*: & paulo poſt, *omnis qui invocat*, pro *nominat*, minus recte ad Græcum.

variis deſideriis : ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum autem Jannes & Mambres reſtiterunt Moyſi : ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem ; ſed ultra non proficient : inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Tu autem aſſequutus es meam doctrinam, inſtitutionem, propoſitum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, perſequutiones, paſſiones : qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconii, & Lyſtris : quales perſequutiones ſuſtinui, & ex omnibus eripuit me Dominus. Et omnes qui pie volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſequutionem patientur. Mali autem homines, & ſeductores, proficient in pejus, errantes, & in errorem mittentes. Tu vero permane in iis, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi : ſciens a quo didiceris. Et quia ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Omnis Scriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia: ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

Cap. 4. Teſtificor coram Deo, & Jeſu Chriſto, qui judicaturus eſt vivos, & mortuos, per adventum ipſius, & regnum ejus : prædica verbum, iſta opportune, importune : argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus, quum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus : Et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem

A convertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangeliſtæ, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto. Ego enim jam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex: non ſolum antem mihi, ſed & iis, qui diligunt adventum ejus. Feſtina ad me venire

B cito. Demas enim me reliquit, diligens hoc ſæculum, & abiit Theſſalonicam: Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Lucas eſt mecum ſolus. Marcum aſſume, & adduc tecum : eſt enim mihi utilis in miniſterium. Tychicum autem miſi Epheſum. Penulam, quam reliqui, Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas. Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit : reddet illi Domi-

C nus ſecundum opera ejus, quem & tu devita : valde enim reſtitit verbis noſtris. In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem mihi aſtitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes : & liberatus ſum de ore leonis. Liberavit me Dominus ab omni opere malo : & ſalvum faciet in regnum ſuum cæleſte, cui gloria in

D ſæcula ſæculorum. Amen. Saluta Priſcam, & Aquilam, & Oneſiphori domum. Eraſtus remanſit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Feſtina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. Dominus Jeſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Gratia vobiſcum. Amen.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Timotheum II.

I N-

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TITUM.

Cap. 1. PAULUS servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est. In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus ante tempora sæcularia: manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei: Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia & pax a Deo Patre, & Christo Jesu Salvatore nostro. Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt, corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, [a] in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi [b] etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores, maxime qui de circumcisione sunt: quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses, semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob caussam increpa illos dure, ut sani sint in fide, non intendentes Judaicis fabulis, & mandatis homi- A num, aversantium se a veritate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: quum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam. Cap. 2. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in di- B lectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes: ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei. Juvenes similiter hortare ut sobrii sint. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in C doctrina, in integritate, & in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desi- D deria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Hæc loquere,

a Cum negandi particula legit Palatinus ms. juxta Græcum textum, *non in accusatione*, μὴ ἐν κατηγορίᾳ,

b Voculam *etiam*, quæ in aliquot Græcis libris desideratur, Palatinus quoque ms. nescit.

re, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Cap. 3. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Quum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum: ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem [a] viæ æternæ. Fidelis A sermo est: & de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita, sunt enim inutiles, & vanæ. Hæreticum hominem, post unam & secundam correptionem devita: sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, quum sit proprio judicio condemnatus. Quum misero ad te B Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hyemare. Zenam legisperitum & Apollo sollicite præmitte, ut nihil illis desit. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi. Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, * qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

[a] Juxta Græcum ζωῆς, legendum videtur *vitæ*, pro *viæ*: mss. autem non suffragantur.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Titum.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

Cap. 1. PAULUS vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto, & adjutori nostro, & Appiæ sorori [a] carissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est. Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens caritatem tuam, C & fidem, quam habes in Domimo Jesu, & in omnes sanctos: ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis [b] operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu. Gaudium enim magnum habui, & consolationem in caritate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet: propter caritatem magis obsecro, quum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem

[a] Non addit illud *carissima*, Palatinus ms. cum Græcis aliquot libris.
[b] Idem ms. *in agnitione omnis boni, qua est in vobis &c.* prætermisso *operis*, quod nomen, neque in Græco est textu.

autem & vinctus Jesu Christi obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem &| mihi & tibi utilis, quem remisi [a] tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe: quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii: sine consilio autem tuo nihil volui facere, * uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes: jam non ut servum, sed pro servo carissimum fratrem, maxime mihi; quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino? Si ergo

a

* mſ. ut.

A habes me socium, suscipe illum sicut me: Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod & teipsum mihi debes: * ita frater. Ego te fruar in Domino. Refice viscera mea in [b]] Domino. Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam & super id, quod dico, facies. Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes B vestras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adjutores mei. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

* mſ. itaque

b

a Atque heic pronomen *tibi*, Palat. mſ. tacet, quod neque in Græco est archetypo.
b Idem mſ. *viscera mea in Christo. Confidens obedientia tua scripsit &c.* contentiosius ad Græcam literam.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Philemonem.

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD HEBRÆOS.

Cap. I.

* mſ. novissimis.

MULTIFARIAM, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: * novissime, diebus istis loquutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula. Qui quum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, [a] sedit ad dexteram majestatis in excelsis :| tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis, nomen hæreditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & C ipse erit mihi in filium? Et quum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ partiD cipibus tuis. Et: Tu in principio, Domine, terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent: & velut amictum mu-

a

a Vitiose scriptum in Martianæi editione duobus verbis *sed &*, pro *sedit*, aut *sedet*.

[a] [a] mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis?

Cap. 2. Propterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit justam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ quum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in * nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus secundum suam voluntatem. Non enim Angelis subjecit Deus orbem terræ futurum de quo loquimur.

* mſ. *nobis*.

[b] Testatus est autem in quodam loco [b] quis, dicens: Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. Eum autem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam caussam non confunditur fratres eos vocare, dicens: [c] Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. Et iterum: Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium,

A id est, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abraæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

B Unde, fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostræ Jesum: qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo ejus. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam C famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant: Christus vero tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus. Quapropter sicut dicit Spiritus Sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri; probaverunt, & viderunt D opera mea quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas, [d] sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effe-E cti sumus: si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus. Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne

Cap. 3. [d]

a In Palat. mſ. *involves*: & Græce ἑλίξεις, pro ἀλλάξεις.

b Idem mſ. *quidam dicens*, Gr. τὶς λέγων.

c Aliter idem mſ. *Narrabo*, qui & paulo post pronomen *mei*, ubi dicitur *pueri mei*, cum Græco exemplari reticet.

d Juxta Græcos aliquot libros, *quibus* in Palat. mſ legitur pro *sicut*.

ne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? Et videmus, quia non potuerunt introire [a] propter incrudelitatem.

Cap. 4.

Timeamus ergo, ne forte, relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse. Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non * admistus fidei ex iis qui audierunt. (* ms. admixtis.) Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim in quondam loco de die septima sic: Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur, posthac, die. Itaque relinquitur sabbathismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cælos, Jesum filium Dei; teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

Cap. 5.

Omnis namque Pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis: qui condolere possit iis, qui [b] ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret: sed qui loquutus est ad eum: Filius meus es tu, ergo hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ, præces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum faceere a morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Et quidem quum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, caussa salutis æternæ, appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech. De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Etenim quum deberetis magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini, quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis * justitiæ: parvulus enim est. (* ms. addit &.) Perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

Cap. 6.

Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad * perfectiora feramur, (* ms. perfectionem.) non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, [c] & fide ad Deum, baptismatum doctrinæ impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. Impossibile est enim, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustave-

[a] Addit Palatinus ms. ex inferiori contextu, *in requiem ipsius*: quæ tamen verba neque in Græco exemplari habentur.

[b] In Palatino ms. *qui ignorantes erant* &c.

[c] Idem ms. *sed fidei*, propius Græco καὶ πίστεως.

ſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt, rurſus renovari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis Filium Dei, & oſtentui habentes. Terra enim ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrem, & * generans herbam opportunam illis, a quibus colitur; accipit benedictionem a Deo. Proferens autem ſpinas ac tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima: cujus conſummatio in combuſtionem. Confidimus autem de vobis, dilectiſſimi, meliora, & viciniora ſaluti: tametſi ita loquimur. Non enim injuſtus Deus, ut obliviſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis. Cupimus autem unumquemque veſtrum eamdem oſtentare ſollicitudinem ad expletionem ſpei uſque in finem: ut non ſegnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones. Abraæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per ſemetipſum, dicens: Niſi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et ſic longanimiter ferens, adeptus eſt repromiſſionem. Homines enim per majorem ſui jurant: & omnis controverſiæ eorum finis, ad confirmationem, eſt juramentum. In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit jusjurandum: ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem: quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem uſque ad interiora voluminis: ubi præcurſor pro nobis introivit Jeſus, ſecundum ordinem Melchiſedech pontifex factus in æternum.

* mſ. germinans.

Cap. 7.

Hic enim Melchiſedech, rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obviavit Abraæ regreſſo a cede regum, & benedixit ei: cui & decimas omnium diviſit Abraam: primum quidem qui interpretatur rex juſtitiæ: deinde autem & rex Salem, quod eſt, rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem * vitæ habens, aſſimilatus autem Filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus ſit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraam patriarcha. Et quidem de filiis Levi ſacerdotium accipientes, mandatum habent decimas ſumere a populo ſecundum legem, id eſt, a fratribus ſuis: quamquam & ipſi exierunt de lumbis Abraæ. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſumſit ab Abraam, & hunc, qui habebat repromiſſiones, benedixit. Sine ulla autem contradictione, quod minus eſt, a meliore benedicitur. Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem conteſtatur, quia vivit. Et (ut ita dictum ſit) per Abraam, & Levi, qui decimas accepit, decimatus eſt: adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchiſedech. Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leviticum erat (populus enim ſub ipſo legem accepit) quid adhuc neceſſarium fuit, ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron dici? Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt, ut & legis tranſlatio fiat. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu eſt, de qua nullus altari præſto fuit. Manifeſtum eſt enim quod ex Juda ortus ſit Dominus noſter: in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes loquutus eſt. Et amplius adhuc manifeſtum eſt; ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exſurgat alius ſacerdos, qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim: Quoniam tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris ſpei, per quam proximamus ad Deum. Et quantum eſt non ſine jurejurando (alii quidem ſine jurejurando ſacerdotes facti ſunt; hic autem cum jurejurando, per eum, qui dixit ad illum: Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum) intantum melioris teſtament ſponſor factus eſt Jeſus. Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem eo quod maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum: ſemper vivens ad interpellandum

* mſ. tacet. vitæ.

a dum pro [a] nobis. Talis enim decebat ut nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cælis factus: qui non habet neceſſitatem quotidie, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel, * ſeipſum offerendo. Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes: ſermo autem jurisjurandi, qui poſt legem eſt, Filium in æternum perfectum.

* mſ. ſe.

Capitulum autem ſuper ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in * cælis, ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur: unde neceſſe eſt & hunc habere aliquid, quod offerat: ſi ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos: quum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera, qui exemplari & umbræ deſerviunt cæleſtium. Sicut reſponſum eſt Moyſi, cum conſummaret tabernaculum: Vide (inquit) omnia facito ſecundum exemplar, quod tibi oſtenſum eſt in monte. Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium, quanto & melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt. Nam ſi illud prius culpa vacaſſet: non utique ſecundi locus inquireretur. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus: & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Juda, teſtamentum novum: non ſecundum teſtamentum, quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti: quoniam ipſi non [b] permanſerint in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc eſt teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas: & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum: & non docebit unuſquiſque proximum ſuum, & unuſquiſque fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum: quoniam omnes ſcient me a minore uſque ad majorem eorum: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor. Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt.

Cap. 8.

* mſ. excelſis.

b

Cap. 9.

Habuit quidem & prius juſtificationes culturæ, & Sanctum ſæculare. Tabernaculum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, * quæ dicitur Sancta, Poſt velamentum autem ſecundum tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti, ſuperque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non eſt modo dicendum per ſingula. His vero ita compoſitis, in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes: in ſecundo autem ſemel in anno ſolus pontifex, non ſine ſanguine, quem offert pro ſua & populi ignorantia: hoc ſignificante Spiritu Sancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum, quæ parabola eſt temporis inſtantis: juxta quam munera, & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt juxta conſcientiam perfectum facere ſervientem, ſolummodo in cibis, & in potibus, & variis baptiſmatibus, & juſtitiis carnis uſque ad tempus correctionis impoſitis. Chriſtus autem aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id eſt, non hujus creationis; neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, introivit ſemel in Sancta, æterna redemtione inventa. Si enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum Sanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi? Et ideo novi teſtamenti mediator eſt, ut morte intercedente, in redemtionem * earum prævaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. Ubi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt: alioquin nondum

* mſ. quod

* mſ. earumdem.

a Præfert pro eis, cum Græco ὑπὲρ αὐτῶν, Palatinus quoque mſ.

b In eodem mſ. non permanſerunt, cum Græco οὐκ ἐνέμειναν.

dum valet, dum vivit qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit, dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit. Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari: ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis. Non enim in * manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit exspectantibus se, in salutem.

* mf. manufactis Sanctis.

Cap. 10.

Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere: alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati: sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim * est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi; holocautomata [a] pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me: Ut * faciam, Deus, voluntatem tuam. Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi * semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero exspectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos & Spiritus Sanctus. Postquam enim dixit: Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: & peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor amplius. Ubi autem horum remissio; jam non est oblatio pro peccato. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei: accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus invicem in provocationem caritatis, & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam: sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia: terribilis autem quædam exspectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumtura est adversarios. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit: Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Rememoramini autem pristinos

* mf. erat.

* mf. faceram.

* mf. in semel.

[a] Versus conjunctionem &, Palatinus mf. addit: Græce, καὶ περὶ ἁμαρτίας; quam & paulo post lectionem denuo idem cum Græco servat.

A nos dies, in quibus illuminati, magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum, & in altero quidem, opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti: in altero autem, ſocii taliter converſantium effecti. Nam & vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. B Patientia enim vobis neceſſaria eſt: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus eſt, veniet, & non tardabit. Juſtus autem meus ex fide vivit: quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ. Nos autem non ſumus ſubtractionis filii in perditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ.

Cap. 11. Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, C argumentum non apparentium. In hac enim teſtimonium conſequuti ſunt ſenes. Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei, ut ex inviſibilibus viſibilia fierent. Fide plurimam hoſtiam Abel, quam Cain, obtulit Deo, per quam teſtimonium conſequutus eſt eſſe juſtus, teſtimonium perhibente muneribus ejus Deo; & per illam defunctus adhuc loquitur. Fide Henoch translatus eſt, ne videret mortem, D & non inveniebatur, quia tranſtulit illum Deus: ante translationem enim teſtimonium habuit placuiſſe Deo. Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide Noe, reſponſo accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnavit mundum: & juſtitiæ, E quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus. Fide qui vocatur Abraam, obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exiit, neſciens quo iret. Fide demoratus eſt in terra repromiſſionis, tamquam in aliena, in caſulis habitando, cum Iſaac & Jacob cohæredibus repromiſſionis ejuſdem. Exſpectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex & conditor Deus. Fide & ipſa Sara ſterilis virtutem in conceptionem F ſeminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit eſſe eum, qui repromiſerat. Propter quod & ab uno orti ſunt (& hoc emortuo) tamquam ſidera cæli in multitudinem, & ſicut arena, quæ eſt ad oram maris, innumerabilis. Juxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed a longe eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere. Et ſi quidem ipſius meminiſſent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi: nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cæleſtem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem. Fide obtulit Abraam Iſaac, quum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſſiones; ad quem dictum eſt: Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen: arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens eſt Deus: unde eum & in parabolam accepit. Fide & de futuris benedixit Iſaac, Jacob, & Eſau. Fide Jacob, moriens, ſingulos filiorum Joſeph benedixit: & adoravit faſtigium virgæ ejus. Fide Joſeph, moriens, de profectione filiorum Iſrael memoratus eſt, & de oſſibus ſuis mandavit. Fide Moyſes, natus, occultatus eſt menſibus tribus a parentibus ſuis; eo quod vidiſſent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictum. Fide Moyſes grandis factus negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animoſitatem regis: inviſibilem enim tamquam videns ſuſtinuit. Fide celebravit Paſcha, & ſanguinis effuſionem: ne qui vaſtabat primitiva, tangeret eos. Fide tranſierunt mare Rubrum tamquam per aridam terram, quod experti Ægyptii, devorati ſunt. Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum ſeptem. Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samſon, Jephte, David, Samuel, & Prophetis: qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugierunt aciem

ciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemtionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

Cap. 12. Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui proposito * sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes: & obliti estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem * recipit. In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus. Omnis autem disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum * pacatissimum exercitatis per eam

* ms. ibi.

* ms. recepit.

* ms. potissimum.

A reddit justitiæ. Propter quod, remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum: contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi. Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau: qui B propter unam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim quoniam & postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret C verbum. Non enim portabant quod dicebatur: Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, & tremebundus. Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, & judicem omnium Deum, & spiritus justorum per- D fectorum, & testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Videte, ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus. Cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens: Adhuc semel; & ego movebo non solum terram, sed & cælum. Quod autem, E Adhuc semel, dicit: declarat mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia. Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu & reverentia. Etenim Deus noster ignis consumens est.

Cap. 13. Caritas fraternitatis maneat [a] in vobis. Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim * latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis. Mementote vinctorum, tamquam simul vincti; & laboran-

* ms. placuerunt.

a Voculas *in vobis*, juxta Græcum textum Palatinus ms. ignorat.

rantium, tamquam & ipsi in corpore morantes. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus. Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. Ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adjutor; non timebo quid faciat mihi homo. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis loquuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem. Jesus Christus heri, & hodie: ipse & in sæcula. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra improperium ejus portantes. Non enim habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est. fructum labiorum confitentium nomini ejus. Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis. Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum, aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen. Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim * perpaucis scripsi vobis. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celerius venerit) videbo vos. Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia [a] fratres. Gratia cum omnibus vobis, Amen.

* mſ. *præpaucis*.

[a] Nomen *fratres*, quod & in Græco textu tacet, Palat. quoque mſ. ignorat.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Hebræos.

a INCIPIT [a] PROLOGUS

SEPTEM EPISTOLARUM CANONICARUM.

NON idem ordo est apud Græcos, qui integre sapiunt, & fidem rectam sectantur, Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, qui in Latinis codicibus invenitur: b *ut, quia Petrus primus est in numero Apostolorum, primæ sint etiam ejus Epistolæ in ordine cæterarum. Sed sicut Evangelistas dudum ad veritatis lineam correximus: ita has proprio ordini, Deo nos juvante, reddidimus. Est enim prima earum una Jacobi: Petri duæ: Joannis tres: & Judæ una. Quæ si, ut ab eis digestæ sunt, ita quoque ab Interpretibus fideliter in Latinum verterentur eloquium, nec ambiguitatem legentibus facerent, nec sermonum sese * varietas impugnaret: illo præcipue loco ubi de unitate Trinitatis in prima Joannis Epistola positum legimus. In qua etiam ab infidelibus translatoribus multum erratum esse* c *a fidei veritate comperimus:* d *trium tantum vocabula, hoc est, aquæ, sanguinis, & spiritus, in sua editione ponentes; & Patris, Verbique, ac Spiritus testimonium omittentes: in quo maxime & fides Catholica roboratur, & Patris & Filii ac Spiritu s Sancti una divinitatis substantia comprobatur. In cæteris vero Epistolis, quantum a nostra aliorum distet Editio, lectoris prudentiæ derelinquo. Sed tu, virgo Christi Eustochium, dum a me impensius Scripturæ veritatem inquiris, meam quodam modo senectutem invidorum dentibus corrodendam exponis; qui me falsarium corruptoremque sanctarum pronuntiant Scripturarum. Sed ego in tali opere nec æmulorum meorum invidentiam pertimesco: nec sanctæ Scripturæ veritatem poscentibus denegabo.*

* al. *variotates impugnarent.*

a Hieronymi hunc Prologum non esse, sed hominis tum sequioris multo ætatis, cum subsellii pene infimi, certis adeo argumentis recentiores Critici atque ipse etiam Martianæus evincunt, ut si demonstrare idipsum velimus, actum agere videamur. clamat enim vero totus orationis contextus, e Hieronymianis laciniis hinc inde male consarcinatus: stilus ipse incomtus, ubi de suo quædam Auctor subnectit: fluxæ sententiæ, & posteriora sæcula redolentes, ut est prima illa de ordine Epistolarum *apud Græcos, qui integre sapiunt, & fidem rectam sectantur:* nova etiam vocabula, ut cum *Canonicas* nuncupari ait has Epistolas, quas *Catholicas* continuo Hieronymus dixit: aliaque ejusmodi, quæ longum est persequi, & quæ habes in calce libri a Benedictino Editore refutata: sed & pridem a Richardo Simonio Critic. Novi Testamenti Tom I. c.18. & in Itinerario P. Martene part. II. pag. 79. Erit proinde, cui magis fortasse placuisset, penitus hinc rejici, atque inter supposita scriptum istud amandari. Verum cum & mss. passim illud habeant quos inter & nostri mox laudandi, & vetustiores pleræque omnes Bibliorum Editiones, ut Norimbergensis anni 1475. Veneta an. 1498. Basileensis an. 1506. Parisiens. an. 1563. duæ Lugdunenses an. 1520. & 1589. Antuerp. 1617. &c. satius visum est, alio, ut heic vides, charactere, ad alieni fœtum Auctoris significandum, describi. Jam quod nostros codices spectat, nullus e tribus melioris notæ, quos in consilium adhibuimus, Hieronymi nomen præfert in inscriptione. Est autem primus cæteris, quot vidimus, antiquior, ex Bibliotheca olim Nonantulana, nunc S.Crucis in Jerusalem de Urbe: alter Veronensis in Bibliotheca Fratrum Observantium S.Bernardini, qui liber cum Novum Testamentum universum complectatur, Apocalipsim tamen non habet. Tertius apud nos est, quem ex Musæo quopiam Mediolanensi accepimus. Sed & sæpe alios ejusmodi magno numero in Italiæ Bibliothecis offendere est, ac præsertim Florentiæ in S.Marci, & Laurentiana, ut vicissim alios, tametsi rariores, qui audaciore mendacio præscribunt Hieron. nomen. Dicemus suo loco infra de aliis, qui eum Epistol. S Joannis versiculum de cælestibus testimoniis, cujus adserendi gratia, Præfatio istæc adornata est, vel omittunt, vel nonnihil a vulgata lectione diversum recitant. Hæc interim sufficient amoliendæ fedissime omnium calumniæ, qua Faustus Socinus, nefariæ suo de nomine sectæ caput, Hieron. petiit, quasi verum hujusce Prologi Auctorem, *Qui cum*, inquit, *nactus forte fuisset exemplar aliquod, aut etiam plura exemplaria, in quibus particula illa* (triplicis scilicet testimonii, Patris, Verbi, & Spiritus Sancti in cælo testantium) *adjecta fuerat, adversus fidem aliorum exemplarium tam Latinorum quam Græcorum lectionem particulæ illius, tamquam germanam defendere, ac promovere cepit. conquerens publice, cum culpa & fraude hæreticorum abrasam a vulgaris codicibus fuisse.* S. enim Pater minime omnium hæc scripsit: neque suo ævo particula illa ex Latinis, aut Græcis exemplaribus exciderat: neque demum monstrum illud hominis eruperat ex Inferno specu, qui obviam sæpissime scribarum oscitantiam, in sacri textus calumniam traheret.

b Legit Martianæus, *Quod quia*: ipsamque unice lectionem in infimæ Latinitatis specimen profert. Nostri mss. *ut quia* habent paulo rectius.

c Tacet idem Martianæus præpositionem, quam mss. supplent nostri

d Ms. S.Crucis *trium modo rerum vocabula*, alii *trium tantummodo vocabula*. Tum, *in ipsa sua editione ponentibus*, & mox *omittentibus*.

INCIPIT

INCIPIT
EPISTOLA CATHOLICA
B. PAULI APOSTOLI.

Cap. 1. JAcobus Dei & Domini noſtri Je- A
ſu Chriſti ſervus, duodecim tri-
bubus, quæ ſunt in diſperſione,
ſalutem. Omne gaudium exiſti-
mate, fratres mei, quum in
tentationes varias incideritis:
ſcientes quod probatio fidei veſtræ patien-
tiam operatur. Patientia autem opus per-
fectum habet: ut ſitis perfecti & inte-
gri, in nullo deficientes. Si quis autem
veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a
Deo, qui dat omnibus affluenter, & B
non improperat, & dabitur ei. Poſtu-
let autem in fide nihil hæſitans: qui e-
nim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris,
qui a vento movetur, & circumfertur.
Non ergo æſtimet homo ille quod acci-
piat aliquid a Domino. Vir duplex a-
nimo, inconſtans eſt in omnibus viis
ſuis. Glorietur autem frater humilis
in exaltatione ſua; dives autem in hu-
militate ſua, quoniam ſicut flos fœni
tranſibit. Exortus eſt enim ſol cum C
ardore, & areſecit fœnum, & flos ejus
decidit, & decor vultus ejus deperiit:
ita & dives in itineribus ſuis marceſcet.
Beatus vir, qui ſuffert tentationem:
quoniam quum probatus fuerit, acci-
piet coronam vitæ, quam repromiſit
Deus diligentibus ſe. Nemo, quum
tentatur, dicat, quoniam a Deo ten-
tatur: Deus enim intentator malorum
eſt: ipſe autem neminem tentat. U-
nuſquiſque vero tentatur a concupi- D
ſcentia ſua abſtractus, & illectus.
Deinde concupiſcentia quum concepe-
rit, parit peccatum: peccatum vero
quum conſummatum fuerit, generat
mortem. Nolite itaque errare, fratres
mei dilectiſſimi. Omne datum opti-
mum, & omne donum perfectum, de-
ſurſum eſt, deſcendens a Patre lumi-
num, apud quem non eſt tranſmutatio,
nec viciſſitudinis obumbratio. Volun-
tarie enim genuit nos verbo veritatis, E
ut ſimus initium aliquod creaturæ e-
jus. Scitis, fratres mei dilectiſſimi. Sit
autem omnis homo velox ad audien-
dum; tardus autem ad loquendum, &
tardus ad iram. Ira enim viri, juſti-
tiam Dei non operatur. Propter quod
abjicientes omnem immunditiam &
abundantiam malitiæ, in manſuetudine
ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt
ſalvare animas veſtras. Eſtote autem
factores verbi, & non auditores tantum,
fallentes voſmetipſos. Quia ſi quis audi-
tor eſt verbi, & non factor, hic compara-
bitur viro conſideranti vultum nativita-
tis ſuæ in ſpeculo: conſideravit enim
ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis
fuerit. Qui autem perſpexerit in legem
perfectam libertatis, & permanſerit in
ea, non auditor obliviosſus factus, ſed
factor operis: hic beatus in facto ſuo
erit. Si quis autem putat ſe religioſum
eſſe, non refrænans linguam ſuam, ſed
ſeducens cor ſuum, hujus vana eſt reli-
gio. Religio munda & immaculata a-
pud Deum & Patrem, hæc eſt: Viſita-
re pupillos & viduas in tribulatione eo-
rum, & immaculatum ſe cuſtodire ab
hoc ſæculo.
Fratres mei, nolite in perſonarum Cap. 2.
acceptione habere fidem Domini no-
ſtri Jeſu Chriſti gloriæ. Etenim ſi
introierit in conventum veſtrum vir
aureum annulum habens in veſte can-
dida, introierit autem & pauper in
ſordido habitu, & intendatis in eum
qui indutus eſt veſte præclara, & dixe-
ritis ei: Tu ſede hic bene: pauperi au-
tem dicatis: Tu ſta illic, aut ſede ſub
ſcabello pedum meorum: nonne judi-
catis apud voſmetipſos, & facti eſtis
judices cogitationum iniquarum? Au-
dite, fratres mei dilectiſſimi, nonne Deus
elegit pauperes in hoc mundo, divites
in fide & hæredes regni, quod repro-
miſit Deus diligentibus ſe? Vos autem
exhonoraſtis pauperem. Nonne divites
per potentiam opprimunt vos, & ipſi

trahunt vos ad judicia? Nonne ipſi blaſphemant bonum nomen, quod invocatum eſt ſuper vos? Si tamen legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas: Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quaſi tranſgreſſores. Quiquumque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod ſi non mœchaberis, occides autem, factus es trangreſſor legis. Sic loquimini, & ſic facite, ſicut per legem libertatis incipientes judicari. Judicium enim ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam, ſuperexaltat autem miſericordiam judicium. Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſalvare eum? Si autem frater & ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & ſaturamini: non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. Oſtende mihi fidem tuam ſine operibus: & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam unus eſt Deus: bene facis: & demones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire, o homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraam pater noſter, nonne ex operibus juſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt? Et ſuppleta eſt Scriptura, dicens: Credidit Abraam Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus juſtificata eſt, ſuſcipiens nuntios, & alia via ejiciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.

Cap. 3. Nolite plures magiſtri fieri, fratres mei, ſcientes quoniam majus judicium ſumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus eſt vir. Poteſt etiam fræno circumducere totum corpus. Si

A autem equis fræna ora mittimus ad conſentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus. Ecce & naves, quum magnæ ſint, & a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam ſilvam incendit! Et lingua ignis eſt, univerſitas iniquitatis. Lingua conſti-
B tuitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis noſtræ, inflammata a gehenna. Omnis enim natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentium, & cæterorum domantur, & domita ſunt a natura humana: linguam autem nullus hominum domare poteſt: inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipſa benedicimus Deum & Patrem: & in ipſa maledicimus homines, qui ad ſi-
C militudinem Dei facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Numquid poteſt, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque ſalſa ducem poteſt facere aquam. Quis ſapiens, & diſciplinatus inter vos? Oſtendat ex bona converſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Quod ſi zelum amarum habetis, &
D contentiones ſint in cordibus veſtris: nolite gloriari, & mendaces eſſe adverſus veritatem. Non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens; ſed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia, & omne opus pravum. Quæ autem deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia, & fructibus bonis, non ju-
E dicans, ſine ſimulatione. Fructus autem juſtitiæ, in pace ſeminatur facientibus pacem.

Unde bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris? Concupiſcitis, & non habetis: occiditis, & zelatis, & non poteſtis adipiſci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non poſtulatis. Petitis, & non accipitis: eo quod male petatis: ut in
F concupiſcentiis veſtris inſumatis. Adulteri, neſcitis, quia amicitia hujus mundi inimica eſt Dei? Quiquumque ergo Cap. 4.

ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. An putatis quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit Spiritus, qui habitat in vobis? Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi ergo estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet a vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem: non es factor legis, sed judex. Unus est legislator & judex, qui potest perdere, & liberare. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit; &: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. Nunc autem exsultatis in superbiis vestris. Omnis exsultatio talis, maligna est. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

Cap. 5. Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures

A Domini sabbaoth introivit. Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra, in die occisionis. Addixistis, & occidistis justum, & non restitit vobis. Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola exspectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum. Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini B appropinquavit. Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante januam assistit. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt: Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator. Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, ne- C que per cælum, neque per terram, neque aliud quodquumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub judicio decidatis. Tristatur aliquis vestrum? oret. Æquo animo est? psallat. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remitten- D tur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini: multum enim valet deprecatio justi assidua. Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Rursum oravit, & cælum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, & converterit quis E eum, scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Explicit Epistola Catholica B. Jacobi Apostoli.

IN-

INCIPIT
EPISTOLA B. PETRI
APOSTOLI
PRIMA.

Cap. 1. PETRUS Apostolus Jesu Christi, A electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & aspersionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis & pax multiplicetur. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi B ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo. In quo exsultabitis: modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus: ut probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem, C in revelatione Jesu Christi: quem quum non videritis, diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exsultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata. Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt: scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas, D quæ in Christo sunt, passiones, & posteriores glorias: quibus revelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu Sancto misso de cælo, in quem desiderant Angeli prospicere. Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi: quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis: sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum, & ipsi in omni conversatione sancti sitis: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum. Et si patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini. Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redemti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati: præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos, qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes esset in Deo. Animas vestras castificantes in obedientia caritatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius: renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum. Quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit. Verbum autem Domini manet in æternum. Hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

Deponentes igitur omnem malitiam, Cap. 2. & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, & honorificatum: & ipsi tam-

tamquam lapides vivi ſuperædificamini, A
domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum,
offerre ſpirituales hoſtias, acceptabiles
Deo per Jeſum Chriſtum. Propter quod
continet Scriptura: Ecce pono in Sion
lapidem ſummum angularem, electum,
pretioſum: & qui crediderit in eum,
non confundetur. Vobis igitur honor
credentibus: non credentibus autem, la-
pis quem reprobaverunt ædificantes, hic
factus eſt in caput anguli, & lapis of-
fenſionis, & petra ſcandali, his qui of- B
fendunt verbo, nec credunt in quo &
poſiti ſunt. Vos autem genus electum,
regale ſacerdotium, gens ſancta, popu-
lus acquiſitionis: ut virtutes annuntie-
tis ejus, qui de tenebris vos vocavit in
admirabile lumen ſuum. Qui aliquando
non populus, nunc autem populus Dei,
qui non conſequuti miſericordiam, nunc
autem miſericordiam conſequuti. Cariſ-
ſimi, obſecro vos tamquam advenas &
peregrinos abſtinere vos a carnalibus de- C
ſideriis, quæ militant adverſus animam,
converſationem veſtram inter gentes ha-
bentes bonam: ut in eo, quod detre-
ctant de vobis tamquam de malefactori-
bus, ex bonis operibus vos conſideran-
tes, glorificent Deum in die viſitatio-
nis. Subjecti igitur eſtote omni humanæ
creaturæ propter Deum: ſive regi, quaſi
præcellenti: ſive ducibus, tamquam ab
eo miſſis ad vindictam malefactorum,
laudem vero bonorum: quia ſic eſt vo- D
luntas Dei, ut bene facientes obmuteſce-
re faciatis imprudentium hominum igno-
rantiam quaſi velamen habentes malitiæ
libertatem, ſed ſicut ſervi Dei. Omnes
honorate: fraternitatem diligite: Deum
timete: Regem honorificate. Servi,
ſubditi eſtote in omni timore dominis,
non tantum bonis, & modeſtis, ſed et-
iam dyſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi
propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis
triſtitias, patiens injuſte. Quæ enim eſt
gloria, ſi peccantes, & colaphizati ſuf- E
fertis? Sed ſi bene facientes patienter
ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum.
In hoc enim vocati eſtis: quia & Chri-
ſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relin-
quens exemplum, ut ſequamini veſtigia
ejus. Qui peccatum non fecit, nec in-
ventus eſt dolus in ore ejus: qui quum
malediceretur, non maledicebat: quum
pateretur, non comminabatur: trade-
bat autem judicanti ſe injuſte: qui
peccata noſtra ipſe pertulit in corpo- F
re ſuo ſuper lignum: ut peccatis mor-
tui, juſtitiæ vivamus: cujus livo-
re ſanati eſtis. Eratis enim ſicut oves
errantes, ſed converſi eſtis nunc ad
paſtorem & epiſcopum animarum ve-
ſtrarum.

Cap. 3.
Similiter & mulieres ſubditæ ſint vi-
ris ſuis: ut & ſi qui non credunt ver-
bo, per mulierum converſationem ſine
verbo lucrifiant, conſiderantes in timo-
re caſtam converſationem veſtram. Quo-
rum non ſit extrinſecus capillatura, aut
circumdatio auri, indumenti veſtimen-
torum cultus: ſed qui abſconditus eſt
cordis homo, in incorruptibilitate quieti,
& modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu
Dei locuples. Sic enim aliquando & ſan-
ctæ mulieres, ſperantes in Deo, orna-
bant ſe, ſubjectæ propriis viris. Sicut
Sara obediebat Abraæ, dominum eum
vocans: cujus eſtis filiæ benefacientes,
& non pertimentes ullam perturbatio-
nem. Viri ſimiliter cohabitantes ſecun-
dum ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo
muliebri impartientes honorem, tam-
quam & cohæredibus gratiæ vitæ: ut
non impediantur orationes veſtræ. In fi-
ne autem, omnes unanimes, compatien-
tes, fraternitatis amatores, miſericordes,
modeſti, humiles: non reddentes malum
pro malo, nec maledictum pro maledi-
cto, ſed econtrario benedicentes: quia
in hoc vocati eſtis, ut benedictionem
hæreditate poſſideatis. Qui enim vult
vitam diligere, & dies videre bonos,
coerceat linguam ſuam a malo, & labia
ejus ne loquantur dolum. Declinet a
malo, & faciat bonum: inquirat pa-
cem, & ſequatur eam: Quia oculi Do-
mini ſuper juſtos, & aures ejus in pre-
ces eorum: Vultus autem Domini ſu-
per facientes mala. Et quis eſt qui vo-
bis noceat, ſi boni æmulatores fueritis?
Sed & ſi quid patimini propter juſti-
tiam, beati. Timorem autem eorum ne
timueritis, & non conturbemini. Do-
minum autem Chriſtum ſanctificate in
cordibus veſtris, parati ſemper ad ſatiſ-
factionem omni poſcenti vos rationem
de ea, quæ in vobis eſt, ſpe. Sed cum
modeſtia, & timore conſcientiam haben-
tes bonam: ut in eo, quod detrahunt
vobis, confundantur, qui calumniantur
veſtram bonam in Chriſto converſatio-
nem. Melius eſt enim benefacientes (ſi
voluntas Dei velit) pati, quam malefa-
cientes. Quia & Chriſtus ſemel pro pec-
catis noſtris mortuus eſt, juſtus pro in-
juſtis, ut nos offerret Deo, mortificatus
quidem carne, vivificatus autem ſpiri-
tu. In quo & his, qui in carcere erant,
ſpi-

spiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noe, quum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi, qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cælum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

Cap. 4

Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit a peccatis: ut jam non desideriis hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne, vivat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est: ut judicentur quidem secundum omnes in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes: quia caritas operit multitudinem peccatorum. Hospitales invicem sine murmuratione. Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen. Carissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exsultates. Si exprobramini in nomine Christi, beati e-

A ritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit. Nemo autem vestrum patiatur, ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. Quoniam tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio? Et si justus vix B salvabitur, impius & peccator ubi parebunt? Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

Cap. 5

Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator: pascite qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed C voluntarie: neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et quum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de D vobis. Sobrii estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide: scientes eamdem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen. Per Silvanum E fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans & contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta, & Marcus filius meus. Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

Explicit Epistola B. Petri Apostoli I.

INCI-

INCIPIT EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI SECUNDA.

Cap. 1. SIMON Petrus, servus & Apostolus Jesu Christi, iis qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Jesu Domini nostri: quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam, & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria & virtute, per quem maxima & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ: fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem. Hæc enim si vobiscum adsint, & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter, fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Propter quod incipiam vos semper commonere de his, & quidem scientes & confirmatos vos in præsenti veritate. Justum autem arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitionem: certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas sequuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, quum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines.

Cap. 2. Fuerunt vero & pseudoprohetæ in populo; sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducentes sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus judicium jam olim non cessat; & perditio eorum non dormitat. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. Et civitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem re-

digens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens: & justum Lot oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit: aspectu enim, & auditu justus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos: magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes: ubi angeli fortitudine & virtute quum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium. Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: derelinquentes rectam viam, erraverunt, sequuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem vero habuit suæ vesaniæ, subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur: libertatem illis promittentes, quum ipsi servi sint corruptionis: a quo enim quis superatus est, hujus & servus est. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum: &: Sus lota in volutabro luti.

Hanc ecce vobis, carissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem: ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum a sanctis Prophetis, & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini & Salvatoris. Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. Unum vero hoc non lateat vos, carissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. Adveniet autem dies Domini, ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Quum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus, exspectantes & properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent? Novos vero cælos, & novam terram secundum promissa ipsius exspectamus, in quibus justitia habitat, Propter quod, carissimi, hæc exspectantes, satagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace. Et Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi patientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his: in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur, fratres, præscientes custodite: ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. Crescite vero in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria, & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

Explicit Epistola B. Petri Apostoli II.

INCIPIT

INCIPIT
EPISTOLA B. JOANNIS APOSTOLI
PRIMA.

cap. 1.
A QUOD fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod prespeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ: & manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis: quod vidimus, & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu
B Christo. Et hæc scribimus vobis, ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum. Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis: Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce;
C societatem habemus ad invicem, & sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. Si diximus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra; fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccavimus; mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.

D Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus. Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est,

& in hoc veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc caritas Dei perfecta est: & in hoc scimus, quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare. Carissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Mandatum vetus, est verbum quod audistis. Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso, & in vobis: quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus. Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. Scribo vobis, patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum. Scribo vobis, infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Filioli, novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia novissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex

nobis. Nam, si fuissent ex nobis, per-
mansissent utique nobiscum: sed ut ma-
nifesti sint, quoniam non sunt omnes ex
nobis: sed vos unctionem habetis a San-
cto, & nostris omnia. Non scripsi vo-
bis quasi ignorantibus veritatem, sed
quasi scientibus eam: & quoniam om-
ne mendacium ex veritate non est.
Quis est mendax, nisi is qui negat, quo-
niam Jesus est Christus? Hic est Anti-
christus, qui negat Patrem, & Filium.
Omnis qui negat Filium, nec Patrem
habet: qui confitetur Filium, & Pa-
trem habet. Vos quod audistis ab ini-
tio, in vobis permaneat. Si in vobis
permanserit quod audistis ab initio, &
vos in Filio & Patre manebitis. Et hæc
est repromissio, quam ipse pollicitus
est nobis, vitam æternam. Hæc scri-
psi vobis de his, qui seducunt vos. Et
vos unctionem quam accepistis ab eo,
maneat in vobis. Et non necesse habe-
tis, ut aliquis doceat vos: sed sicut
unctio ejus docet vos de omnibus, &
verum est, & non est mendacium. Et
sicut docuit vos, manet in eo. Et nunc,
filioli, manete in eo, ut quum apparue-
rit, habeamus fiduciam, & non confun-
* al. adventum damur ab eo in * adventu ejus. Si sci-
tis quoniam justus est, scitote quoniam
& omnis qui facit justitiam, ex ipso
natus est.

Cap. 3. Videte qualem caritatem dedit nobis
Pater, ut filii Dei nominemur & simus.
Propter hoc mundus non novit nos: quia
non novit eum. Carissimi, nunc filii
Dei sumus: & nondum apparuit quid
erimus. Scimus quoniam quum appa-
ruerit, similes ei erimus: quoniam
videbimus eum sicuti est. Et omnis
qui habet hanc spem in eo, sanctificat
se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui
facit peccatum, & iniquitatem facit:
& peccatum est iniquitas. Et scitis
quia ille apparuit, ut peccata nostra
tolleret: & peccatum in eo non est.
Omnis qui in eo manet, non peccat:
& omnis qui peccat, non vidit eum,
nec cognovit eum. Filioli, nemo vos
seducat. Qui facit justitiam, justus
est: sicut & ille justus est. Qui facit
peccatum, ex diabolo est: quoniam ab
initio diabolus peccat. In hoc appa-
ruit Filius Dei, ut dissolvat opera dia-
boli. Omnis qui natus est ex Deo, pec-
catum non facit: quoniam semen ipsius
in eo manet, & non potest peccare,
quoniam ex Deo natus est. In hoc ma-
nifesti sunt filii Dei & filii diaboli. O-
A mnis qui non est justus, non est ex Deo,
& qui non diligit fratrem suum: quo-
niam hæc est annuntiatio, quam audi-
stis ab initio, ut diligatis alterutrum.
Non sicut Cain, qui ex maligno erat,
& occidit fratrem suum. Et propter
quid occidit eum? Quoniam opera ejus
maligna erant: fratris autem ejus, justa.
Nolite mirari, fratres, si odit vos mun-
dus. Nos scimus quoniam translati su-
mus de morte ad vitam, quoniam diligi-
B mus fratres. Qui non diligit, manet in
morte: omnis qui odit fratrem suum, ho-
micida est. Et scitis quoniam omnis ho-
micida non habet vitam æternam in se-
metipso manentem. In hoc cognovimus
caritatem Dei, quoniam ille animam su-
am pro nobis posuit: & nos debemus pro
fratribus animas ponere. Qui habuerit
substantiam hujus mundi, & viderit fra-
trem suum necessitatem habere, & clau-
serit viscera sua ab eo: quomodo caritas
C Dei manet in eo? Filioli mei, non diliga-
mus verbo, neque lingua, sed opere &
veritate. In hoc cognoscimus quoniam
ex veritate sumus: & in conspectu e-
jus suadebimus corda nostra. Quoniam
si reprehenderit nos cor nostrum: ma-
jor est Deus corde nostro, & novit o-
mnia. Carissimi, si cor nostrum non
reprehenderit nos, fiduciam habemus
ad Deum: & quidquid petierimus,
accipiemus ab eo. Quoniam mandata
D ejus custodimus, & ea, quæ sunt pla-
cita coram eo, facimus. Et hoc est
mandatum ejus: Ut credamus in nomi-
ne Filii ejus Jesu Christi: & diligamus
alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.
Et qui servat mandata ejus, in illo ma-
net, & ipse in eo: & in hoc scimus
quoniam manet in nobis de Spiritu,
quem dedit nobis.

Carissimi, nolite omni spiritui crede- Cap. 4.
re, sed probate spiritus, si ex Deo sint:
E quoniam multi pseudoprophetæ exie-
runt in mundum. In hoc cognoscitur
Spiritus Dei: omnis spiritus qui con-
fitetur Jesum Christum in carne venis-
se, ex Deo est: & omnis spiritus, qui
solvit Jesum, ex Deo non est; & hic
est Antichristus, de quo audistis quo-
niam venit, & nunc jam in mundo est.
Vos ex Deo estis, filioli, & vicistis eum,
quoniam major est qui in vobis est,
quam qui in mundo. Ipsi de mundo
F sunt: ideo de mundo loquuntur, &
mundus eos audit. Nos ex Deo sumus.
Qui novit Deum, audit nos; qui non
est ex Deo, non audit nos: in hoc co-
gnoscimus

gnoſcimus Spiritum veritatis, & ſpiritum erroris. Cariſſimi, diligamus nos invicem: quia caritas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus caritas eſt. In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam Filium ſuum unigenitum miſit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc eſt caritas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit B Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Cariſſimi, ſi ſic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & caritas ejus in nobis perfecta eſt. In hoc cognoſcimus, quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et nos vidimus, & teſtificamur, quoniam Pater miſit Filium ſuum Salvatorem mundi. Quiſquis C confeſſus fuerit quoniam Jeſus eſt Filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo. Et nos cognovimus, & credidimus caritati, quam habet Deus in nobis. Deus caritas eſt: & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta eſt caritas Dei nobiſcum: ut fiduciam habeamus in die judicii: quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Timor non eſt in caritate: ſed perfecta caritas foras mittit timorem: quo- D niam timor pœnam habet. Qui autem timet, non eſt perfectus in caritate. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum

A oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt; Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere? Et hoc mandatum habemus a Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

Omnis qui credit, quoniam Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum, qui natus eſt ex eo. In hoc cognoſcimus quoniam diligimus natos Dei, quum Deum diligamus, & mandata ejus faciamus. Hæc eſt enim caritas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus: & mandata ejus gravia non ſunt. Quoniam omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt victoria, quæ vincit mundu, fides noſtra. Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit quoniam Jeſus eſt Filius Dei? hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem, Jeſus Chriſtus: non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt, qui teſtificatur, quoniam Chriſtus eſt veritas. Quoniam tres ſunt [a], qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum ſunt. Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & ſanguis: & hi tres unum ſunt. Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt: quoniam hoc eſt teſtimonium Dei, quod majus eſt, quoniam teſtificatus eſt de Filio *. Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo. Et hoc eſt teſtimonium, quoniam vitam æternam dedit

Cap. 5.

* al. ad. fuit

[a] Ita ad literam tres quoque noſtri mſs. dudum laudati habent. Addendum de aliis, quod ferme unum eſt ad hunc locum, quod non ſi dictum prius. In uno Veronenſis Canonicorum Bibliothecæ majuſculis, ut vocanr, literis maximam partem exarato, &, quod eſt alterum probæ vetuſtatis indicium, nulla capitum, aut verſuum partitione diſtincto, non cæleſtia, quæ tantopere urgentur, ſed terrena teſtimonia, ſive prius illud iſocolon, *tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra &c.* deſiderantur. Puto autem hinc novo argumento planiſſime demonſtrari, nonniſi librariorum feſtinationi, ac tam ſæpe obvio errori, ubi eadem recurrunt verba, tribuendum eorum quoque codicum defectum, in quibus cæleſtia, ſive Patris, Verbi ac Spiritus Sancti, ſunt prætermiſſa. Nam cum illum amanuenſis culpæ nemo hominum non tribuet: cur non & alteram pari pacto aliis in libris tribuat, nulla patitur ratio. Immo vero, ut in iſto codice error ipſe deſcribentis, alterius iſocoli recurſum evidentiſſime indicat: ita in aliis Græcis æque ac Latinis, manifeſte ex eo liquet peccatum eſſe capite, ubi eadem omnino eſt ratio; neque enim potuit unquam, niſi ob ſimilium ac pene eorundem verborum repetitionem, vitium incurri. Porro aliter alii ab eam cauſſam peccant. In uno Florentinæ Bibliothec. S. Marci, qui num. 35. prænoratur, totus deeſt verſiculus ſeptimus, ſextus autem ita deſinit, *& Spiritus eſt, qui teſtificatur, quia Chriſtus eſt veritas*: in margine autem alia manu ſeptimus & octavus inverſo ordine ita ſupplentur, *Quia tres ſunt qui teſtimonium dant in terra &c.* In alio Laurentiano pluteo VI. num. 10. ad eum locum ſic pridem legebatur: *Quoniam tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & tres unum ſunt. Sicut tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & tres unum ſunt.* Quæ poſterior manus emendavit, voculis *in terra*, in priori iſocolo expunctis, tum repoſitis, *perhibent de cælo*, pro *dant* &c. At vero de Hieronymiano exemplari miror, quod quis ſibi potuit perſuadere, eam particulam teſtimoniorum de cælo teſtantium defuiſſe. Cum enim ita ſibi utraque reſpondeat, tamque arcte junctæ ſint ambæ inferiori contextui, ut ſeries, ubi alterutra deſideretur, manca omnino ſit atque hiulca, minime potuit S. Pater, ſi jam tum in ſuo, aut aliis in libris error inoleverat, non animadvertiſſe. Cæterum nota ſunt pro ejus verſiculi germanitate teſtimonia Patrum Africanorum, Tertulliani, Cypriani, Eugenii Fulgentii, Vigilii, Victoris, e quattuorcentum Epiſcoporum in Fidei profeſſione, quam VVandalorum Regi obtulerunt. Major omni exceptione eſt Caſſiodorius in Complexionibus, utpote qui ex Romana, non Africana Eccleſia fuerit, ac porro ſedulus, ſupra quam dici poſſit, ſacrorum codicum inquiſitor. Cl. libri ejus editor March. Scipio Maffejus, nihil quod ad illud teſtimonium conferret, in Notis ad eum locum reliquum fecit.

dit nobis Deus. Et hæc vita in Filio A
ejus est. Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet. Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei. Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodquumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos. Et scimus, quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo. Qui scit fratrem suum B
peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno] positus est. Et scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna. Filioli, custodite vos a simulacris. Amen.

Explicit Epistola B. Joannis Apostoli I.

INCIPIT
EPISTOLA B. JOANNIS APOSTOLI
SECUNDA.

SENIOR Electæ dominæ, & natis C
ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes, qui cognoverunt veritatem, propter veritatem quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, a Christo Jesu Filio Patris, in veritate & caritate. Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre. Et nunc D
rogo te, domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. Et hæc est caritas, ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum * audistis ab initio, in eo ambuletis: quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & Antichristus. Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futuorum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit. Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

* a I. audisti.

Explicit Epistola B. Joannis Apostoli II.

INCIPIT EPISTOLA B. JOANNIS APOSTOLI TERTIA.

SENIOR Gajo carissimo, quem ego diligo in veritate. Carissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere sicut prospere agit anima tua. Gavisus sum valde venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. Carissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt caritati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces digne Deo. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a gentibus. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis. Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum ge-
A rere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quæ facit verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit. Carissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate,
B sed & nos testimonium perhibemus: & nosti quoniam testimonium nostrum verum est. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

Explicit Epistola B. Joannis Apostoli III.

INCIPIT EPISTOLA CATHOLICA B. JUDÆ APOSTOLI

JUDAS Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christo Jesu conservatis, & vocatis. Misericordia vobis, & pax, & caritas adimpleatur. Carissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, neces-
C se habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem & Dominum nostrum Jesum Christum negantes. Commonere autem

tem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit: Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit. Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem antem blasphemant. Quum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ: sed dixit: Imperet tibi Dominus. Hi autem, quæquumque quidem ignorant, blasphemant: quæquumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. Væ illis, quia in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum. Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis

A millibus suis. Facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ loquuti sunt contra Deum peccatores impii. Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus caussa. Vos autem, carissimi, memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis

B Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Vos autem, carissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu Sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servantes, exspectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æ-

C ternam. Et hos quidem arguite judicatos: illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exsultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi. Soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificen-

D tia, imperium & potestas ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Explicit Epistola Catholica B. Judæ Apostoli.

INCI-

INCIPIT
APOCALYPSIS
BEATI
JOANNIS APOSTOLI.

Cap. 1.

a

APOCALYPSIS Jesu [a] Christi, A quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito: & significavit, mittens per Angelum suum servo suo Joanni. Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Jesu Christi, quæquumque vidit. Beatus, qui legit * & audit verba * prophetiæ hujus: & servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est. Joannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis & pax ab eo, qui B est, & qui erat, & qui venturus est; & a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt; & a Jesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & C qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen. Ego sum A & Ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens. Ego Joannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Jesu, fui [b] in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Jesu *. Fui in spiritu in Dominica die, & au- D divi post me vocem magnam tamquam tubæ, dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ. Et conversus sum, ut viderem vocem, quæ loquebatur mecum. Et conversus vidi se-

* ms. & qui.
* n.s. libri.
b
* ms. ad. Christi.

A ptem candelabra aurea: & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea: caput autem ejus & capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis, & pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum: & habebant in dextera sua stellas septem: & de ore e- B jus gladius utraque parte acutus exibat: & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua. Et quum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: ego sum primus, & novissimus, & vivus, & fui mortuus; & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc. Sacra- C mentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ: Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc Cap. 2. dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & D tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces: & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Sed habeo * adversum te, quod * ms. ad. aliquid. caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & movebo candela-

 brum

a Nomen *Jesu Christi*, noster, quem domi habemus, ms. tacet.

b Idem ms. *fui in spiritu in insula*, Græco tamen textu non adnuente.

brum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Sed hoc habes [a], quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus, qui fuit mortuus, & vivit: Scio tribulationem * tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus * aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a morte secunda. Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet romphæam utraque parte acutam: Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos ubi Satanas habitat. Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere [b], & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter pœnitentiam age: si quo minus * veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus similes aurichalco: Novi opera tua, & fidem, & caritatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere a fornicatione

[* ms. tacet tuam.] [* ms. tacet aliquos.] [* ms. ad pœnitentiam egeris.]

A sua. Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. Et filios ejus interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda: & dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico, & cæteris qui Thyatire estis: Quiquumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines Sa- B tanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus: tamen id, quod habetis, tenete donec veniam. Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi a Patre meo: & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

C Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, & mortuus es. Esto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur, & D nescies qua hora veniam ad te. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet cla- E vem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia * modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum. Ecce dabo * de synagoga Satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dile-

[Cap.] [* ms. medicum.] [* ms. tibi]

a Plus habet noster ms. *Sed hoc habes bonum*, Græco minime suffragante textu.

b Heic vero juxta Gr. φαγεῖν εἰδωλόθυτα, ms. quoque noster verbo, *edere* subdit, *de sacrificiis idolorum &c.*

dilexi te. Quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis * Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo, & nomen meum novum. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. Quia dicis: Quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas. Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

* mſ. tacet *Dei mei.*

Cap. 4.

Post hæc vidi: & ecce ostium apertum in cælo; & vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam [a] tibi quæ oportet fieri post hæc. Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquattuor: & super thronos vigintiquattuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis, quattuor animalia plena oculis ante & retro. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti. Et quattuor animalia, singula eorum habebant alas senas & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Et quum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum; procidebant vigintiquattuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

Cap. 5.

Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris signatum sigillis septem. Et * vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula ejus? Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram, aperire librum, [b] neque respicere illum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus. Et vidi: & ecce in medio throni & quattuor animalium, & in medio seniorum, Agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum. Et quum aperuisset librum, quattuor animalia, & vigintiquattuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sancto-

* mſ. *audivi.*

Zzz 2

a Noster mſ. *ostendam, quæ oportet cito fieri &c.*

b Interserit idem mſ. *& solvere signacula ejus*

ſanctorum : & cantabant canticum novum, dicentes : Dignus es, Domine, accipere librum, & aperire ſignacula ejus : quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione : & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes : & regnabimus ſuper terram. Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni & animalium, & ſeniorum : & erat numerus * eorum millia millium, dicentium voce magna : Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo : omnes audivi dicentes : Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria; & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Et quattuor animalia dicebant : Amen. Et viginti quattuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas : & adoraverunt [a] viventem in ſæcula ſæculorum.

* mſ. tacet eorum.

Cap. 6.

Et vidi quod aperuiſſet Agnus unum de ſeptem ſigillis, & audivi unum de quattuor animalibus, dicens *, tamquam vocem tonitrui : Veni, & vide. [b] Et vidi : & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum, & data eſt ei corona, & exivit vincens, ut vinceret. Et quum aperuiſſet ſigillum ſecundum, audivi ſecundum animal, dicens : Veni, & vide. Et exivit alius equus rufus : & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, ut ſumeret pacem de terra, & ut invicem ſe * interficiant : & datus eſt ei gladius magnus. Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, audivi tertium animal, dicens : Veni, & vide. Et ecce equus niger : & qui ſedebat ſuper illum, habebat ſtateram in manu ſua. Et audivi tamquam vocem in medio quattuor animalium dicentium : Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum, & oleum ne læſeris. Et quum aperuiſſet ſigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentis : Veni, & vide. Et ecce equus pallidus : & qui ſedebat ſuper eum, nomen illi Mors, & Infernus ſequebatur eum; & data eſt illi poteſtas ſuper quattuor partes terræ, interficere gla-

* mſ. addit mihi.

* mſ. interficerent.

A dio, fame, & morte, & beſtiis terræ. Et quum aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium, quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes : Uſquequo, Domine, (ſanctus, & verus) non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui habitant in terra? Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ : & dictum eſt illis, ut requieſcerent adhuc tempus

B modicum, [c] donec compleantur conſervi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi. Et vidi quum aperuiſſet ſigillum ſextum : & ecce terræ motus magnus factus eſt, & ſol factus eſt niger tamquam ſaccus cilicinus : & luna tota facta eſt ſicut ſanguis : & ſtellæ de cælo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, quum a vento magno movetur. Et cælum receſſit ſicut liber involutus : & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis mo-

C tæ ſunt. Et reges terræ, & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis ſervus, & liber, abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in petris montium : & * dicunt montibus, & petris : Cadite ſuper nos, & abſcondite nos a facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni : quoniam venit dies magnus iræ ipſorum : & quis poterit ſtare?

* mſ. [illegible]

Cap. 7.

Poſt hæc vidi quattuor Angelos ſtantes ſuper quattuor angulos terræ, te-

D nentes quattuor ventos * terræ, ne flarent ſuper terram, neque ſuper mare, neque in ullam arborem. Et vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu ſolis, habentem ſignum Dei vivi : & clamavit voce magna quattuor Angelis, quibus datum eſt nocere terræ, & mari, dicens : Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque ſignemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum. Et audivi numerum ſignato-

E rum, centum quadraginta quattuor millia ſignati, ex omni tribu filiorum Iſrael. Ex tribu Juda duodecim millia ſignati : Ex tribu Ruben duodecim millia ſignati : Ex tribu Gad duodecim millia ſignati : Ex tribu Aſer duodecim millia ſignati : Ex tribu Nephthali duodecim millia ſignati : Ex tribu Manaſſe duodecim millia ſignati : Ex tribu Simeon duodecim millia ſignati : Ex tribu

* mſ. [illegible] terra

[a] Verba *viventem in ſæcula ſæculorum* ut in Græcis aliquot libris, ita & in mſ. noſtro deſideratur.

[b] Atque hæc iterum *Et vidi*, juxta Græcos aliquot libros, mſ. noſter ignorat.

[c] Noſtre mſ. *donec compleatur numerus conſervorum & fratrum eorum, qui interficiendi ſunt*, &c.

bu Levi duodecim millia ſignati : Ex A tribu Iſſachar duodecim millia ſignati : Ex tribu Zabulon duodecim millia ſignati : Et tribu Joſeph duodecim millia ſignati : Ex tribu Benjamin duodecim millia ſignati . Poſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis : ſtantes ante thronum, & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum : & clamabant voce magna dicen- B tes : Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum, & Agno . Et omnes Angeli ſtabant in circuitu throni, & ſeniorum, & quattuor animalium : & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adoraverunt Deum, dicentes : Amen . Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo noſtro, in ſæcula ſæculorum, Amen. Et reſpondit unus de ſenioribus, & dixit mihi : Hi, qui ami- C cti ſunt ſtolis albis, qui ſunt ? & unde venerunt ? Et dixi illi : Domine mi, tu ſcis, & dixit mihi : Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine Agni . Et ideo ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt ei die ac nocte in templo ejus : & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos . Non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque ullus æſtus : quoniam A- D gnus, qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum .

Cap. 8. Et quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cælo, quaſi media hora . Et vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei : & datæ ſunt illis ſeptem tubæ . Et alius Angelus venit, & ſtetit ante altare habens thuribulum aureum [a] : & data ſunt illi incenſa multa, ut daret de orationibus E ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei . Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo . Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & miſit in terram, & facta ſunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus . Et ſeptem Angeli, qui habebant ſeptem tubas, præparaverunt ſe, ut tuba canerent . Et primus Angelus tuba cecinit, & facta eſt grando, & ignis, mixta in ſanguine, & miſſum eſt in terram : & tertia pars terræ combuſta eſt, & tertia pars arborum concremata eſt, & omne fœnum viride combuſtum eſt . Et ſecundus Angelus tuba cecinit : & tamquam mons magnus igne ardens miſſus eſt in mare : & facta eſt tertia pars maris ſanguis, & mortua eſt tertia pars creaturæ eorum, quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interiit . Et tertius Angelus tuba cecinit : & cecidit de cælo ſtella magna ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum : & nomen ſtellæ dicitur Abſinthium : & facta eſt tertia pars aquarum in abſinthium : & multi hominum mortui ſunt de aquis, quia amaræ factæ ſunt . Et quartus Angelus tuba cecinit, & percuſſa eſt tertia pars ſolis, & tertia pars lunæ, & tertia pars ſtellarum : ita ut obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter . Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna : Væ, væ, væ habitantibus in terra, de cæteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri .

Et quintus Angelus tuba cecinit : Cap. 9. & vidi ſtellam de cælo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clavis putei abyſſi . Et aperuit puteum abyſſi : & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ : & obſcuratus eſt ſol & aer de fumo putei : & de fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ : & præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem : niſi tantum homines, qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis : & datum eſt illis, ne occiderent eos ; ſed ut cruciarent menſibus quinque : & cruciatus eorum, ut cruciatus ſcorpii quum percutit hominem . Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam : & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis . Et ſimilitudines locuſtarum, ſimiles equis paratis in prælium : & ſuper capita earum tamquam coronæ ſimiles auro [b] : & facies earum tamquam facies hominum . Et habebant capillos ſicut capillos

a Addit idem mſ. *in manu ſua*.

pillos mulierum ; & dentes earum, si- A
cut dentes leonum erant : & habebant
loricas sicut loricas ferreas, & vox a-
larum earum sicut vox curruum equo-
rum multorum currentium in bellum :
& habebant caudas similes scorpionum,
& aculei erant in caudis earum : & po-
testas earum nocere hominibus mensi-
bus quinque : & habebant super se re-
gem Angelum abyssi, cui nomen He-
*ms. Abdon. braice * Abaddon, Græce autem Apol-
lyon, Latine habens nomen Extermi- B
nans. Væ unum abiit, & ecce veniunt
adhuc duo væ post hæc. Et sextus An-
gelus tuba cecinit : & audivi vocem
unam ex quattuor cornibus altaris au-
rei, quod est ante oculos Dei, dicen-
tem sexto Angelo, qui habebat tubam :
Solve quattuor Angelos, qui alligati
sunt in flumine magno Euphrate. Et
soluti sunt quattuor Angeli, qui parati
erant in horam, & diem, & mensem,
& annum, ut occiderent tertiam partem C
hominum. Et numerus equestris exerci-
tus vicies millies dena millia. Et audi-
vi numerum eorum. Et ita vidi equos
in visione : & qui sedebant super eos,
habebant loricas igneas, & hyacinthi-
nas, & sulphureas, & capita equorum
erant tamquam capita leonum : & de
ore eorum procedit ignis, & fumus,
& sulphur. Et ab his tribus plagis oc-
cisa est tertia pars hominum, de igne,
& de fumo, & sulphure, quæ proce- D
debant de ore ipsorum. Potestas enim
a equorum in ore eorum est, [a] & in cau-
dis eorum. Nam caudæ eorum simi-
les serpentibus, habentes capita : & in
his nocent. Et cæteri homines, qui
non sunt occisi in his plagis, neque
pœnitentiam egerunt de operibus ma-
nuum suarum, ut non adorarent dæ-
monia, & simulacra aurea, argentea,
& ærea, & lapidea, & lignea, quæ ne-
que videre possunt, neque audire, ne- E
que ambulare : & non egerunt pœniten-
tiam ab homicidiis suis, neque a vene-
ficiis suis, neque a fornicatione sua,
neque a furtis suis.

Cap. 10. Et vidi alium Angelum fortem de-
scendentem de cælo amictum nube, &
iris in capite ejus, & facies ejus erat ut
sol, & pedes ejus tamquam columnæ
ignis : & habebat in manu sua libellum
apertum : & posuit pedem suum dextrum
super mare, sinistrum autem super ter-
ram : & clamavit voce magna, quem-
admodum quum leo rugit. Et quum
clamasset, loquuta sunt septem toni-
trua voces suas. Et quum loquuta fuis-
sent septem tonitrua voces suas, ego
scripturus eram : & audivi vocem de
cælo dicentem mihi : Signa quæ loquu-
ta sunt septem tonitrua, & noli ea
scribere. Et Angelus, quem vidi stan-
tem super mare, & super terram, le-
vavit manum suam ad cælum : & ju-
ravit per viventem in sæcula sæculo-
rum, qui creavit cælum, & ea quæ
in eo sunt ; & terram, & ea quæ in
ea sunt ; & mare, & ea quæ in eo
sunt : Quia tempus non erit amplius :
[b] sed in diebus vocis septimi Angeli, b
quum ceperit tuba canere, consumma-
bitur mysterium Dei, sicut evangeliza-
vit per servos suos Prophetas. Et audi-
vi vocem de cælo iterum loquentem me-
cum, & dicentem : Vade, & accipe li-
brum apertum de manu Angeli stantis
super mare, & super terram. Et abii
ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi
librum. Et dixit mihi : Accipe librum,
& devora illum : & faciet amaricare
ventrem tuum, sed in ore tuo erit
dulce tamquam mel. Et accepi librum
de manu Angeli, & devoravi illum :
& erat in ore meo tamquam mel dul-
ce, & quum devorassem eum, amari-
catus est venter meus : & dixit mihi :
Oportet te iterum prophetare gentibus,
& populis, & linguis, & regibus mul-
tis.

Et datus est mihi calamus similis Cap. 11.
virgæ, & dictum est mihi : Surge &
metire templum Dei, & altare, &
* adorantes in eo. Atrium autem, quod * ms. habi-
est foris templum, ejice foras, & ne tantes.
metiaris illud : quoniam datum est gen-
tibus, & civitatem sanctam calcabunt
mensibus quadraginta duobus : & da-
bo duobus testibus meis, & prophe-
tabunt diebus mille ducentis sexagin-
ta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ,
& duo candelabra, in conspectu Do-
mini terræ stantes. Et si quis voluerit
eos nocere, ignis exiet de ore eorum,
& devorabit inimicos eorum : & si quis
voluerit eos lædere, sic oportet eum
occidi. Hi habent potestatem clauden-
di cælum, ne pluat diebus prophetiæ
ipsorum : & potestatem habent super
aquas convertendi eas in sanguinem, &
percutere terram omni plaga quoties-
quumque voluerint. Et quum finierint
testi-

[a] Tacet noster ms. juxta Græcum textum verba, *& in caudis eorum*

[b] Pro *sed in diebus vocis* &c. habet noster ms. *& vidi in fine vocis* &c.

A testimonium suum, bestia quæ ascendit de abyſſo, faciet adverſum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus eſt. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies & dimidium: & corpora eorum non ſinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt ſu- B per illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant ſuper terram. Et poſt dies tres & dimidium, ſpiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et ſteterunt ſuper pedes ſuos, & timor magnus cecidit ſuper eos, qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Aſcendite huc. Et aſcenderunt in cælum in nube: & viderunt illos inimici C eorum. Et in illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occiſa ſunt in terræmotu nomina hominum ſeptem millia: & reliqui in timorem ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cæli. Væ ſecundum abiit: & ecce væ tertium veniet cito. Et ſeptimus Angelus tuba cecinit: & factæ ſunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum eſt regnum hujus mundi, Domini noſtri, & Chriſti ejus, & D regnabit in ſæcula ſæculorum. Amen. Et viginti quattuor ſeniores, qui in conſpectu * Dei ſedent in ſedibus ſuis, ceciderunt in facies ſuas, & adoraverunt Deum, dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepiſti virtutem tuam magnam, & regnaſti. Et iratæ ſunt gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & reddere mercedem ſervis tuis Prophetis, & E ſanctis, & timentibus nomen tuum puſillis, & magnis, & exterminandi eos qui * corruperunt terram. Et apertum eſt templum Dei in cælo: & viſa eſt arca teſtamenti ejus [a] in templo ejus, & facta ſunt fulgura, & voces, & terræ motus, & grando magna.

* mſ. Domini.

* mſ. corrumpunt.

d

Cap. 12.

Et ſignum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim: & in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur, ut pariat. Et viſum eſt aliud ſignum in cælo: & ecce draco magnus rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem: & in capitibus ejus diademata ſeptem: & cauda ejus trahebat tertiam partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram: & draco ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura: ut quum peperiſſet, filium ejus devoraret. Et peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & raptus eſt filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus: & mulier fugit in ſolitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi paſcant eam diebus mille ducentis ſexaginta. Et factum eſt prælium magnum in cælo: Michael, & Angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli ejus: & non * valuerunt, neque locus inventus eſt eorum amplius in cælo. Et projectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Satanas, qui ſeducit univerſum orbem: & projectus eſt in terram, & Angeli ejus cum illo miſſi ſunt. Et audivi vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti ejus: quia projectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte. Et ipſi vicerunt eum propter ſanguinem Agni, & propter verbum teſtimonii ſui, & non dilexerunt animas ſuas uſque ad mortem. Propterea lætamini, cæli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia deſcendit diabolus ad vos, habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet. Et poſtquam vidit draco quod projectus eſſet in terram, perſequutus eſt mulierem, quæ peperit maſculum, & datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum in locum ſuum: ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, a facie ſerpentis. Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os ſuum, & abſorbuit flumen, quod miſit draco de ore ſuo. Et iratus eſt draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de ſemine ejus, qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Jeſu Chriſti. Et ſtetit ſupra

* mſ. prævaluerunt.

[a] Voces in templo ejus noſter mſ. tacet.

upra arenam maris.

Cap. 13. Et vidi de mari beſtiam aſcendentem, habentem capita ſeptem, & cornua decem, & ſuper cornua ejus decem diademata, & ſuper capita ejus nomina blaſphemiæ. Et beſtia, quam vidi, ſimilis erat pardo, & pedes ejus ſicut pedes urſi, & os ejus ſicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam. Et vidi unum de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortem: & plaga mortis ejus curata eſt. Et admirata eſt univerſa terra poſt beſtiam. Et adoraverunt draconem, qui dedit poteſtatem beſtiæ: & adoraverunt beſtiam, dicentes: Quis ſimilis beſtiæ? & quis poterit pugnare cum ea? Et datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemias: & data eſt ei poteſtas facere menſes quadraginta duos. Et aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deum, blaſphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos, qui in cælo habitant. Et eſt datum illi bellum facere cum ſanctis, & vincere eos. Et data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem: & adoraverunt eam omnes, qui inhabitabant terram: quorum non ſunt ſcripta nomina in libro Vitæ Agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic eſt patientia, & fides Sanctorum. Et vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & * habebat cornua duo ſimilia Agni, & loquebatur ſicut draco. Et poteſtatem prioris beſtiæ omnem faciebat in conſpectu ejus: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare beſtiam primam, cujus curata eſt plaga mortis [a]. Et fecit ſigna magna, ut etiam ignem faceret de cælo deſcendere in terram in conſpectu hominum. Et ſeduxit habitantes in terra, propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit. Et datum eſt illi, ut daret ſpiritum imagini beſtiæ, & ut loquatur imago beſtiæ: & faciat ut quiquumque non adoraverint imaginem beſtiæ, occidantur. Et faciet omnes puſillos, & magnos, & divites, & pauperes, &

* mſ. habentem.

A liberos, & ſervos habere characterem in dextera manu ſua, aut in frontibus ſuis. Et ne quis poſſit emere, aut vendere, niſi qui habet characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis ejus. Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt: & numerus ejus ſexcenti ſexaginta ſex.

Cap. 14. Et vidi: & ecce Agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum eo centum B quadraginta quattuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis. Et audivi vocem de cælo, tamquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audivi, ſicut citharædorum citharizantium in citharis ſuis. Et cantabant quaſi canticum novum, ante ſedem, & ante quattuor animalia, & ſeniores: & nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quattuor millia, C qui emti ſunt de terra. Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: Virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quoquumque ierit. Hi emti ſunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno. Et in ore eorum non eſt inventum mendacium: ſine macula enim ſunt ante thronum Dei. Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret ſedentibus ſuper ter- D ram, & ſuper omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum: dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus: & adorate eum, qui fecit cælum, & terram, [b] mare, & fontes aquarum. Et alius Angelus ſequutus eſt dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ a vino iræ fornicationis ſuæ potavit omnes gentes. Et tertius Angelus ſequutus eſt illos, dicens E voce magna: Si quis adoraverit beſtiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod miſtum eſt mero in calice iræ ipſius, & cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu Angelorum ſanctorum, & ante conſpectum Agni: & fumus tormentorum eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt beſtiam, & imaginem

a Addit noſter mſ. *& vixit*, quod eſt ex inferiori contextu huc adſcitum.

b Pro verbis, *mare, & fontes aquarum*, quemadmodum & in Græcis aliquot libris eſt, ϗ πάντα τὰ ἀυτοῖς noſter quoque mſ. habet, *& omnia, quæ in eis ſunt*

ginem ejus, & si quis acceperit chara- A cterem nominis ejus. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Jesu. Et audivi vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos. Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, B & in manu sua falcem acutam. Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora, ut metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens & ipse falcem acutam. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & C clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ ejus. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum: & calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacu usque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

Cap. 15.

Et vidi aliud signum in cælo magnum D & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas. Quoniam in illis consummata est ira Dei. Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei: & cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna & mirabilia E sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam * judicia tua manifesta sunt. Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo: & exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo, vestiti * lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et unum de quattuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum. Et impletum est templum fumo a majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

* mſ. ad omnia.

* mſ. lapide.

Cap. 16.

Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram. Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram, & factum est vulnus sævum & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ; & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari. Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis. Et audivi Angelum aquarum dicentem: Justus es, [a] Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc judicasti: quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt. Et audivi alterum [b] ab altari dicentem: Etiam, Domine Deus omnipotens, vera & justa judicia tua. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni: & æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam, [c] ut darent illi gloriam. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & * commanducaverunt linguas suas præ dolore: & blasphemaverunt Deum cæli, præ doloribus & vulneribus [d] suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu

* mſ. comederunt.

[a] Ut in Græcis nonnullis, ita & in Latino apud nos mſ. *Domine*, desideratur.

[b] Iterum verba *ab altari*, cum Græcis aliquot libris noster quoque mſ. ignorat.

[c] Plus habet noster mſ. *ut non adorarent dæmonia, ut darent illi gloriam.*

[d] Pronomen *suis*, heic & subsequenti proxime loco idem mſ. tacet.

tu solis. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ [a] spiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice * Armagedon. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, & exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus. Et facta est civitas magna in tres partes: & civitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus. Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi. Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

*mſ. Hermagedon.

Cap. 17.

Et venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & loquutus est mecum, dicens: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem. Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus. Et in fronte ejus nomen scriptum, Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum, quum vidissem illam, admiratione magna. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem. Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in libro Vitæ a constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum breve tempus manere. Et bestia, quæ erat, & non est, & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit. * Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam. Hi unum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus [b] dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ. Et decem cornua, quæ vidisti in bestia, hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

* mſ. [illegible] Et de[illegible]

Cap. 18.

Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est a gloria ejus. Et exclamavit [c] in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis: quia * de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt. Et

*mſ. deira.

a Addit *exiisse* noster mſ. quod & in Græcis aliquibus ἐξελθεῖν, habetur.
b Pro *dominorum est*, in nostro mſ. uno est verbo *dominatur*.
c Voces *in fortitudine*, cum nostro mſ. Græci etiam nonnulli tacent.

Et audivi aliam vocem de cælo, dicen- A tem: Exite de illa, populus meus: ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit; tantum date illi tormentum & B luctum: quia in corde suo dicit: Sedeo regina: & vidua non sum: & luctum non videbo. Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui judicabit illam. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, quum viderent fumum incendii ejus: longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: C Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit judicium tuum. Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius, merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & * cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore, & cin- D namomum) [a] & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & jumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum. Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt a te, & omnia pinguia & præclara perierunt a te, & amplius illa jam non invenient. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, E flentes, ac lugentes, & dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis: quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ. Et omnis gubernator, & omnis qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt, & clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ? Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de prætiis ejus: quoniam una hora desolata est. Exsulta super eam, cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur. Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes. Et in ea sanguis Prophetarum & sanctorum inventus est; & omnium qui interfecti sunt in terra.

* mss. coccini.

Post hæc audivi quasi vocem tubarum Cap. 19. multarum in cælo dicentium: Alleluja: Salus, [b] & gloria, & virtus Deo nostro est: quia vera & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus. Et iterum dixerunt: Alleluja. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum. Et ceciderunt seniores viginti quattuor, & quattuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen Alleluja. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro, omnes servi ejus: & qui timetis eum pusilli & magni. Et audivi quasi vocem [c] turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluja: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus, & exsultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni: & uxor ejus præparavit se. Et datum est illi, ut cooperiat se byssino, splen-

 denti

a Plus habet noster ms. *& amomum, & odoramentorum*, &c. ut & in Græcis aliquot libris καὶ ἄμωμον, καὶ &c.

b Voces, *& gloria*, ignorat noster ms. cum Græcis plerisque aliis.

c Idem ms. *tuba* præfert, pro *turba*, consentientibus Græcis quibusdam exemplaribus, in quibus est, σάλπιγγος, pro ὄχλου.

denti & candido. Byssinum enim, justificationes sunt Sanctorum. Et dixit mihi: Scribe: Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. Et dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide, ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu, est spiritus prophetiæ. Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax: & cum justitia judicat, & pugnat. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen ejus, Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat gentes: & ipse reget eas in virga ferrea: & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. Et vidi unum Angelum stantem in sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei: ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium. Et carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum. Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos, ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

Cap. 20. Et vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & Satanas, & ligavit eum per annos mille: & misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis: & animas decolatorum propter testimonium Jesu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis. Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis. Et quum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, quæ sunt super quattuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super * latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cælo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia & pseudopropheta [a] cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cujus conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inventus * eis. Et vidi mortuos, magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est qui est Vitæ, & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda [b]. Et qui non inventus est in libro Vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Et

* mſ *altitudinem*.

* mſ. *ab eis*.

[a] Juxta Græcum textum, καὶ βασανισθήσονται, præponunt verbo *cruciabantur*, noster, aliique ex Corbejensis Bibliotheca mss. libri & particulam, leguntque alio ferme sensu, *& cruciabuntur die ac nocte*, &c.

[b] Repetit idem ms. heic verba, *stagnum ignis*, facile ex libri albo in textum intrusa.

Cap. 21. Et vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare jam non est. Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi [a]: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et dixit mihi: Factum est. Ego sum A & Ω: initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, & exsecratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda. Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & loquutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum * & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cælo a Deo, habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. Ab oriente portæ tres, & ab aquilone portæ tres, & ab austro portæ tres, & ab occasu portæ tres. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis [b] duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum. Et civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus, æqualia sunt. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quattuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero civitas, aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus: quintum, sardonix: sextum, sardius: septimum, chrysolythus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine ejus: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam. Et portæ ejus non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Et afferent gloriam * & honorem gentium in illam. Non intrabit [c] in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro Vitæ * Agni.

*ms. tacet & altum.

* ms. addit suam.

* ms. & Agni.

Cap. 22. Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Et omne maledictum non erit amplius: [d] sed sedes Dei & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi. Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus [e] in frontibus eorum. Et nox ultra non erit: & non egebunt de lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum. Et dixit

a Addit noster ms. heic nomen *Angelus*.

b Neque Græcus textus, neque noster ms. τὸ *duodecim* heic repetunt.

c Ms. *Non intrabit in eam immundum, aut aliquid coinquinatum, & faciens abominationem*, &c.

d Latini alii codices magno numero *&*, pro *sed*, ut in Græco καὶ, habent. Mox pro *erunt*, legendum videatur minori numero *erit*, quemadmodum in Græco.

e Plus habet noster mss *nomen ejus scriptum in frontibus* &c. Græco tamen textu non adnuente.

A dixit mihi: Hæc verba fideliſſima ſunt, & vera. Et Dominus Deus ſpirituum Prophetarum miſit Angelum ſuum oſtendere ſervis ſuis quæ oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. Beatus, qui [a] cuſtodit verba prophetiæ libri hujus. Et ego Joannes, qui audivi, & vidi hæc. Et poſtquam audiſſem, & vidiſſem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc oſtendebat: & * dixit mihi: Vide ne feceris: conſervus * enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum, qui ſervant verba [b] prophetiæ libri hujus: Deum adora. Et dicit mihi: Ne ſignaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim prope eſt. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, & [c] qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc. Ecce venio cito & merces mea mecum eſt, reddere unicuique ſecundum opera ſua. [d] Ego ſum A, & Ω: primus, & noviſſimus, principium, & finis. Beati, qui lavant ſtolas ſuas [e] in ſanguine Agni: ut ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſervientes, [f] & omnis, qui amat, & facit mendacium. Ego Jeſus miſi Angelum meum, teſtificari vobis hæc in Eccleſiis. Ego ſum radix & genus David, ſtella ſplendida & matutina. Et * ſpiritus & ſponſa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. B Et qui ſitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Conteſtor [g] enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis appoſuerit ad hæc, * apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, * auferet Deus partem ejus de [h] libro Vitæ, & de Civitate ſancta, & de his, quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Dicit qui teſtimonium perhibet iſtorum: Etiam venio cito: Amen. C Veni, Domine Jeſu. Gratia Domini [i] noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

* mſ. *dicit.*
* mſ. tacet *enim.*
* mſ. *ſponſus.*
* mſ. *apponat.*
* mſ. *auferat.*

a Noſter mſ. *qui cuſtodiet.*
b Tollit illud *prophetiæ* noſter cum pleriſque aliis Latinis mſs. quemadmodum & Græcus ipſe textus facit.
c Idem mſ. *& juſtus juſtificetur adhuc:* alii magno numero, *& juſtus juſtitiam faciet adhuc.* S Cyprianus bis hunc locum ita recitat: *Juſtus juſtiora faciat adhuc.*
d Integrum hunce verſiculum, *Ego ſum A & Ω. primus, & noviſſimus, principium, & finis*, qui tamen in Græco eſt, noſter mſ. ignorat.
e Verba quoque iſta, *in ſanguine Agni*, noſter mſ. cum pleriſque aliis antiquis omittit; ſed neque in Gręco illa ſunt. Mox propius ad Gręcum veteres nonnulli codices Latini habent *& portu*, pro *& per portas:* noſter, *ut per portas*
f Addit noſter mſ. de ſuo, *& fornicatores.*
g Pro *enim*, noſter cum pleriſque aliis Latinis libris habet *ego.*
h Vetuſtiores Latini libri *de ligno* habent, pro *de libro*, juxta Gręcum ἀπὸ τοῦ ξύλου.
i Voces *noſtri*, & *Chriſti*, tum poſtremę duę *vobis. Amen* omittunt tum Latini, tum Gręci aliquot libri.

Explicit Liber Apocalypſis B. Joannis Apoſtoli.

LEGE CUM PACE BIBLIOTHECAM HIERONYMI PRESBYTERI BETHLEEM.

D. JOANNIS MARTIANÆI
MONACHI BENEDICTINI E CONGREGATIONE SANCTI MAURI
IN S. HIERONYMI DIVINAM BIBLIOTHECAM
SEU
TRANSLATIONEM LATINAM NOVI TESTAMENTI
NOTÆ.

IN LIBRUM TOBIÆ.

col. 1. QUa *Apocrypha memorant.* Ita legit ms. codex Bibliorum maximus Cartusiæ Villæ-Novæ secus Avenionem: & ita legendum consentiunt Viri literati, Leander a Sancto Martino & cæteri omnes, quibus exploratum est Judæos, non alios Hagiographos libros agnoscere, præter eos qui tertium Ordinem Canonis Hebræi constituunt. Editi corrupte legunt cum mss. quamplurimis, *Hagiographa*: non enim potuit Tobiæ liber de Canone seu Catalogo divinarum Scripturarum secari, ut verbis utar sancti Doctoris, quin ab ordine Hagiographorum simul secaretur; & inter Apocrypha apud Hebræos reponeretur. Ne quis vero hic nobis obstrepar invidiæ livor, vel inimicus homo; meminerit omnes ac singulos libros Hagiographos Hebræorum fuisse memoratos, numeratosque ab Hieronymo Præfatione in Libros Regum; intra quos nec Tobiam, nec Judith ullatenus recensere voluit: *Tertius*, inquit, *Ordo* Ἁγιόγραφα *possidet; Et primus liber incipit a Job. Secundus a David... Tertius est Salomon tres libros habens: Proverbia... Ecclesiasten... Canticum Canticorum. Sextus est Daniel. Septimus Dabreajamim... qui liber apud nos* Παραλειπομένων *primus & secundus inscribitur. Octavus Ezras, qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos in duos libros divisus est. Nonus Esther. Atque ita fiunt pariter veteris Legis libri viginti duo, id est, Mosi quinque: Prophetarum octo: Hagiographorum novem. Quamquam nonnulli Ruth & Cinoth inter* Ἁγιόγραφα *scriptitent, & libros hos in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscæ legis libros viginti quattuor... Hic Prologus Scripturarum, quasi Galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter* Ἀπόκρυφα *esse ponendum. Igitur Sapientia... & Jesu filii Syrac liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in Canone.* Quam parum sibi constaret Hieronymus, si Tobiæ librum, quem hoc loco inter *Apocrypha* esse ponendum decernit, postea dixerit Præfatione in eumdem Tobiam, apud Hebræos inter *Hagiographa* fuisse mancipatum. Itaque ne contraria sibi & invicem pugnantia docuisse credatur Sanctus Doctor, error veterum librariorum castigandus est ad fidem ms. exemplaris supra laudati: summa namque diligentia primum descriptus, secundis etiam curis emendatior factus est, ac melioris notæ. At de his iterum Præfatione in Judith, ubi ad nostram lectionem, *Apocrypha*, confirmandam; accedit alter ms. Bibliorum codex Bibliothecæ Avenionensis Collegii e Societate Jesu.

IN LIBRUM JUDITH.

col. 21. INter *Apocrypha legitur.* Idem ms. Bibliorum codex Cartusiæ Villæ-Novæ secus Avenionem, supra jam laudatus Præfatione in librum Tobiæ, constanter legit *Apocrypha*, non *Hagiographa*, ut habent editi libri, ac mss. fere omnes. Exemplar vero ms. sacrorum Bibliorum Collegii Avenionensis e Societate Jesu, qui in Prologo superiori depravatam lectionem *Hagiographa* retinebat, puram hoc loco ac genuinam repræsentat, eam scilicet, quam nos restituimus ad fidem duorum istorum mss. codicum: fulti præsertim auctoritate S. Hieronymi, qui dum numerum librorum Hagiographorum, & apud Hebræos Canonicorum circumscribit ac definit Præfationibus suis in Regum, Danielis, Paralimenonque volumina, nullam mentionem facit Tobiæ vel Judith, nisi quum hos libros e numero viginti quattuor sive viginti duorum segregatos, inter *Apocrypha* scripta esse ponendos decernit. Id quoque docuit ante Hieronymum Origenes in Epistola ad Africanum, ubi testatur Judæos non uti libris Tobiæ & Judith; nec apud eos haberi nisi in Apocryphis. *De quo nos oportet scire*, inquit, *quod Hebræi Tobia non utuntur, neque Judith. Non enim eos habent nisi in Apocryphis Hebraice, ut ab ipsis discentes cognovimus.* Plures prætermittimus conjecturas, quia manifesta proposuimus testimonia & argumenta ad rem præsentem, seu editionem nostram plane confirmandam.

ibid. *Librum Synodus Nicæna.* Nullum exstat decretum Nicænæ Synodi, quo liber Judith in numero sanctorum Scripturarum computatus legatur: sed neque Judith in hunc censum recipit Athanasius, qui præsens aderat Nicæno Concilio. In hoc ergo computatus creditur in numero Scripturarum, quod ex eodem libro quædam recitatæ sunt sententiæ a Patribus Synodi Nicænæ. Porro bene monet hic Marianus Victorius, optimum in sola Ecclesia catholica ratumque jus esse condendi sanctarum Scripturarum Canonem, atque in eumdem admittendi libros, quos, Deo movente, scriptos fuisse perspexerit.

ibid. *Multorum codicum varietatem.* Hanc vitiosissimam varietatem multorum codicum probabunt infra in Appendice variantes lectiones veteris editionis Latinæ libri Judith, quam e tribus mss. exemplaribus perantiquis redivivam fecimus summa fide, nec labore minori.

col. 23. *Ut invictum omnibus &c.* Mss. quamplures, *ut invictum ab omnibus vinceret, &c.*

IN LIBRUM JOB.

col. 47. MIhi *genuinus infigitur.* Errore librariorum septem mss. vel amplius, legunt hoc modo, *mihi geminus infigitur.* In Canone S. Germani a Pratis: additum est verbum *error*, id est, *error mihi genuinus infigitur*: Editi retinent omnium mss. depravationes, in iis enim ita legunt Erasmus ac Marianus, *error mihi geminus infigitur.* Phrasis vero istæc, *genuinum infigere*, familiaris erat Hieronymo, uti liquet ex hoc loco libri primi Apologiæ adversus Rufinum: *Me hominem maledicum, omnium detractorem*, (esse dicit) *in præcessores meos genuinum semper infigere*, ex Satyr. 1. Persii, & 5. Juvenalis similes loquutiones depromtæ nobis videntur.

ibid. *Quapropter, o Paula & Eustochium.* Stupenda hic occur-

occurrit veterum librariorum temeritas, qua auſi ſunt in mſſ. codicibus fere omnibus tollere de medio verba hæc, *o Paula & Euſtochium*; ac eorum loco iſta ſubſtituere, *o fratres chariſſimi*: quaſi indigne ferentes quod Hieronymus lucubrationes ſuas mulieribus dedicaſſet. Idem invidiæ livor apparet in Præfatione ad libros Salomonis, quam typis melioribus in finem Bibliothecæ edendam polliciti ſumus ſupra, quum de hiſce voluminibus diſputatio inſtituta eſt. Cæterum flabellum de quo hic loci loquitur Hieronymus, inter Monachorum munuſcula ipſum computans, erat inſtrumentum præcipue ad excitandum ignem, vel ad abigendas muſcas: atque id genus flabelli tenebat manu ſua Euſtochium, dum Paulæ matri in lectulo decumbenti, jam jamque obituræ aſſiſteret. Vide Epitaphium Paulæ apud Hieronymum.

ibid. *Lingua noſtra (audacter loquor.)* Quamplures mſſ. cum editis, *ut audacter loquar*.

ibid. *Quæ habere videbamur*. In pluribus mſſ. ac in editis, *qua haberi videbantur*. Conſequenter pro *ex otio meo*, decem mſſ. legunt, *ex odio meo*.

col. 59. *Multa nimis*. Hæc verba *multa nimis*, non ſunt in Hebraico, nec tamen obelus eſt notarus in mſ. noſtro codice. Monemus itaque Lectorem, quæquumque abſunt ab Hebræis voluminibus, inter ſtellulam & uncinum a nobis eſſe poſira; ſed ea tantum quæ ſignis non fuere illuſtrata ab exſcriptore mſ. exemplaris noſtri.

ibid. *Et miniſterium copioſum*. Chryſoſtomus hunc locum ediſſerens in Catena Græcorum Patrum in Job, ita monet: *Quoniam vero obeliſco notatur illud, miniſterium multum valde, ſciendum eſt, quæ obeliſco ſignantur in Hebraico non haberi*, ὅτι ὅσα ὠβέλισαι, ἐν τῷ ἑβραϊκῷ οὐ κεῖται, *verum perſpicuitatis cauſſa a Septuaginta poſita eſſe*. Neceſſe eſt hic errorem alicujus ſcriptoris ſequutum fuiſſe Chryſoſtomum; nam illud, *miniſterium multum valde*, poſitum legirur in fonte Hebraico, ועבדה רבה מאד, *vaavudda rabba meod*, id eſt, *ac familia multa nimis*, ſive *famulitium multum valde*. Eadem quoque Aquila interpretatus eſt, atteſtante Olympiodoro in jam dicta Catena. *Miniſterium dicit, quod præſtabatur a ſervis. Aquila, ſervitium multum valde: Symmachus vero, familiam, dilucidius interpretatus eſt*. Ita Olympiodorus: unde exploratum habemus allucinatum fuiſſe Chryſoſtomum imperitia librarii, qui male obelum appoſuerat jam dictis Scripturæ verbis.

ibid. *Et vitulum unum*. Signum iſtud ab exſcriptore prætermiſſum ſupplevimus moniti ab Origene in Epiſt. ad Africanum. Vide ſupra Origenis teſtimonium.

ibid. *Et venit equidem*. Obſcurus eſt iſte locus apud Origenem. Conſulat qui voluerit, notas Rodolphi VVeſteni in Epiſtolam ad Africanum. Nos fidem mſ. codicis ſequuti, qui aſteriſcum notat hoc loco, duo puncta poſt verbum, *equidem*, impreſſimus: certi ex Auguſtino, Hieronymum ſæpe ad ſingula verba, ſingulas appoſuiſſe ſtellas.

ibid. *Circumiens terram*. Iſta leguntur in Hebræo præter illud, *adſum*: quare corruptus videtur texrus Epiſtolæ Origenis, ubi dicitur, *circumiens terram & peragrans eam*, abundare apud Septuaginra.

col. 50. *Ignis Dei cecidit*. Bene monet Chryſoſtomus ad hunc locum, *ignis decidit de cælo*, apud Aquilam & Theodotionem additum fuiſſe nomen *Dei*, id eſt, *ignis Dei decidit de cælo*.

col. 51. *Alius nuntius venit*. Poſitum hic loci ab exſcriptore obelum ſuſtulimus: non enim ante vocem hanc *alius*, ſed ante verbum, *Job*, apponendus erar, quia *Job* non legitur in Hebraico.

ibid. *Et ruit, & liberatus ſum ego*. Deſunt in mſ. quæ ſequuntur: *ceciditque ſuper pueros, & mortui ſunt*.

col. 52. *Extra civitatem &c*. Quæ intra ſtellulam & uncinum comprehenſa ſunt, non ſunt norata obeliſco in mſ. codice; etſi minime legantur apud Hebræos, redundentque in Græcis exemplaribus LXX. Quid vero doceat nos immediate ſequens aſteriſcus, ſcire non poſſum. Ideo tamquam inutilis & errore librariorum poſitus habendus eſſe videtur.

ibid. *Dicens: Ecce exſpecto*. Manifeſto exſcriptoris errore hic notatus erat aſteriſcus pro ſigno obeli, & quidem poſt verbum, *dicens*, quod non legitur in Hebraico. Nos Origenis auctoritate fulti, ſuis locis ac ſignis omnia reſtituimus.

ibid. *A terra filii*. Ex diſtinctione verſiculorum, quam retinet mſ. Alexandrinus in Catena Græcorum Patrum, hunc obelum ſupplevimus; tot namque Scripturæ pars iſtæ obelos debet habere, quot habet verſiculos: alioquin minime perſpectum foret intuenti, quanta verſuum copia redundet apud LXX. Interpretes, cujus nullum exſtat veſtigium in Hebræorum voluminibus. Porro vice verſa nonnihil juvant obeli hic notati ad reſtituendam perfectam verſuum diſtinctionem in mſ. Alexandrino, quia nonnunquam duo verſus ſub una diviſione ibi leguntur.

Quæ acciderunt illi. De his additamentis ita monet S. Chryſoſtomus: Ὁ ἑβραῖος αὐτὸ οὐκ ἔχει, ἀρκέσας τὴν ἔννοιαν προεκφράσαι. *Hebræus codex hoc non habet, contentus ſenſum explicuiſſe*. Sic autem Chryſoſtomum intellige, quod Hebræus non habeat ea, quæ obelis notata ac jugulata ſunt. ibid.

Eliphaz Themanites rex. Verba uncinis terminata abſunt in Hebraico; hæc tamen errore vel incuria librariorum non ſunt obelis notata in mſ. codice. col. 43.

Atrocia & magnum &c. Aſteriſcus an obelus notari debuerit, non ſatis compertum, propter luxuriem ac nimiam libertatem interpretationis Latinæ. Res ut erant in mſ. permanere permiſimus. ibid.

Oculis meis. Ante verbum hoc *meis* appoſitus eſt obelus in mſ. codice: nos vero illum expunximus, quia in Hebræis voluminibus legimus cum pronomine, *ab oculis meis*. ibid.

Gaudio afficiuntur. Omittuntur hæc in mſ. *quum invenerint ſepulcrum*, vel *ſi fuerint conſequuti*. Conſulendus eſt textus Hebræus, ac mſ. Alexandrinus ad intelligentiam hujus loci. col. 54.

Gemitus ad Dominum. Non habent LXX. neque Hæbræus, *ad Dominum*. Addita videntur ab Interprete Latino, majoris explicationis cauſſa. Auguſtinus, *gemitus adeſt*. ibid.

Januas impiorum. Septuaginta νοσόνων, *minorum*, mſ. *impiorum*. Neutrum apparet in Hebræo, & gratis additum videtur; quum ſenſus abſque eo ſit perfectus. Auguſtinus tamen legit *januas infirmorum*. col. 55.

Glorifica & ingentia. Obelus hic poſitus erat poſt *ingentia*, quem ſuo loco reſtituere æquum fuit, ne aliqua fraus ſubreperet ex notariorum errore. col. 56.

Anima mea coarctatus. Pro aſteriſco hic ſubſtituendus videtur obelus. col. 59.

Super me cuſtodiam. Olympiodorus hæc habet in iſto loco: *Hebræus autem pro eo*, ſtatuiſti ſuper me cuſtodiam, & labores & ærumnas, *dicit*. ibid.

Et heſterni ſumus. In mſ. codice error hic eſt exſcriptoris, qui legit, *& externi ſumus*, id eſt, *externi* pro *heſterni*. col. 60.

Hominem, quis aperit. Fruſtra antepoſito veru jugulatur, *quis aperit?* quia hæc duo verba repeciuntur in Hebræo, & manca uno membro remaneret oratio abſque illis. col. 65.

Quia arguet vos. Superfluus hoc loco ponitur aſteriſcus cum ſequenti dictione. Senſus enim, remoto *quia*, perfectus eſt; nec illud ſcriptum legitur in volumine Hebraico. col. 66.

Ejus ſuper terram. ⁜ Aſteriſcum hic loci, pro ÷ obelo, imperitia ſcriptoris invenimus appoſitum. Quis enim neſciat obelis, non aſteriſcis fuiſſe notata ab Hieronymo quæ in LXX. legebantur, & in Hebræorum voluminibus non erant? Itaque ſimiles emendationes ac mutationes facile nobis permittimus; ubi exploratum habemus, quid ab Hieronymo, quid a librariis dormitantibus derivatum fuerit in mſſ. codicibus Latinis. col. 67.

Menſes ejus apud te. LXX. *apud eum*, ſive *ab eo* παρ' αὐτοῦ: at melius in mſ. *apud ſe*, juxta Hebræum אתך *ittach*, id eſt, *tecum*, vel *apud te*. ibid.

Diſcede ab eo. Notat Olympiodorus in quibuſdam exemplaribus ſic legi: *Recede a me, ut requieſcam, & victu ſeu mercede contentus ſim, ſicut mercenarius*. ibid.

Atque in petra. *Sciendum eſt* inquit Polychronius, *quod Hebræus pro illo*, in petra, *habet*, in cinere, *prioris verſus conſequentia, & rei ipſius natura ita poſtulante. Aquila autem*, in pulvere. *& Theodotion*, in humo, *cum Hebraico fonte conſentientes, reddiderunt; qui etiam pro voce*, ῥάδαμνος, *interpretati ſunt*, νορμόν, *id eſt, truncum pro ſurculo. Rurſus Græcus*, faciet meſſem, *a fine, dixit: Hebræus autem rem ipſam reſpiciens*, fructum faciet. *Utrobique vero idem ſenſus ſervatur*. Mſ. codex concordat cum Hebraico in ultima voce. *fructum faciet*. ibid.

Ejus ſuper eum. Hic pro aſteriſco ⁜ poſuerat exſcriptor ÷ obelum, ſed manifeſto errore, quem emendavimus ad fidem Hebræi codicis. Notandum vero in ſequenti, *ſuper eum*, nullum eſſe appoſitum ſignum in mſ. Alexandrino ad finem hujus capituli: etſi minime reperiantur hæc in LXX. Romanæ editionis. ibid.

Aut ante colles. Olymp. & Polych. in Catena Græcorum col. 65.

corum Patrum : *Neque ante colles concretus es, vel (ut Hebræus habet) conceptus es . . . . . Neque conſtitutionem Domini audiſti, pro quo Aquila*, arcana , *Theodotio*, myſterium , *Symmachus vero*, colloquium , *reddidit* : Hieronymus cum Aquila conſentit , dum Latine interpretatur , *aut arcana Domini audiſti, &c.*

ibid. *Operuit faciem ejus. Hebræus habet*, cor ; *ac ſi diceres ,facultas animæ viſibili luxu, & deliciis obcæcata eſt : pro illo vero* * Periſtomium , *habet*, pinguedinem & diploidem , &c. Hæc Olympiodorus in Catena Gr. PP.

* mſ. capiſtrum.

col. 96. *Reſpondens autem Job*. Omiſſa ſunt iſtæc in mſ. codice; ubi exſcriptor ſpatium ſufficiens vacuum reliquit ad ea deſcribenda miniaceo colore , ac literis majuſculis . Quod in aliis mſſ. factum conſpicimus: nam in multis deſunt ſæpius tituli , & literæ initiales .

ibid. *Conſolatores mali* . Pro quo Aquila , inquit Olympiodorus , *conſolatores laborum* ; Theodotio , *conſolatores moleſtiarum* : Symmachus autem dilucidius reddidit , *conſolatores omnes odioſi eſtis*.

col. 71. *In nocte ejus* . Idem Olympiodorus non otioſe in hunc locum iſta adnotavit : *Alia autem exemplaria pro eo*, in nocte ejus , *habent*, in corpore ejus . . . . . *Theodotio* : habitabit in tabernaculo ejus rerum omnium egeſtas. *Hebræus autem amplius quiddam dicens , habet* , habitabit in tabernaculis non ſuis , *id eſt, vagabundus in aliorum ædibus commorabitur* . Cæterum qui interpretantur, *in nocte ejus* , abjecto מ *Mem* ex hodierno Hebræo מִבְּלִי לוֹ *mibbeli-lo*, legebant בְּלֵילוֹ *ballajelo*, hoc enim ſignificat, *in nocte ejus*.

col. 72. *Circumſpectus ſum* . Hoc loco poſitus erat obelus ÷ pro aſteriſco ※ .

col. 73. *Reſpondens autem Sophar*. Hæc omiſſa in mſ. incuria librarii, ſupplevimus ex interpretatione LXX. qui pro *Naamathite* , Sophar *Minæum* dicunt .

col. 74. *Corpus ejus jaculum*. Mutatum eſt hic loci aſteriſcus in obelum ; quia imperitia exſcriptoris , vel incuria ſignum iſtoc ※ , in mſ. poſitum erat pro ÷ , quod ſubſtituimus .

ibid. *Reſpondens autem Job* . Prætermiſſa initia Capitulorum ſupplere cogimur ſæpius ; quum ea quæ titulorum loco ponuntur , notariorum diligentiam effugerint .

ibid. *Sicut infantes ſuos* . Excidit , ni fallor , exſcriptori verbum *pecora* , aut *greges* , quod in Hebraico ſcriptum legitur : ſenſus quoque nullus, vel imperfectus eſt abſque hac voce. Deinde ſecundus aſteriſcus in hoc verſiculo ſuperfluus videri poteſt ; quoniam tota iſtæc ſententia ex Hebr. voluminibus addita interpretationi LXX. ſufficienter notetur ſub uno aſteriſco .

col. 76. *Malitia tua eſt multa* . Quæ ſub aſteriſco notantur , leguntur in Hebraico : male igitur poſitus fuit in mſ. codice ÷ obelus pro aſteriſco ※ .

ibid. *Habitare feciſti* . Horum verſuum ordo inverſus eſt apud Septuaginta .

ibid. *Quia humiliavit* . Quæ obelis hic notata ſunt, reperiuntur in Hebraico : fruſtra igitur appoſuit exſcriptor hujuſcemodi ſigna obelorum, quorum uſus nullus eſt , quum ſententiæ exſtant in fonte Hebræo . Aſteriſci ※ forte erant apud Hieronymum , non obeli ÷ .

col. 80. *Veraces &c.* Obelus , ut alibi ſæpiſſime , notatus erat pro aſteriſco , quem reſtituimus ad fidem Hebr. voluminum , ubi legitur nomen *veracis* , ſive *innocentis* .

ibid. *Terra de qua egreſſus eſt* . Octo verſus ſequentes , aſteriſcis omnes notati leguntur apud S. Auguſt. libro Annotationum in Job : unde certum exſtat hac Hieronymi Verſione uſum fuiſſe Auguſtinum , non veteri alia & Vulgata , in qua deerant ſeptingenti, vel octingenti verſus, priuſquam Hieronymiana manus eidem ſuccurreret .

col. 81. *Aurum concluſum* . In Hebræo legimus סגור Segor, quod Hieron. vertit *aurum obrizum* , id eſt , *puriſſimum*. LXX. συγκλεισμόν, *concluſuram* interpretati ſunt. Quare *concluſum* , quod non eſt in Hebr. obelo notatum eſt in manuſcripto.

ibid. *Et Gabis* . Mſ. codex , *gravis* , corrupte pro . *Gabis*, voce Hebr. nam Hebraice ſcriptum eſt : ראמות וגביש *ramoth , vegabis* : id eſt , *Coralia* , *& Unio* , uti quibuſdam placet .

ibid. *Sub cælo perfecit* . Ita legimus in codice noſtro : apud Auguſt. & alios, *perſpicit* .

col. 82. *Quum Dominus* . Apud Auguſt. *quum verbum Domini inſpiceret, &c.* Sequendus tamen Floriacenſis mſ. qui legit juxta præſentem editionem , *quum Dominus inſpiceret &c.* Sic multis aliis ſcriptionum S. Auguſtini locis emendandis , aut reſtituendis inſervire poteſt Bibliotheca divina S. Hieronymi .

ibid. *Et virtus manuum eorum* . Deſunt in mſ. nonnulla , videlicet , *non putavi dignos canibus meorum gregum* : vel , *non dignabar ponere eos cum canibus gregis mei* : quæ tamen non leguntur in libro Annotationum S. Auguſtini; nec ea legiſſe in ſuo exemplari conjicere poſſumus ex ejus expoſitione ad hunc locum .

In deſertum heri . Hunc locum reſtituimus moniti a S. Auguſtino , qui poſt LXX. legit *heri* , non *heremi* , ut exſcriptor codicis noſtri mſ. ibid.

Aut ancilla . Hic quoque deſunt iſta in mſ. codice, *quum ipſi litigarent mecum* ; vel , ut habetur apud Auguſtinum , *quum judicarentur apud me* . Præterea abeſt in eodem mſ. integer verſ. 14. *Quid enim faciam , ſi inquiſitionem mei faciat Dominus ? quod ſi & viſitationem , quod reſponſum dabo ?* col. 84.

Humerus meus . In edit. Romana LXX. Interpretum *humerus meus a junctura* . Auguſtinus autem , ut & mſ. noſter , *a jugulo meo* . ibid.

Aurum robur meum . Ita etiam S. Auguſtinus . Alii , *ſi poſui aurum in congium meum* . Conferat igitur Lector ſtudioſus hanc editionem libri Job cum textu Annotationum S. Auguſt. ſtatim pervidebit ipſiſſimam eſſe verſionem , qua ille utitur in eodem opere . ibid.

Et me tineæ edunt . Auguſtinus , *edent* . col. 86.

Ejus a morte . Prætermiſſa ſunt in mſ. *quia venturum eſt bellum* : ſive , ut legitur in edit. Vulgata , *& non cadant in bello* . col. 87.

Impios & glorioſos . *Et extinxit impios , lucere ſibi videbantur* . Ita S. Auguſt. libro ſæpius memorato Annotationum in Job . Vulgata juxta Hebr. *Quaſi impios percuſſit eos loco videntium*. Mſ. autem noſter Latinus exemplar Græcum Alexandrinum LXX. ſequutus videtur ; nam in eo ſcriptum eſt , καὶ ὁρατοὶ ἐγένοντο ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν , *& conſpicui coram inimicis* . col. 88.

Quare hoc . Totum iſtud Capitulum abfuiſſe videtur in LXX. Interpretatione , quæ κοινὴ , id eſt , Vulgata dicebatur & Vetus . Nec obſtat quod verſus ſinguli non ſunt ※ aſteriſco prænotati : quia exſcriptores multa omittunt ſigna in medio paginarum , contenti ea adnotaſſe ab initio , & in fine . Hoc modo quattuor vel quinque obelis inveniuntur prænotata in Regio Bibliorum mſ. codice n. 3564. quæ quadraginta & amplius hujuſmodi ſigna exigunt in ſingulis paginis Prophetæ Danielis , ubi hymnus trium puerorum deſcriptus eſt . Conſulat codicem jam dictum , conferatque qui voluerit cum noſtra editione Danielis , ut rerum experientia perſuaſus , nihil præter verum a nobis dictum fateatur . col. 89.

Et hypocritæ corde . Verbum iſtud , *corde* , prætermiſſum in mſ. noſtro ſupplevimus ex Auguſtino , qui legit , *& hypocritæ corde ponent furorem* . col. 90.

Ecce Deus roborabitur . S. Auguſtinus duplicem hoc loco recitat variantem lectionem ſequentem : *Ecce Deus conſolabitur , vel roborabitur in fortitudine ſua* . Vide librum Annotationum in Job . ibid.

Et ſtrepitum oris &c. Deſunt in mſ. *& vocis ejus* , quæ leguntur apud Auguſtinum , & alibi . col. 91.

Hominis ſignatur . Active legunt Auguſtinus , & Vulgata , id eſt , *ſignat* pro *ſignatur* . ibid.

Sta , & commonere . Emendandus eſt textus in libro Adnotationum S. Auguſtini , in quo depravata hujuſmodi exſtat lectio , *& commovere virtutem Domini* . col. 92.

Stola eſt valida . Manuſcriptus & Auguſtinus legunt ſic *valida* , pro *calida* , ut habet Canon Hebr. veritatis , ac Vulgata Latina . Nec error hic eſt recentiorum exſcriptorum , ſed veterum , & antiquorum : nam eodem modo legebat in ſuo exemplari S. Auguſtinus , qui *ſtolam validam* interpretatur *dignitatem ſuperbam* . ibid.

In corde , & putat me latere . Corruptus eſt valde locus iſte apud Auguſtinum , ubi legitur , *& me putat dare* . Nec tamen ſecure potuiſſet reſtitui ante præſentem editionem ; quia comma illud obelo prænotatum abeſt in fonte Hebraico . ibid.

Menſuras ejus ſi noſti . Obelus hic poſitus fuit pro aſteriſco : quod emendare nequaquam pertimeſcimus ; quum ille qui nobis tranſcripſit hanc editionem e mſ. codice , plures aſteriſcos ※ poſuerit pro obelis ÷ . Proclivi enim lapſu mutantur ſigna iſtæc ab ſcriptoribus , qui eorum nec uſus , nec ſignificantias intelligunt . ibid.

Figuraſti animæ . Auguſtinus poſt LXX. *figuraſti animal* . col. 93.

Quanta ſit . Idem , *quanta quæque ſint* : ſed melius quod legitur in mſ. juxta Hebr. כֻּלָּה *kullah* , id eſt , *tota ipſa* , nempe , *terra* . ibid.

Locus ſit . Error hic eſt , ni fallor , exſcriptoris , qui ſubſtantivum verbum *ſit* , poſuit pro conditionali particula *ſi* . Ita igitur legendum : *Aut quis tenebrarum locus . Si duces me , &c.* Huic lectioni conſentiunt LXX. & Auguſtinus . ibid.

Mittes vi fulmina . Legebat hoc loco S. Auguſtinus , *mittes vi flumina , & ibunt* : quæ profecto ſenſum Scripturæ legentibus tollunt . Quare noſtræ editioni , ac col. 94.

Vulgatæ Latinæ prorſus adhærendum, ne errores librariorum æque nobis imponant, ac ſanctiſſimo Doctori.

col. 56. *Sicut lapidibus cubum*. Mendoſus eſt locus iſte tam in m.ſ. noſtro, quam apud S. Auguſtinum. In mſ. legitur, *ſicut lapidibus civium*: in annotationibus autem S. Auguſtini, *ſicut lapidibus cibum*. Sic unuſquiſque veterum ſcriptorum poſuit quod intelligebat, non quod inveniebat. *Cubum* itaque reſtituimus] juxta id quod in LXX. legimus ὥσπερ λίθῳ κύβον: hoc eſt *ſicut lapide cubum*.

col. 96. *Sicut zirimitis*. LXX. ὥσπερ σμυρίτης, *ſicut ſmyrites*. Alii legunt σιδηρίτης, *ſideritis*. Crediderim exſcriptorem pro *ſmyritis*, legiſſe *zirimitis*. col. 97.

Factum eſt autem. Verba ſequentia ad nomen *Job* uſque, omiſſa ſunt incuria librarii in mſ. Latino noſtro.

col. 99. *Centum quadraginta annis*. Septuaginta, *centum ſeptuaginta annis*. *Omnes autem annos vixit ducentos quadraginta*. Mſ. tamen Alexandrinus concordat cum editione noſtra in ultimo commate, *Omnes autem annos, &c.* quia habet, *ducentos quadraginta octo*. Cæterum notari debuit obelus ad iſtam annorum Job ſummam: non enim legitur ille verſiculus in voluminibus Hebræorum.

ibid. *Hic interpretatur*. Meminerit Lector verborum Origenis, quibus in fronte hujus libri docebamur integram iſtam partem obelis notatam abeſſe in Hebræorum voluminibus, quamvis eam retineant Septuaginta Interpretes cum Theodotione. Porro additamentum hoc antiquiſſimum eſſe conſentiunt eruditi omnes: quia mentionem ejus faciunt, Ariſteas, Philo, & Polyhiſtor, teſte Spanhemio in Hiſt. Job. c. 4. Quantæ vero fuerit auctoritatis apud Græcos, ſcire poteris ex Proœmio Catenæ Græc. PP. in Job. De eodem additamento hæc habet S. Hieronymus libro Quæſtionum Hebraicarum: " Male, *inquit*, quidam æſtimant Job de genere eſſe Eſau: ſiquidem illud quod in fine libri ipſius habetur, eo quod de ſermone Syro translatus eſt: & quartus ſit ab Eſau, & reliqua, quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habentur. *Hieronymo adjungendus Polychronius qui additamenti fidem quoque elevavit bis verbis*: Genealogiam, quæ in fine eſt, quidam rejiciunt, quia in Hebræo non reperitur .... Nominis ſimilitudinem in Genealogia Eſau, quæ in libro Geneſeos exſtat, ubi Jobabi mentio fit, anſam erroris & hujuſmodi ſcholii quibuſdam præbuiſſe: tractuque temporis poſtea, quæ margini adſcripta erant, in libri contextum ab aliis aſſumta eſſe, aſſerunt. "

IN LIBRUM PSALMORUM.

col. 103. *Gallicanum Pſalterium*. In mſ. Regio 3561. ac in Colbertino 2200. hanc legimus epigraphen in fronte hujus editionis: *Incipit Pſalterium de Translatione Septuaginta Interpretum, emendatum a S. Hieronymo Presbytero, in novo*. Poſteriorem editionem vocabant Pſalterium emendatum *in novo*, id eſt, *de novo*.

ibid. *Et in cathedra*. Mſ. Colbertinus n. 2200. male notat obelum pro conjunctione *&*, quæ legitur in Hebræo. Similem mſ. habuit Carus, qui prænotavit & ipſe obelum ad eamdem particulam. Alii mſs. pure legunt abſque obelo.

col. 109. *Et projiciamus a nobis*. Tota pars iſtæc verſiculi corrupte prænotatur obelo in edito ac mſs. jam dictis. Duo vero ſigna obelorum immediate ſequentia ſuppleta ſunt ex mſs. codicibus noſtris.

col. 112. *Et exſurrexi*. Mſ. Sorbonicus n. 2784. notat ſic obelus poſt præpoſitionem in verbis compoſitis.

col. 113. *Et ſcitote*. Idem mſ. Sorbonicus prænotavit veru ſive obelo hanc particulam *Et*: ſed mſ. codex Monaſterii noſtri Sagenſis notat aſteriſcum. ※., idque merito quum particula conjunctiva *&* legatur in Hebraico fonte.

ibid. *Verba mea auribus percipe*. Mſ. Sorbonicus antepoſito veru ÷ jugulat verbum *auribus*, quod tamen ad ſenſum Scripturæ exprimendum neceſſario uſurpari videtur. Idem exemplar, etſi optimum ac præcipuum nobis ſit, fruſtra tamen in conſequentibus appoſuit multa ſigna obelorum, quæ in aliis mſs. non viſuntur.

col. 116. *In conſpectu meo*. Aliquot mſs. legunt, *in conſpectu tuo viam meam*. Hocque monet ſcholion marginale mſ. codicis Sorbonici, qui in textu retinet puram Hieronymi lectionem, quam edidimus. Puram dixi lectionem, quia S. Hieronymus docet nos Epiſt. ad Sunniam & Fretelam, *dirige in conſpectu tuo viam meam*, non haberi nec apud Septuaginta, nec apud alios Interpretes; ſed in ſola editione Vulgata, quæ κοινὴ dicebatur.

Scrutans corda. Curioſe mſ. Sorbonicus obſervat ad marginem hujus loci, *&* particulam *haberi in quibuſdam libris cum obelo*, id eſt, ÷ *&* : *ſcrutans corda*: ſed curioſius obſervandum eamdem particulam inveniri in mſ. col. 117. Regio ſupra memorato, cum aſteriſco in hunc modum, .※. *&* : *ſcrutans corda*. Sic pro voluntate ſcriptorum ponuntur ſæpius aſteriſci, vel obeli.

Concepit dolorem. Regius mſ. notat cum aſteriſco .※. *&* : *conceperunt*. col. 120.

Cælos tuos. De hoc aſteriſco ita docet Hieronymus Sunniam & Fretelam: " Quoniam videbo cælos tuos; & dicitis quod, tuos, in Græco non habeat. Verum eſt, ibid. ſed in Hebræo legitur *SAMACHA*, quod interpretatur cælos tuos: & de editione Theodotionis in Septuaginta Interpretibus additum eſt ſub aſteriſco. "

Sepulcrum patens. De octo verſibus obelo hic prænotatis fuſe diſputat Hieronymus reſpondens ad objecta col. 129. Euſtochii virginis, Proœmio Comment. lib. 16. in Iſaiam. Conſulat locum citatum qui voluerit.

In tribulatione. Sagenſis mſ. codex prænotat præpoſitionem in aſteriſco: .※. *In* : *tribulatione mea &c* Alii col. 136. nullum ſignum adhibent; ſicut nec editio Romana Cari.

Grando, & carbones. Non bene fulget hic in editione Cari imago ſtellæ .※. Neque vero abfuit apud LXX. ibid. præſens verſiculus; ſed repetitio ejuſdem, juxta quod docuit Hieronymus Epiſt. ſæpius laudata in noſtris adnotationibus: " Et quæritis, *inquit*, cur Græcus iſtum verſiculum ſecundo non habeat, interpoſitis duobus verſibus: Sed ſciendum quia de Hebraico, & de Theodotionis editione in Septuaginta Interpretibus ſub aſteriſco additum ſit. "

Protectione ſalutis tua. Hic legendum videtur pronomen primæ perſonæ, nempe, *ſalutis mea*: in Græco enim eſt τῆς σωτηρίας μου, id eſt, *ſalutis mea*, non *tua*; ut habet editus cum mſſ. cod. Carnut. & Sorb. qui Romanum Pſalterium retinent adhuc integrum. Sunnia quoque ac Fretela legebant in ſuis exemplaribus, *ſalutis mea*. Vide Hieron. Epiſt. ad eoſdem ſcriptam.

Inimicis meis iracundis. Locus memorabilis in eadem col. 140. Epiſt. Hieron. ubi reſplendet ejus modeſtia ac ſincerum pectus: " Et quia ſemel veritati ſtudemus, *inquit*, ſi quid vel transferentis feſtinatione, vel ſcribentium vitio depravatum eſt, ſimpliciter confiteri, & emendare debemus. In Hebræo nihil aliud habet niſi hoc. Liberator meus ab inimicis meis. Septuaginta autem, iracundis, addiderunt. Et pro gentibus tam in Hebræo, quam in cunctis interpretibus, inimici, poſiti ſunt: & miror quomodo pro inimicis, gentes, mutatæ ſint.

Ad currendam viam: a ſummo cælo. Additum reperit col. 142. rerat hic ſub veru pronomen, *ſuam*, Hieron. Mſ. Carnutenſis habet adhuc idem veru, ſeu obelum cum ſpatio vacuo in hunc modum, *ad currendam viam* ÷ : *a ſummo &c.* Hoc verbum expunxit forte S. Doctor Pſalterium emendans, quia Hebræi ac Græci codices legunt ſine pronomine, *ſuam*.

Memor ſit Dominus. Superflue additum hic nomen col. 144. Domini docet S. Hieronymus: quia ex ſuperioribus ſubauditur, unde cepit & Pſalmus: *Exaudiat te Dominus, &c.*

Ne diſceſſeris a me. Pro hoc aſteriſco .※., ſcriptorum col. 148. errore poſitus eſt obelus ÷ in mſ. Sorbonico, qui hæc ſigna minio repræſentat cum duobus punctis conſequentibus.

Jacob, magnificate eum. In Græco legebant Sunnia ac col. 150. Fretela, *glorificate*, Super qua re iſtæc monuit S. Hier. " Sciendum, *inquit*, quod ubiquumque in Græco ſcriptum eſt, glorificate, Latinus Interpres, magnificate, tranſtulerit, ſecundum illud quod in Exodo dicitur: Cantemus Domino; glorioſe enim magnificatus eſt. Pro quo in Græco ſcribitur, glorificatus eſt: ſed in Latino ſermone ſi transferatur, fit indecora translatio. Et nos emendantes olim Pſalterium, ubiquumque ſenſus idem eſt, veterum Interpretum conſuetudinem mutare noluimus; ne nimia novitate Lectoris animum terreremus. " De Pſalterio Romano, id eſt, Romæ emendato, haud dubium intelligendus eſt iſte locus: in eo enim ſupereſt verbum *magnificate* Latini Interpretis, quod Hieronymus mutare noluerat. In poſteriori tamen emendatione Pſalterii, Bethlehem edita, *glorificate* interpretatus eſt: nec propterea translatio dicenda eſt indecora, quum non præcedat ibi adverbium *glorioſe*, ſicut in verſiculo Exodi ſupra recitato; ubi nimis indecore legeretur: *Glorioſe enim glorificatus eſt*.

Et poculum meum. Notat S. Hieronymus errorem col. 151. obtinuiſſe, ut in κοινῇ legeretur in ſecunda perſona *calix tuus*, ſive *poculum tuum*: Septuaginta autem, & Hebraicum, & omnes interpretes primam habere perſonam, *calix meus*. Igitur emendans, *tuum*, in priori Pſalmorum caſtigatione mutavit in *meum*, ut fidem nobis

nobis facit triplex Psalterium mſ. Sorbonicum, in quo *poculum meum* legimus: in edito autem Rom. Pſalt. ac in Catnut. mſ. retinetur, *tuum*.

col. 153. *At te, Domine*. In mſ. Sorbonico codice, qui ſolam poſteriorem emendationem Pſalterii complectitur, appoſitum legimus ſcholion ſequens e latere verſiculi ſexti: *Huic Pſalmo adſcribuntur Hebrææ literæ a plerisque, ſed non recte*. Docet quoque S. Hieronymus Epiſt. ad Paulam Urbicam falſa opinione nonnullos æſtimare alios Pſalmos Hebraico alphabeto ſupputari, præter eos quos ipſe numerat, ſcilicet 110. 111. 118. & 144. alibi addit etiam Pſalmum 36.

col. 155. *Suſtinui te, Domine*. Verbum iſtud *Domine* ſuperflue in Græco poſitum dicit Hieronymus. Unde illud expunxit in ſecunda emendatione. Omiſſum eſt idem nomen in mſ. Romano Pſalterio Sorbonico, quamvis in adverſa columna, ubi Græcus contextus LXX. Interpretum Latinis literis deſcriptus eſt, legatur hoc modo, * *ipemina ſe Kr̄e*, id eſt, *ſuſtinui te, Domine*.

col. 157. *Exaudi vocem, &c.* Corrupte omnino poſitus viſitur hic in editione Cari aſteriſcus cum nomine Domini; *Exaudi* ⁎. *Domine* ⁚ *vocem, &c.* Monet enim ipſemet Hieronymus id additium eſſe. Quod utique verum reperiet, qui fontem Hebraicum, vel Græcorum codices adierit.

col. 162. *In finem Pſalmus David*. San-Germanenſe Pſalterium mſ. num. 8. ſequentem habet obſervationem ſuper titulo hujus Pſalmi: *In Auguſtino titulus ſic, in finem Pſalmus David, extaſis; quod eſt mentis exceſſus*. Editus Cari legit cum obelo ÷ *pro extaſi* ⁚ mſſ. autem nihil retinent præter ea quæ edidimus.

col. 163. *Protector meus, Domine*. Hieronymus ad Sunn. & Fretel. „ Rurſum in hoc loco nomen Domini additum eſt: & ne eadem ſemper inculcem, obſervare deberis nomen Domini & Dei ſæpiſſime additum; & id vos debere ſequi quod de Hebraico & de Septuaginta Interpretibus emendavimus.

col. 165. *Dixi in exceſſu*. Teſtatur idem S. Doctor, hoc juxta Græcum tranſtuliſſe; quia Latinus ſermo aliter ἔκστασιν exprimere non poteſt. Ante ipſum legebatur in Latinis codicibus, *in pavore meo*. Quod quidem mutare noluit in ſua priori emendatione Pſalmorum.

col. 166. *In ore ejus dolus*. Solus Symmachus poſuit ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος, *in ore ejus dolus*. Ceteri omnes Interpretes, *in ſpiritu*, habent, pro *in ore*.

col. 176. *Alph.* Hunc Pſalmum recenſet Hieronymus in Prologo Scripturarum inter eos, qui viginti duarum literarum texuntur alphabeto: quare literas, ſive earum nomina retinuimus in hoc Pſalmo.

col. 178. *Et viam ejus volet*. In edito Cari, *cupit nimis*: Mſſ. vero Carnutenſis & Sorbonicus, qui Romanum Pſalterium habent deſcriptum, legunt *volet*, ſine *nimis*: quod quidem expunxiſſe videtur Hieronymus, quia additum illud agnoſcebat, nec haberi apud quemquam Interpretum.

col. 180. *Vau Thau*. Locum ultimæ literæ alphabeti occupat *Vau* iſtud: nam in Hebræo quum ותשועת *Uthſchuhath* legatur, id eſt, *Vau* ante *Thau*, initio verſiculi primæ ejuſdem verſus non potuit edi litera, quin *Vau* ſcriberetur. Mſſ. tamen *Thau* ſolummodo legunt, quod & nos in Canone imitati ſumus.

ibid. *In commemorationem*. Hieronymus ad Algaſiam ſcribens meminit hujus tituli.

col. 195. *Sagitta tua acuta, potentiſſime*. Additum eſt hoc nomen, *potentiſſime*, de ſuperiori verſiculo, in quo legitur: *Accingere gladio tuo &c.* Conſule Epiſt. Hieron. toties recantatam.

col. 196. *Commutabuntur filiis Chore*. In Epiſtola ad Principiam virginem, *filiorum Chore, intelligentia Canticum pro dilecto*.

col. 201. *Reges congregati ſunt*. In utroque Pſalterio, Romano, ac Gallicano legebatur, *reges terræ congregati ſunt*. Quod certe non permittitur iis qui opera Hieronymi reſtituenda ſuſceperunt: nam quis patiatur in ejus libris adhuc legi, quæ de medio tuliſſe ſe profitetur. „ Quadrageſimo ſeptimo Pſalmo, *inquit*, Quoniam ecce reges congregati ſunt: pro quo in Græco legiſſe vos diciris: Quoniam ecce reges ejus congregati ſunt. Quod ſuperfluum eſſe, ipſe lectionis textus oſtendit, & in veteribus codicibus Latinorum ſcriptum erat, reges terræ, quod non tulimus, quia nec in Hebræo, nec in Septuaginta reperitur. „ Hæc ille in ſua Epiſt. ſexcenties laudata.

col. 202. *Ita & vidimus*. Superfluum eſt legere illud, *&* juxta Hieronymum in Epiſt. ad eruditos Getas. Quod etiam non legitur in Romano Pſalterio mſ. Sorbonico. Habetur tamen in mſ. Carnutenſi, ac in edito Cari, quos ſequuti ſumus.

ibid. *In medio templi tui*. Carnutenſe mſ. Pſalterium juxta Græcum, id eſt, Romanum, *in templo ſancto tuo*.

De manu inferi, quum acceperis me. De hoc loco ita diſſerit Hieronymus: *In eodem* (id eſt, Pſalmo 47.) col. 205.
„ De manu inferi quum liberaverit me; pro quo in Græco legiſſe vos dicitis, quum acceperit me. Quod quidem & nos ita de LXX. vertimus; & miror a quo in veſtro codice depravatum ſit. „ Vides, Lector, multa, ſuperſtite adhuc Hieronymo, in ejus libris fuiſſe depravata: jam vero quid mirabimur, ſi tot labentibus poſt eum ſæculis, plurima occurrant in mſ. depravationis genera.

Sedens adverſum. Vitium translationis hujuſmodi Latinæ redarguit Hieronymus his verbis: *Putatis*, col. 207.
inquit, „ non bene verſum, quia diximus, adverſus fratrem tuum loquebaris, & debuiſſe nos dicere, adverſus fratrem tuum detrahebas. Quod vitioſum eſſe, & in noſtra lingua non ſtare, etiam ſtultis patet.... non poſſumus dicere, adverſus fratrem tuum detrahebas; ſed, de fratre tuo detrahebas; &c. „

Pro Meleth. Errore ſcriptorum in mſſ. quampluri- col. 211.
mis legimus *Amalech*, pro *Meleth*. Nomen *Amalech* ſciebant omnes. Ideo Hebræum *Meleth*, ſibi prorſus ignotum, mutarunt in verbum *Amalech*. De hac permutatione nominum conqueritur ſæpius S. Doctor, dum Commentariis ſuis illuſtrat ſacra volumina. Cæterum Pſalmus iſte idem eſt cum præcedenti decimo tertio, ſed abſque ulla permiſtione octo verſuum ſuperadditorum. Vide ſupra.

Ipſi calcaneum. Sagenſis mſ. cum edito Cari, obe- col. 217.
lum prænotavit ante pronomen *ipſi*; ſed corrupte, ut alias ſæpius, etſi Lectorem raro monuerimus hujuſmodi depravationum, vel noſtratum caſtigationum.

Dominabitur Jacob, & finium terræ. Hanc conjunctionem additam Hieronymus agnoſcit, docens hoc col. 224.
ordine legendum: *Scient, quia Deus Jacob dominabitur finium terræ*.

In æternum. Obelum iſtius loci probat idem Hie- col. 229.
ronymus dicens, Ergo, *in æternum*, obelus eſt.

Sitivit in te. Hieronymus legit in Epiſtola ſua, *Si-* ibid.
tivit in te anima mea, pro quo in Græco ſit, *Sitivit in te anima mea*. Subjungit etiam in Hebræo haberi LACH (לך) quod ſignificat, *tibi*, quod & omnes Interpretes tranſtulerunt. Ergo ſecundum linguæ proprietatem verſum eſt in Latinum.

Canticum. Hic addita ſunt plurima verba in mſſ. col. 233.
codicibus. Carnutenſis hoc modo legit: *In finem, Pſalmus David*, ⁎. *Canticum Heremiæ & Aggæi* ⁚ *de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficiſci*: alii pro Aggæo habent nomen Ezechielis, ſed abſque ullo ſigno aſteriſci & obeli in cæteris. Nos quæ leguntur in Hebræo & apud LXX. retinuimus, addita vero a librariis abjecimus.

Præparatio ejus. Ejus, id eſt, terræ, de qua ſupra ibid.
dixerat, *Viſitaſti terram & inebriaſti eam*.

Fluctum ejus quis ſuſtinebit. In Græco additum col. 234.
ſcribitis, inquit Hieronymus ad Sunn. & Fretel. *quis ſuſtinebit*? Quod ſuperfluum eſt: ſubauditur enim, qui conturbas profundum maris, & conturbas ſonum fluctuum ejus.

In virtute ſua in æternum. Mſſ. Sagenſis, ac Regius, col. 236.
cum edito Cari, imaginem ſtellæ hic pro veru reponunt, *qui dominatur in virtute ſua* ⁎ *in æternum* ⁚ Sorbonicum ſequuti ſumus, qui obelo jugulat ſolam præpoſitionem ÷ *in* ⁚ quia non legitur in Hebræo. San-Germanenſis noſter num. 8. notat obelo ÷ *in æternum*.

Incenſo & arietibus. Hunc locum reprehendit Hie- col. 238.
ronymus dicens: *Inveniſſe vos dicitis: cum incenſo & arietibus*: ſed male: in Hebræo enim ſcriptum eſt: EM CATOROTH ELIM (עם קטרת אלים) *quod interpretatur*, μετὰ θυμιάματος κριῶν, id eſt, *cum incenſo arietum*.

Propterea exaudivit me Deus. Superflue poſitum iſtud pronomen ab Hieronymo declaratur. ibid.

Et exſultate. Depravata docet Hieronymus exem- col. 240.
plaria, ubi conjunctio *&* non legitur: ſic enim ſcribebat ad Sunn. & Fretel. „ Exſultate in conſpectu ejus: pro quo in Græco inveniſſe vos dicitis, Et exſultate in conſpectu ejus. Quod ita verſum eſt & a nobis, ſed a quo in codice veſtro corruptum ſit, ſcire non poſſum. Mſ. Sorbonicus legit ſine, *&*, ſed in margine habet iſtam notulam; *Et, habetur in quibuſdam*. In Pſalterio Carnutenſi ſcriptum erat prima manu, *Et exſultate, &c.* poſtea vero corruptum eſt ab imperito emendatore.

Viſi ſunt. De hoc verſiculo Hieronymus multa diſ- col. 242.
ſeruit, monens ſcriptoris vitium relinquendum, qui nominativum poſuit pro accuſativo: licet & in Septuaginta & in Ἐξαπλοῖς ita reperiretur, ἐθεωρήθησαν τὰς πορείας σου ὁ Θεός; & pro eo quod eſt ἐθεωρήθησαν: quod & obtinuit conſuetudo. Cætera vide in Epiſtola Hieronymiana.

Pſallite Domino. Propter ſtatim ſequentia iſtæc, Dia- ibid.

psalma. Psallite Deo, qui &c. dicebant Sunnia &
Fretela in isto versiculo non esse scriptum, *Psallite
Domino.* At prudenter & scite monet eos Hieronymus
ne vera pro falsis abjiciant: " Ergo, *inquit*, & vos
legite magis quæ vera sunt; ne dum additum susci-
pitis, quod a Propheta scriptum est, relinquatis. "
Sic fieri amat apud sciolos quosdam hujus temporis,
qui quod a Prophetis scriptum est, relinquunt sæpius,
col. 246. ut addita ac depravata suscipiant.
Nomen Dei mei. Mei hoc loco pronomen superfluum
col. 254. docet Hieronymus.
In æternum: & in sæculum sæculi: Hoc superfluum
esse, & a Græcis appositum, monet Hieronymus,
col. 355. quod nec Hebr. habet, nec LXX. Interpretes.
Defecerunt Hymni David. Romæ positus idem S. Do-
ctor, Marcellam docebat tituli istius partem, scilicet,
Defecerunt Hymni David, filii Jesse, finem esse prioris
Psalmi: *Psalmus* vero *Asaph*, principium Psalmi 72.
col. 256. Vide Epist. *Quum hora ferme tertia, &c.*
Et intelligam in novissimis eorum Conjunctionem, &,
superfluam dicit Hieronymus: quare obelo jugulatur
tam in edito quam in mss. codicibus. Absque ulla
col. 258. conjunctione legit ipse in Epist. ad Sunn. & Fretel.
Intelligam in novissimis eorum.
Defecit cor meum. Perversum hunc ordinem quos-
dam tenuisse suo tempore testatur idem Hieronymus:
quum legendum sit ut in adversa columna, *Defecit
caro mea & cor meum.* Similiter versu primo subsequen-
tis Psalmi male apud Græcos legitur ordine commu-
col. 260. tato, *Ut quid repulisti, Deus.*
Quiescere faciamus. Insignior est iste locus, quam
ut a nobis quidquam prætermittatur ex iis, quæ Hier.
scripsit ad Sunn. & Fret. " In eodem, *inquit*, incenda-
mus omnes dies festos Dei a terra; pro quo in Græco
scriptum est καταπαύσωμεν, & nos ita transtulimus:
Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra. Et mi-
ror quomodo e latere adnotationem nostram nescio quis
temerarius scribendam in corpore putaverit, quam nos
pro eruditione legentis scripsimus hoc modo: Non habet
καταπαύσωμεν, ut quidam putant, sed κατακαύσωμεν
id est, incendamus. Et quia retulit mihi S. Presbyter
Firmus, qui hujus operis exactor fuit, inter plurimos
hinc habitam quæstionem, planius de hoc disputandum
videtur. In Hebr. scriptum est *SARPHUCHOL MOE-
DAU EL BAARES* (שרפו כל מועדיו אל בארץ)
quod Aquila, & Symmachus verterunt, ἐνεπύρισαν πά-
σας τὰς συναγωγὰς τοῦ Θεοῦ, id est, incenderunt omnes
solennitates Dei in terra. Quinta, κατέκαυσαν, id est,
combusserunt. Sexta, βατακαύσωμεν, id est, combu-
ramus: quod & Septuaginta juxta Hexaplorum veritatem
transtulisse, perspicuum est, Teodotion quoque ἐμπυ-
ρίσωμεν vertit, id est, succendamus. Ex quo perspicu-
um est sic psallendum, ut nos interpretati sumus; & ta-
men sciendum quid Hebraica veritas habeat. Hoc enim
quod Septuaginta transtulerunt, propter vetustatem in
Ecclesia decantandum est, & illud ab eruditis sciendum
propter notitiam Scripturarum. Unde si quid pro studio
e latere additum est, non debet poni in corpore, ne prio-
rem translationem pro scribentium voluntate conturbet.
Vides, Lector, quam longe abeant a mente S. Doctoris,
qui magno stomacho, ac toto animorum impetu probare
nituntur Ecclesiam Christi abjecisse Hæbr. Chronolo-
giæ libri Geneseos veritatem; quia semel in anno in Ec-
clesiis decantatur propter antiquitatem Chronologia
col. 261. LXX. Interpretum, quæ ex Chronico Eusebiano in Mar-
tyrologium Romanum derivata est.
Voces quærentium te. In Gr. τῶν ἱκετῶν σου, id est,
deprecantium te.
col. 262. *In finem ne disperdas.* Titulus istius Psalmi corrup-
te legitur in editis & mss. libris, *In finem ne corrumpas
&c.* excepto tamen Carnutensi triplici Psalterio, ubi
vera ac germana Hieronymi lectio adhuc retinetur,
scilicet, *In finem ne disperdas &c.* Et miror scriptorum
incuriam, qui in opera Hieronymi, non aliena solum
inducunt & supposititia; sed quod magis stupendum,
depravationum ipsarum exempla ab ipso notata atque
castigata, in ejus Translationibus edere non verentur.
Incuriosos illos in flagranti delicto hic deprehendimus:
cujus rei testem adhibemus ipsummet Hieronymum
ita disserentem ad v. 38. Psal. 77. " Si quis autem putat
διαφθερεῖ, non perditionem sonare, sed corruptionem,
recordetur illius tituli in quo scribitur, εἰς τὸ τέ-
λος μὴ διαφθείρῃς, hoc est, in finem ne disperdas:
& non ut plerique κακοζήλως interpretantur, ne cor-
rumpas. " Hunc locum adversus editores operum S.
Hieronymi non urgemus, ne κακοζηλία imperitæ in-
videntiæ in nos conciterur: quam experti sumus per-
ibid. vulgato Prodromo nostræ editionis.
Narrabo omnia mirabilia tua. Sic male legi apud

Græcos observat Hieronymus.
Divitiarum manibus suis. Obelum notant hic loci col. 264.
aliquot mss. cum præpositione *in*, ad hunc modum,
÷ *in* : *manibus suis.* Quod depravatum esse docuit
Hieronymus, ac sine illa particula legendum, *Omnes
viri divitiarum manibus suis.*
Reliquiæ cogitationis. Ms. Sorbonicus, ÷ & : *re-
liquiæ ÷ cogitationis diem festum : agent tibi.* Cæteri ibid.
ut nos edidimus.
Exercitabar & scopebam. Hoc Symmachus apud
Hieronymum vertit ἀνηρεύνων, id est, *perscrutabar*, col. 255.
sive *quærebam.*
Et non disperdet eos. Pronomen *eos* supplevit Hiero- col. 272.
nymus, licet non sit in Græcis exemplaribus. " Di-
citis, *inquit*, quod, eos, in Græco non habeat; quod
& verum est: sed nos ne sententia pendeat, Latinum
sermonem sua proprietate complevimus.
In terra fundavit eam. Vide observationes Hieron.
in hoc comma, Epistola ad Sunniam & Fretelam. col. 273.
Possideamus nobis. " Et dicitis, *ait Hieronymus ad
Sunniam & Fretelam*, quod in Græco sit scriptum, col. 283.
possideamus nobis. Quæ superflua quæstio est: quan-
do enim dicitur, possideamus, intelligitur & nobis.
Et caro mea exultavit. Ita legebatur in Exempla-
ribus Hieronymi, ut ipsemet fidem facit in observa- col. 2[illegible]4.
tione Critica hujus loci.
Et veritatem diligit Deus. Sagensis mss. notat obe-
lum ante, *diligit.* Editus autem Cari ante duo hæc col. 28[illegible]
verba ÷ *diligit Deus* :. In Hebr. nomen Dei scri-
ptum legitur, & alia etiam verba, quæ respondent
vocibus Latinis. Licet antiquitus paulo aliter H[illegible].
habuisse, aut ibi lectum esse videatur.
Domine Deus meus. Abundare & superfluum esse col. 290.
verbum, *meus*, docet S. Hieronymus, quia nec in
Hebr. habetur, nec in Septuaginta.
Pro Maeleth. Corrupte legitur in pluribus mss. *A-
malech*; quum in Græco scriptum sit Μαελέθ; *Mae-* col. 29[illegible]
leth. Pro Αἰμὰν, *Æman* autem ms. Alexandrinus
habet Αἰθὰμ, *Ætham*: unde fluxit forte asteriscus
in posteriori emendatione Psalterii. Vide alias Obser-
vationes ad Psal. 52.
Intellectus Ethan Ezraitæ. Ms. Sorbonicus habet col. 293.
scholion istud: *Israelitæ, vel Ezraitæ habetur in qui
busdam.* In textu ipse legit *Izraitæ.*
Magnus, & terribilis. In Epist. ad Sunn. & Fretel. ibid.
Magnus & horrendus, quod id ipsum significat.
Aspectu filiis tuis. Sciendum quod in Hebr. LAA-
SIDACH habet; quod omnes τοῖς ὁσίοις σου, id est, col. 295.
sanctis tuis, transtulerunt: & sola Sexta Editio, *Pro-
phetis tuis*, interpretata est, sensum magis, quam ver-
bum exprimens. Et in κοινῇ tantum pro *sanctis*, *filios*
reperi. Ita S. Hieronymus.
Quoniam supervenit super nos. Super nos hic super- col. 299.
fluum est, docente Hieronymo.
Quem tu erudieris. Pronomen *tu* non legitur in col. 308.
Græco: se apud Latinos propter εὐφωνίαν positum est
ut docet Hieronymus in sua critica Epistola.
Misericordiæ suæ Jacob. Hoc nomen invenerant in col. 315.
Græco Sunnia & Fretela; sed hic, *Jacob*, nomen su-
perfluum esse docet Hieronymus.
Sicut nycticorax. De hac voce *nycticorax* plura dis- col. 319.
serit Hieronymus in sua Epist. Videsis observationes
Prodromi nostri ad hunc locum.
Unicus in ædificio. Ita antiquos Latinorum codices ibid.
fuisse interpretatos agnoscit idem Hieronymus.
Qui tegit in aquis. Omnia hæc, *tegit, ponit, fe-* col. 326.
cit, ad secundam personam, id est, ad Deum esse re-
ferenda docet S. Hieronymus: " Aut omnia, *inquit*,
quasi ad Deum loquebatur Propheta: aut omnia ad
alium de eo referebat. Quum autem pleraque ad ipsum
dirigantur, & ea quæ ambigua sunt, ad ipsius perso-
nam dirigenda sunt.
Qui facit Angelos. Ms. Carnutensis legit in secun- ibid.
da persona, *facis, fundasti*: Sorbonicus autem & E-
ditus Cari in tertia persona.
Fulicæ domus. Vulgus Lingonum vocat *une foulique.* col. 327.
Parisini autem *diabolum* vocant, quod furva sit. Bel-
lonius dicit esse *une poule d'eau.* Ita in Thesauro lin-
guæ Latinæ. Porro quam incongrue Hebr. חסידה,
Asida, sive *hhasida*, interpretetur *fulica*, ex conse-
quentia sensus discere potes. Melius apud Hierony-
mum *Asida*, dicitur *milvus*, qui in excelsis arbori-
bus nidos facere consueverit.
Spatiosum manibus. Hieronymus ad Sunn. & Fretel. col. 328.
" Dicitis in Græco, manibus, non haberi, & ego no-
vi. Sed ex Hebraico, & Theodotionis Editione in Se-
ptuaginta sub asterisco additum est.
Edidit terra eorum. Juxta fidem mss. codicum Epi- col. 331.
stolæ ad Sunn. & Fretel, videtur Hieronymus hic le-
gisse,

gisse, *Dedit terra eorum ranas*. Psalterium Carnutense prima manu habuit, *Et dedit*, *&c.* quod mutatum est in *Edidit*. Male autem in eodem ms. legirur conjunctio *&*, id est, *Et misit terra*, *&c.* secundum Romanum Psalrerium.

col. 334. *Et contrivit omne lignum*. Nomen *omne* additum ac superfluum declarar Hieronymus; nec haberur in Psalrerio Carnutensi. Intactum ramen voluimus, quod legatur in ms. Sorbonico, inque edito Cari.

col. 335. *Et non fuerunt*. Et superflua conjunctio notatur apud Hieronymum: legirur tamen in Psalterio Romano, tam in editis, quam in mss. libris.

col. 345. *Exsurge psalterium & cithara*. Editi ac mss. aliquot libri legunt ante ista: *Exsurge gloria mea*. Quod quidem in Larino minime legebant Sunnia & Fretela: unde ad eosdem scribit Hieronymus: *Quod dicitis in Latino non esse, recte in isto Psalmo non habet: quia nec apud Hebraos, nec apud ullum Interpretum reperitur, sed habetur in quinquagesimo sexto Psalmo, de quo mihi videtur in istum locum esse translatum*. Cærerum mss. Carnurensis, & Colbertinus num. 2200. & Sorbonicus num. 2784. non legunt illud addiramenrum, *Exsurge gloria mea*. In Romano ramen Psalterio, quod secundam seu mediam columnam occupat Psalrerii triplicis ms. Sorbonici, errore librariorum adhuc rerinetur; quod nullatenus apparet in Carnutensi codice anriquissimo ac optimæ notæ.

col. 347. *Fiat habitatio ejus deserta*. Legirur iste versiculus in triplici Psalrerio ms. Sorbonico, non aurem in Carnurensi. Non legitur apud LXX. in Græcis exemplaribus eriam mss.

c.. 348. *Pro eo ut me diligerent*. In ms. Sorbonico asteriscus positus est anre parrieulam *ut*.

.. 351. *Et dominaberis*. Sic legunr mss. Carnutensis & Sorbonicus: *&* quoque conjunctio legebarur a Sunnia & Fretela, quam tamen superabundare docet Hieronymus, nec in Hebræo, nec apud LXX. reperiri.

. 352. *In toto corde meo*. *Meo*, hic superfluum esse docuit idem Hieronymus.

l. 357. *Deus autem noster in calo sursum*. Ita legunt editi ac mss. in hoc Romano Psalrerio: manifeste autem addita sunt a librariis hæc verba, *in calo sursum*, quum apud LXX. ita scriptum sit: *Deus autem noster in calo, & in terra, &c.* superfluum esse, *& in terra*, Hieronymus quoque nos docuir.

o. 359. *Invocabo eum*. Carnutensis ms. non legit pronomen *eum*, quod tamen rerinet Sorbonicus cum ediro. In codicibus Larinis Sunniæ ac Frerelæ non *eum*, sed *te*, scriptum erar. Id vero eradendum monet Sanctus Hieronymus.

col. 370. *Qua dilexi nimis*. *Nimis* superfluum esse scimus ex Hieronymo, apud quem *vehementer* haberur pro *nimis*. Consequenter vero positum est adverbium *vehementer*, quod legirur in ms. Alexandrino Græco, & in Sorbonico Latino Psalrerio. Carnurensis codex sic legir: *ad mandata tua qua dilexi nimis*. Monendus autem videtur Lector, istud *vehementer* deesse in Epistola ad Sunniam & Fretelam tam in editis, quam in mss. libris: quia nisi adsir *vehementer* vel *nimis*, non erit verum hoc loco aliquid esse superfluum, ut ibidem docuit S. Hieronymus.

col. 371. *Corde meo scrutabor*. Hoc modo in Græcis codicibus legebant Sunnia & Frerela, sed *meo* hic superfluum esse docuir eos Hieronymus.

col. 376. *In manibus tuis semper*. Ira legunt editi ac mss. libri in Romano Psalrerio, nec non exemplaria Græca LXX. Inrerpretum, tam impressa, quam manuscripra: ἐν ταῖς χερσίν σου; Sorbonicus mss. codex Edirionis LXX. *en tes cher sin su*. Sed sciendum, inquit, Hieronymus, & apud Hebræos, & Sepruaginra, & omnes alios Interpretes scriptum esse, *in manibus meis*, & non *in manibus tuis*. Quod Hebraice dicirur *bacbaffi* (בכפי) &c. Itaque exemplaria, Græca quibus utimur, & quæ exstant in Psalterio triplici ms.

Sorbonico, non sunt puri codices LXX. Interpretum.

Et a lingua dolosa. Hanc conjunctionem *&* superfluam dicir Hieronymus, quod obelus quoque indicat quæ enim abundant in Græcis codicibus, velut superflua jugulantur obelis, seu veribus. col. 383.

Ita filii excussorum. De hac voce *excussorum* consule doctam Hieronymi Epistolam, cujus initium est: *Beatus Pamphylus*, *&c.* ubi docer, hoc loco pro *adolescentibus* atque *puberibus*, *excussos* esse positos. col. 390.

Labores fructuum tuorum manducabis. In eadem Epistola hæc legi: *In hoc loco non Septuaginta Interpretes, sed Latini de Graco, verbi ambiguitate decepti*, καρποὺς *fructus magis, quam manus interpretati sunt: quum* καρποὶ *manus quoque dicantur*, *&c.* col. 391.

Nares habent, & non odorabunt. Sequentes versiculi huc translati sunt in Romano Psalterio, ex Psalmo superiori 113. sic pro voluntate scriptorum plura habemus admistionis genera in veteri Vulgata Græca, atque Larina. col. 400.

Qui fecit luminaria magna solus. De hoc verbo *solus* Hieronymus ajebat ad Sunn. & Frerel. *Dicitis quia in Graco inveneritis, magna solus; sed hoc de superiori versiculo est, ubi legimus, qui facit mirabilia magna solus. Ibi ergo legendum est, & hic quasi superfluum, non scribendum*. In ediris exemplaribus Græcis verbum, *solus*, legitur, non tamen in ms. Sorbonico edirionis LXX. col. 401.

Qui eduxit aquam de petra rupis. In ms. Sorbonico alirer legimus: *Qui eduxit aquam de medio eorum*. Sed utrumque additum est imperitia & temeritate librariorum: nihil enim hujus versiculi exstat in Scriptura Sacra Hebraica, vel Græca Psalmorum. ibid.

Confitemini Domino dominorum. Huc translatus est versiculus tertius ejusdem Psalmi, qui non legitur in Hebræo, nec in LXX. Romanæ edirionis. Extat tamen in Græco rriplicis Psalrerii ms. Sorbonici, atque in omnibus mss. nostris Latinis. col. 403.

Magnificasti super nos &c. Ira ms. Sorbonicus ac editus Cari: ms. autem Carnutensis legir, *super omnia*. Quod magis accedit ad lectionem Anriquorum Latinorum codicum, uti liquer ex his Hieronymi verbis ad Sunn. & Fretel. *In Grace reperisse vos dicitis, super omnes: sed in Septuaginta ita legitur*, ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα, τὸ ἅγιόν σου, *sicut & nos in Latinum vertimus. Caterum apud Hebraos ita esse cognoscite: Quia magnificasti super omne nomen verbum tuum. Juxta editionem autem Latinam hic sensus est: Quoniam magnificasti super omne nomen, hoc est, quod in calo & in terra dici potest sanctum, filium tuum*. Norandum vero in ms. Alexandrino scriprum esse adhuc, non ἐπὶ πᾶν, sed ἐπὶ πάντας, id est, *super omnes*, ut legebant Sunnia & Fretela in suis Exemplaribus Græcis. col. 405.

Quia non est dolus in lingua mea: Testarur Hieronymus solam Sexram Edirionem interpreraram fuisse δόλον, *dolum*; apud LXX. vero, & omnes alios Interpreres, ac in ipso Hebraico scriptum esse λαλιάν, vel λόγον, id est, *eloquium & verbum*. Psalterium igirur Romanum nonnihil habet admistum Sexræ Edirionis: ur & Edirio LXX. Interprerum in manuscripro Sorbonico, ubi legimus: *Oti uk estin dolos en glossi mu*, hoc est, *Quia non est dolus in lingua mea*. ibid.

In laqueum pedibus meis. Hæc verba, *pedibus meis*, hoc in loco superflua esse, docet Sanctus Hieronymus. col. 409.

Et habitabunt recti. Hic, *&*, conjunctio superflua est ex eodem S. Doctore: unde obelo jugulatur in hoc Psalrerio Gallicano. col. 411.

Psalmi David Versus habent &c, Tot versus, nempe *quinque millia*, numerarunt anriquitus in Libro Psalmorum. Consule Prolegomena nostra, ubi de hujusmodi versuum divisionibus abunde satis disputatum est. col. 429.

ADMO-

ADMONITIO
IN DUAS S. HIERONYMI PRÆFATIONES
IN PARALIPOMENA
ET
IN LIBROS SALOMONIS.

PRæter volumina Jobi ac Davidis a nobis jam edita, periere cæteri libri ſacri, quos Hieronymus de Græco diligentiſſime emendatos, additis inſuper Obelis & Aſteriſcis, linguæ ſuæ ſtudioſis hominibus, id eſt, Latinis tribuerat. Superſunt tantum duæ Præfatiunculæ, quæ libris Paralipomenon, ac Salomonis erant affixæ ad declarationem ejus, quod Hieronymus præſtiterat in hujuſmodi Translationibus ex Græco Latinis. Faxit Deus, ut æqualem habeant illi Libri ſortem cum Jobi volumine, quod excepta ejuſdem Præfatione ineditum ad nos uſque jacebat in tenebris, nunc autem integrum ac immaculatum in lucem prodiiſſe gaudemus. Id ipſum equidem de Paralipomenis, & operibus Salomonis ſperare nobis liceret, ſi plures eſſent ac diligentes Scripturarum indagatores, qui labore improbo vetera ſacrorum Bibliorum evolverent monumenta in antiquis Eccleſiarum archivis ac Bibliothecis. Hortamur itaque etiam atque etiam ſtudioſos omnes, ut ſi qui ſint penes ipſos manuſcripti codices ſacri, diligenter cum editis eos conferre non graventur. Ex hac enim contentione facile deprehenditur, ſuperſint etiamnum, necne Hieronymi Verſiones Latinæ juxta LXX. maxime ſi intra ſacrum contextum ſigna obelorum & aſteriſcorum legentibus occurrerint. O felicem ætatem noſtram, ſi poſt editum Canonem Hebraicæ veritatis, Translationes quoque univerſæ ab Hieronymo concinnatæ ad Græcos in integrum reſtituerentur! Quæramus igitur quiquumque utilitatis publicæ curioſi ſumus, aperiet forſan theſauros adhuc reconditos ille, qui dixit: *Quærite, & invenietis*.

Cæterum in ſuperſtite Præfatione ad Paralipomena; in primis notandum venit, Hieronymum non ex Græcis exemplaribus, ſed ex Hebræo emendaſſe hunc librum. Aſſumto namque legis doctore apud Judæos inclyto, totum volumen Paralipomenon cum eo contulit a vertice uſque ad extremum unguem, quod liber ille Nominum in Græcis & Latinis codicibus ita ſcriptorum vitio fuiſſet depravatus, ut non tam Hebræa quam Barbara quædam ac Sarmatica nomina haberet conjecta. Hinc neceſſe erat adhæſiſſe Hebræorum fontibus, ubi nomina iſtæc diſtinctis intervallis poſita, ſuiſque ſyllabis appoſite deſcripta leguntur. Deinde etiam illud attendendum, quod quum Hieronymus undiqueverſum ex ſuis Præfatiunculis teſtimonia collegerit ad retundendam Ruffini reprehenſionem, qua S. Doctorem invidiæ erga Septuaginta Interpretes calumniator inſimulabat; nihil tamen hujus Prologi replicat in ſuæ Apologiæ poſteriori libro, ad cujus finem citatæ reperiuntur omnes Præfationes veteris Inſtrumenti. Cur hoc acciderit, necdum bene novimus: niſi conjectare utquumque liceat cum Eraſmo, Hieronymum non ex ſua ſententia dixiſſe, *Septuaginta Interpretes plenos fuiſſe Spiritu Sancto*, & in Libris ſacris multa addidiſſe *ob auctoritatem Spiritus Sancti*: ſed id tribuiſſe animo Domnionis & Rogationi familiarium ſuorum, apud quos tantum pondus habebant forte Exemplaria LXX. Interpretum. Quidquid ſit de hac Eraſmi conjectura, certum exſtat, S. Hieronymum negare aliis ſexcentis locis, Spiritu Sancto movente, editam fuiſse Verſionem Græcam Septuaginta, quia *aliud eſt*, inquit Prologo in Geneſim, *vatem, aliud eſt eſſe Interpretem. Ibi ſpiritus ventura prædicit, hic eruditio & verborum copia, ea, quæ intelligit, transfert*. Et iterum: *Aut aliter de eiſdem libris per Septuaginta Interpretes, aliter per Apoſtolos Spiritus Sanctus teſtimonia texuit, ut quod illi tacuerunt, hi ſcriptum eſſe mentiti ſint*. Hæc adverſus Ruffinum afferens in ſuo Apologiæ libro ſecundo, non potuit ibidem verba ſubſequentis Præfationis in Paralipomena replicare ad ſuam defenſionem; quin illico ſtultitiæ argueretur in cauſſa LXX. Interpretum, de quibus tam contraria & invicem ſibi pugnantia ſcripſiſset. Prudenter itaque reticet quod olim animo ac ſalivæ Domnionis tribuerat, apud quem ſumma forte ea fuit auctoritas Editionis LXX. ſed ſalvo ſemper honore Hebræi ſtyli, ut & apud omnes alios hujus temporis Eccleſiaſticos viros, qui utramque auctoritatem, Hebræorum ſcilicet, Græcorumque librorum, divinam eſse fatebantur.

Jam quod ſpectat Prologum in libros Salomonis, illud ante nos monuit Leander de S. Martino, eam Præfationem impreſſam fuiſſe in omnibus Editionibus Gloſsæ ordinariæ: ab Eraſmo autem, & a Reatino Epiſcopo prætermiſsam in collectione operum S. Hieronymi: quamvis genuinus ſit fetus ejuſdem Sancti Doctoris, uti ex argumento Præfatiunculæ, ſententiis, & modo ſcribendi prorſus Hieronymiano ſcire nobis licet. Verum pars ultima hujus Prologi manifeſtiſſime ſuppoſititia viro erudito nimium impoſuit, quum ſuis annotationibus eam illuſtrans S. Hieronymo adſcribere conatur. Poterat utique fraudem agnoſcere ex incongruo ſenſu, quem verba addititiæ partis efficiunt in hoc Prologo: neque enim Hieronymo ſcribenti ullatenus conveniunt, ut infra planum fit in ſcholiis noſtris ad hunc locum Præfationis jam dictæ. Porro edendam in fine primæ partis Divinæ Bibliothecæ Præfatiunculam ſpopondimus in notis; ſed mutato deinceps conſilio, in calce hujus Secundæ partis ejuſdem Bibliothecæ Divinæ eam collocare ſatius duximus.

IN PRÆFATIONES IN LIBROS

PARALIPOMENON, ET SALOMONIS.

col. 431. *Domnioni & Rogatiano suis &c.* Ejusdem Domnionis & Rogatiani precibus acquiescens Hieronymus Ezram ex Hebræo sermone Latine reddidit. Vide supra Præfationem in librum Ezræ.

ibid. *Quomodo Græcorum historias magis intelligunt.* Ms. Bibliorum codex Beatæ Mariæ Deauratæ, cujus nonnulla in superioribus Prologis attuli, istud habet scholion positum ab eodem librario, si bene memini, qui exemplar descripsit: *Iste Prologus, scilicet, Eusebius, &c. non debet esse in hoc loco; sed debet legi, & scribi in principio secundi libri.* Falsus est tamen scriptor hujus adnotationis, quia hic Prologus pertinet ad Translationem Latinam, quam Hieronymus edidit juxta Septuaginta, additis obelis & asteriscis; non ad secundum librum Paralipomenon ex fonte Hebraico Latine conversum: ad cujus tamen frontem habetur descriptus in ms. Bibliorum codice Eminentissimi Card. de Bonzio.

ibid. *Magistrum opinionem meam.* Ita mss. omnes, excepto Carcassonensi, qui legit *magistram*, pro *magistrum*.

ibid. *Legis quondam Doctorem.* Quamplures ms. codices *legis quondam auctore*, vel *auctorem*. San-Germanensem n. 4. & Tolosanum Monasterii B. Mariæ Deauratæ sequuti sumus. Unus e Monasterio nostro Narbonensi legit cum editis, *legis quemdam doctorem*,

col. 433. *Dum de inemendatis inemendata scriptitant.* Collegii Avenionensis Societatis Jesu exemplar ms. sacrorum Bibliorum sic habet, *dum in emendatis inemendata scriptitant.* Alii decem mss. codices antiquiores ac optimæ notæ legunt, ut nos posuimus.

ibid. *Vocetur Dabre Jamim.* In Canone Memmiano prima manu hæc verba corrupte legebantur *Jaomim*, & *Jadomim*: quod emendator aliquis mutavit in *Ajomim*. Consule superiorem Prologum Galeatum præfixum libris Samuelis & Malachim.

ibid. *Optima enim quæque.* Eadem inculcat Præfatione in librum Psalmorum juxta Septuaginta: ubi nos legere potetamus, *contemnere & invidere*, ut hoc loco restituimus monenti uno codice Silvæ majoris, & altero Monasterii nostri Narbonensis.

Et invidere plerique. In quibusdam habetur, *contemnere videri plerique*, &c. quod congruum sensum efficit: etsi forte veram lectionem non repræsentet. ibid.

O Paula & Eustochium. Insigni fraude ac temeritate Paulam & Eustochium tulit e medio hujus Prologi Scriptor codicis Corbejensis num. 14. in Bibliotheca San-Germanensi: non enim legi voluit, *o Paula & Eustochium*; sed, *o fratres dilectissimi.* Eadem quoque librariorum invidia sanctissimam matrem cum filia virgine supra e Prologo in Jobum exulare diximus. Quæ animorum ægritudo vetustissima sane dignoscitur: nam tempore Hieronymi ipsius ægre ferebant non pauci, quod ad mulieres de rebus sacris scriberet. Quare ad Principiam Virginem ajebat: "Scio me, Principia in Christo filia, a plerisque reprehendi, quod interdum scribam ad mulieres, & fragiliorem sexum maribus præferam: & idcirco debeo primum obtrectatoribus meis respondere. *Et paulo post:* Si doceri a femina non fuit turpe Apostolo; mihi quare turpe sit, post viros docere & feminas? &c." col. 435.

Magis quam dubiis commendare. Hic explicit Prologus in supradicto codice Corbejensi, in aliis vero addita sunt isthæc: "Ideo & de Græco, & de Hebræo Præfatiuncula utraque in hoc libro præmissa est: quia nonnulla de Græco ob illuminationem sensus, & legentis ædificationem, vel insetta Hebraicæ Translationi, vel extrinsecus juncta sunt. Et idcirco qui legis, semper peregrini memento." Non Hieronymi sunt verba hæc, sed ejus qui in Hebraicam S. Doctoris Translationem nonnulla induxit ex editione LXX. Interpretum. Qui enim fieri potuit, ut Hieronymus utramque suam Præfatiunculam in libros Salomonis præmitteret, & nonnulla Translationi suæ Hebraicæ insereret; quum nulla adhuc esset ejus Præfatio aut Translatio de Hebræo? Nemo virorum est, qui nesciat aliquot annis editam fuisse versionem Latinam juxta LXX. Interpretes cum Hieronymi Præfatiunculis, antequam e fontibus Hebræis aliam Translationem vir sanctus nobis edidisset. Mera ideo est impostura dicere in Præfatione præsenti, quam præmisit Translationi suæ juxta LXX. Interpretes, utramque Præfatiunculam fuisse ab eo præmissam; quia posterior *de Hebræo* nondum exstabat, sicut nec Hebraica Traslatio. ibid.

IN
NOVUM TESTAMENTUM
NOTÆ.

IN PRÆFATIONEM

IN QUATTUOR EVANGELIA.

Et diversos rivulorum tramites ducit. Ita mss. omnes antiquiores ac melioris notæ. Aliquot recentiores cum editis legunt, *in diversos rivulorum tramites*: vel, *ad diversos, &c.*

Ita calamo temperavimus. Codices mss. quamplures, *imperavimus*.

Putaverint, addiderunt. Consule quæ in Prolegomenis nostris ediximus de Latino Matthæi Evangelio usu recepto in Ecclesia ante Hieronymum, ubi exempla proposuimus additamentorum hujusmodi.

Propria unusquisque quæ non &c. Ita omnes mss. codices: editi autem legunt, *propria quique quæ &c.*

Vel vicina didixerunt. Ante istam Epistolæ, seu Præfationis conclusionem ac salutationem, leginius in editis atque in aliquot mss. libris quæ subsequuntur: "Sciendum etiam ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quod sicubi in subnotatione Canonum distinctorum, in Canone quolibet tres Evangelistæ, bis, vel ter, vel quater, aut etiam amplius eumdem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus econtrario, discrepantes; quod id tres illi in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus Canone positi sunt contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum, aut etiam duorum idem in Canone numerus bis, ter, quater, aut eo amplius reperiatur in ordine collocatus, & dispares inveniantur in cæteris: dubium non erit, quin id quod illius, illorumve Canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volumine semel dictum est ostendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum adnotatione distantiam. Et hoc in omnium novem canonum collatione servabitur. Cæterum in decimo, quoniam propria singulorum tantummodo continentur, non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, & mei memineris, Papa beatissime."

Integrum hujusmodi additamentum retinent ms. codices duo, quorum unus exstat in Monasterio nostro S. Andreæ, alter in Monasterio PP. Cartusianorum secus Avenionem. Plures autem alii antiquissimi, puta Vaticanos, San-Germanenses, unum S. Guillelmi in deserto, Crassensem nostrum, &c. nihil habent præter ea quæ edidimus. Additamentum igitur est Epistolæ Hieronymianæ consutum ab aliquo scriptore recentiore. Quod manifestissime indicat codex ms. San-Germanensis noster num. 6. ubi pars istæc addititia separatim posita est quasi Præfatio, seu *Argumentum* distinctum a superiore Epistola ad Damasum: & in fine non habet conclusionem, seu salutationem, *opto ut in, &c.* sed immediate post ista, *quod solum est*, subjungit, EXPLICIT ARGUMENTUM.

IN MATTHÆUM.

Et non cognoscebat eam, donec peperit &c. Mss. aliquor, *& non cognovit eam, &c.* Idem legitur in textu Commentariorum in Matthæum. Cap. I n. 4.

Nec introeuntes sinitis intrare. Recentiores quidam codices cum Editis hic addunt: *Væ autem vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis judicium.* Verum hæc peregrina esse atque ex capitulis 136. Mar. & 247. Luc. hoc est ex Marc. c. 12. v. 40. & Luc. cap. 20. v. 47. quibusdam additis, quibusdam vero mutatis ad implendam cohærentiam, huc translata suadent primo ipsa situs variatio in iis in quibus habetur, Cap. XXIII n. 233.

tur, codicibus: quidam enim hæc præponunt huic sententiæ de clavibus, in quibus est ms. Monasterii nostri, S. Taurini Ebroicensis, complectens quattuor Evangelia Græce cum commentariis; alii subtexunt. Deinde hæc in Eusebianis Hieronymianisque Evangeliorum Canonibus locum habere non possunt: neque enim in Canone decimo reponi queunt, quum non sint propria Matthæi, sed prædictis Marci ac Lucæ capitulis communia: illa autem ad Canonem octavum revocantur, in quo nihil de Matthæo continetur. Tertio absunt hæc ab antiquioribus meliorisque notæ codicibus mss. quales plurimos præ manibus habemus ab octingentis, aut eo amplius annis exaratos, Regiæ scilicet Bibliothecæ uno n. 3564. Sancti Germani a Pratis sex, his numeris designatis 4. 6. 15. 18. 19. 32. Corbejensi uno in Bibliotheca nostra San-Germanensi asservato num. 2. Monasterii S. Guillelmi in Deserto, uno: Monasterii Crassensis, altero.

IN LUCAM.

Cap. I. n. 1. *Quoniam quidem multi conati sunt &c.* Editi libri quamplures, cum mss. codicibus non paucis, hocce primum Lucæ Capitulum infra apponunt versu 5. ad hæc verba: *Fuit in diebus Herodis regis Judææ sacerdos quidam, &c.* Præfatiunculam vero, quæ præcedit, nullo Capitulo, nulli Canoni adscribunt. Sed quam parum recte, ex hoc intelligitur, quod ex his innui videatur prædictam Præfatiunculam non esse genuinum Lucæ Evangelistæ opus, neque a Deo inspiratam. Quod nefas est dictu. Nos hæc restituimus ad finem exemplarium Bibliothecæ nostræ San-Germanensis mss. num. 4. 19. 24. His quoque adnumerari facile posset aliud exemplar ejusdem Bibliothecæ optimæ notæ num. 18; in quo una cum nota Capituli primi, quæ in consequentibus nusquam apparet, excisum est terum hoc Lucæ exordium usque ad prædicta verba versus 5. *Fuit in diebus Herodis, &c.* exclusive.

ibid. n. 2. *In mense autem sexto missus &c.* Magna hic dissensio est inter Codices cum manuscriptos tum editos. Manuscripti siquidem bene multi, secundum Capitulum supra apponunt, versu 19. ad hæc verba: *Et respondens Angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.* Quæ verba quum ad Canonem quintum referantur, concordare debuerant cum his Capituli tertii Evangelii Matthæi: *Christi autem generatio sic erat: Quum esset desponsata Mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.* Manifestum autem est nullam inter illa esse consensionem; quum hæc ad Christi, illa ad Joannis præcursoris conceptionem pertineant. Error hic est, seu potius oscitantia librariorum, qui quum cernerent in apographis, ut & in manuscripto San-Germanensi num. 18. quem in hac parte, utpote emendatissimum, & rationi maxime consentaneum, merito sequimur, cæterisque omnibus anteponimus; quum, inquam, in his apographis cernerent, hoc secundum Lucæ Capitulum adnotatum ad ea verba versus 26. quæ hic in textu leguntur, scilicet: *In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel, &c.* ubi Angeli Gabrielis mentio fit, ut & in illo alio loco versus 19. supra relato: imprudenter alterum pro altero sumsere: maxime quum in quibusdam codicibus, ut in ms. nostro San-Germanensi num. 19. duo illa loca in duabus ejusdem paginæ columnis, perfecte quasi in una linea sibi invicem e regione respondeant. Hoc non attendentes Editi omnes libri, nullo ex iis, quos præ manibus habemus, suffragante codice Manuscripto, præsens Capitulum secundum in caput sequens distrahunt, versu 26. ad hæc verba: *Factum est autem, quum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit*: quum tamen his verbis Christi nativitas describatur, non ejus conceptio, ut in loco Matthæi parallelo.

IN JOANNEM.

Cap. XII. n. 98. *Fecerunt autem ei &c.* Capitulum istud Joannis 98. non solum ad Canonem I. revocandum est, in quo cum Matth. 276. Marc. 158. Luc. 74. consentit: sed etiam ad Canonem IV. in quo cum Matth. 277. Marc. 159. congruit. Nos hæc adnotasse contenti, quæ in manuscriptis habentur, plena fide expressimus.

Cap. XVIII. n. 180. *Ego in hoc &c.* Ita exemplaria omnia Capitulum istoc Joannis 180. ad Canonem quartum revocant, conjunguntque cum Capitulis Matthæi 321. Marci 221. ac ejusdem Joannis 192. quibuscum tamen nihil fere commune habet. Referendum foret ad Canonem primum, copulandumque cum Matthæi Capitulo 320. Marci 200. Lucæ 302. itemque ejusdem Joannis 178. cum quibus per omnia consentit. Sed contra fidem omnium codicum nihil nobis permittimus.

Cap. XXI. n. 232. *Sic eum volo manere &c.* Antiquissimus error scriptorum, qui pro *si* particula conditionali, posuerunt *sic*, contra fidem Græci contextus, ubi ἐὰν legitur; quod Syrus quoque & Arabs sequuntur. In ms. nostro codice num. 19. emendatus fuit locus uterque, ubi *sic* positum est; sed alia manus reposuit quod emendatum erat. Alius autem codex ms. num. 15. quum primo loco legisset: *Sic eum volo manere, &c.* postea tamen posuit, *sed si sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te?* Cæteri constanter legunt *sic*.

ADNOTATIONES
AD PROLOGUM
IN EPISTOL. CANONICAS.

CENSORIAM nuperi Scriptoris virgulam jam sensit hic Prologus septem Epistolarum Canonicarum in quem etiam nostras exspectare se animadversiones indicavit idem Auctor, quum ne Manuscripto præsertim Evangeliorum Cantabrigiensi disputationem instituit. Ab eo igitur sic provocati timemus, ne qui dixit quidquid voluit, audiat a nobis quod nequaquam velit. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. Cui semel si nobiscum studuerit, quæquumque eum incuriose, nec plena fide scripsisse demonstrabimus, simpliciter ipse confiteri, & emendare tenebitur. Et quia veritatis pura lux Lectori affulgere minime posset, nisi prius mendaciorum ac errorum tenebræ removerentur, instituti nostri erit ea primum observare quæ in nupera Historia Critica novi Testamenti dissona rerum veritati reperiantur. Iis vero discussis atque dissertis, quomodo sese res habeant in veteribus libris, summa fide ac pari diligentia proponemus.

Quod ergo primum observat de ista Præfatione, I. vel Historiæ suæ Criticæ novi testamenti capite decimo octavo, non satis accuratum est, nec ad verum accedit. Nam quum asserat præsentem Prologum inveniri in exemplaribus Latinis ante sexcentos tantum annos descriptis: in aliis autem antiquioribus mss. non ita constanter repetiri; aut fides in eo vacillat, aut diligentiæ nonnihil desideratur. Quippe quod certum sit rariores esse vetustissimos Bibliorum codices, in quibus abest Prologus, quam illi qui eumdem habent adscriptum. Ac ne qui his dictis Scriptorem Criticum protelare me putet, libros citabo assertionis meæ locupletissimos testes. Duo extant in Bibliotheca Regia sacrorum Bibliorum vetustissimi codices mss. duo pariter ejusdem ætatis & dignitatis in Bibliotheca Colbertina. Regii his numeris 1561. & 3564. notati visuntur: Colbertini vero num. 1. & 158. Omnia isthæc exemplaria ante tempora Caroli Calvi, vel eodem tempore exscripta dignoscuntur, nullo refragante: e quattuor tamen istis mss. præstantissimis, ac optimæ notæ, tres insigniores habent Prologum memoratum ante septem Epistolas Canonicas descriptum. Unde evidens argumentum exsurgit contra opinionem nuperi Critici; maxime si huic auctoritati accedat eadem probatio e manuscriptis iterum quattuor Bibliothecæ nostræ San-Germanensis, ubi supersunt nobis tum propria, tum Corbejensis Monasterii exemplaria venerandæ antiquitatis, ante octingentos annos in membranis exarata. Ut in Regiis & Colbertinis Codicibus, ita & in nostris evenit: nam nullus inter eos est præter notatum numero 15. qui non habeat Prologum ad septem Epistolas Apostolicas. Quos qui consulere voluerit, numeris istis designatos habeat. 2. 4. & 23. Ex octo igitur mss. codicibus antiquioribus, sex sunt qui constanter retinent Præfationem, passim Hieronymo adscriptam: in recentioribus autem nec semper, nec ubique descripta legitur: abest enim in Colbertinis codicibus num. 6155. & 6180. Certe, si bene memini, frequentius etiam in iis desideratur, quam in jam laudatis vetustioribus. Hunc namque Prologum quum in multis codicibus ante quadringentos annos exscriptis, in Occitania dudum, & in Aquitania positus requirerem, ab iis abesse mihi non raro videbatur, ut mea memoria est. Quod quidem etsi non esset, nihil confert absentia Prologi in aliquot vetustioribus libris ad probationem ejus falsitatis. Quia nonnullæ Præfationes genuinæ Hieronymi absunt similiter in quibusdam vetustissimis mss. verbi gratia in ms. Regio num. 3564. abest Præfatio in librum Ezræ; quodque magis mirere, abest in tribus exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis Præfatio Hieronymi in Psalterium ex Hebræo conversum. Perridiculum vero foret propter talem librario-

riorum veterum incuriam, Hieronymo abjudicare prædictas Præfatiunculas, quæ cum ejus inscriptione in tot aliis mss. cod. leguntur scriptæ. Nihil itaque urget argumentum suppositionis Prologi, quam ex ejus absentia in nonnullis codicibus antiquis probare contendit nuperus Auctor.

Nota secundo nomen Hieron. nec alterius Scriptoris fuisse positum ad frontem Prologi in aliquot mss. antiquioribus: indeque colligit rationi consentaneum esse, ut credamus eam Præfatiunculam auctorem Hieron. non habuisse. Sed pace viri hujus studiosi dixerim, parum exercitatos eos esse in lectione veterum codicum, qui tam levibus conjecturis suam adstruunt opinionem. Quia manifestissime comprobatur nullum nomen apponi sæpius in titulo Hieronymianarum Præfationum, quando a librariis dormitantibus reperiuntur descriptæ. Hujus generis sunt mss. cod. Bibliorum sequentes: Codex Monasterii nostri Montis-Majoris apud Arelatem; Codex Emin. Cardin. de Bonci, qui exstat in ejus Bibliotheca Narbonensi; Canon Hebraicæ veritatis, Carcassonensis Ecclesiæ; Codex denique Monasterii nostri B. Mariæ Deauratæ apud Tolosates. In his omnibus exemplaribus omissum est quodquumque nomen auctoris in Præfationum inscriptione; atque ibi hoc modo legitur: *Incipit Præfatio de libro Josue*; *Incipit Prologus in libris Regum*; *Incipit Præfatio in Job*; *Prologus in libris Esdræ*; & ita de cæteris. Nec solum illi, sed & codic. Regii, Colbertini, ac San Germanenses nomen Hieronymi omittunt passim. Regius. 1564. sic Danielis Prologum inscribit: *Incipit Prologus in Daniele Propheta*. Colbertinus antiquissimus num. 61. *Incipit Præfatio Jesu Nave, & Judicum*. Et in librum Jeremiæ: *Incipit Prologus Jeremiæ Prophetæ*. San-Germanensis noster n. 15. initio Paralipomenon ita legit: *Incipit liber Dabre-Jamim ... Incipit Prologus. Si Septuaginta, &c.* Et ne diutius in iis recensendis immoremur, codex Bibliorum San-Germanensis n. 161. descriptas retinet Præfationes S. Hieronymi absque ulla epigraphe, seu inscriptione. Videat nunc Criticus noster, quantum distent ejus conjecturæ ab ipsa rerum experientia, usuque quotidianæ lectionis; id est, ab ipsa explorata rerum veritate.

Tertio loco verum affert dicens, Prologum hunc non inveniri in ms. Regio cod. nu. 3564. sed falsus est omnino, quum ait duos esse ejusdem ætatis codices manuscriptos in Bibliotheca nostra S. Germani a Pratis, in quibus non legitur Prologus septem Epistolarum Canonicarum. Contestor namque quæquumque nobis supersunt exemplaria mss. septem Epistolarum, ubi constanter legitur Prologus tam in vetustior quodquam in recentioribus, si illud tamen excipias, bus, notatum supra dixi n. 15. Reliqua enim quinque, 2 4. 6. 23. & 164. ascriptum retinent hujusmodi Prologum. Quid si dicat furto nobis esse sublatum aliud exemplar, in quo prologum abesse testatus est? Furem igitur ipse ostendat: alioquin furtum penes eum erit, nec ulla fide deinceps stabit apud nos in citandis mss. codicibus.

Errorem illum quartus excipit, si tamen unus, & non multiplex invenitur, ubi nititur ostendere auctorem collectionis Bibliorum, qui primus omnes libros Vulgatæ Latinæ id est, Veteris ac Novi Testamenti, uno volumine complexus est, edidisse Prologum positum in fronte Epistol. Canonicarum. Certum est, inquit, Præfatiunculam in Exemplari Caroli Calvi affixam initio Actuum Apostolorum, non fuisse in hunc finem scriptam ab Hieron. sed esse desumtam ex ejusdem Prologo majori, quem Galeatum vocamus; hisque verbis concepta legitur: *Actus Apostolorum nudam quidem resonare historiam videntur, & nascentis Ecclesiæ historiam texere: sed si noverimus, &c.* Incogitantia hæc illi excidisse manifestum est: nam quis nesciat in Prologo Hieron. Galeato altum esse silentium de libris Novi Testamenti? Quam allucinationem nec suis confœderatis Criticus Auctor condonasset, si quemquam eorum in stylo decretorio, pro Epist. Hieronymi ad Paulinum, Prologum Galeatum recitare deprehenderet. Hujus erroris occasione venit in mentem ridicula percontatio, qua aliquando vir cæteroqui doctus quærebat a nobis, quomodo in Canone Hebr. veritatis positum esset testimonium prioris Epist. B. Joannis, ubi sermo est de Patre & Filio & Spiritu Sancto. Puduit utique nos eruditum hominem adeo rudem reperium in studio divinarum Scripturarum, ut caput quintum Epist. 1. Joannis Apostoli requireret in Pentateucho Mosis, aut in ordine Prophetarum, vel Hagiographorum. Sed ad propositum redeamus. Præfatio posita ad frontem Actuum Apostolorum in ms. Regio Caroli Calvi excerpta est ex Epistola S. Hieron. ad Paulinum, ubi post summarium, ac mysticam expositionem Veteris Testamenti, tangit & Novum breviter Testamentum, cursim indicans quid unusquisque liber contineat. De hac Epist. sumptas novimus illas partes, quæ leguntur in mss. cod. descriptæ in modum Præfationis ad frontem singulorum voluminum tam Veteris, quam Novi Testamenti. Unde nequaquam caruit aliqua *Præfatiuncula* Hieronymiana auctor collectionis Vulgatæ Latinæ, ut novam ipse cudere cogeretur juxta sententiam nuperi Critici: nam in eadem Epist. ad Paulinum pulchre de Epistolis septem Canonicis hæc habet Hieron. *Jacobus, Petrus, Joannes, & Judas, septem Epistolas ediderunt tam mysticas, quam succintas, & breves pariter & longas, breves in verbis, longas in sententiis; ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.* In ms. Colbertino n. 158. posita leguntur verba istæc in fronte septem Epistolarum, licet imprudens nescio quis emendator ea expungere tentaverit. Eodem quoque loco scripta sunt in aliis tribus mss. ejusdem Bibliothecæ Colbertinæ, quorum hæ sunt notæ numericæ, 2767. 3214. & 6449. Potuit igitur qui primus Vulgatæ Latinæ libros compegit, hac uti Præfatiuncula ante septem Epist. Canonicas; sicut nonnulla posuit in fronte Actuum, & Apocalypseos, desumta ab Hieronymo ad Paulinum scribente. Ruit proinde moles argumentorum Critici nostri, quia tota pendet e conjecturis, quibus aberrare eum satis superque demonstravimus. Nos aliam viam ingressi suppositionem Prologi, de quo nunc agitur, manifestam facere conabimur aliquot validioribus argumentis.

Primum petitur abs nomine Epistolarum *Canonicarum*, quod. Hieron. ignotum erat, ut probare in promtu est ex ejusdem verbis, quæ non uno loco leguntur in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum. In Petro itaque, sive capite primo hujus Operis in hunc modum scribit; *Simon Petrus .... scripsit duas Epistolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum secunda a plerisque ejus esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam.* In Jacob eadem inculcat, dicens: *Jacobus, qui appellatur frater Domini ... Jerosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantum scripsit Epistolam, quæ de septem Catholicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur: licet paulatim, tempore procedente, obtinuerit auctoritatem.* In Juda denique de septem Epist. idem adnectens, totum Capitulum ita contexuit; *Judas, frater Jacobi, parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, Epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, a plerisque rejicitur. Tamen auctoritatem vetustate jam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur.* Vides ergo, Lector, nomen *Canonicarum* Epistolarum nusquam ab Hieron. fuisse usurpatum: sed quum de ipsis aliquid scriberet, dixisse semper, *quæ Catholicæ nuncupantur*: vel, *quæ de septem Catholicis est*. Contra vero artifex suppostitii Prologi non aliter quam *Canonicas* appellat: *Non idem ordo est*, inquit *Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, &c.* Ex hac autem appellatione non levis est conjectura auctorem Prologi scripsisse post ætatem Cassiodori, qui easdem septem Epist. vocat *Canonicas* lib de Institutione Divinarum Literarum c. 8. *Octavus codex*, ait ille, *Canonicas Epistolas continet Apostolorum*. Et iterum: *Sed cum de reliquis Canonicis Epistolis magna nos cogitatio fatigaret, subito nobis codex Didymi Græco stylo conscriptus in expositionem septem Canonicarum Epistolarum, Domino largiente, concessus est.* Hoc diverso usu vocandi Epist. septem Apostolorum, facile auctorem ab Hieron. diversum, ac ætate inferiorem deprehendimus in Prologo illis affixo. Catholicas appellat Hieron. cum Athanasio in Epist. festiva, & cum Auctore Synopseos eidem adscripta: Canonicas autem eas nominat cum Cassiodoro falsus ille Hieron. scriptor suspecti Prologi. Tamen Synodus Laodicena easdem Epist. Canonicas appellavit, quum divinarum Scripturarum indicem ac Catalogum proposuit. At hoc nomine, ut sciam, nullibi recensentur ab Hieronymo, qui Catholicas semper Epist. nominare consuevit. Hincque non obscure probamus, alium esse ac plane ab Hieron. diversum scriptorem illum Prologi controversi, quisquis tandem ille fuerit, sive Victor Vitensis, sive anonymus aliquis, qui prior uno corpore omnes libros Vulgatæ Latinæ studuit colligare.

Suppositionem ejusdem Prologi iterum exploratam habere possumus, eo quod hujus auctor glorietur quasi magnam rem, ac utilitatem non mediocrem Ecclesiæ Dei procurarit, ordini proprio restituens septem Epistolas Canonicas: dicatque seriem ipsarum diversam esse apud Græcos Orthodoxos, & in Latinis exemplaribus. Hoc namque posterius falsum est omnino ex Canone 59. vel 60. Synodi Laodicenæ, ubi hoc ordine leguntur positæ Epistolæ septem; *Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una.* Eamdem seriem Epistolarum observat Atha-

nasius Epist. festiva, & Auctor Synopseos Scripturarum apud Athanasium. Gregorius quoque Nazianzenus Carmine de genuinis Scripturis, Joannes Damascenus l. 4. de fide Catholica c. 18. ac Nicephorus P. C. ad finem Chronologiæ; e quo Anastasius Bibliothecarius sic Latine reddidit: *Catholica Epistola, Jacobi una: Petri duæ: Joannis tres: Judæ una: simul septem, versus vero I. CCC.* Unde ergo habuit falsus Hieronymus non eumdem esse ordinem *apud Græcos, qui integre sapiunt, & fidem rectam sectantur, Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, qui in Latinis codicibus invenitur;* duasque Petri Epistolas priores esse apud eos *in ordine cæterarum*? Quis magis apud Græcos fidem rectam sectatus est, quam *Athanasius*, *Gregorius* Theologus, & *Joannes* Damascenus? Penes eos tamen idem est ordo Epistolarum septem Catholicarum, seu Canonicarum, *qui in Latinis codicibus invenitur*. Quid vero tantæ utilitatis inesse potest in illa serie Epistolarum, in qua Jacobi Epist. prima ponitur, ut huic ordinem a se restitutum auctor Prologi æquiparet puritati ac integritati Evangelistarum? *Sed sicut*, inquit, *Evangelistas dudum ad veritatis lineam correximus; ita has proprio ordini, Deo nos juvante, reddidimus*. Nihil facit sanæ doctrinæ, neque rectæ fidei, si primo loco, vel ultimo ponatur Epist. Jacobi: modo Canonicæ Scripturæ auctoritatem eidem adscribamus cum Ecclesia Cathol. Sint priores Petri; sint ultimæ Joannis: sit media Jacobi; & altera Judæ: nihil inde lucrantur qui fidem rectam sectantur; nihil illis etiam deperit, quibus plus inest reverentiæ erga verbum Dei, quam curiositatis in peculiaris lectionis ordine retinendo. Hunc etiam Epistolarum Canonicarum ordinem, quem tanti fecit falsus Hieronymus, a vero Hieronymo in sua Editione neglectum fuisse novimus, si Cassiodoro fides habeatur. Nam studiosissimus vir Cassiodorus varias Scripturæ divinæ quum recensuerit divisiones, nunquam in illis meminit ordinis Epistolarum, quem *proprium* vocat scriptor Prologi suspecti. Quinimmo alium diversum efferi capite duodecimo de Institutione divinarum Literarum, cujus capitis inscriptio ista est: *Divisio Scripturæ divinæ secundum Hieronymum*. In hac igitur divisione Hieronymiana, seu Catalogo librorum Scripturæ sacræ, post recensitos Evangelistas, sic legimus apud Cassiodorum: *Post hos sequuntur Epistolæ Apostolorum, Petri duæ: Pauli quattuordecim. Joannis tres: Jacobi una: Judæ una: Actuum Apostolorum Lucæ liber unus, & Apocalypsis Joannis liber unus*. Quam librorum seriem si veram esse, ac Hieronymo propriam crediderimus, nec Cassiodoro differenti denegetur fides; impostorem Prologi scriptorem pronuntiare fas erit. His adde Canonem Scripturarum apud August. lib. 2. de Doctrina Christiana c. 8. ubi talis exstat ordo Epistolarum Canonicarum: *His quadraginta quattuor libris Testamenti Veteris terminatur auctoritas: Novi autem quattuor libris Evangelii .... quattuordecim Epistolis Pauli Apostoli .... Petri duabus: tribus Joannis: una Judæ: & una Jacobi: Actibus Apostolorum libro uno: & Apocalypsis Joannis libro uno*. Augustinum autem quis nesciat editionem Hieronymianam in novo Testamento sequutum fuisse, eamque cæteris omnibus prætulisse versionibus Latinis? Qui fit ergo, ut ordinem Epistolarum Canonicarum minime curaret editionis Hieronymianæ perpetuus laudator: susquedeque illud haberet, quod, *Deo juvante*, restituisset Catholicus Interpres? Plus igitur momenti in hac Epistolarum serie restituta posuit Prologi conditor, quam Augustinus, ac Hieronymus locis citatis posuisse reperiantur. Et eam ob rem alius ab Hieronymo dicendus est, quisquis tandem fuit qui propriam scriptionem gloriosi nominis auctoritate defendere ac fulcire quæsivit. Scimus quidem Hieronymum in Epistola ad Paulinum, eodem ordine, quo nunc habentur Epistolæ in Bibliis Latinorum, disseruisse de Jacobo, Petro, Joanne, & Juda Apostolis. Sed aliud est seriem persequi vulgatem, usueque receptam; aut certe apud diversos diversam: aliud maximum operæ pretium se facturum sperare in restitutione ordinis, proprii putati, Epistolarum Canonicarum. Non desunt hodie mss. codices Latini, in quibus descriptæ leguntur hujusmodi Epistolæ juxta seriem Græcorum, qui Petri Epistolis primum locum tribuunt. Nam Colbertinæ Bibliothecæ codex Bibliorum ms. sub numero 245. hunc ordinem observat inter Canonicas Epistolas. Petri II Jacobi I. Joannis III. Judæ I. In eo tamen libro legimus testimonium Epistolæ primæ B. Joannis, ubi Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus unum esse dicuntur. Ex his planum est, nisi fallat nos opinio, ordinatorem, seu restitutorem ordinis septem Epistolarum Canonicarum, eumdemque Prologi auctorem, Hieronymo ætate inferiorem esse.

Jam si ex stylo judicium habemus de auctore Præfationis, fraus illico apparet in verbis ejus. Non enim Hieronymianum stylum, & formam eloqui exprimere potuit, sed inter ipsas præstigias, & alterius personam, qua se fraudulenter induit, longe ab Hieronymo diversum se ostendit. Simile habet argumentum Præfatio Hieronymi in duodecim minores Prophetas, cum Prologo supposititio ejusdem in septem Epistolas Canonicas; dissimiles autem phrases, ac periodi in utroque inveniuntur inæquales. Initio Præfationis genuinæ ita scribit Hieronymus: *Non idem ordo est duodecim Prophetarum apud Hebræos, qui & apud nos. Unde secundum id, quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt*. At initio falsi Prologi aliter iidem sensus exprimuntur: *Non idem ordo est apud Græcos, qui integre sapiunt, & fidem rectam sectantur, Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, qui in Latinis codicibus invenitur. Quodquia Petrus primus est in numero Apostolorum, primæ sint etiam ejus Epistolæ in ordine cæterarum*. Confidenter dicam nihil esse in toto illo verborum ambitu, quod phrasim ac stylum sapiat Hieronymi. Et ubi invenias apud Hieronymum infimæ Latinitatis illud *quodquia*? Abhorret prorsus tanta barbaries ab eloquentia Hieronymiana: abhorret & ipse tantis sermonum vitiis, quæ in contextu illius Prologi sæpius occurrunt. Unde falsus ac supposititius jure habendus est, quamvis Eustochii Virginis ibi nomen audiatur. Solent enim tergiversatores, inquit falsus Ambrosius in Epist. ad Thessalonicenses, sub nomine cl[illegible] alicujus viri Epistolam fingere; ut auctoritas nominis possit commendare quod per seipsum recipi non potest. Ita sub nomine Hieronymi multa inveniuntur conficta successu temporum, quæ tanto viro prorsus indigna sunt, nec ætati ejus possint convenire. In duobus mss. codicibus Monasterii nostri S. Andreæ secus Avenionem, hoc modo inscriptum legi sermonem quemdam de Assumtione B. Mariæ Virginis: *Incipit sermo Beati Hieronymi Presbyteri ad Paulam & Eustochium, & ad Virgines sub ea degentes, de Assumtione Sanctæ Mariæ*. Nihil ergo juvat in falso opere nomen Hieronymi: nihil apostrophæ ad Paulam & Eustochium conferunt auctoritatis; quum multis aliis argumentis fraus scriptionis confictæ ac supposititiæ demonstratur.

Cæterum huic Prologum supposititium nomine Hieronymi inscribunt plures mss. codices etiam antiq[illegible]. Corbejensis codex num. 23. in Bibliotheca San-Germanensi nostra, minio titulum istum descriptum retinet: *Incipit Prologus Sancti Hieronymi Presbyteri*. Eodem modo legit codex Bibliorum Perantiquus, qui nunc exstat in Colbertina Bibliotheca sub num. 158. nomen tamen Hieronymi secunda manu videtur in eo adjectum. In mss. duobus S. Andreæ secus Avenionem, his verbis præscribitur: *Incipit Prologus Beati Hieronymi Presbyteri in VII. Epistolas Canonicas*. Nonnulli alii vetustiores ac recentiores similiter. Cæteri autem absque nomine alicujus auctoris: *Incipit Prologus septem Epistolarum Canonicarum*. Hactenus de Prologo, ac de ejus inscriptione.

Nunc ire pergamus ad Testimonium Joannis, cujus occasione nobis conscriptus videtur Prologus suppositus Hieronymo. Sed laciniosæ disputationis fastidia fugientes, & in arctum verba compingentes, monemus Lectorem, versiculum 7. cap. 5. Epistolæ 1. Beati Joannis desiderari in multis vetustissimis exemplaribus mss. & in pluribus ejusdem ætatis suppleri ad margines librorum: in recentioribus vero semper adesse, non tamen eodem ordine; quia in iis sæpissime versiculus octavus, id est, ad quæ leguntur v. 8. in Vulgata Latina, præcedit versiculum septimum juxta consequentem textus sacri dispositionem: *Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis; & hi tres unum sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt*. Et eodem tenore Trinitatis incomprehensibilis testimonium supplent plures mss. codices antiquiores, in quibus prima librariorum manu omissum fuisse diximus. Res quidem ita se habet in mss. omnibus codicibus, tum vetustis, tum recentioribus; sed si meminerimus hujusmodi prætermissiones proclivi lapsu, & casu involuntario irrepere apud antiquos notarios, nullum movebit tanta codicum veterum discordia. Nihil enim facilius factu est, quam omittere verba, quæ secundo eadem ac consequenter leguntur. Neque librorum genus aliquod reperies, ubi non inoleverint similia omissionum vitia. Docet Hieronymus lib. 6. Comment. in Jeremiæ caput 30 multa fuisse prætermissa in LXX. Interpretibus, quia secundo dicebantur. Insignis est ille locus, qui rem nostram plane conficiat, ideo integrum cum suo contextu sacro proponere juvabit. Jeremiæ igitur capite 30. v. 14. & 15. sic legimus scriptum: *Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent: plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis*

tuæ

tua dura facta sunt peccata tua. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tua, & propter dura peccata tua feci hac tibi. Quod Commentariis suis Hieronymus illustrans, apposite hæc inter multa observavit: *Quodque sequitur*, inquit, *Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus propter multitudinem iniquitatis tua, in LXX. non habetur: videlicet quia secundo dicitur, propter multitudinem iniquitatis tua, & dura peccata tua; & qui scribebant a principio additum putaverunt.* Quatuor itaque prætermissa sunt commata in Exemplaribus Græcis LXX. Interpretum; quia eadem verba secundo dicta sunt, & replicata apud Jeremiam Prophetam. Sed commodiorem adhuc locum, sive exemplum efficacius ad probationem omissionis nostræ nacti sumus in libro Josue, cap. 21. v. 36. secundum versuum Vulgatam divisionem & enumerationem. Nam ternæ repetitiones eorum verborum, *Civitates quattuor cum suburbanis ejus*, quæ leguntur v. 35. 36. & 37. erroris ansam præbuere scriptoribus, qui medium, id est, 36. versiculum prætermisetunt decepti similitudine, vel eadem sermonis clausula, quæ non solum incuriosorum, sed diligentium nonnunquam obtutus confundit in describendo libros. Hinc apud Hebræos plures habebantur mss. codices antiquiores, ubi verba versiculi 36. deerant prorsus; uti absunt in veracioribus Latinis exemplaribus Versionis Hieronymianæ, quam hoc Josue loco consuli volumus columna 275. & seqq. istius Editionis nostræ. Quod igitur apud Hebræos, & apud Græcos librorum exscriptores non raro evenit; cur apud Latinos similes omissiones prudens Lector inficiabitur? Proclivis est omnino lapsus in Epistola 1. Beati Joannis capite quinto v. 7. & 8. propter eadem verba, quę secundo dicuntur, nempe, *tres sunt qui testimonium dant*; & iterum, *& hi tres unum sunt.* Qui enim a principio scribebant Græca Novi Testamenti exemplaria, postquam posuerant in membranis ὅτι τρῆς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, id est, *quia tres sunt, qui testimonium dant*; ad exemplar, quod præ oculis habebant, recurrentes, facile priora cum postremis sociare potuerunt, relictis omnibus intermediis: & ita errore librariorum in plurimis libris duo versiculi in unicum coaluerunt. Quumque sequi debuissent, *in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt:* consequenter ad jam dicta verba ὅτι τρῆς εἰσὶν, &c. posuerunt ista alterius versiculi: ἐν τῇ γῇ. τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν, id est: *in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.* Hujusmodi exemplaribus imperfectis usi sunt apud Latinos qui Græca Epistolæ Joannis convertentes, integrum versiculum omittunt, ubi *Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus*, unum esse dicuntur. Nec quidquam officit emendationi Hieronymianæ mutilati exemplaris defectus; etiamsi concedamus ipsam non habuisse versiculum 7. cap. 5. Epistolæ 1. S. Joannis: sicut nec nocet, quod in vera S. Doctoris Editione libri Josue, de quo supra diecbamus, abfuerit eadem pericope, quæ in exemplaribus Hillelis non inveniebatur. Fidem econtra probant Interpretis defectus translationis non absimiles exemplari primigenio. Neque vero de veritate Hebraica, vel Græca, nonnulla testimonia mutat, qui fidus est Interpres. Itaque sive omissum dixeris versiculum unum ab Hieronymo, sive non prætermissum in Epistola Joannis: nihil inde lucraberis præter incuriam, aut errorem veterum scriptorum, qui in pluribus exemplaribus duos versiculos in unum cogunt.

Id si non erat, quare sanctissimus Martyr Cyprianus scripsit lib. de Unitate Ecclesiæ, *De Patre, & Filio, & Spiritu Sancto scriptum est, & hi tres unum sunt?* Ubi hæc scripta sunt, nisi in versiculo septimo capitis quinti Epistolæ prioris S. Joannis? Quare citatur testimonium illud a Victore Vitensi, Fulgentio, aliisque antiquioribus scriptoribus? Num confictum ab illis; aut ad suos sensus aptatum fuisse dixeris absque temeritatis nota? Non sic præcessores nostri, quibus curæ fuit e Patribus multa colligere ad confirmationem ejus testimonii, quod in Joannis Epistola legebant. Testis est ms. Corbejensis codex perantiquus & optimæ notæ, qui Actus Apostolorum, septemque Canonicas Epistolas cum Joannis Apocalypsi, uno volumine complectitur; notatus autem est in Bibliotheca nostra San-Germanensi numero 23. In hujus ultima pagina & folio extrario, hæc adtexuit testimonia exscriptor voluminis; ut comprobata esset fides Scripturæ, de qua impræsentiarum sermonem instituimus. Ita igitur in eo scriptum reperi:

Quoniam tres sunt qui testimonium dicunt in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. Et hi tres unum sunt in Christo Jesu. Et tres sunt qui testimonium dicunt in calo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: Et hi tres unum sunt.

Item. Hi sunt qui testificantur in cale, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: Et hi tres unum sunt.

Athanasius. Tres sunt qui testimonium dicunt in calo: Pater, & Verbum, & Spiritus: & in Christo Jesu unum sunt.

Fulgentius. Tres sunt qui testimonium perhibent in calo: Pater, Verbum, & Spiritus: Et tres unum sunt.

Ingenue fatemur simplicem hujus exscriptoris fidem ac diligentiam magis nobis placuisse, quam totus ille verborum apparatus nuperi Critici, quo sacri contextus auctoritatem in Epist. 1. B. Joannis elevare gestit. Nec sine aliquo animorum mœtore videre possumus Auctorem communionis Catholicæ omnibus nervis contendentem, ut probet verba hæc Epist. 1. Joan. c. 5. v. 7. *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in calo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt*, addita temeritate librariorum veterum; nec ab Auctore Hagiographo fuisse conscripta. Proh dolor! siccine additamenta librariorum, pro textu sacro nobis obtruderet Ecclesia Dei, columna & firmamentum veritatis; in iis maxime Scripturæ sacræ sententiis, unde pendet fides sanctissimæ Trinitatis? Sed Ecclesiæ, inquit, auctoritas hodie nobis ingerit testimonium illud, ut authenticam Scripturam. Quasi vero aliqua Ecclesiæ Christi auctoritas corruptelas, interpolationes, & cætera librariorum additamenta, in verbum Dei & in Canonicam Scripturam possit convertere. Nihil dicitur obtusius; nihil divinarum Scripturarum fidei magis exitiale. Unde saniora apprecamur consilia homini literato, qui obsequium putabat se præstitisse Deo in sua Historia Critica Scripturę sacrę: etsi plurima in ejus lucubrationibus reperiantur, quæ veterum Patrum traditiones, ac Scripturarum convellant auctoritatem.

POST APOCALYPSIM.

Lege cum pace Bibliothecam &c. Hoc modo legit in fine Epistolæ ad Hebræos codex ms Bibliorum sacrorum S. Germani a Pratis, notatus numero 15. non enim juxta morem cæterorum mss. codicum terminat novum Testamentum Apocalypseos libro, sed Epistola ad Hebræos: post quam Epistolam in eodem codice antiquissimo & optimæ notæ sequitur liber *Pastoris*, qui nobis mutilus superest, injuria temporum. *Legat* igitur *cum pace* quique studiosus *Sancti Eusebii Hieronymi Divinam Bibliothecam*, quæ ut omnibus suis partibus constaret, Chronologicas atque Geographicas tabulas adjecimus pro coronide. Chronologiam autem dico antehac ineditam, tempore Caroli Magni ab anonymo adornatam, exscriptam vero in ms. codice Corbejensi num. 2. ad finem sacrorum Bibliorum. Porro Geographicis hic utimur N Sanson Tabulis, quia propriam (si vita comes fuerit) ex Hieronymi operibus Geographiam exhibebimus, quum ad librum *de locis Hebraicis* ventum erit. In fine.

ABBREVIATIO CHRONICÆ.

Adam cum esset centum xxx. annorum genuit Seth. Seth autem habens annos cv. genuit Enos, vivente Adam, & habente annos ccxxxv. Enos quippe habens annos xc. genuit Cainan, vivente Adam, & habente annos cccxxv. Cainam vero habens annos lxx. genuit Malaleel, vivente Adam & habente annos cccxcv Malaleel habens annos LXIV. genuit Jareth, vivente Adam, & habente anuos ccclx. Jareth autem habens annos clxii. genuit Enoch, vivente Adam, & habente annos Dcxxii. Enoch vero habens annos lxv. genuit Mathusalem, vivente Adam & habente annos Dclxxxvii. Et Mathusalem habens annos clxxxvii. genuit Lamech, vivente Adam, & habente annos Decclxxiv. Lamech enim habens annos clxxxii. genuit Noe. Noe habens annos D. genuit Sem. Sem autem hbens annos C. diluvium factum est. Et hic perficitur numerus annorum millesimus sexcentesimus quinquagesimus sextus.

ÆTAS SECUNDA.

* Hoc non concordat cum Textu sacro.

ANno secundo post diluvium, sem annorum centum * duorum genuit Arfaxat. Arfaxat vero habens annos xxxv. genuit Sale. Sale autem habens annos xxx. genuit Heber. Heber autem habens annos xxxiv. genuit Falech. Falech habens annos xxx. genuit Reu. Reu habens annos xxxii. genuit Seruch. Seruch habens annos xxx genuit Nachor. Nachor habens annos xxix. genuit Thara. Thara habens annos lxx. genuit Abraam. Hic finitur numerus secundæ ætatis annos habens ccxcii. Et fiunt simul anni duarum ætatum M.Dcccc xlviii.

ÆTAS TERTIA.

* Lege, *Fueruntque ab eo usque ad egressionem filiorum Israel anni cxlv. Et ab egressione filiorum Israel usque ad Josue, &c.* Ut liquet ex collecta summa annorum tertiæ hujus ætatis, & trium simul ætatum. Quamvis amanuensis quidam hoc errore deceptus, suum adjecerit, hanc in margine relinquens notam; *Ab Adam usque ad Mo-sen anni* II ccc VIII. pro II cccc l III.

ABraam cum esset centum annorum genuit Isaac. Isaac autem habens annos lx. genuit Jacob. Jacob habens annos xc. genuit Joseph, qui vixit annos cx. Fueruntque ab eo usque ad egressionem filiorum Israel * usque ad Josue anni xl. A Josue ergo usque ad Othonielem, sunt anni xxvi. Et ab Othoniele usque ad Aoth, anni xl. Ab Aoth vero usque ad Debbora, fiunt anni lxxx. A Debbora autem usque ad Gedeonem, fiunt anni xl. Et a Gedeone usque ad Abimelech, anni xl. Ab Abimelech enim usque Thola, fiunt anni iii. A Thola quippe usque ad Jair, anni sunt xxiii. A Jair vero usque ad Jephte, sunt anni xxii. Et de Jephte usque ad Abessan, fiunt anni vi. de Abessa autem usque ad Achialonem, sunt anni vii. Ab Achialone usque ad Labdonem, fiunt anni x. A Labdone vero usque ad Samsonem, fiunt anni viii. Et a Samsone usque Heli, anni xx. Ab Heli enim usque ad Samuelem, sunt anni xl. Et a Samuele usque ad Saulem, sunt anni xii. A Saule ergo usque ad David sunt anni xx. Hic perficitur numerus tertiæ ætatis annorum Dcccxlii. Et fiunt simul anni trium ætatum MM. Dccc xc.

ÆTAS QUARTA.

A David usque ad Salomonem, fiunt anni xl. A Salomone autem usque ad Roboam, computantur anni xl. Et a Roboam usque ad Abiam, sunt anni xvii. Ab Abia usque ad Asa, fiunt anni iii. Et ab Asa usque ad Josaphat, anni xli. A Josaphat autem usque ad Joram, sunt anni xxv. De Joram ad Azariam, fiunt anni viii Et ab Azaria usque ad Athaliam, fit annus unus. Ab Athalia enim usque ad Joam, sunt anni vi. A Joa vero usque ad Amaziam, sunt anni xl. Et ab Amazia usque ad Oziam, sunt anni xxix. Ab Ozia autem usque ad Joatham, fiunt anni lii. De Joatham usque ad Achaz, sunt anni xvi. Et ab Achaz usque ad Ezechiam, sunt anni xvi. Ab Ezechia ergo usque ad Manassen, sunt anni xxix. A Manasse vero usque ad Amon, sunt anni lv. Ab Amon usque ad Josiam, sunt anni duo. Et de Josia usque ad Joachim, sunt anni xxxi. A Joachim usque ad Sedechiam, sunt anni xi. De Sedechia usque ad Nabugorosor anni xi. Hic finitur numerus quartæ ætatis continens annos cccclxiii. Et anni quattuor ætatum fiunt simul MMM. ccc. lxiii.

ÆTAS QUINTA.

SUnt anni quintæ ætatis usque ad Cyrum xxx. A Cyro usque ad Cambisem, sunt anni xxx. A Cambise usque ad Darium anni ix. A Dario usque ad Xerxen anni xxxvi. A Xerxe usque ad Artaxerxen, sunt anni xxi. Et de Artaxerxe usque ad Darium, sunt anni xl. A Dario usque ad idem Artaxerxen, anni xix. Ab Artaxerxe autem usque item Artaxerxe, fiunt xl. Et ab Artaxerxe usque Arsen, anni xxvi. Ab Arse vero usque ad Darium fiunt anni iv. A Dario autem usque ad Alexandrum, sunt anni vi. Ab Alexandro enim usque ad Pthólemæum, sunt anni v. Et de Pthólemæo usque ad Philadelphum, fiunt anni xl. A Philadelpho usque ad Evergetem, anni xxxviii. ab Evergete autem usque ad Philaphatorem, fiunt anni xxvi. A Philaphatore enim usque ad Epiphanem, sunt anni xvii. Et de Epiphane usque ad Philometorem, anni xxiv. A Philometore quidem usque item ad Evergetem, anni xxxv. Et ab Evergete usque ad Soterem, sunt anni xxix. A Sotere usque ad Alexandrum, anni xvii. ab Alexandro vero usque ab Ptholemæum, fiunt anni x. A Ptholemæo usque ad Dionysium, anni viii. A Dionysio vero usque ad Cleopatram, sunt anni xxx. Et a Cleopatra usque ad Julium Cæsarem, anni duo. A Julio usque ad Octavianum Augustum, sunt anni v. Et ab Octaviano Augusto usque ad Christum, fiunt anni xlii. Hic finitur quinta ætas annos habens * Dlxxx. Et fiunt simul anni quinque ætatum MMM. Dcccc. lii.

* Lege Dlxxxix.

ÆTAS SEXTA.

A Nativitate Domini nostri Jesu Christi usque ad Tiberium, numerantur anni * xxiv. A Tiberio vero usque ad Passionem Christi, sunt anni xv. * Et a Christi Passione usque ad Gajum, sunt anni v. A Gajo usque ad Claudium, anni iv. Et a Claudio usque ad Neronem, fiunt anni xiv. A Nerone vero usque ad Vespasianum, sunt anni xiv. Et de Vespasiano usque ad Titum, anni ix. A Tito usque ad Domitianum, anni duo. Et a Domitiano usque ad Nervam, anni xvi. A Nerva usque ad Trajanum, fit annus unus. A Trajano quidem usque ad Adrianum, anni * xiv. Ab Adriano usque ad Antoninum, fiunt anni xxi Et ab Antonino usque ad item Antoninum, anni xxiii. Ab Antonino autem usque ad Commodum, fiunt anni xix. A Commodo enim usque ad Helvium Pertinacem, anni xiii. Et de Helvio usque ad Severum, fit annus unus. A Severo usque ad Antoninum Caracallam, sunt anni xviii. Ab Antonino Caracalla usque ad Macrinum, anni vii. A Macrino vero usque ad Aurelium fit annus unus. Et de Aurelio usque ad Alexandrum, anni iv. Ab Alexandro usque ad Maximinum, fiunt anni xiii. A Maximino quoque usque ad Gordianum, anni iii. A Gordiano ad Philippum anni vi. Et a Philippo usque ad Decium, anni vii. A Decio usque Gallum & Volusianum, annus unus. A Gallo ad Valerianum anni duo. A Valeriano usque ad Claudium, anni xv. A Claudio enim usque ad Aurelianum, anni duo. Ab Aureliano usque ad Tacitum, anni v. A Tacito usque ad Probum, anni duo. A Probo ad Carum, anni v. Et a Caro usque ad Diocletianum, anni duo. A Diocletiano vero usque ad Constantinum, anni fiunt xx. De Constantino usque ad Constantium, anni xxx. A Constantio usque ad Julianum anni xxiv. Et a Juliano usque ad Jovianum, anni duo. A Joviano ergo usque ad Valentinianum fit annus unus. De Valentiniano usque ad Valentem, anni xi. Et de Valente usque ad Theodosium, anni iv. A Theodosio vero usque ad Archadium, anni xvii. Ab Archadio usque ad Honorium, anni xiii. Ab Honorio usque ad Theodosium, anni xv. A Theodosio usque ad Martianum anni xxvi. Et a Martiano usque ad Leonem, anni vi. A Leone vero usque ad item Leonem, anni xxvii. Item a Leone usque ad Zenonem fit annus unus. Et de Zenone usque ad Anastasium, fiunt anni xvi. Ab Anastasio vero usque ad Justinum, sunt anni xvii. Et a Justino usque ad Justinianum, anni ix Item a Justiniano usque ad Justinum sunt anni xxxix. Item a Justino usque ad Tiberium, anni xiii. A Tiberio usque ad Mauricium, fiunt anni iv. A Mauricio usque ad Focam sunt anni xx. A Foca usque ad Heraclium, anni viii. Ab Heraclio usque ad *

. . . . .
. . . . .
. . . . .

fiunt anni xxvii. A Constantino usque ad Justinianum, anni xvii. A Justiniano usque ad Pippinum seniorem fiunt anni duo. A Pippino seniore usque ad Carolum, anni xxvii. A Carolo usque ad Pippinum & Carlomanum, anni xxvii. Et a Pippino & Carlomano usque dum Pippinus Rex constitutus est, fiunt anni x A Pippino vero usque ad Carlum & Carlomanum, anni xvii. Et a Carlo & Carlomano usque ad Carlum, fiunt anni iv. Et inde Domnus Karolus solus regnum suscepit, & Deo protegente, gubernat usque in præsentem annum feliciter, qui est annus tegni ejus xlii. Imperii autem ix. Sunt autem totius summæ ab origine mundi anni usque in præsentem annum MMMM. Dcc. lxi *. A Hludovvico Imperatore usque ad Hlotharium anni xxvii. A Hlothario Imperatore usque ad Hlotharium filium ejus, anni xviii.

* Legendum xiv. ut ex Beda colligere est, ex quo fere tota sumta videtur hæc Chronologia.

* Lege xviii. ex Beda.

* Pro xix.

* Hæc vetustate deleta legi minime potuerunt.

* Is est annus Christi 809. Cætera quæ sequuntur adjecta videntur.

F I N I S.

